

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XIV, nr. 4 (56), 2015 BISTRIȚA

◎ **Geografii literare – articole despre Cornel Ungureanu** de Paul Eugen Banciu, Alexandru Ruja, Constantin Cubleşan, Andrei Moldovan, Vasile Vidican, Robert Șerban, Adriana Babeți, un articol de Cornel Ungureanu despre George Coșbuc, cu un interviu de Ioan Pinte
◎ În oglinda lecturii: comentarii critice la cărți semnate de Horia Bădescu, Angela Martin, Vistian Goia, Marian Ilea, Cristina-Maria Frumos, Lucia Sav, Vasile Vidican, Constantin Cezar Mărcușan ◎ **D.R.P. 80** ◎ Poezia Mișcării literare: Ștefan Damian, Ioan Urcan, Raluca Oana Ciceu ◎ Proza Mișcării literare: Gellu Dorian, Ovidiu Bufnilă ◎ **Un interviu cu Nicolae Gheran despre el și despre alții** ◎ Eseu: Zorin Diaconescu ◎ Istorie literară: Mircea Popa, Icu Crăciun ◎ Pavel Dan culegător de folclor ◎ Raft ◎ Virgil Rațiu despre Varlam Șalamov ◎ Caietele Liviu Rebreanu ◎ Echivalențe lirice: Carlos Skliar, Don Bogen, Antonio Ballesteros ◎ **Nobel 2015** ◎ Cărțile Estului ◎ Plastică ◎ Foto-album cu scriitori ◎ Parodii de Lucian Perța ◎ Cititor de reviste ◎

CUPRINS

Editorial/ 1

Paul Eugen BANCIU: De senectute/ 3

Alexandru RUJA: Melancolii, sinteze, geografii.../ 5

Constantin CUBLEȘAN: V. Voiculescu – scriitor al unui timp al rupturii (Cornel Ungureanu)/ 10

Andrei MOLDOVAN: O carte la răspântie: Istoria secretă a literaturii române/ 13

Vasile VIDICAN: Jurnal postmodern/ 17

Robert ȘERBAN: O poveste, cât p-aci, mortală/ 19

Adriana BABEȚI: Atestat de prietenie/ 21

Cornel UNGUREANU: Recursul la George Coșbuc/ 23

Cornel UNGUREANU: „Eminescu a devenit un Centru atât de important încât orice discuție despre spațiul eminescian – despre locurile prin care a trecut el – devine un dialog despre provincia eminesciană”/ 27

Cornel Ungureanu – note biobibliografice/ 36

Foto-abum Cornel Ungureanu/ 37

Cristian VIERU: Horia Bădescu – Poezia ca mod de viață/ 38

Ioan L. ȘIMON: Angela Martin despre „normalizarea” societății românești în contextul tinerei democrații/ 41

Andrei MOLDOVAN: Vistian Goia sau pretextul regăsirii de sine/ 43

Icu CRĂCIUN: Teatrul lui Marian Ilea/ 46

Iacob NAROȘ: Permanența mitului în literatură/ 48

Ioan NEGRU: Suvarnabhumi – Avataruri / Suvarnabhumi – Avatars/ 51

Menuț MAXIMINIAN: Vasile Vidican, de la promisiune la certitudine/ 54

Adrian LESENCIUC: Dimensiunea germanică a limbii române/ 56

D.R.P. - 80: Mircea MOȚ, Grădina și pustiu/ 59

Ștefan DAMIAN: Poezii/ 63

Ion URCAN: Poezii/ 65

Gellu DORIAN: Peșteră de la Chicago/ 68

Convorbire cu Nicolae Gheran despre el și despre alții/ 74

Raluca Oana CICEU: Poezii/ 81

Ovidiu BUFNILĂ: Atârând de nori/ 84

Goana după nori/ 85

Simfonia norilor/ 86

Zorin DIACONESCU: Dar cititorul ce poate să (ne) spună?/ 87

Mircea POPA: Un gazetar născădean de marcă: Emil Boșca-Mălin/ 89

Icu CRĂCIUN: Un om pentru eternitate: Solomon Haliță/ 98

Aurel PODARU: Pavel Dan, culegător de folclor/ 100

Pavel DAN: Cântecul poporal/ 100

Adrian LESENCIUC: Formula alchimistului/ 104

Ioan L. ȘIMON: Un prozator de cursă lungă: Mircea Ioan Casimcea/ 105

Nicolae VRĂSMAȘ: Lupta familiei Monda pentru biserică, școală și națiune/ 107

Virgil RAȚIU: Varlam Șalamov: *Povestiri din Kolîma* (II)/ 110

Nicolae SUCIU: Autenticitatea trăirii în nuvelistica lui Rebreanu/ 112

Carlos SKLIAR: Poezii/ 115

Don BOGEN: Poezii/ 118

Antonio BALLESTEROS: Poezii/ 120

Virginia NUȘFELEAN: Svetlana Aleksievici sau vocile utopiei/ 122

Lucia POP-POSTELNICU: Drumul dinspre nicăieri spre nicăieri/ 127

Teodor VIDAM: Nevoia de filozofie morală în prezent/ 131

Ionela-Silvia NUȘFELEAN: 11 artiști-prieteni pe simezele Rapsodiei bistrițene/ 134

Foto-album cu scriitori/ 137

Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 151

Aurel PODARU: CITITOR DE REVISTE/ 152

Revistă de literatură, artă, cultură

Serie nouă

Anul XIV, nr. 4 (56), 2015, Bistrița

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Apare trimestrial

sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN (director)

Ioan PINTEA (redactor șef)

Virgil RAȚIU (secretar de redacție)

Andrei MOLDOVAN

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine Cornel Ungureanu)

Număr ilustrat cu lucrări din expoziția „Configurări”.

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Corectura: Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpintea2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

Născută în Ucraina, Svetlana Alexievici descinde dintr-o zonă de conflict, zonă excitată de exercițiul unui posibil nou război rece. Azi încă, în țara natală, Belarus, după cum relatează o agenție de presă, regimul îi împiedică aparițiile în public, la Minsk, unde petrece o bună parte a anului. Nu-ți vine să crezi când auzi asemenea lucruri. Scrie despre războiul din Afganistan, despre sinuciderile care au urmat destrămării URSS (la noi s-a auzit de așa ceva după căderea comunismului?), despre Cernobîl, nu cu mult înainte de primirea recente recunoașteri mondiale, în 2013, a scris despre „sfârșitul omului roșu”... Este preocupată de restituirea memoriei lumii sovietice, mizînd pe reconcilierea documentului cu literatura.

Motivația Juriului Nobel a fost succintă, cineva o asemăna cu un haiku: pentru „scrierile sale polifonice, un monument dedicat suferințelor și curajului din zilele noastre”. Polifonia este o caracteristică estetică, dar nu una de importanță maximă. Ea, singură, nu face neapărat o capodoperă, dacă nu antrenează în discursul literar, liric sau epic, o substanță umană aparte. Aici substanța literară este extrasă din suferința și curajul zilelor noastre. Distanța pînă la obiectul asupra căruia se fixează literatura este mică. Procesul obiectivării nu se poate împlini, osmoza dintre conținut și formă estetică nu se mai produce ca în actul tradițional al literaturii. Scriitoarea este inflexibilă și persuasivă în focalizarea imediatului. Se fixează pe lucruri fierbinți, care nu pot fi încă așezate în ficțiune. Respingem o asemenea literatură, sustrasă într-un fel instanțelor estetice? Desigur că nu. Poate încercăm să o punem în acord cu starea actuală a literaturii, cu așteptările cititorului... Secretara Academiei suedeze, Sara Danius, spunea că scriitoarea de 67 de ani „a găsit noi drumuri literare”.

În alchimia (prin care se sublimază un scriitor în premiat Nobel) din laboratorul juriului marelui premiu e greu de ajuns. Putem face presupuneri. Ce-i mîină pe „jurați” în alegerea unui asemenea scriitor? Valoarea acestuia, desigur. Poate remarcarea unei literaturi dintr-o țară mică... Promovarea militantis-

mului literar? E nevoie de așa ceva, mai presus de criteriile estetice? E sensibilizată oare condiția literaturii de azi? E întors scriitorul în lumea în care trăiește?

Luptătoarea împotriva oricărui totalitarism, bucuroasă pentru un premiu care recompensează și cultura țării sale, o țară mică aflată într-un teasc ce o presează mereu, Svetlana Alexievici mărturisește: „Iubesc lumea rusă, bună și umanistă, în fața căreia toată lumea se înclină, lumea baletului, a muzicii și a literaturii. Dar nu iubesc lumea (care, n.n.) crede că poți rezolva totul cu ajutorul forței”. Nu e iertată pentru portretul făcut omului sovietic, incapabil să fie liber. Parcă e singurul tip de om care nu știe să fie liber?

Un asemenea demers merită remarcat. Ceea ce mi se pare important este că, atunci când face portretul omului sovietic, scriitoarea nu se extrage din acest portret. În primele rînduri ale cărții *Timp second hand. Sfârșitul omului roșu*, scriitoarea mărturisește: „Sîntem pe punctul să spunem adio epocii sovietice. Acestei vieți care a fost a noastră. (...) Omul sovietic (...). Mi se pare că-l cunosc, îl cunosc chiar foarte bine, am trăit cot la cot numeroși ani. El – sînt eu. Sînt oamenii pe care îi frecventez, prietenii mei, părinții mei. (...) Oamenii sovietici nu sînt doar rușii, ci de asemenea bielorușii, turkmenii, ucrainenii, cazacii...” Diferiți și identici deopotrivă. Scriitoarea exprimă direct o identitate incomodă și și-o asumă. Pentru a o desluși. „Angajarea” nu înseamnă urcarea pe o baricadă, ci coborîrea de pe baricade – unde a stat o viață – în stradă, într-o lume firească.

Este vorba aici de o parafrază a cronicii evenimentelor, de genul celei incriminate cîndva de Julio Cortazar? E mai mult. Scriitoarea mărturisește că privește lumea cu ochi de scriitor, nu de istoric. Eul scriitorului nu este doar unul „poetizant”, el se implică în magma realității. Discursul literar – prin angajamentul scriitorului – își regăsește fiorul viu, atît de mult căutat de cititor. Literatura se revitalizează, fără să renunțe la criteriile estetice. Dacă ar rămîne doar la consemnarea evenimentelor, desigur că s-ar pierde.

De senectute

Paul Eugen BANCIU

„Tinerele speranțe” ale literaturii anilor '70 au ajuns, iată, la vremea când chipurile lor, făurite din ghips de vreun prieten sculptor, se pregătesc să fie turnate într-un material mai durabil – bronzul. Cineva din vremea de azi, cu patalamale, cv-uri ample, trece pe lângă soclurile statuiilor respective – care mai au ceva probleme doar cu porumbeii și ciorile – și se întreabă dacă personajele reprezentate acolo fac parte din istorie, ori mai pot fi întâlnite pe la lansări de carte, vernisaje, concerte, piese de teatru...

Inevitabilul se produce în tăcere...

Cu Cornel Ungureanu, care e mai în vârstă ca mine cu trei luni, ne știm din primăvara anului 1972, când ne pregăteam să scoatem de sub tipar primul număr al săptămânalului *Orizont*, el venind dinspre lumea teatrului, eu din a presei. El, deja, un tânăr cu deschidere spre revistele literare din capitală, cu cunoștințe multiple în lumea bună a literaturii române, iubitor al spațiului banatic, asupra căruia va adăsta îndelung în numeroase dintre cărțile sale, eu căutându-mi un loc în acea lume, după experiențe culturale și artiști în varii domenii, de la arte la filosofie.

Aveam birourile vis-a-vis, mereu alături de Adriana Babeți, iar, peste ani, de Mircea Mihaieș. La vremea aceea, Cornel Ungureanu scria critică de întâmpinare cu frenezia caracteristică spiritelor generoase, dar capabile să dibuiască după trei, patru pagini citite, dacă autorul are har sau nu. În acei ani s-a oprit cu obstinație asupra marilor scriitori ai generației 60, care ocupase toată scena literaturii române,

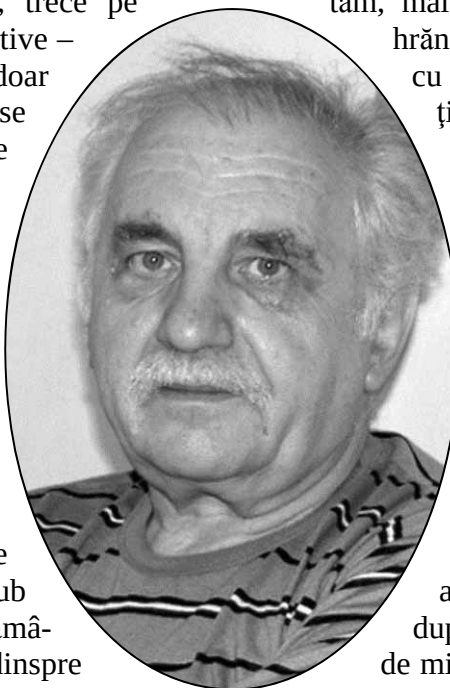
fără a uita o clipă de zona Banatului, de lumea de aici, cu specificul ei multicultural...

Apoi timpul s-a scurs și din bucuria scenei primitoare a literelor, a premiilor literare, a recunoașterii naționale, am apucat să gustăm, mai întâi el, apoi și eu, și să ne hrănim cu iluzia că totul e definitiv, cu toată împotrivirea celor ce ne țineau umbrele... El a avut și are marele avantaj al cultivării relațiilor. Eu nu, și de aici distanța de câțiva pași dintre noi. Îmi amintesc de zilele în care, ca și acum, când mai apare accidental vreo cronică despre cărțile mele (el, care citește tot ce apare în zona literară) îmi semnală apariția, și făcea un scurt comentariu despre autorul articolului.

Eram prins pe vremea aceea de iluzia cinematografiei, după apariția primului film scris de mine și-i spuneam mereu că, dacă nu ești la București, după toate premiile primite, cu toate cărțile tipărite..., riști să intri în uitare...

Lucram la al doilea film când i-am spus, din nou, că e vremea să trecem la fapta cea mare a plecării spre Capitală... Mustăcind, Cornel mi-a zis: să mai așteptăm..., să mai așteptăm... Drept e că bănăteam că de nevasta-mea nici nu voia să audă de București... și-apoi copiii ne crescuseră împreună..., erau colegi de clasă la Liceu...

El era deja cooptat în mai toate juriile USR, cunoscut bine acolo și pentru că venea dintr-o zonă mai puțin cunoscută și chiar agreată acolo – Banatul. Drept care, după începuturile foiletonistice de întâmpinare a

**Geografii
literare**

tinerele talente, a trecut mai mult spre zona scriitorilor de aici, scormonind după arhivele celor trecuți în eternitate și uitați, ori ale unor personalități ținute în umbră... Așa a intrat mai adânc în istoria literaturii, reușind, după alte și alte cărți despre Titel, Stoica... și atâția, să facă o panoramare enciclopedică a specificului spiritului literaturii din fiecare zonă a țării în celebrele deja *Geografii literare*, pentru a putea integra mai firesc acolo și specificul literaturii din Banat.

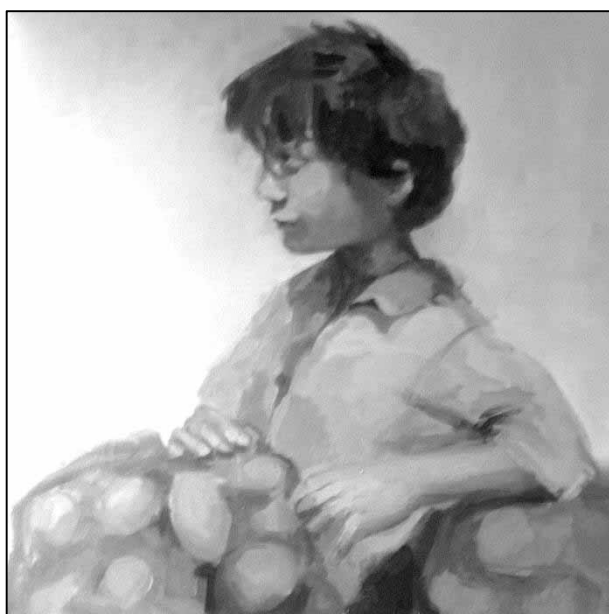
Mari întreprinderi a realizat alături de colega sa Adriana Babeți prin fundația „A Treia Europă”, prin cărțile publicate în scopul de a pune cât mai complet în valoare specificul bănățean, fără a uita de colegii din țară, care-l solicită mereu și acum, fie prin jurii, fie la doctorate, fie la colocviile revistelor literare de tradiție, ori la întâlnirile de la USR de pe Victoriei.

În 1992, drumurile noastre s-au îndepărtat, el intrând la universitate ca profesor, eu ca director la Biblioteca Județeană Timiș, dar legat zdravăn cu cordonul ombilical de revista *Orizont*, de lumea literară. În drumurile noastre la ședințele de Consiliu ale USR, vreme de douăzeci de ani, am depănat, în glasul roților de tren, despre ciudata oglindire, repetată de câteva ori de Cornel în discuții, a fiecăruia dintre noi doi în celălalt... Trecuse și el prin experiența unui directorat la Teatrul Național

din Timișoara... Mai trecusem alături și prin experimentul noului capitalism autohton, o magnifică farsă cu o revistă de film și studio cinematografic etc... etc..., propuse de o figură apărută în oraș din neant și dispărută la fel, după ce respectivul boss cultural cu aere de MGM... mă determinase, spre binele meu, să mai scriu trei scenarii de film contracronometru, iar pe Cornel să-i contacteze pe cei mai importanți scriitori, critici de film și teatru, actori, regizori... ca, la sfârșit, totul să i se spargă lui în cap... și mie, pentru că nu aveam dexteritatea lumii din care apăruse ciudatul personaj și ne-am simțit profund jigniți când la telefoanele celor zece secretare ale personajului respectiv ne-a răspuns robotul din centrală: „post nealocat”...

Dar am mers mai departe, fiecare pe calea lui, scoțând în continuare revista *Orizont*, conducând alături filiala Timișoara a USR..., ca dintr-odată să descoperim că „tine-rele speranțe” sunt altele, că părul e cum e, că istoria lumii e foarte bine de recitat mai ales acum, că ar trebui să ne vedem mai des, ca să... Ei bine, acum când ne vedem schimbăm informații din ziare ca toată lumea din troleibuz sau tramvai..., în plus câteva literare..., vagi, ca un fel de abur binefăcător peste tot ceea ce am trăit împreună patruzeci și trei de ani... un fel de viață...

La mulți ani, tinere!

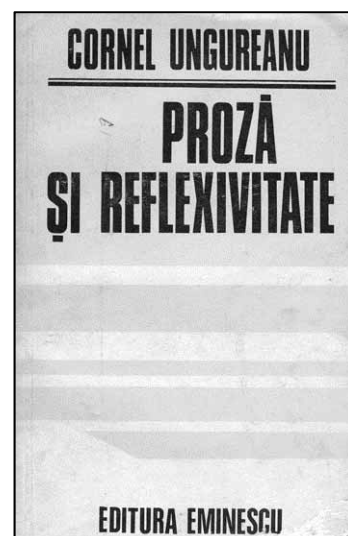
Alina Staicu, *Voyeur 4*

Melancolii, sinteze, geografii...

Alexandru RUJA

Melancolia tinereții. Trăind intens în lumea literară încă din perioada tinereții (chiar și a tinereții universitare), aplecat cu precădere spre oficierea actului critic, Cornel Ungureanu a debutat editorial cu volumul *La umbra cărților în floare* (1975), o ambițioasă panoramă, având intenția de a face o radiografie concludentă și o fotografie exactă a peisajului critic românesc al perioadei. Cornel Ungureanu a scris despre majoritatea criticilor activi ai perioadei, dar a inclus în volum și comentarii despre activitatea de comentatori ai literaturii, prin eseuri și foiletoane, a unor poeți sau prozatori (Al. Philipide, Marin Preda, Eugen Barbu, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, A. E. Baconsky, Marin Sorescu, Al. Ivasiuc). Cornel Ungureanu urmărește foiletonul și foiletonistul, observându-l pe acesta din urmă, ca pe „un autor epic existând prin intermediul lecturii. Protejat de *cărțile în floare*, ecoul său liric, subiectivitatea sa, rămâne vie, nealterată. Această carte a fost, într-un fel, o călătorie în căutarea lui ca personaj al acestei istorii literare, ipotetice, dar și al unui roman ipotetic, unic, imprevizibil”. Cartea este, chiar după expresia autorului, „elogiu al comentatorului de literatură, se vrea, în fapt, un elogiu adus cititorului anonim, cel ce, de fapt, prin iubirea sa, creează Eternitatea operei”. Foiletonistica nu înseamnă o întreprindere efemeră (cum mai cred unii și acum, evident pentru că nu au nici talentul, nici pasiunea pentru a o susține), un demers critic trecător; foiletonistul este mereu în proximitatea scrierii unei istorii a literaturii. „Fiecare foiletonist are în fața sa, pe masa de lucru, o ipotetică istorie a literaturii căreia i se supune. Mereu cu o pagină în viitor, istoria literaturii este pentru el o pasiune și o credință, un sentiment și o bucurie, și nu o literă oarbă, cu destin încheiat. Pentru foiletonist, Eminescu este mereu cel

mai actual scriitor român, ca și Caragiale, ca și Maiorescu sau Lovinescu. Istoria literară, una și aceeași, este, prin cei mai mari făurari ai ei, o ipostază a prezentului. Fiecare mare scriitor de azi modifică nu numai harta literaturii actuale, ci și istoria literaturii române”. Această ipotetică istorie a literaturii este cea mai agitată cu putință, deoarece „fiecare mare operă operează transformări substanțiale asupra ei, fiecare volum căreia i se consacră, săptămânal sau lunar, obișnuitul foileton, se intersectează cu altele ce păreau avea locul stabilizat”. Riscul cronicarului stă în ipostazierea celei mai recente opere – *cartea*. „Mereu în fața ultimei cărți, cronicarul e tentat să descopere prin optica ei, o nouă perspectivă asupra autorului despre care scrie”. Reprezentând foiletonistul profesionist, la cronicarul literar primează „capacitatea de sinteză, repeziciunea analizei, expresia concentrată, verdictul rostit fără șovăire. Cronica literară trebuie să educe publicul (fiind scrisă de un reprezentant al publicului) dar, în același timp, trebuie să ofere o *introducere* a specialistului, autorului de studii întinse, de monografii, de sinteze. A fi *cronicar literar înseamnă* a fi autor de monografii ori studii teoretice doar în subsidiar, după cum, tot ca anexă, un cronicar poate fi doctor în filologie, autor de cercetări de literatură comparată, de cercetări de sinteză etc.” Este greu de presupus că G. Călinescu ori E. Lovinescu ar fi scris *Istoria literaturii...* fără exercițiul foiletonistului.

După cum, fără același exercițiu, practicat pe lungimea unor decenii, nu știm dacă s-ar fi putut realiza cărțile de sinteză ale lui Cornel Ungureanu, mai întâi *Geografie literară* (2002), *Geografia literară a României, azi* (I. Muntenia, 2003), *Geografia literaturii române, azi* (4. Banatul, 2005), *Istoria secretă a literaturii române* (2007), *Mitteleuropa periferiilor* (2002), dar și *Proza românească de azi* (1985), *Proză și reflexivitate* (1977), *Contextul operei* (1979), *Europa Centrală. Geografia unei iluzii* (2004).

La umbra cărților în floare se constituie ca un elogiu al foiletonistului și cronicarului literar, dar și ca un elogiu adus cărților și lecturii. Există astăzi un stil în critica literară pe care-l reprezintă Cornel Ungureanu și ale cărei începuturi de formare le găsim în *La umbra cărților în floare*, o exactă fixare pe subiect, un limbaj care trece ușor seducător spre conturarea unui portret al celui evocat, nu de puține ori în cadențe poetice sau (când este cazul) în șuierătoare desfășurări ale ironiei. Spre exemplu, acest portret emblematic al lui Șerban Cioculescu: „Fermecător profesor, fermecător critic, Șerban Cioculescu în această deplină liniște și libertate a eseurilor. Ironiile de altădată parcă s-au mai îmblânzit, zâmbetul e lejer; foiletoanele sunt scrise din interiorul literaturii; între profesor și texte au fost stabilite, de mult relații de pace și prietenie. Înșiși autorii, precum Ion Barbu în rândurile de mai sus, se mărturisesc prin intermediul profesorului: și profesorul Șerban Cioculescu își întrerupe, nu o dată, expozeul, cu o confesiune șăgalnică, bună pentru înviorarea publicului, și el de demult prieten al literei domniei sale. Bineînțeles, această concordie nu exclude atitudinea polemică a profesorului, care, la vârsta deplinei înțelegeri a lumeștilor erori, lasă treze în foiletoanele domniei-sale felurite capcane”. Sau acest portret al unui poet ajuns printre critici: „Locul lui Ștefan Aug. Doinaș, la aceste mari întretăieri de drumuri, este de primă importanță. Eseist, traducător, poetul Doinaș este, prin excelența întreprinderilor sale, un om de cultură de excepție. Studiile și articolele pot fi, ca și traducerile, indicative prețioase în munca (anevoioasă, aci) a criticului, chiar dacă ele

sunt, indiscutabil, realizări autonome.[...] Frecventarea lui Blaga, Valéry, modelarea *filosofică* îl integrează pe Ștefan Aug. Doinaș între cei ce iubesc valorile clasice, definindu-se în raport cu aceste valori. Opera critică a poetului poate fi analizată *independent* de poezia sa; operă a unui spirit echilibrat, mereu vegheat de *simțul măsurii*, ea constituie, nu o dată, un exemplu de analiză lucidă atât a poeziei actuale, cât și a literaturii moderne.”

Cornel Ungureanu nu se ferește să discute condiția cronicarului literar la o revistă „de provincie” (citește: din afara Bucureștilor), să o pună în termenii reali și adevărați, chiar dacă, în îndelunga sa activitate de cronicar literar, nu a fost consecvent cu principiile enunțate. „Dacă, de pildă, datele existenței «provinciale» le receptăm mai greu, din motive lesne de înțeles, în opera foiletonistului: prin alegerea preferințelor (în multe cazuri autori mai puțin cunoscuți, deci apropiați cronicarului, demni de a figura în circuitul literar național), o anume bănuială folositoare, față de «autorii» la modă, ca și o, iarăși deosebit de utilă, despărțire de campaniile manevrate din culise. În afara echipelor de întrajutorare reciprocă, foiletonistul (cronicarul) din provincie traversează o anume singurătate, nu în întregime neprielnică, dacă avem în vedere că aceasta sprijină întemeierea unei șanse: aceea a imparțialității. Uneori (și el) scriind într-un anume anotimp, ironizat (datoriile nealinierii!) când se poate, elogiât, câteodată și citat, el are marea șansă a scrișului senin, a verdictului enunțat fără mânie, prejudecată, ezitări și evitări.”

Scriind cu înțelegere despre critici literari din diverse generații, viziunea lui Cornel Ungureanu aparține unei (atunci) noi generații. Cum exact o definește el însuși în capitolul *Critici tineri: foiletoniștii*, această generație are printre meritele esențiale pe acelea „de a nu avea prejudecăți, tabu-uri, de a analiza *opera* și nu numele sau renumele autorului. Prin câteva nume, tânăra critică este polemică, chiar dacă, uneori, în absența argumentelor”. Paradoxal, aici se manifestă mai mult timiditatea criticului. Nu doar în omisiunea de nume, frecvente în foiletonistică, dar, mai ales, în lipsa unei categorice opțiuni și

caracterizări, chiar prin partizanat, a acestor reprezentanți ai unei noi generații de critici. Timpul întotdeauna decantează adevărul. Melancolia tinereții pulsează insistent în volumul *La umbra cărților în floare*.

Sinteze și fragmente. La umbra cărților în floare confirmă vocația unui critic. Pornind de la această carte, Cornel Ungureanu ar fi putut da o istorie a criticii românești contemporane. După cum masivul tom *Proza românească de azi* înseamnă o parte dintr-un ambițios proiect, vizând o sinteză asupra prozei din a doua jumătate a veacului trecut. Ratat sau doar amânat, cert este că proiectul nu s-a realizat. Exceptând unele comentarii pe carte, perimate prin pierderea interesului în timp pentru aceste cărți, *Proza românească de azi* este o lucrare în care anvergura viziunii se asociază cu diagnosticul critic lucid. În primul volum – *Cucerirea tradiției* – criticul forează în istorie și tradiție, urcă spre începuturi pentru a înțelege mai bine opera. Cucerirea tradiției, afirmă criticul, „este fenomenul cu cele mai bogate implicații în proza de azi. Poate și cel mai expresiv. Înțelegem cucerirea tradiției ca o înfăptuire continuă, într-o lume căreia îi place să recunoască, în despărțirea de tradiție, o constantă a modernității. Cucerirea tradiției este un fenomen complex, care angajează nu doar scriitorii. Dar pe ei îi angajează în primul rând.” Programatic, autorul propune comparația prozei românești cu aceea din țările estului european: „Prozatorul român se compară cu cel francez și cu cel american, eventual cu cel englez, german sau de limbă spaniolă. Foarte rar sau deloc cu cel din estul european. Și totuși, aceasta este comparația care ar trebui să primeze! Cucerirea tradiției cunoaște faze asemănătoare în toate literaturile din estul Europei. În ultimii patruzeci de ani, formarea și dezvoltarea literaturii noastre «noi» cunoaște similitudini cu formarea și împlinirea literaturilor iugoslave, poloneze, maghiare, cehe, slovace etc. Ne înțelegem mai bine specificitatea comparându-ne cu acești autori, cu acești prozatori care înfruntă, în linii mari, aceleași teme, aceleași dificultăți, aceleași întrebări ca și prozatorul român. Ecloziunea literaturilor sud-americane ne îndeamnă să insistăm asupra felului în care litera-

turile est-europene își exploatează orizontul arhaic, spațiul magico-mitic al lumii rurale.” Se găsesc aici ideile care vor configura, mai târziu, proiectul *A treia Europă*, cu fixare pe literatura central-europeană.

Cu o foame pantagruelică, criticul devorează cărți, mereu cu o poftă nestăvilită, le fixează în timp, le decelează meritele, le sancționează neajunsurile. Cornel Ungureanu scrie despre cărți ca și cum le-ar fi citit proaspăt, recent, în chiar momentul redactării textului. Renunță la elementele biografice (folosite pentru a da contur literar) în favoarea contextualizării operei și analizei textului. Structura volumului este o combinație de tip generaționist, cu principiul cronologic: *Proza deceniului unu* (I) – Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, G. Călinescu; *Proza deceniului unu* (II) – Zaharia Stancu, Geo Bogza, Laurențiu Fulga; *Resurrecția* – Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici; *Postumele deceniului unu* – V. Voiculescu; *Generația '60* (I) – Dumitru Radu Popescu, Fănuș Neagu, Vasile Rebreanu, Nicolae Velea, Ștefan Bănuțescu, Sorin Titel, Augustin Buzura, George Bălăiță, Nicolae Breban; *Generația '60* (II) – Radu Cosașu, Teodor Mazilu, Ion Băieșu, Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, Petre Sălcudeanu, Constantin Țoiu, Dinu Săraru. Stilul său este când jovial, când înnegurat, atitudinea sa este când luminoasă, când întunecată. O lectură atentă descoperă lovitură ironiei – „La intrarea în «era nouă», G. Călinescu este un scriitor important, autor al unor cărți fundamentale. După dispariția lui E. Lovinescu, el rămâne cel mai important critic și istoric al literaturii române. Este, după *Enigma Otiliei*, unul dintre importanții romancieri ai momentului. La patruzeci și cinci de ani e o mare personalitate, nu numai prin operă ci și prin puterea sa de creație. [...] Așa că, nimic surprinzător în

uralele cu care Călinescu va întâmpina *noua lume*. Era gata de înregimentare. Se și înregimentează, am putea spune. Se înregimentează în stilul lui personal, adică urieșesc: scriind aproape zilnic articole, conducând ziare, reviste, încercând să participe la diriguirea treburilor obștești. Maiorescu fusese un sfetnic al coroanei, de ce n-ar fi Călinescu un sfetnic al regimului nou? Ipostaza îl încântă, postura de ziarist i se pare sublimă.”

Sau, în altă parte, această frază deschisă, luminoasă, chiar ușor elogioasă – „Nici unul dintre prozatorii momentului '60 nu dă seama

despre pasiunea intelectuală, de dorința de înnoire a generației ca Sorin Titel. Am spune că tentația înnoirii funcționează paralizant în cărțile sale din perioada 1965-73. Scriitorul vrea să facă *nou roman, onirism*, să se sincronizeze; această agasantă sete de înnoire, de *întinerire* e mai greu suportabilă

în ciclul său tradițional, început odată cu *Țara îndepărtată*.” Alteori, exegeza critică folosește privirea comparativă, pentru a evidenția mai clar apropierile și diferențele. „Ar fi loc aici de o lungă comparație între literatura lui Breban și a lui Sorin Titel. În generația '60, mi se pare a fi cei mai apropiați și, în același timp, cei mai îndepărtați *exegeți* ai acelorași teme. Femininul, expansiunea trupului la o anumită vârstă, relația dintre copil și lumea înconjurătoare, relația maturilor cu tinerii îi preocupă cu aceeași intensitate. La Sorin Titel totul are transparență, se manifestă tranzitiv. La Breban lumea e însă opacă. La primul, lumea slujește metafora, simbolurile, alegoriile, parabola, la cel de al doilea – își ajunge, cu imens orgoliu, sieși. În romanele lui Breban, inconștientul hrănește fantasticul, care este agresiv, incontrollabil, sălbatec, la Sorin Titel – biblioteca protejează și controlează aventurile imaginației. Breban este

sarcastic, Sorin Titel este îngăduitor: are umor, personajele sale pot fi iertate.”

Dacă descoperă o temă care îl pasionează, criticul se afundă în ea cu pasiune de erudit, o caută în cărțile prozatorului comentat, își extinde cercetarea la alți autori, convoacă în sprijin autorități greu de contestat (Eliade, Jung, Bachelard ș.a.). Spre exemplu, pentru a clarifica specificul romanelor lui George Bălăiță – mai ales *Ucenicul neascultător* și *Lumea în două zile* – de „a recupera adevărurile pierdute ale speciei românești ca un prozator modern”, criticul face trimitere la poemele homerice, la Joyce, la Sadoveanu, citează din Gravina etc. „Capodopera lui Joyce, spuneau recenzenții, a fost un model nemărturisit pentru Bălăiță. Adevăr este, dar tot adevăr – chiar mai adevărat decât primul – poate fi acela că nu doar *Ulise* ci și *Priveghiul Finneganilor* l-a putut stimula pe prozator. Nu numai *Odiseea*, ci și *Iliada*. Eposul lui Bălăiță stăruie lângă marele epos homeric tocmai pentru a ne aminti că, aproape în fiecare din demersurile sale, prozatorul încearcă a recupera totalitatea.[...] *Lumea în două zile* este un roman care își amintește de originea speciei sale. Epopeea a fost începutul, romanul este specia timpurilor noastre.”

Istoria secretă și secretele literaturii. Titlu senzațional, care face senzație deci, care atrage și pasionează, care contrariază și adulează, care diferențiază și punctează fapte literare, care generează opinii și naște prozelești, care răscolește patimi și temperează excese – *Istoria secretă a literaturii române* (2007) se ocupă cu precădere de o problemă mai puțin frecventată, de scriitori asupra cărora nu s-a aplecat mult exegeza critică, dar și de scriitori cunoscuți, care, însă, sunt văzuți din alte unghiuri critice. Recunoaște autorul însuși o asemenea poziționare – „Nu ne-am ocupat în această carte de momentele, autorii, cărțile aflate mai tot timpul sub reflectoarele istoricilor, ale criticilor, ale cărților de învățătură: manuale, compendii, istorii literare. Nu ne-am oprit decât din când în când asupra *contemporanilor*. Ei s-au bucurat mereu de atenție. Din 1965 există o exegeză abundentă care supune atenției literatura română a secolului XX. Cu parantezele de

rigoare. Am încercat descoperirea unor paranteze, convinși că anii ce vin vor instaura altele. De aceea, această carte va putea să aibă volumul doi, trei, patru, rămânând intactă chiar așa: fără precizarea că ar putea fi doar volumul întâi dintr-o lungă cercetare viitoare, realizată de alții. Internet-ul, cu fișierele lui infinite, cu Literatur Net-ul în expansiune nu aparține *istoriei secrete* a literaturii, ci unei alte culturi actuale – celei mai vizualizate cu putință”.

Vor putea să apară istorii, secrete sau nu (unele hrănite copios din documente cândva secrete), competiția este deja încordată, nu de puține ori se amestecă principiile și reperele, dar neglijarea sau eludarea valorii nu va putea avea în final o istorie validă și de durată. Timpul a dat dreptate teoriei maioresciene potrivit căreia imixtiunea politicului alterează literatura. Știm ce a însemnat în perioada neagră a proletcultismului neglijarea ori discreditarea acestui principiu (modalități) de evaluare. „Este probabil că politica ne-a surpat mica temelie artistică ce o pusese în țara noastră poezii adevărați” afirmă fără nicio ezitare criticul junimist și își desfășoară în continuare argumentația. Ce rol ar avea și cu ce rezultate s-ar aplica criteriul (politic) în istoria literaturii? Cred că rezultatul ar fi unul

al degradării valorii. Nu altfel au văzut literatura E. Lovinescu sau G. Călinescu. Problema o pune și Cornel Ungureanu într-o parte introductivă a *Istoriei... – Scrierea și rescrierea istoriilor* – când afirmă că „În primul rând, criteriul selecției este/ pare politicul. Apartenența la o mișcare politică atrage simpatiile sau antipatiile cititorului. Dar apartenența la o mișcare malignă sau plină de noi înțelesuri ne îndeamnă să citim altfel cele două procese pe care le trăiește/ suportă cititorul: cel al europenizării și cel al globalizării. Cu alte cuvinte, istoria literaturii trebuie să-și asigure o alianță, iubite cititorule: *geografia literaturii*.”

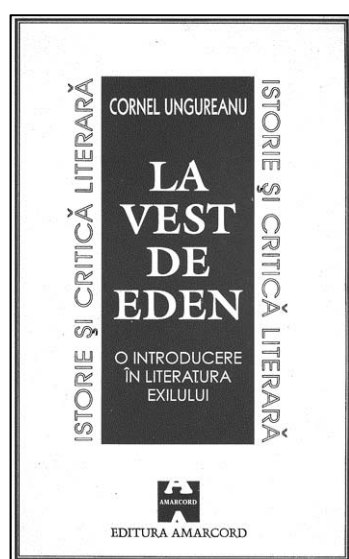
Se înțelege, în acest fel, mai exact, de ce Cornel Ungureanu a optat pentru *geografia literaturii* (*geografia literară*), ca ampla sinteză de a cuprinde literatura română din toate provinciile românești. Nu este de neglijat în documentare și clarificare geopolitica și criticul dezvoltă raportul în secțiunea *Geopolitică, geografie politică și geografie literară. Cazul Mitteleuropa. Istoria secretă a literaturii române* nu este doar o istorie a literaturii (deși, în primul rând, este despre scriitori și literatura lor), ci și una a mentalităților, a interferențelor literare/ culturale, a luptei (secrete sau vizibile) pentru adevărata literatură.

Andrei Ciurdărescu, *Cal*

V. Voiculescu – scriitor al unui timp al rupturii (Cornel Ungureanu)

Constantin CUBLEȘAN

În primele decenii de după război, mai exact în anii '50-'60, cu prelungire până prin anii '70, despre Vasile Voiculescu nu se vorbea mai nimic în presa oficială, fiind considerat ca un poet religios, purtător al unor

idei retrograde, idealiste. Și, cum nu exista o altfel de mass-media, numele scriitorului era complet necunoscut publicului larg de cititori, publicul neavizat. Cei interesați însă, criticii și istoricii literari îi citeau opera în secret, nu puțini considerându-l a fi de același rang cu Tudor Arghezi sau cu Mihail

Sadoveanu, ca prozator. După decesul acestuia (după ieșirea din temnița Aiudului mai mult mort decât viu), oficialitățile au îngăduit publicarea (cu țârâita, cum se zice) a scrierilor sale și pentru multă lume revelația de a se fi aflat în fața unui scriitor de primă importanță pentru literatura română a devenit o certitudine. Au început să apară articole, recenzii, comentarii în diverse reviste și, deloc neglijabil, studii de sinteză de ample dimensiuni, teze de doctorat, analizându-se fie producția lirică fie cea epică sau dramatică etc. Cornel Ungureanu mărturisește că, student fiind, a propus ca temă pentru lucrarea sa de licență tocmai discutarea poetului. N-a fost admisă. Dar pasiunea pentru creația voiculesciană nu s-a diminuat în timp, abordând în numeroase intervenții critice aspecte diverse ale scrierilor acestuia („Lucrarea mea de licență despre Voiculescu nu a fost acceptată,

dar am publicat în *Orizont/* acum *Scrisul bănățean* se numea *Orizont/* inedite de Voiculescu, apoi o cronică la *Ultimele sonete...*”). Și iată că, după bune decenii de amânare, a decis să-și alcătuiască un volum prin sistematizarea acestora, *V. Voiculescu. Oglinzi paralele* (Editura Palimpsest, București, 2014), oferindu-ne una dintre cele mai originale interpretări ale prozei și poeziei scriitorului, văzut într-un context național, raportat la Blaga, Sadoveanu etc., dar și în spațiul ideatic european: „Îl vom judeca deci pe V. Voiculescu nu în comparație cu autorii cu care el se învecinează prin subiect: fiindcă el aduce în literatura română sunete noi, procedee noi, personaje și stări de spirit noi. Construind în sensul specificității, el trebuie studiat în comparație cu autorii care au dat *arhaicului* un loc clar în literatură, care au statornicit sensul de *substrat*; îl vom înțelege mai bine pe V. Voiculescu dacă ne vom opri, în studiul său, asupra acelor epoci care au dat atât *înțeleșurilor secunde*, cât și parodicului amploarea necesară./ Scriitor al unui *timp de rupere*, el scrie o literatură tipică pentru înțelegerea timpurilor de rupere”.

După o privire sumară asupra biografiei, cu un portret, moral mai degrabă („E un om de proverbială generozitate, altruismul său a rămas memorabil, bunătatea sa nu a fost, cel puțin după părerea acelorași memorialiști, egalată. Nimic însă nu îl face să se divulge, să se destăinuie în fața cunoscuților. E discret, retras, tăcut, dar mai ales – dar prin toate acestea – este un om liber”), cu câteva trimiteri la apostolatul ca medic, în primii ani, la țară, când se va apropia de satul românesc în profunzimea înțelegerii lui ca fenomen social, reflectat în poezia începuturilor („Pe nesimțite, observăm că în opera lui V. Voiculescu apare, lângă satul ideal, para-

disiac, văzut cu ochii amintirii, *celălalt sat*, cel în care bântuie răul”), cu acea nostalgie a lumii vechi, primordiale, exegetul trimite la religiozitatea din poemele acestuia (*Poeme cu îngeri*) pentru ca drumul să ducă spre *Ultimele sonete...*, considerate ca fiind „Faustul voiculescian”.

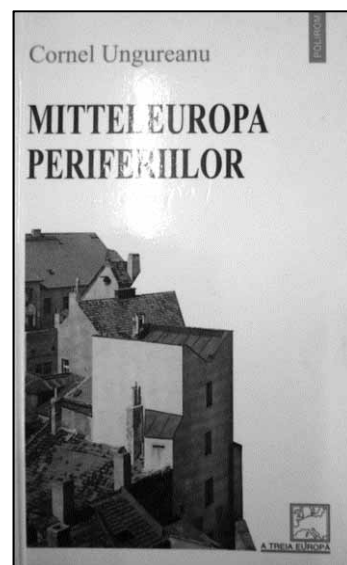
Intrarea în analiza prozelor se face prin *Amintiri despre pescuit*, o proză mai puțin cercetată, dar care are „harul de a instaura un sistem de opoziții: în munți pescuitul are noblețe, așa cum au noblețe și oamenii”, ele conținând, după părerea lui Cornel Ungureanu, „în germene, toate situațiile esențiale ale prozelor pe care V. Voiculescu le dedică întoarcerii în apele primordiale”. Astfel încât, în *Pescarul Amin* el descoperă „lumea istorică” opusă Naturii, adică „lumii protoistorice”, comentariul atrăgând atenția asupra faptului că aici se poate desluși „o prefigurare a Genezei” sau „o repetiție a stării de Început”, „lumea veche – protoistoria”, care se leagă de lumea nouă printr-un „șir de canale, de tunele, de galerii; printr-un șir nesfârșit de vase comunicante. Întotdeauna lângă un semn care ne indică prezența sacrului, apar și alte semne premonitории”. Se pătrunde astfel într-o subtextualitate ideatică a prozelor voiculesciene, la care prea puțini cercetători au coborât. În această descindere analitică de profunzime constă și noutatea demersului lui Cornel Ungureanu, care sesizează și evidențiază relații imagologice surprinzătoare pentru un cititor mai puțin avizat, specifice unui anumit tip de religiozitate cultivat de scriitor: „Dacă Bлага înțelege «ortodoxia» ca o credință mai degrabă eretică prin elementele de independență pe care le conține, vom ajunge la concluzia că spațiul mioritic corespunde, în bună parte, spațiului protoistoric voiculescian”.

Lostrîța este o altă povestire cu trimiteri la literatura „demonică”. Aici prozatorul – spune comentatorul – descrie fascinația pentru „peștele demonizat”, care „duce în ispită” prin frumusețe. Magia este mijlocul prin care se reface „unitatea primordială a lumii”. Cele trei povestiri, spune Cornel Ungureanu, subliniază „fazele unui tip de opoziție între lumea de azi

și lumea de odinioară; un tip de acces către lumea de demult – lumea interioară a eroului”. Toate aceste povestiri vorbesc despre „unitatea originară a lumii”. În această cheie ideatică sunt abordate și celelalte povestiri și nuvele voiculesciene: *Sezon mort* („Iubirea devine magică și însăși magia ei e un mod de redescoperire a unor afinități ce păreau pierdute”); *Căprioara din vis* propune „analiza relației dintre om și animal”; *Iubire magică* („Erosul nu e purificat de amestec trupesc”); *Sakuntala* („neamul este vechi, cunoscător al тайnelor”); *Ultimul Be-revoi* face relația dintre *Pescarul Amin* și *Zahei orb*, aici „forțele care îl legau pe om în și de macrocosm s-au epuizat”; în *La pragul minunilor* se încearcă „o parafrază a învierii”. Interesantă este punerea în pagină a lui V. Voiculescu alături de Mihail Sadoveanu în această ecuație a descinderilor într-un trecut plin de magie. „Lumea voiculesciană e unică – apreciază exegetul – lumea sadoveniană e multiplă, fiecare planetă a ei având egală îndreptățire (...) Pentru Sadoveanu nu există Renaștere fiindcă nu există moarte, individul topindu-se în general, finitul risipindu-se în infinit. Relația dintre intrus și omul vechimilor este, în opera lui Sadoveanu, firească, fiecare urmărindu-și Calea. În opera lui Voiculescu întâlnirea provoacă un șoc, o revelație, indicând stilul aberant de existență al contemporanității”.

În teatru, *Pribeaga* este piesa în care „scriitorul dă seama despre relația cu spațiul bizantin. Piesa fiind una despre inițiere”; este o piesă „despre dispariția unei lumi și despre prelungirea ei altundeva (...) Noi, pare a spune poetul, menținem în felul nostru de a simți această linie bizantină”.

Odată cu lirica voiculesciană, observă Cornel Ungureanu, „pătrundem într-o țară

protoistorică mai degrabă decât într-una reală, palpabilă”, „senzualitatea este aproape înscrisă în legea acestei lumi”. Ideea relaționării acestei poezii cu ideatica și arta Renașterii este pe cât de insolită, în aparență, pe atât de incitantă în descoperirea subtextualității acesteia. Mai cu seamă *Ultimele sonete imaginare...* pot fi tratate sub zodia shakespeariană. „V. Voiculescu îl «continuă» – e de părere comentatorul – pe genialul britanic: nu traduce «imaginar» celebrele sonete, traduce ultimele, deci cele nouăzeci de sonete care se adaugă celor 154 de sonete ale Renașterii engleze. Se realizează o «ființă poetică» dublă prin îmbinarea «ființei poetice» a genialului Will și a ființei poetice voiculesciene, alcătuind pe temeiul «altei obârșii», a unei obârșii ce, desigur, este îngăduință smerită de a intra în unghiul shakespearian”. În temeiul unei atari obârșii, comentariul poeziei lui V. Voiculescu aduce un plus de profunzime față de altele, ale celor care s-au ilustrat anterior în deslușirea unei atari poezii. Față de religiozitatea acestei creații, pe care o subliniau aproape toți de dinaintea lui, Cornel Ungureanu aduce în prim plan o altă coordonată de profunzime: „Există la V. Voiculescu – spune domnia sa – o *Lume păgână* pe care el o recunoaște și o elogiază ca atare. Lumea păgână nu este însă acea statornicită de statui, de

filosofi, este pur și simplu lumea interioară; păgânismul lui V. Voiculescu reprezintă universul interior al omului, reprezintă viața sa trupească. Păgânismul către care se întoarce V. Voiculescu este similar cu acela către care se întorc, de atâtea ori, erudiții renașterii”. Mai aplicată este cercetarea sonetelor, făcând cu totul remarcabile paranteze ce aduc în discuție motive și elemente constructive ale literaturii Renașterii. Pe linia erosului, o interesantă și de reținut trimitere face spre *Luceafărul* eminescian. „În cântecele vechi ale lui V. Voiculescu vom redescoperi mereu, dincolo de alura luciferică a Poetului, descântecul, capacitatea poetului de a modela, prin magie lumea. Erosul îi dă lumii o nouă armonie”.

Noutatea pe care o aduce Cornel Ungureanu, în dezbaterăa operei voiculesciene, în ansamblul ei, este tocmai această revelare a vaselor comunicante ce leagă o atare creație de vizionarismul ideatic renașcentist de restituire „admirabilă” a memoriei profunde a umanității. E un studiu important care, chiar dacă nu schimbă radical optica de înțelegere (de apropiere) a cititorului de azi de creația voiculesciană, deschide o cale de acces spre substanțialitatea acesteia, pe care se poate înainta de acum înainte cu un *azimut* iluminat de o idee mult mai tentantă și în totul viabilă.

Diana Oancea Morar, *Stop. Car. Rain*

O carte la răspântie: *Istoria secretă a literaturii române*

Andrei MOLDOVAN

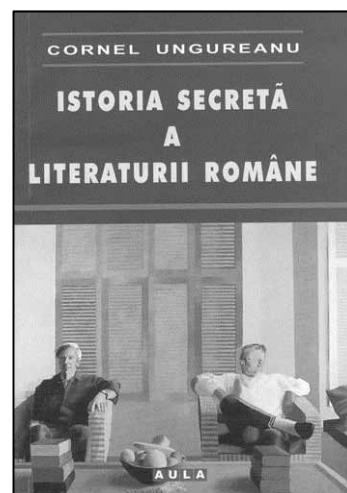
De luat în seamă, în primul rând, mi se pare afirmația lui Cornel Ungureanu din cuvântul introductiv (*Prefață. Scrierea și rescrierea istoriilor*) la *Istoria secretă a literaturii române* (Editura Aula, Brașov, 2007), pentru că în ea se află nu doar mobilul volumului său, ci și o determinare, o atitudine și un demers al întregii sale opere de istorie literară scrisă sau pe cale de a fi scrisă. După o diagnoză de chirurg, având în vedere nu doar precizia cu care o face, ci și cenzurarea propriilor sentimente, dând prioritate obiectivării atunci când constată nu atât o criză a literaturii, cât a receptării, autorul susține: „Cu alte cuvinte, ca să înviorăm (să înviem?) literatura este necesară astăzi o operațiune de transcriere – o așezare a ei în alte vehicule, cele capabile să o transporte din Galaxia Guttenberg în cealaltă galaxie, cea în care s-a instalat, azi, ființa umană. Firește că operațiunea de îmbarcare este cum nu se poate mai dificilă. Ea lansează în primul rând o seamă de bănueli asupra lumii care a fost. Ce nu știm despre lumea care a fost, se întreabă analfabeții, dar și adevărații oameni de cultură. Ce putem recupera și ce trebuie să abandonăm, în acest timp al globalizării?” (Cornel Ungureanu, *Op. cit.*, p. 13) Iată întrebarea!

Volumul deschide răspunsurile – pentru că nu este doar unul! – pornind chiar de la titlul cărții, de natură să satisfacă gustul pentru senzațional al unei generații grăbite, cu siguranță, mai puțin motivată în fața unui titlu academic, dar și cu un alt sens ce se va vedea mai jos. În realitate, avem de-a face cu un amplu proces de revizuire, declanșat și motivat în același timp de o schimbare de perspectivă și care propune geografia literară, dobândind semnificații noi prin raportare la geopolitică, ca un reper esențial al istoriei literaturii. Așa se face că se produce o mișcare

de translație, o revelare a semnificațiilor dintr-un plan mai puțin luat în seamă din perspectiva literaturii, prin reconsiderarea semnificațiilor.

Volumul este structurat pe două planuri, corespunzând celor două părți: *Despre așezarea hotarelor...*, ...*Și despre destrămarea lor*. Zidirea și demolarea. Prima parte, *Geopolitica*, se organizează tematic, pe capitole, începând de la *Așezarea hotarelor*, *Ieșirea în lume și Școala Ardeleană*, cronologic și tematic în același timp, până la 1989. Partea a doua, care începe cu *Interval și Arta paricidului* (M. Sadoveanu, Mateiu Caragiale, Camil Petrescu, G. Călinescu, Z. Stancu, I.

Barbu – cronologiile sunt larg interpretate), se încheie cu *Provinciile literaturii* (Ardeal, Basarabia, Bucovina, Banat), o temă dezvoltată de Cornel Ungureanu și separat, în volume. Metodic, autorul *Istoriei secrete...* nu vrea să lase loc pentru ambiguități, de aceea clarifică de la început termenii cu care lucrează. Iată cum diferențiază geopolitica de geografia politică, citându-l pe Ion Conea, la rândul său sprijinit pe Henning și Kornholz: „Să fie bine stabilit că geopolitica și geografia politică nu e unul și același lucru, deși ele au o sumedenie de puncte de contact. Geografia politică se ocupă de aspectul și împărțirea statelor la un moment dat – așadar cu o permanență – pe câtă vreme geopolitica se ocupă cu mișcările din procesul de devenire a statelor, mișcări care duc la transformarea,

înlocuirea sau deplasarea stărilor celor în ființă la un moment dat – cu acestea și cu rezultatele lor. Geografia politică dă instantanee, imagini ale unor stări de moment, la fel cu clișeele fotografice; geopolitica ne prezintă, ca și un film, forțe și puteri în desfășurare.” (*Ibid.*, p. 23)

Autorul aduce în prim plan cu îndrăzneală, dar și cu o solidă argumentație, aspecte ale istoriei literaturii, curgând cu surprindere și coerență din geopolitică. Reactualizează un concept (*Mitteleuropa*), pornind de la cartea lui F. Naumann, *Germania pretutindeni*, 1915 (a se vedea și volumul lui Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Editura Polirom, 2002), pentru ca apoi să readucă în actualitate, spre analiză, o anchetă a ziarului *Libération* („Trebuie să-l ardem pe Kafka?”). Spectaculoasă este și comentarea contribuției lui Soljenițîn la conturarea realismului socialist, într-o vreme când Jean Paul Sartre scria despre necesitatea „dezarmării literare” (1962). Referindu-se la perioada comunistă la noi, istoricul literar enumeră, printre forțele de ocupație – pe bună dreptate – și scriitori precum Louis Aragon, Rafael Alberti, Andre Stil, Andre Wurmser, laureați ai unor premii de literatură sovietice (Lenin, Stalin etc.), cu atât mai periculoși cu cât nu veneau pe tancuri, ci pe fondul unei simpatii a cititorului român. Între tematic și cronologic, Cornel Ungureanu înserează mereu „paranteze”, cu reflecții ale realităților contemporane.

Caracterul viu și dinamic al tomului despre care opinăm pornește, fără îndoială, de la arta citării. Istoricul literar știe să aleagă acele fragmente care incită prin noutatea lor, dinamizează și îi permit să își dezvolte discursul argumentativ. Iată, de pildă, când este vorba despre Vasile Alecsandri, după un șir de citate din opiniile *bardului* în legătură cu situația internă și internațională a Principatelor, dar și despre sine, îi dă cuvântul lui Garabet Ibrăileanu să îl caracterizeze sintetic: „Am spus altădată, ținându-mă de clasificarea curentă, că Alecsandri a fost un patruzeciop-tist rătăcit la Junimea. Nu este tocmai așa. Vom vedea în cursul acestui capitol că Alecsandri n-a avut o concepție unitară asupra vieții. Studiind cu atenție opera sa și mai ales

cea mai semnificativă pentru problema noastră, cea dramatică, în comparație cu viața sa publică și cu unele afirmări directe ale sale, se vede clar că acest om n-a fost ceea ce se cheamă «un patruzeciop-tist» sau, încă și mai bine, se vede că în el s-au luptat întotdeauna două tendințe: tendința de înnoire, de reformare și tendința de conservare, care au rămas alături, antagonice.” (*Ibid.*, p. 46) Iar Cornel Ungureanu adaugă: „Cum să aibă o concepție unitară asupra vieții? Părinții săi, boieri mari, încă purtau ișlic și erau supuși Înaltei curți. Orientul era la doi pași, iar obișnuințele franțuzești nu eliminau fidelitățile orientale. Corespondența sa din anii cincizeci ai secolului al XIX-lea e, de obicei, în franțuzește, iar, când trece pe românește, folosește alfabetul chirilic. A cules balade, se sprijină pe folclor, iar Ibrăileanu e mândru de faptul că doar moldovenii iubesc geniul popular. Culegătorul *Mioriței* stă în Dieppe, la Paris sau la Biarritz. Călătorește prin lume cu o femeie divorțată, ca un personaj de roman rus, femeia e bolnavă și G. Călinescu îl bănuiește de farsă: nu era, scrie marele critic, chiar atât de îndrăgostit cum cred contemporanii. Pe urmă se căsătorește, dar cu întârziere, și cu o femeie de condiție inferioară. Boierul încalcă regulile și când vrea concesiunea căii ferate București-Giurgiu și intră din nou într-o afacere pentru care n-are pregătire. Memorabile sunt aventurile și performanțele sale diplomatice: ajunge la Napoleon al treilea ca emisar al lui Cuza, dar nu vorbește în numele unei țări care și-a asumat independența, ci doar despre una care vrea să-și schimbe stăpânul.” (*Ibid.*)

Un spațiu amplu acordă criticul literar Școlii Ardelene, cu trimeri pertinente și necesare spre actualitatea zilelor noastre și cu aceeași inegalabilă artă a citării. Geopolitica îi permite să contureze momentul și rezonanța sa, pornind de la pacea de la Karlowitz (1699), de natură să consolideze puterea Austriei și creștinismul. Această nouă Europă Centrală care se naștea avea să fie favorabilă afirmării naționale a românilor ardeleni, până atunci nerecunoscuți ca națiune. Schimbările în plan social, politic și cultural aveau să fie fără precedent și să marcheze dezvoltarea ulterioară a spiritualității românești, chiar

dacă au fost plătite scump de corifeii acelei inegalabile mișcări naționale. Momentele și personalitățile, mai cu seamă cea a lui Inochentie Micu Klein, sunt puse în lumină, din nou, prin citarea unor importanți oameni de cultură, cu lucrări bine cunoscute sau mai puțin cirkulate precum: Mihai Eminescu, David Prodan, Lucian Blaga, Al. Piru, Ion Urcan ș.a.

Cu entuziasmul său poematice, profund în același timp, Blaga afirmă: „Ne-a căzut sub ochi scrisoarea lui Inochentie, în care speranța învierii din morți apare atât de strâns legată de pământul patriei. Și n-o mai putem uita, în tragica și sublima ei sfârșiere și frumusețe. Ce-ar fi dat, în alte împrejurări, și la nivel istoric major un asemenea spirit!” (*Ibid.*, p. 66) Iar Augustin Buzura, citat și el de autorul *Istoriei secrete a literaturii române*, nu ezită să spună că „alături poate de Avram Iancu, Ioan Inochentie Micu-Klein este personajul cel mai tragic al istoriei noastre...” și să afirme că Școala Ardeleană, începând cu Inochentie, nu reprezintă doar o cauză a românilor transilvăneni, ci a întregului românism, așa cum evoluțiile istorice aveau să dovedească: „... cred că nu exagerez cu nimic susținând că este omul politic cel mai important pe care l-a dat pământul transilvan. Ceea ce neuitatul Mihai Viteazul a reușit pentru o clipă cu sabia, unirea provinciilor românești, episcopul de Blaj a reușit cu spiritul, dând semnalul de unire definitivă a tuturor românilor prin ridicarea lor la conștiința națională.” (*Ibid.*, p. 67)

Comentariul criticului, ancorat în realitatea noastră imediată, nu se lasă așteptat și, pe bună dreptate, deși nu are tonul unui rechizitoriu, cu o ironie fină și profundă, de om al spiritului, are sensul unui veritabil *J'accuse*: „Studiul Școlii Ardelene trebuie să înceapă azi de la decizia Ministerului Învățământului de a-i scoate pe Micu, Șincai, Maior, Budai-Deleanu din programa școlară. În anul de grație 2005 (și în anii ce vin?) nu mai avem nevoie de ei. Și, dacă luăm în considerare faptul că editurile nici măcar nu-i mai tipăresc, că există încă pagini ale celor patru care n-au fost publicate, că, deși studiată de cărturari importanți ai secolului XX, Școala Ardeleană începe să fie așezată în spațiile

moarte ale bibliotecilor, putem ajunge la concluzia că un șir de importanți cărturari vor alimenta fondul secret al literaturii române. O *istorie (secretă) a literaturii române* ar trebui să insiste asupra corifeilor Școlii Ardelene. Așezați la subsol, excluși din edificiul literaturii *actuale*, ei aparțin hârtiilor de taină care fortifică viitoarea istorie a literaturii. Suntem, parcă, în miezul unei enigme ce se cere a fi dezlegată – în mijlocul unuia dintre romanele polițiste care au animat Ardealul. În numele unei complicate probleme de dracula-logie. Poate că a venit momentul, grație alcătuirilor de programe școlare, să încercăm să studiem sosirea și afirmarea lui Dracula în cultura română. Fiindcă dacă Ardealul îl are pe Dracula, știut în toate colțurile lumii, dacă ilustrul personaj a cucerit milioane de cititori prin intermediul prezenței sale, de ce să nu renunțăm la niște autori care nu sunt pe măsura vremii noastre? Cititorul, vizitatorul, elevul sau studentul, viitorul învățător și viitorul profesor de literatură română trebuie să afle că nu Micu, Șincai, Maior, Budai-Deleanu trebuie cunoscuți, studiați, înțeleși, ci Dracula. El este atotputernicul stăpân al zonei, insul care exprimă Ardealul la Brașov, la Sighișoara sau la Bistrița. Sunt locuri aflate la capătul lumii, în imediata apropiere a Celuilalt Tărâm.” (*Ibid.*, p. 69) Da, se pare că ne așteaptă o foarte voluminoasă istorie secretă a literaturii noastre, de vreme ce operele marilor bărbați ai neamului devin „hârtii de taină”.

Deseori faptele și oamenii unor timpuri mai mult sau mai puțin îndepărtate sunt văzuți dinspre azi, cu toate implicațiile ce le comportă, fie că este vorba despre erori – de-ar fi doar atât! – grave și regretabile, așa cum rezultă și din pasajul de mai sus, fie că sunt manifestări la nivelul micilor răutăți. Așa ar fi clarificarea „cauzei” pentru care Neagu Djuvara a susținut că publicistica lui Eminescu nu ar mai trebui publicată. Cornel Ungureanu „desecretizează”, afirmând că poetul a fost extrem de aspru cu un Djuvara, scriind că e un „biet omușor de la Brăila” care ambiționează să facă pe socialistul la Viena. În privința strănepotului său, care ar vrea să se răzbune, criticul îi spune doar că „nu-i frumos”.

Autorul *Istoriei secrete...* nu ocolește temele de dezbatere „fierbinți”, indiferent din ce direcție vin sau de modul lor de manifestare. Așa ar fi numeroasele texte apărute după 1990 despre Eminescu în postură de victimă politică, multe dintre ele scrise de veleitari, dar în care s-au amestecat, cu mai multă sau mai puțină prudență, și eminescologi cunoscuți, dacă l-am avea în vedere doar pe Dimitrie Vatamaniuc. Criticul nu are rezerve în a judeca lucrurile cu luciditate, în contextul realităților și tendințelor politice ale vremii și a amenda gratuitățile și spectaculosul. Tot contextele politice sunt cele care pot explica scrierile antisemite ale lui I. Slavici, având în vedere, în primul rând, revizuirea punctului 7 al Constituției României, care urma să acorde drepturi cetățenești egale evreilor, condiție pentru recunoașterea Independenței, impusă de Congresul de la Berlin (1878). Este știut că la acea vreme votul era pe bază de cens, adică votau doar proprietarii. Cum foarte mulți români nu aveau proprietăți, decizia la nivelul țării risca să fie luată de alte segmente ale populației decât românii, printre ele fiind și evreii. Contextul, chiar dacă nu justifică pe deplin textele incriminate ale lui Slavici, este de natură să ofere unele explicații credibile.

Este necesar să amintim aici un concept important pentru volumul lui Cornel Ungureanu, acela de Centru, fie că este vorba de geopolitică, fie de spiritualitate, fie de amândouă. A vorbi, a acționa, a scrie în Centru înseamnă să dobândești o rezonanță deosebită, importantă, de luat în seamă. Blajul devenise un asemenea Centru în secolul al XVIII-lea. Vocea scriitorului poate să se afle într-un

centru al lumii, cum este și cazul lui Slavici: „Asemenea lui Brâncuși, asemenea lui Eminescu sau Coșbuc, Slavici se află într-un Centru al Lumii. Sau, mai exact: eroii lui străbat, printr-o experiență exemplară, drumul către el. În fiecare dintre operele sale în proză, chiar în cele insuportabil teziste (sau insuportabil teziste tocmai din acest motiv) el lasă impresia că vrea să ne spună ceva foarte important pentru viața colectivității. Nimic nu e scris *în joacă*. Chiar atunci când autorul pare vesel, deconectat, iubitor de comedie, presimțim că în spatele momentului cavaleresc se află altceva: se ascund adevăruri bine protejate.” (*Ibid.*, p. 119) Șansa marilor scriitori ai literaturii române este de a se fi situat într-un astfel de Centru.

Firește, gândită și scrisă în acest chip, *Istoria secretă a literaturii române* este o carte atractivă, plină de lucruri noi, mai ales în privința modalităților și perspectivelor pe care le propune, extrem de concentrată. Comentatorul este pus în dificultate în a selecta esențialul, pentru că ai sentimentul că totul este esențial. Împărțirea volumului în cele două părți amintite aici deja, aparent antagonice, vizând zidirea și destrămarea, conturează de fapt întregul în diversitatea și devenirea sa, ca fenomene care intră în firescul lucrurilor și se definesc reciproc, așa cum lumina nu poate fi definită fără raportare la întuneric și invers. Așa cum a conceput acest volum Cornel Ungureanu, ca de altfel întreaga sa operă de critică și istorie literară, îl situează la o răspântie de unde, cu mult firesc, se poate rescrie istoria literaturii.

Ania Homei, Vertical

Jurnal postmodern

Vasile VIDICAN

Trebuie menționat din capul locului că scriitura diaristică a lui Cornel Ungureanu nu face parte din acea categorie a jurnalelor în care autorii – oricare ar fi ei – notează consecvent, fidel, terapeutic pe alocuri întâmplări, gânduri, impresii etc. Cheia de lectură trebuie căutată în altă parte, în încercarea criticului (îndepărtat în mod vădit de canon) de a *plăsmui*, de a crea prin intermediul jurnalului.

Deschizând volumul *A muri în Tibet* (Editura Polirom, Iași, 1998), suntem avertizați de la bun început: „Orice asemănare cu persoane în viață este... pur întâmplătoare, cartea dorindu-se (și evocând) în ficțiune. Cu ajutorul a patru specialiști ai universurilor imaginare.” (p. 5) Cred că această mențiune, plasată în debutul unui jurnal, dincolo de rolul de a sustrage textul veridicului, îi atrage atenția lectorului asupra naturii pactului ficțional. O formulă asemănătoare celor care fac trecerea în basm, dacă doriți. Îi rămâne cititorului sarcina de a crede ce și cât consideră din ceea ce urmează, dacă va simți neapărat nevoia de a se plasa în raport cu realitatea.

Consider că un atare demers aparține în mod plener tendințelor postmoderne de a nota realitatea, jonglând cu ea, alterând-o, comprimând-o (sau dimpotrivă, dilatând-o...) și chiar transformând-o. Un întreg proces complex ce stă sub semnul derizoriului, al punerilor între paranteze, al redării în chip ludic a lucrurilor esențiale, a unei detensionări senine a procesului creator. Textul pare mai degrabă deconstruit, cu reveniri, cu intenții introspectiv regândite și reconsiderate prin pasaje de notații „plate”, obiective, exterioare.

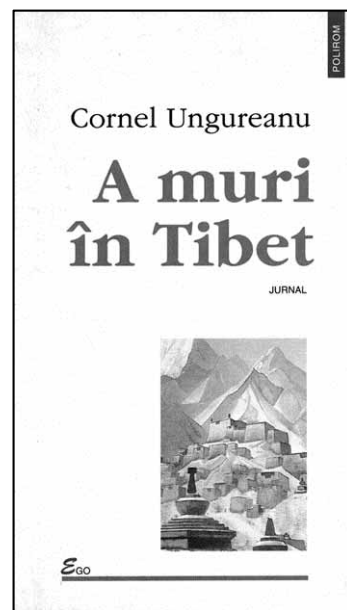
De altfel, *A muri în Tibet* constituie, în esență, un soi de caiet de intenții, aproape un manifest de credință. Dar, în bună tradiție postmodernă, textul este plasat sub zodia unei permanente autosubminări. Pasaje de note obiective, specifice jurnalului, vor fi urmate

de fragmente largi și minuțioase de descriere a vreunui personaj, stilului sobru, de frământări interioare îi este opusă detensionare intenționată din anumite pasaje, paginile de jurnal de călătorie inițiatice vor fi completate de notații amănunțite a alimentelor servite la prânz sau la micul dejun etc.

În plus, tot derizorii sunt pilonii înșiși care stau la baza acestei călătorii. După ample tergiversări (refuz la început...), călătoria are loc. Dar, „n-am ajuns la Lhasa, trebuie să scriu încă de pe acum: Eugen n-a reușit să-i convingă să ne ducă în Tibet, deși i-au promis. În ultimul moment, gazdele au pretextat că, nefiind noi obișnuiți cu înălțimile... Am ratat călătoria, dar nu pe de-a-ntregul. Jurnalul (acest jurnal) crește pe ruinele unei călătorii ratate.” (p. 26)

Astfel că, ceea ce pare să fie jurnalul unei călătorii este de fapt, *jurnalul unei călătorii imaginare*, în ciuda faptului că vizita aceasta în China ar fi avut loc. În baza autosubminării pomenite anterior, devine aproape lipsită de semnificație veracitatea celor scrise. Relevantă cu adevărat devine în felul acesta, notația însăși, procesul care conduce înspre și dinspre ea, drumul iar nu destinația.

De aceea, poate, valențele destinației sunt atât de vaste, de apropiate imaginarului, încărcată de importanță fiind, în ultimă instanță, căutarea: „Dar cine n-a căutat mai întâi, aici, o țară imaginară? Aici, pe acoperișul lumii ar fi instalată confreria celor ce decid

totul. Aici sunt oamenii care stăpânesc pământul. Țările descrise de Apollonius din Tyana sau, la începutul mileniului al doilea, țara Părintelui Ioan, aici ar fi.” (p. 26)

Departe de a fi jurnalul unei călătorii inițiatice, volumul lui Cornel Ungureanu descrie într-o manieră intenționat inconsecventă ca tonalitate și ritm călătoria și vizita făcută în China, un tărâm atât de căutat de cei care doresc inițierea. Cu toate acestea, centrul lumii culturale se găsește indisolubil într-un Banat atât de bogat cultural, ofertant oricărei nevoi inițiatice, măcar în ceea ce privește textele ce pot fi găsite (copiile xerox bunăoară, arse, ce-i drept, de „maestrul Gogu” în subsolul blocului!).

Tot de caracterul postmodern al textului țin și personajele întâlnite de autor. Ele par mai degrabă plămuiți ale imaginației, ce nu își găsesc locul în lume. Mă gândesc aici la Karin, fata care crește în înălțime nefiresc de repede, cu amorurile ei neîmplinite, cu pasiunea pentru mandale. Karin pare mai degrabă un personaj de proză scurtă postmodernă, dar,

în contextul volumului la care fac referire aici, astfel de personaje nu par deloc nelalocul lor.

Episodul crizei din timpul călătoriei în China, leșinul, este trecut printr-un filtru al semnificațiilor. „Nu, nu, *mâinile mele*: trupul se întindea, ca un polipier în expansiune. Pătrundeam în aerul înălțimilor cu celălalt trup al meu, fecundatorul. Treceam printre lumini, aş spune azi: prin Interval.” (p. 126) Dar tendința aceasta de a căuta înțelesuri în ceea ce se petrece nu este constantă. Astfel de pasaje sunt urmate de simple notații ale evenimentelor, în cele mai mici detalii. Semnificațiile sunt lăsate în seama noastră, a cititorilor. (Pe lângă asta, aş remarca ironia fină a titlului volumului.)

Pentru că *A muri în Tibet*, în toată complexitatea și imprevizibilitatea sa postmodernă, este, în cele din urmă, o formă de mărturisire, un exercițiu creator la granița fină dintre veridic și imaginar, aproape un experiment marcat de o benefică detensionare a narațiunii.

Laura Ogrușan-Prața, *The phone call 1*

O poveste, cât p-aci, mortală

Robert ȘERBAN

Doar de două ori am mers în același automobil cu domnul Cornel Ungureanu. De fiecare dată am fost șofer, iar de fiecare dată mașina era proprietatea-mi personală. Degeaba tot încerc să-mi amintesc încotro am mers a doua oară. La Satu Mare? La Oradea? La Turnu Severin? La Lugoj? Chiar nu-mi pică fisa, asta e. Însă prima călătorie cu Domnia Sa n-am cum s-o uit, fiindcă era să fie mortală.

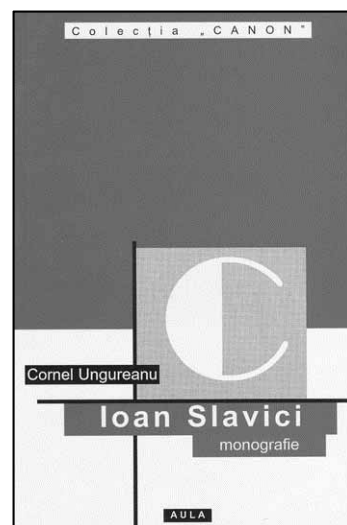
Se întâmpla la sfârșitul secolului XX sau la începutul secolului XXI. Pentru exactitate, ar trebui să caut în jurnalele dânsului, care consemnează evenimentul, dar n-am biblioteca la îndemână, fiind eu la serviciu în clipa asta. În pauza de masă. (Și, cum mănânc foarte repede, îmi rămâne timp și pentru scris, da?). Aveam, pe atunci, o Dacia 1310, de culoare gri-șobolan. Am cumpărat-o în 1999, „de nouă”. Mergea brici. Chiar îmi uimeam pasagerii de felul cum „tăiam” cu ea mașini de firmă, mai puternice, mai arătoase, mai... bengoase. Se înfigea bine dintr-a 2-a într-a 3-a și chiar într-a 4-a. Mai sus nu, că nu poseda viteze. De asta, la drum întins, când prindeam unul în față ce mergea cu 110 la oră, greu îl depășeam, că nu trăgea, săraca Dacie.

Ei bine, era vara, era superb afară, iar eu cu domnul Ungureanu am pornit spre Oravița, unde eram invitați într-o tabără de literatură în care eu mai fusesem de câteva ori și în care mă simțisem grozav. Cred că îl convinsesem pe pasagerul meu să rămână măcar vreo două zile. Sporovăiam, bucuroși că ne îndreptăm către un loc drag amândurora, plin de prieteni și amici pe care nu-i mai văzusem de cel puțin un an. Eu, fericit că am în dreapta mea un om la care țineam (și țin) foarte mult, pe care îl admiram (și îl admir) enorm. Eram mai mult urechi decât gură, întrucât Cornel Ungureanu nu doar că a topit biblioteci întregi, că știe lucruri fabuloase despre lumea literară și actorii ei, că a fost prieten și apropiat cu și de

scriitori legendari ori de... nișă, dar, uneori, povestește despre toate acestea ca nimeni altul. Or, atunci povestea! Șoseaua nu era aglomerată, mașina mergea, parcă, singură, neamestecându-se în „conversația” noastră. Pe la jumătatea drumului, mi s-a făcut poftă să fumez o țigară.

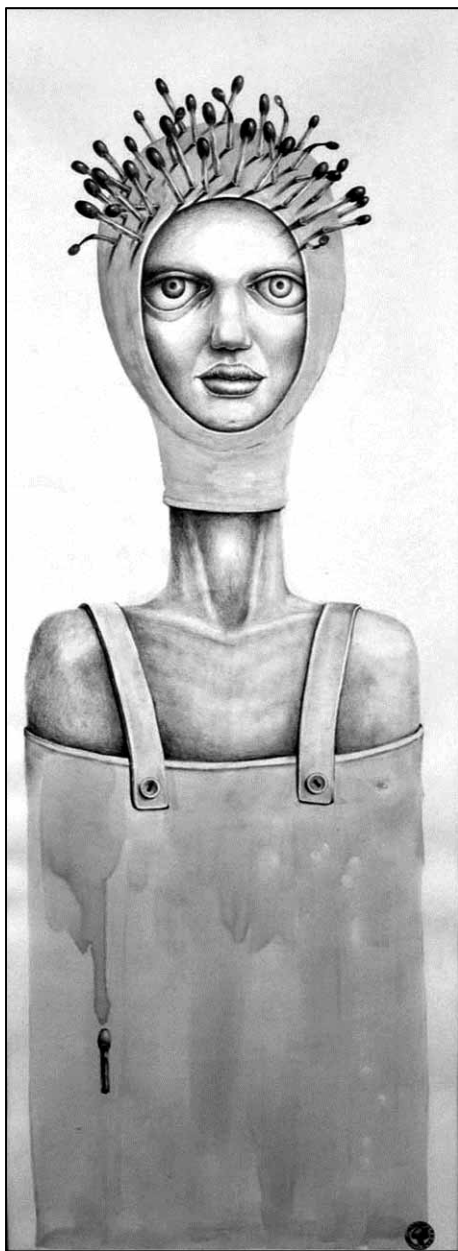
Eram fumător ocazional, dar când mă apuca pofta, parcă intram în sevraj. L-am întrebat pe companionul meu dacă îl deranjează să fumez în mașină. Mi-a reamintit că ani întregi, mulți, fumase și trei pachete pe zi. Fără filtru. Se lăsase, ceea ce-mi dorea și

mie, dar era îngăduitor cu vicioșii. Așa că aveam verde. Am aprins „racheta” cu bricheta de la Dacie, am deschis nițel geamul, cât să aibă fumul șansa să evadeze și am trecut prin Denta, luând ușor piciorul de pe accelerație. Deh, localitate... Când am trecut de ultima casă din comună, am călcat-o. Drumul drept, îmbietor, străjuit de duzi umbroși. Am tras ultimul fum, am deschis, dând la manivelă (Dacia nu poseda geamuri electrice, ci manivele ce se acționau manual), și mai mult geamul și am aruncat, cu două degete, din încheietură, chiștocul afară. Doar că, al naibii, din cauza curentului de aer, s-a întors înapoi. Și mi-a aterizat fix între picioare! Cu ochii și cu o mână după obiectul incandescent, l-am auzit – eram numai urechi, nu? – pe pasagerul din dreapta spunându-mi precipitat: *Vezi, vezi, vezi*. Am ridicat ochii deasupra volanului și am observat că mașina ieșise de pe carosabil, că mergea înclinată pe-o parte și aproape

paralel cu șirul de duzi din dreapta. Mi-am dat seama că fie ne răsturnam, fie ne bușeam de unul dintre pomii ce furnizează minunatele fructe din care se face chisălița. Cum nu eram pregătit pentru nicio variantă, am accelerat (ca să nu ne răsturnăm) și am tras tare de volan în stânga (ca să nu scuturăm dudul mai înainte de coacere). Iar mașina, drăguța, a răspuns la comandă, a luat viteză, a trecut pe partea cealaltă a drumului, tăind sensul invers, a ochit un dud falnic, gros, și a ținut spre el. Tânăr, încă (29-30-31), și cu instinctele excitate de nicotină și de discuția cu un mare scriitor și cititor, am mai tras încă o dată de

volan spre stânga. Iar minunea s-a petrecut: n-am lovit frontal dudul, ci doar cu partea dreaptă, unde stătea domnul Cornel Ungureanu. Dar, de fapt, am lovit pomul cu roata din față, care, cu acest prilej, s-a rupt și a încetinit, brusc, viteaza Dacie; ce a alunecat lin pe lângă dud și s-a oprit cu un buf molatec în șanțul de după. Nu doar că n-am pățit nimic niciunul dintre noi, dar îmi amintesc clar, de parcă ar fi fost ieri, cum domnul Ungureanu, în timp ce încerca, precipitat, să-și desfacă centura de siguranță și să părăsească locul mortului, a spus: *Da?* Și tot Domnia Sa a răspuns imediat: *Bine!*

Lucian Szekeli-Răfan, *Burn*

Atestat de prietenie

Adriana BABEȚI

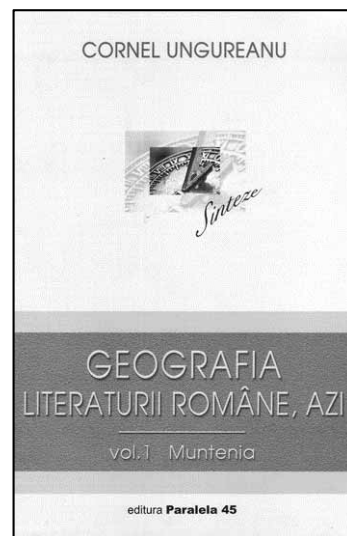
Am scris și am vorbit în public de atâtea ori despre Cornel Ungureanu, încât nu văd cum nu m-aș repeta. Nu contează. Știu că nu se așteaptă să compun un studiu doct despre opera lui și mai știu că au făcut-o alții foarte bine atunci când i-au luat la mărunțit zecile de volume (aproape 30). În schimb, o să descriu din nou ceea ce, cu mult umor, am numit amândoi, „scena originară” a întâlnirii noastre. Am depănat-o într-o jumătate de pagină și i-am făcut-o cadou când a împlinit 60 de ani. Acum, că a mai trecut un deceniu și ceva de atunci, observ că secvența încă mă mai urmărește și că pofta mea de povestit nu cunoaște margini. Așadar:

Prima întâlnire cu însuși CU în redacția vechiului *Orizont* din Timișoara ar fi bună pentru o proză de Hrabal. Când ne aducem aminte de secvența cu pricina, ne umflă râsul și ne binedispunem instantaneu. Asta se întâmplă de obicei în rundele nocturne prin tipografie, când, așteptând să dăm bunul de tipar, vorbim la nesfârșit despre toate câte au fost, ca doi moșleni. Acum râdem, dar atunci, în 1971, prima întâlnire directă cu el a fost, cel puțin pentru mine, șoc și spaimă, deoarece mi-a electrocutat orice ambiție literară. Publicasem deja niște proze și eseuri prin revistele studentești, eram în penultimul an de facultate, la filologie, iar CU – redactor la revistă și critic de temut. Mă adusese la *Orizont* ca să mă prezinte în chip de mare speranță unul din profesorii mei. Deși aveam ceva tupeu și nu mă pierdeam cu firea prea ușor, privirea scrutătoare a lui CU, aruncată sever prin ochelari, m-a ținut undeva la jumătatea drumului dintre ușă și ditai biroul năpădit de cărți și hârtii.

Țin minte că s-a enervat un pic și, cu o voce autoritară, a zis ceva de genul „ei, hai, hai odată, apropie-te, nu te mănânc”. Am făcut câțiva pași și, după vreo două fraze

bălmăjite, am vrut să-i arăt cu ce manuscris am venit la control. M-am apropiat mult de scaunul lui, am pus foile pe birou și m-am aplecat spre el ca să-i explic ce era cu libertatea la Camus și Sartre. A scos un ăăă prelungit, s-a foit plin de stânjeneală și a început să scotocească printr-unul din sertarele de jos, de unde, după ce a răvășit o groază de hârtii, a scos fulgerător o batistă mototolită în care a început să-și sufle zgomotos nasul. Am sărit ca o lăcustă în fața biroului, m-am așezat cuminte pe scaun și am așteptat.

După ce a terminat moșmondeala cu batista, a înșfăcat cele cinci file dactilografiate ale mele, le-a străbătut fulgerător în mai puțin de două minute și a zis: „bun, dar taie, taie mult și fă frazele mai scurte”. Apoi a scotocit printre cărți, a ales o revistă, *Secolul 20*, și un volum de critică al lui Dan Grigorescu și mi-a spus să scriu despre ele până săptămâna care urma. Am încremenit de fericire, dar și de groază. Deci eram acceptată, însă două recenzii în nici cinci zile mi se părea ceva imposibil de făcut. Cred că n-am dormit mai mult de două-trei ore pe noapte și că am făcut zeci de fișe, ca să scriu vreo cinci pagini despre *Secolul 20* și alte cinci despre cartea de critică. I le-am adus cu inima cât un purice. Le-a citit rapid, în nici trei minute, și a spus din nou că e bine, dar că trebuie tăiat mult. Scurt, concentrat și vioi! Asta a fost prima lecție, pe care n-am uitat-o niciodată. Iar a doua, venită la vreo trei luni de la prima mea

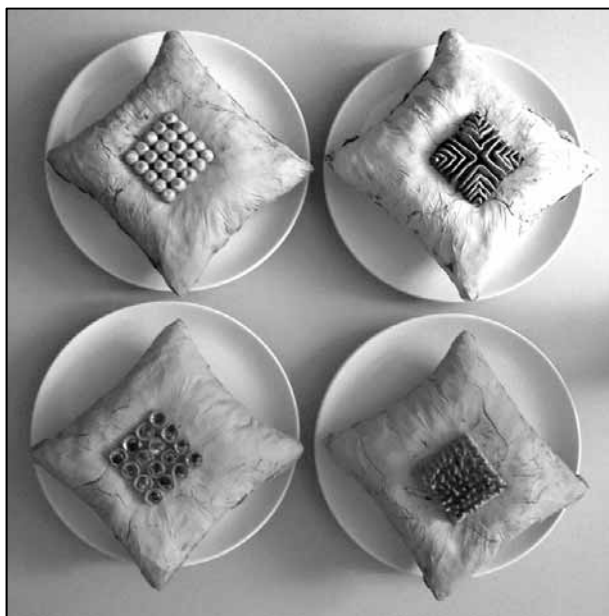

ispravă, după ce mă avântasem să scriu chiar cronică, a fost lecția de încredere. Deși nu-mi apăruse în revistă mai nimic din tot ce mă chinuiam să compun, CU n-a ezitat să-mi spună că ar fi cazul să mă gândesc la o carte. Adică să scriu chiar eu o carte de critică. S-ar fi putut chema *Dioptrii*. Am ieșit din birou pur și simplu beată de elan, cu aripile până la cer.

După nici un an, eram colegi de redacție și prieteni de nădejde, ca doi camarazi de front. Au trecut peste 40 de ani de atunci și nimeni și nimic n-a clintit frățietatea noastră, pentru că am ajuns foarte repede să ne înțelegem și să ne acceptăm cu toate ciudățeniile și hachițele noastre. Nu-mi ajung cele 10 degete ca să număr câte proiecte am dus împreună la capăt sau doar le-am croit. De la acele reportaje scrise la patru mâini prin '72-'73, despre care s-a vorbit mult, până la incredibila carte a Timișoarei, pentru care ne-am documentat ani la rând și care ar trebui totuși scrisă. Iar după Revoluție, am pus la cale cu el și cu Mircea Mihăieș, care intrase în redacție în toamna lui 1980, proiectul *A Treia Europă*. Am scris, deci, împreună, cărți, reportaje și interviuri, am organizat zeci de

întâlniri, lansări de carte, simpozioane și conferințe. Am străbătut împreună drumuri de neuitat, de la Zăguzenii părinților lui, la Trieste sau Ierusalim. Și tot împreună am făcut și drumurile triste, alături de colegii și prietenii în suferință. Și tot împreună am fost în momentele de cumpănă, dar și de bucurie ale familiilor noastre.

Nici nu știe CU cât mă bucură faptul că pe primul său nepot îl cheamă Adrian. După cum, nu știe câtă dreptate îi dau lui Mircea Mihăieș când îmi tot reamintește, de parcă aș fi deja senilă, că suntem, de fapt, invenția lui Cornel Ungureanu. În schimb, sunt sigură de un lucru: anume că știe (și simte) prea bine CU la ce loc de cinste în inimile noastre se află și azi documentul frumos tipărit pe carton pe care i l-am înmănat în toi de aniversare. Îl transcriu: „Atestat de prietenie. Se înmânează domnului Cornel Ungureanu acest act doveditor al dragului nostru necondiționat de nimeni și de nimic, până când împrejurările ne vor despărți pe cale naturală (sau poate supranaturală). Adriana Babeți și Mircea Mihăieș. Timișoara, 3 aug. 2003”.

Ileana Horoba-Danci, *Scara pentru orbi*

Cornel UNGUREANU

Recursul la George Coșbuc

Locuri și întemeieri. Există, în istoria literaturii, un „joc cu anatema”, o bucurie a excluderilor care înflorește lângă fiecare scriitor devenit popular. Popularitatea jignește, profanul vulg trebuie ținut departe de capodoperă. Or, George Coșbuc a devenit poet popular fiindcă a făcut plauzibile temele eminesciene, fiindcă a dat satului o identitate literară, fiindcă a sugerat trecerea poeziei sale în cântec. Fiindcă statutul muzical al poeziei sale dă încă vigoare relației cu „marele public”. Recursul la George Coșbuc a devenit important în momentele în care spațiul românesc intra în criză. În fond, nu numai *Povestea unei coroane de oțel* este o „istorie oficială”, un manual pentru formarea cititorului de istorie, ci și foarte multe dintre poeziile sale. Fiecare dintre poeziile sale din tinerețe ar fi trebuit să scrie „povestea unei coroane de oțel”. Literatura sa trebuia să recupereze epopeea pe care, iată, românii puteau să o scrie. Fie prin Eminescu, fie printr-un rege întemeietor.

În 1940, după răpirea Ardealului de Nord, profesorul Victor Iancu voia să demonstreze, într-un studiu din *Revista Fundațiilor Regale*, ideea că dictatul de la Viena nu fusese o aberație. Linia de demarcație stabilită acolo era întrutotul arbitrară, scria analistul. Iar cei care o stabiliseră nu înțelegeau nimic din identitatea regională pe care o propuneau ținuturile transilvane. După ce se oprește asupra Nordului, Victor Iancu încearcă să definească ținutul năsăudean:

„Năsăudul oferă alt cadru și alte probleme. Peisajul alcătuiește o fortăreață mai utilizabilă a naturii decât Valea Someșului, Sălajul și Sătmarul. Există apoi și o altă tradiție locală, deci și o altă conștiință. De

veacuri încă, românimea acestui ținut pe care a știut să le întrebuințeze în folosul său. Năsăudul a fost o regiune grănicerească, asigurându-i-se de Habsburgi condiții mai prielnice de existență. După unirea Ardealului cu Regatul Sfântului Ștefan, toate privilegiile acestea cu bogatele lor composesorate au fost utilizate pentru păstrarea ființei românești și pentru înălțarea neamului nostru din acel ținut la un nivel de viață mai ridicat. Județul Năsăud ne-a dat literaturii doi dintre reprezentanții ei cei mai de seamă. Sunt Gheorghe Coșbuc și Liviu Rebreanu, între care de asemeni n-ar fi greu a se stabili trăsături comune...”

O „mentalitate unitară” se poate sprijini și pe citarea altor nume năsăudene:

„Subtilul filolog Nicolae Drăganu, mort de curând la Cluj, a fost de asemenea o mândrie a grănicerilor năsăudeni. Și tot aici a răsărit Mitropolitul Nicolae Bălan...”¹

Două idei trebuie reținute din retrospectiva lui Victor Iancu: prima, că peisajul aparține unei fortărețe, iar a doua, că ținutul este al oamenilor

Atelier critic

liberi. Iar acești oameni liberi vor ști să-și trăiască și să-și conserve Sărbătoarea.

Poezia ca succes public, după Eminescu. Intrarea în scenă a lui Coșbuc e una fericită: începe cu *Nunta Zamfirei*, un adevărat manifest împotriva decepționismului posteminescian. Reîntoarcerea la idilă înseamnă un efort pentru recuperarea paradisului pierdut. Personajele din basm au drept de existență poezie. Sărbătorească își găsește din nou loc în literatură.

Sărbătorească cel mai înalt, adică nunta. Poezia lui George Coșbuc poate fi

citită ca o transcriere în alt regim a *Luceafărului*:

„E lung pământul, ba e lat,/ Dar ca
Săgeată de bogat/ Nici astăzi domn pe lume
nu-i,/ Și-avea o fată, – fata lui –/ Icoană-ntr-un
altar s-o pui/ La închinat.// Și dac-a fost pețită
des,/ E lucru tare cu-nțeleș,/ Dar, dintr-al
prinților șirag,/ Câți au trecut al casei prag,/

De bună seamă cel mai drag/ A fost ales.”
Suntem în cea mai bună dintre lumile
posibile, în care ordinea este atotstăpânitoare.
Înainte de dragoste sunt obiceiurile locului.
Acestea nu exclud dragostea, dimpotrivă. Fata
trebuie să fie fericită, „Luceafărul” trebuie să
vină ca să rămână cu ea:

„El, cel mai drag! El a venit/ Dintr-un
afund de Răsărit,/ Un prinț frumos și tinerel,/

Și fata s-a-ndrăgit de el./ Că doară tocmai
Viorel/ I-a fost menit.”
În primele trei strofe povestea iubirii
prințului de departe și a fetei de împărat e
rectificată – transferată într-un regim diurn,
fierec, „rural”. Și, fiindcă importantă e nunta,
asistăm la devenirea sărbătorească a fericitei
istorii. Așa se întâmplă toate acolo, în ținutu-
rile pe care nu le cunoaștem. În satele celei-
lalte istorii. Imaginarul populează lumea lui
George Coșbuc cu eroi din basm, dar și eroi
literari, acum trăindu-și destinul împărătesc.
Și, îmbogățind Carnavalul cu momente noi:

„Ba Peneș-împărat, văzând/ Pe Barbă-
cot, piticul, stând/ Pe-un gard de-alături pri-
vitor,/ L-a pus la joc! Și-ntr-un popor/ Sărea
piticu-ntr-un picior/ De nu-și da rând!// Sunt
grei bătrânii de pornit,/ Dar de-i pornești, sunt
grei de-oprit!// Și s-au pornit bărboșii regi/ Și
sfetnicii-nvechiți în legi/ Și patruzeci de zile-
ntregi/ Au tot nuntit.”

Cel mai important martor al intrării în
arenă a lui Coșbuc rămâne Titu Maiorescu.
Este, evident, un martor interesat. Are rădă-
cini ardelene, iar polemicile sale cu „limba
jurnalelor românești din Austria”, cu latiniștii
erau încă vii. Apariția lui Coșbuc vorbea des-
pre o bătălie câștigată. Scriitorul nu făcea
altceva decât să exprime altă latură a *Direcției
noi*:

„Deșteptată poate prin direcția critică a
Convorbirilor literare și, în urma ei, prin
discuțiile aprinse din societatea universitară

România Jună din Viena, solicitată apoi prin
propaganda literară a *Tribunei* de la Sibiu...,
întărită prin puternica influență a poeziilor lui
Eminescu, tinerimea română de peste Carpați
se înfățișează deodată cu deplina aptitudine de
a simți și de a întrupa frumosul în forme
literare.../ ...mai presus de toți stă, incontes-
tabil, marele talent al poetului Coșbuc. Că s-a
putut forma un asemenea poet în Transilvania
(și relativ format, precum apare astăzi, ne-a
venit el în 1890 de la Sibiu) este dovada cea
mai sigură despre transmiterea și reînvierea
mișcării literare în cealaltă parte a româ-
nimii”.

Apariția lui Coșbuc, după anii exceselor
latiniste, după construcțiile lingvistice neobiș-
nuite, a fost un adevărat șoc. E altceva decât
copleșitorul model eminescian – poate însem-
na chiar eliberarea de el. Poezia lui Coșbuc
poate defini *altfel* modelul cultural ardelean.
Sau, cum scrie Iorga:

„Apariția *Nunții Zamfirei* în fruntea
Convorbirilor literare prin urmare cu „decret”
de la Junimea, cu pecetea lui Titu Maiorescu,
a fost o revoluție surprinzătoare, și, oarecum,
o jenă. Era o poezie cu totul nouă, cu care nu
eram deprinși, o poezie care a rămas la poartă
pentru toți cei din vechiul regat căci aparți-
neau aceleiași generații”.

Să remarcăm că poezia lui Coșbuc *ia
pulsul istoriei naționale*. Prin ea, literatura se
întoarce la modelul popular – își descoperă alt
limbaj, alte personaje esențiale. Personaje care
fac parte din destinul ardelean al „țării de
sate”. Sau, altfel: Coșbuc traduce balada și
idila în cealaltă limbă a Ardealului. Afirmă
celălalt limbaj.

Un limbaj care nu este despărțit de te-
mele pe care le exersase adolescentul Coșbuc.
Schiller și Goethe, cu baladele lor, erau exer-
ciții hermeneutice firești pentru cititorul
paginilor fundamentale de limbă germană din
Ardeal. Să nu uităm că există un model
german pe care tânărul George Coșbuc revine
în scrisul său. Și să nu uităm că el aparține
unei școli ardelene care avea modelele ei
culturale și chiar limbajul ei: cel solemn,
deprins în universitățile germane.

Coșbuc și Eminescu Am spune că în fiecare deceniu George Coșbuc are parte de elogii importante. Liviu Rebreanu își va aminti de Coșbuc într-un timp rău – el poate sugera că momentul nefericit pe care îl traversează țara e pasager:

„Eminescu a tras în poezia românească o brazdă atât de adâncă, încât contemporanii și urmașii s-au împotmolit într-însa vreme îndelungată. Eminescianismul ajunsese o boală.../ Atunci a venit Coșbuc. A pornit de-a curmezișul curentului general, croind o altă brazdă, fără șovăire, privind tot înainte: *Nunta Zamfirei*./ A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor și bisericuțelor bucureștene. Și a biruit.../ A adus lumină, sănătate, viață. A deschis larg perdelele odăii în care zăcea bolnavul și aerul proaspăt, românesc, a năvălit înăuntru, ucigând microbii, înzdrăvenind pe cei care mai aveau putere de viață.../ .../ Eminescu sau Coșbuc? Se pune deseori întrebarea. Dar răspunsul este simplu: Eminescu și Coșbuc. Pot sta prea bine alături. Se deosebesc atât de mult, încât se completează”.

Sigur că pagina lui Rebreanu e una îndoliată: Alexandru Coșbuc, fiul poetului, a murit de curând, România a pierdut războiul – sau pare că l-a pierdut. Oricum, țara e ocupată. Mai speră cineva în victorie, în Unire? Rebreanu, în orice caz, nu. Coșbuc este un nume care îi dă totuși dreptul să supraviețuiască. A vorbi despre complementaritatea Eminescu-Coșbuc înseamnă a da drept de cetățenie în literatură unei voci care să valideze clar ideea națională, atât de amenințată în mai 1918.

Lucrurile se schimbă după 1 decembrie 1918: Ardealul s-a unit cu patria mamă, opera lui Coșbuc evocă un triumf, iar poetul poate fi considerat un martir. Discursul de recepție al lui Goga la Academia Română e închinat lui Coșbuc. Bucureștii a fost pentru Coșbuc un loc al exilului, intrarea în Ardeal îi era interzisă. Există în imaginea lui Coșbuc, așa cum este creionată de Goga, ceva de sfânt:

„În interiorul lui de la București, alături de o soție devotată și de un copil adorabil, pe care-l iubea cu o dragoste fanatică de părinte, era o atmosferă de simplitate și de cuviință

severă ca în vrednicele familii ale vechilor dascăli ardeleni, podoaba intelectualității de ieri. Ardealul l-a tulburat încontinuu cu toate problemele lui culturale și politice. Le urmărea cu pricepere și devotament. La procesul Memorandului de la Cluj, studenții au venit cu poezia *In opresores*, răspândită pe foi volante miilor de asistenți... (...)”.

O emblematică a suferinței – care este a exilului – îi marchează gesturile:

„Granița, Coșbuc n-o mai putea trece înapoi, nu se prezentase la serviciul militar și conta ca dezertor din armata austriacă. Se ducea în fiecare vară la Predeal și, când îl vedeam la București toamna, ne spunea cu un zâmbet obosit că a fost până la stâlpul de frontieră și că l-a alungat de acolo un jandarm cu pene de cocoș... Abia prin 1910 o amnistie colectivă i-a deschis poarta. Cu cel dintâi tren s-a dus la Năsăud și apoi al luat centrele noastre de-a rândul”.

Momentul triumfal al poetului anunță – prefațează – marea sărbătoare națională:

„Mi-aduc aminte la Sibiu, când a călcat întâi după douăzeci și ceva de ani, palid, bolnav, neurastenic copleșit de amintirile tinereții, voluptatea revederii îl dureau. Se nimerise tocmai la o serbare culturală...”.

Cineva îl zărește, îl recunoaște, și întreaga sală cântă „pe umeri pletele-i curg râu...”.

Și mai clară este victoria poetului – împlinirea mesajului său – în sinteza lui Blaga. Așezarea lângă Eminescu nu mai numește o complementaritate, numește un destin exemplar:

„Pentru sprijinirea tezei noastre despre existența unei influențe de natură catalitică, ne-ar fi de-ajuns cazul lui Eminescu. Dar, fiindcă un alt exemplu ne stă la îndemână, să-l amintim și pe acesta. Satul românesc avea să-și găsească, sub înfățișarea sa de sănătate idilică, o expresie adecvată într-un alt poet căruia, de asemenea, i-a fost dat să crească sub o înrâurire, pe care am convenit s-o înțelegem ca școală întru găsirea sinelui. L-ați ghicit desigur. E vorba de Gheorghe Coșbuc. Ca material poetic, Coșbuc e mai românesc decât Eminescu. Coșbuc realizează însă românescul prin descrierea vieții folclorice. De asemenea, și temperamentul lui Coșbuc e

un ecou al temperamentului țărănesc. În Eminescu, matricea stilistică românească, cu apriorismul ei profund inconștient, devine creator pe un plan major. Eminescu e de un românism sublimat, complex, creator. El e mai aproape de ideea românească; Coșbuc e mai aproape de fenomenele românești. Coșbuc ar reprezenta poporul românesc printr-un consimțământ plebiscitar, Eminescu îl reprezintă printr-un legitimism de ordin divin”.

Există o ruptură între idila coșbuciană, legată de „spațiul oamenilor liberi” și personajele epopeii, cele pe care le exersase pe poemele lungi. Sau în poemele în care se încercase traducând *Eneida* sau *Antologie sanscrită*. Sau în cele în care încerca să exprime întregul – *Divina Comedie*. Neîndoios, Coșbuc traduce totul în limbaj popular, în povești de vitejie, în cântece de vitejie. Uneori „traducerile” sunt atât de grăbite încât unii îl acuză de plagiat. Consimțământul plebiscitar numit de Blaga are, în reversul lui, un tip de dialog de care latinistul, de care savantul, cel păstrând reminiscențele școlii ardelene, a încercat să se emancipeze.

Resurecția baladei, întâmplată sub semnul *Cercului literar*, ar fi trebuit să atragă atenția și asupra lui Coșbuc. De fapt, atrage. I. Negoțescu demonstrează valoarea traducerilor, insistând asupra echivalențelor pe care George Coșbuc le realizează în *Paradisul*. Aici analizele ar fi putut să fie prelungite cu

„imaginile paradisiace ale lumii coșbuciene”, cu stilul sărbătoresc din celebrele sale poezii. Dacă observăm că întreaga sa viață scriitorul a stat lângă el cu *Divina Comedie*, putem să ajungem la concluzia că imaginile traducerii și cele ale operei dantești pot fi așezate în cumpănă.

Nici vorbă că grupul *Echinoc* are în Petru Poantă un lider care știe să recitească operele clasice; recuperarea lui realizată de el e exemplară. Ca și recuperările realizate de Andrei Bodiș în monografia publicată de editura Aula în 2002. Observațiile sale privind **estetizarea naturii, estetizarea iubirii și estetizarea morții** mi se par exemplare. Ca și cele privind pastșa și parodia la Coșbuc.

Nicolae Manolescu va reveni asupra lui Coșbuc nu doar în *Istoria critică*, ci și în *România literară*, cu acuzații categorice asupra contemporanilor:

„Despre George Coșbuc(1866-1918) s-a scris destul de mult încă din timpul vieții sale. E totuși, singurul mare clasic care nu are, la 145 de ani de la naștere (în septembrie) o ediție critică sau, măcar, una completă. Cele mai recente studii monografice au apărut mai ales în anii 70-80, când opera nu putea fi comentată altfel decât în clișee și, firește, după 1989.”⁷ E evidentă exagerațiunea lui Nicolae Manolescu, dar adevăr este că nu există o monografie redutabilă, și nici o ediție critică a operei. Ca și în alte cazuri, rămân și acestea a se face.⁸

Note

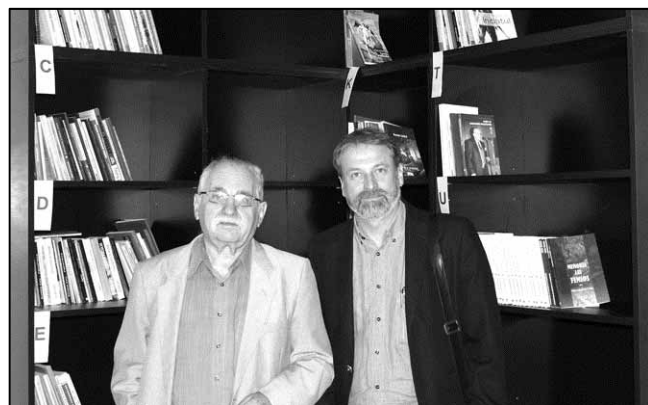
- 1) Victor Iancu, *Semnificația națională și culturală a teritoriilor cedate Ungariei*, în Revista Fundațiilor Regale, Anul VII, nr. 11, noiembrie 1940, p. 438.
- 2) Titu Maiorescu, *În memoria poetului dialectal Victor Vlad Delamarina*. De fapt, dacă judecăm drept, Lucian Valea le inventariază: un text al lui G. Călinescu din 1937 – „Azi, pare-se, Coșbuc nu se mai citește. Fără îndoială că lucrurile trebuie să se îndrepte, că o critică, deloc retrogradă, trebuie să lege între ele generațiile...” și Pompiliu Constantinescu, 1940: „Situția lui de clasic nu ne mai poate ține în superstiția unei valori pe care nu o are. Lucian Valea, *Coșbuc în căutarea universului liric*, Ed. Albatros. 1980, p. 6.
- 3) N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică (după note stenografice ale unui curs)*. Postfață de Mihai Ungheanu, Ed. Minerva, 1977, p. 268. Volumul a apărut inițial în 1929.
- 4) Liviu Rebreanu, *Lumina*, an II, nr. 251, 14 mai 1918.
- 5) Goga.
- 6) Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*.
- 7) Nicolae Manolescu, *Note despre George Coșbuc*, în *România literară*, nr. 28 din 15 iulie 2011, p. 3.
- 8) Pagini importante pentru înțelegerea lui George Coșbuc au scris Lucian Valea, Petru Poantă, Andrei Bodiș, autori de texte mereu citabile pentru „actualitatea” coșbuciană.

Cornel UNGUREANU

„Eminescu a devenit un Centru atât de important încât orice discuție despre spațiul eminescian – despre locurile prin care a trecut el – devine un dialog despre provincia eminesciană”

– Vă spun din capul locului, domnule Cornel Ungureanu, că vă citesc asiduu și cu pasiune. Cărțile d-voastră mă țin treaz, nu mă lasă indiferent, mă învață mereu câte ceva. Sunt, de fapt, cărți de recitat. Nu mă feresc să mărturisesc că, efectiv, vă citesc cu poftă și plăcere. Fie că e vorba de critică, istorie literară, jurnal, eseistică... Ce mă cucerește?! Cred, și sunt sigur, că în primul rând stilul, informația și construcția critică... combinația, stil Cornel Ungureanu, care desecretizează și evidențiază spiritul critic și luminează, în mod magistral, contextele istorico-literare. De fiecare dată când deschid o carte semnată Cornel Ungureanu mă gândesc la Proust și Saint-Beuve. Recunosc, de ce să mă ascund, că e și Steinhardt prin preajmă... Admir acest procedeu: critica literară, proza și istoria literară la pachet, în același pachet. Dezvoltați, vă rog, aceste observații...

– Cum să vă spun... „la pachet”? La cenaclul Liceului din Caransebeș a apărut Sorin Titel care, după un articol scris despre el de Lucian Raicu în *Gazeta literară*, avea glorie. Era cineva, fusese exmatriculat, era o victimă a regimului și era mare. Citiți-l pe Cehov, învățați de la Cehov, suna lozinca lui Sorin. Era prin 1959, scriam proză, voiam să fiu prozator. În 1960 am devenit student – un student care citea tot și cei de la *Scrisul bănățean* m-au „invitat” să scriu recenzii. Prin 1962 mi-au cerut o recenzie la *Taurul mării* de Ion Marin Sadoveanu. Citisem tot, mi se părea un scriitor extraordinar care a ratat o carte. E un mare scriitor care... a ratat un roman. Recenzia a trecut pe la șeful secției de critică, Andrei A. Lillin, care i-a dat drumul, dar a apărut pe un sfert și cu vreo două rânduri în completare ale redactorului șef. Lillin a făcut scandal: dacă vrei să faci critică, să nu lași pe nimeni să se mestece în

scrisul tău!!! Nu prea era de trăit cu critica, îmi rămânea istoria literară. Și, desigur, proza. În 1964 a apărut în Timișoara Sorin Titel, îi apăruse cu un an înainte cartea de debut, *Copacul*, foarte frumos întâmpinată de critică. Vacanțele mi le petreceam la București, l-am cunoscut pe Ionică Voiculescu, personaj eroic, fiul lui Vasile Voiculescu. Era momentul să mă ocup serios de istoria literară, iată ce șanse mi se oferă!! În 1965 am terminat facultatea și am plecat la țară profesor – de unde bibliotecă ca să scrii istoria literaturii? și acolo am început să scriu roman. Cum aveam prieteni la Caransebeș, m-au luat cu ei în aprilie-februarie 1968 într-o excursie la Praga. Acolo era o lume liberă (mai era liberă până în august) și am descoperit la un anticariat, istorii ale masoneriei, în franceză, cărți de inițiere ș.a.m.d. Am cumpărat, cu bani împrumutați de la mai toți colegii, un teanc de cărți. Am propus revistei *Orizont* un serial despre subteranele literaturii. Mi-a apărut în august prima secțiune, un eseu despre Sadoveanu cu disciplina masonică din *Creanga de aur*. Ai terminat cu serialul, mi-a spus

Dialogurile Mișcării literare

amenințător redactorul șef după cuvenitele muștrări de la partid. Așa că rămânea, totuși, proza.

În 1967-68, Sorin a adus cărți (în limba franceză) de la Belgrad și cărțile lui Alain Robbe Grillet și Nathalie Sarraute despre noul roman și mi le-a împrumutat și mie. De ce să nu schimbăm noi lumea cu „noul roman”? Avea doi discipoli, Ion Dumitru Teodorescu și Alexandru Deal, al treilea se anunța a fi Andrei Ujică. La Vălișoara și pe urmă la Zăgăjeni am scris un roman despre un sat mâncat de câini, dar... Cu fraze interminabile, cu o lume la vedere. Ion Oarcăsu, proaspăt șef la Secția editurii Albatros de la Cluj l-a citit cu încântare. Era prin 1969, poate să apară, mă asigură Ion Oarcăsu. Mai trebuiau referate, dar eu am trecut din 1970 redactor la secția de critică a revistei *Orizont* (din 1964 *Scrisul bănățean* se numea *Orizont*) unde era nevoie de cronică literară, nu de proză. Anul 1970 l-am început cu o cronică la *Princepele* lui Eugen Barbu – laudativă. Era o carte mare. Prin 1971 (1972?) am fost chemat la București la Editura Albatros (secția din Cluj se desființase) unde mi s-au cerut tot felul de modificări. Multe. Nu eram de proză! Dacă scriu jurnal – iar jurnal țineam încă din liceu – e de-ajuns. Sunt redactor la *Orizont*, scriu cronică literară, îmi ajunge. După o călătorie în China, după perioada mea de director al teatrului (2000-2001), am început să-mi public aventurile prozastice – necăjitele mele jurnale, prefabricate. Așa că istoria literară, critica literară, mai mult sau mai puțin povestite, sunt legate de istoriile prozastice, mereu abandonate.

– Geografia literaturii române, azi *este un proiect cultural/ literar de anvergură și, după câte înțeleg, în plină desfășurare*. Istoria secretă a literaturii române, de asemenea, un *demers istorico-literar aparte, o depoziție veridică și pasionantă despre viața operei, a autorului în context trepidant/ bulversant istoric, cu multe, foarte multe arierplanuri tainice/ misterioase, mai puțin vizitate de către istoricii și criticii literari*. Amintesc și cele două volume *La vest de Eden... Scrieți, de fapt, ca și confrații d-voastră, George Călinescu, Nicolae Manolescu, Alex. Ștefănescu, istoria literaturii române. O scrieți altfel, se-nțelege. Pornind de la alte principii culturale, ridicând alte fanioane, folosind aceeași busolă, dar alte hărți. Ce ziceți?*

– Din 1971 am început să particip la vizitele revistei *Orizont* în Iugoslavia și m-am apropiat de câțiva scriitori importanți – de la Adam Puslojici și Srba Ignjatovici la Simeon Lăzărean, la Petre Cărdă. Și am început să citesc marile romane ale

Iugoslaviei. De ce nu scrii împreună cu Srba Ignjatovici – m-a întrebat D. R. Popescu – o carte despre proza din sud-vest? Dar de ce numai literaturile româno-iugoslave, m-am întrebat după ce i-am citit pe Andrici, Krleja, Bulatovici, Tișma, Crnjanski etc.? În 1981, *Secolul XX* a publicat un studiu despre literaturile așezate pe verticala care desparte estul sovietic de vestul european. Erau literaturile poloneză (se întâmpla după ce Czesław Miłosz luase premiul Nobel), cehoslovace, maghiare, iugoslave, bulgare, grecești, letone, lituane, estone. Era, unificatoare, coloana lui Brâncuși. În 1985 am fost în Polonia, am stat de vorbă cu Kusniewicz, alt polonez de premiul Nobel. Mare. Cu Grecia lucrurile se complicau foarte, cu Estonia, Letonia, Lituania, unde să-i citești? Un văr al meu din Franța, despre care ar trebui să povestesc, mi-a trimis din Paris jurnalele lui Gombrowicz, jurnalele lui Musil – se traduseseră în Franța. Și altele. După ce în 1980 publicasem volumul *Imediata noastră apropiere*, despre bănățenii din preajmă, în 1988 eram gata cu *Imediata noastră apropiere, II*, în care era și Europa Centrală a lui Eminescu, Gombrowicz, Kafka, Crnjanski. Mi-a fost respinsă de echipa duliferă fiindcă se vorbea acolo despre extraordinarul manifest al lui Kundera, *Tragedia Europei Centrale*. Cartea a apărut în 1992, dar n-am mai introdus tăieturile, fiindcă editorul mi-a spus că volumul ar fi prea amplu: n-are atâta hârtie. Prin 1994, Mircea Mihaieș a venit cu întrebarea: de ce nu faceți voi cu studenții voștri („voi” eram eu și Adriana Babeți) un cerc de studii privind Europa Centrală? Bani pentru burse și pentru editarea traducerilor se găseau, așa că ne-am format o echipă de lucru care a înaintat zdravăn: *A treia Europă. Mitteleuropa periferiilor* e cartea mea lămuritoare cu privire la ce înțelegeam eu – noi – prin „A treia Europă”. Ce înțelegeam noi prin Europa Centrală. România – în întregul ei – ce aparținea Europei Centrale. Iar și mai lămuritoare pentru asta devenea o *Geografie a literaturii române*, care să cuprindă și literaturile care defineau cultura română, în întregul ei. Nu poți înțelege Banatul fără literaturile română, germană, sârbă, maghiară care se scriu aici, Moldova, de-a lungul timpului, fără participările poloneză, rusă (prin Basarabia), ardeleană prin cele române, maghiare, germane... Și așa mai departe. A vorbi, de aici, din Banat, despre Europa Centrală înseamnă a scrie o geografie a literaturii române. Și cum să scrii o geografie a literaturii române dacă nu te oprești asupra Școlii ardelene, asupra lui Dimitrie Cantemir (de pildă). Ar fi foarte multe de scris despre „A treia Europă”, despre creșterea și descreșterea grupului.

Și a cărților prietenilor noștri, români, polonezi, cehi, slovaci, maghiari sârbi – despre apariția și dispariția lor. Parcă aș scrie despre numeroasele proiectele abandonate ale celor din grup, ale mele, ale Adrianei Babeți, ale unor colegi ai noștri care s-au dus dincolo.

– *Sunteți mulțumit de modul în care se recuperează clasicii? Avem ediții critice suficiente care să consolideze temeinic literatura națională? Enumerați câteva proiecte de anvergură.*

– Zilele trecute am lansat la Filiala Timișoara a Uniunii scriitorilor al treilea volum al ediției *Operele* lui Aron Cotruș, realizat de Alexandru Ruja. Îmi începeam cuvântul despre ediția pe care o lansam cu observația că Dumitru Vatamaniuc a trecut de 90 de ani, Nicolae Gheran, de 80, iar Alexandru Ruja, cel care realizează ediția Aron Cotruș, de 70 de ani. El e juniorul. La numita lansare a ediției, Alexandru Ruja avea cu el numai două volume: unul, să precizăm, îmi aparținea. Mi-l făcuse cadou. Nu mă îndoiesc că mai există autori care muncesc la ediții, voluntari. Mi se pare uimitor cum Nicolae Gheran și-a construit, la Bistrița, o echipă – a specializat cărturari care pot prelungi efortul unui mare editor. A unuia dintre marile personaje ale scrisului din ultimele decenii. Dar mai departe? Abandonăm opere, martori, mărturii? Chiar nu mai vrem să știm ce a fost cu istoria noastră? Cu valorile noastre spirituale, culturale, literare?

– Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade, *este tot ceea ce își dorește un cititor profesionist: mărturie, document, jurnal, eseu. Și mult mai mult decât atât. Mircea Iorgulescu o numește „povestea unei deveniri”. Șantier 2... e, potrivit gustului meu, romanul unei sublime/emoționante căutări culturale/ spirituale căruia, dați-mi voie, să-i subliniez importanța: excepție, unicat. Atmosfera, personajele, întâmplările din această carte s-au mutat în viața mea. M-au topit pur și simplu. Mi-au recreat o reconfortabilă stare de regăsire a propriilor mele căutări: Runcul meu natal, cu bibliotecile lui țărănești, cărțile și manuscrisele dascălului Ioan S. Pavelea, Stăniloaie și cămăruța-chilie din str. Cernica, nr. 6, Rohia, biblioteca Mănăstirii și N. Steinhardt etc.*

– Am început de mai multe ori să scriu cum m-am apropiat de scrisul lui Mircea Eliade, dar am evitat mereu să întind explicațiile, fiindcă am evitat să dezvolt subiecte... explozive. În 1968, octombrie, după trei ani de profesor la țară, m-am întors la Timișoara. Am câștigat, prin concurs, postul de referent literar la Teatrul (din 1972, Național) din Timișoara. După anii în care priveam la actori ca la niște zei (vedeam cu atenție/

iubire spectacolele teatrelor timișorene) am ajuns să fiu alături de Ovidiu Iuliu Moldovan, Florina Cercel, Eusebiu Ștefănescu, Aureliu Manea. Care venise odată cu mine la Timișoara, dar cu un succes fabulos, *Rosmersholm*, un spectacol care înnoia teatrul. Și despre care scrisese, mai elogios ca niciodată, Lucian Pintilie. Sosit la Timișoara, având modele foarte clare – Grotowski, Living, Peter Brook – a vrut să transcrie, învățacel și artist de elită – *Sakuntala*. Era timpul în care Mircea Eliade îndrepta privirile către India, către cele interzise cu cinci ani în urmă. *Sakuntala* n-a mers, interpreții nu voiau teatru sărac. Scenografa nu voia o pădure de falusuri, așa cum îi sugera lui Manea desfășurătorul. Ce putea fi mai simplu, mai de succes decât o dramatizare după *Maitreyi*? Cine putea să dramatizeze romanul mai bine decât mine? Aurel voia un ucenic ascultător, eu voiam să-l omagiem pe Mircea Eliade. N-a mers, în 1970 am trecut la revista *Orizont* și am început să mă ocup serios de Voiculescu, un mare scriitor aflat în apropierea lui Mircea Eliade, mi se părea. Dar trebuia să-i cunosc pe „prietenii lui Eliade”, mai erau. Pe Marcel Avramescu, odinioară Jonathan X Uranus, l-am cunoscut datorită prietenului meu Mandics Gyorgy, profesor de matematică la Jimbolia, care a trecut printr-o „perioadă de învățatură” lângă părintele Avramescu și a scris o impozantă carte despre Ion Barbu, pornind de la învățămintele dascălului său. „Ei, nimeni nu l-a cunoscut mai bine pe Mircea Eliade, mi-a spus Mandics, așa că ne-am dus la Jimbolia unde Marc-Mihail Avramescu și doamna sa, Sabina, au început să ne povestească. Cu dragoste. La Timișoara, la doi pași de mine, locuia, 15 ani de pușcărie, bibliotecarul lui Nae Ionescu – cine să știe mai multe despre Eliade decât el? După ce Marc-Mihail Avramescu s-a mutat la București, am cunoscut acasă la el – și pe urmă m-am întins la discuții cu Barbu Brezianu, Alexandru Paleologu, Arșavir Acterian. Îmi pare rău că nici la Jimbolia, nici la București n-am reușit să mă întâlnesc cu domnul Steinhardt. Colabora la revista *Orizont*, corespondam, speram că îmi va împrumuta cărți ale lui Mircea Eliade, speram că vom putea sta de vorbă despre Mircea Eliade. Între întâlnirile pe care le-am ratat... lângă cea cu Mircea Eliade, a fost cea cu N. Steinhardt.

– *Mă bucur că l-ați pomenit pe Marcel Avramescu. Am fost și eu nu demult la Jimbolia. Am regăsit spațiul calm și aerul ușor și suprem în care au trăit Părintele Marcel și Petre Stoica. Biserica în care a slujit Părintele, casa în care a locuit poetul „copleșit de glorie”, străzile pe care și-au purtat pașii... Am fost tare fericit. Pe Petre*

Stoica l-am întâlnit în anii 90, la Cluj, în casa lui Aurel Rău (în anii 80 am publicat în revista Steaua un text intitulat Jurnalul de la Bulbucata). Pe Marcel Avramescu nu l-am cunoscut. N. Steinhardt mi-a vorbit mult despre el și despre un alt evreu convertit la ortodoxie, Mihail Wieder. I-am citit Calendarul incendiat, o parte din textele avangardiste, am citit evocările d-voastră despre el, mărturiile și eseurile lui Șerban Foarță, Marcel Tolcea, Alexandru Paleologu etc. Petre Stoica este, totuși, vizibil, recuperat în mare parte. Din păcate, pe Marcel Avramescu, Biserica l-a uitat, istoria literară (fac excepție bănașenii și Ion Pop cu volumul Avangarda românească, apărut recent sub egida Academiei Române) l-a cam uitat și ea. Povestiți-mi despre Banat, spațiul bănașean, despre personalitățile lui ilustre...

– Sentimentul spațiului azi, în urmă cu o sută de ani sau cu o mie, trebuie înviat atunci când scriem o geografie a literaturii. Și eu chiar asta vreau să scriu: o geografie a literaturii „din Banat”. Despre sentimentul spațiului trebuie să scriem mai întâi atunci când ne ocupăm de primele pagini scrise în Banat de Gerard de Cenad, de Iosif de la Partoș, de Ioan Slavici sau de Sorin Titel sau de Petre Stoica. Scrisul lor aparține acestor locuri. Prezența lor, aici, numește un centru. Arată cât de mari erau distanțele între Timișoara și București, Belgrad, Budapesta, Viena, Paris și Londra. Cum se recuperau ele. Cum puteau fi ele recuperate pe jos, călare, în trăsură, în mașină, în tren, în avion. Cum ajungeau aici cele scrise cu litere latine, slavone, turcești. Cum trecem – cu ce trecem – dintr-un mileniu într-altul. Și, mai târziu, dintr-un secol într-altul. Azi, în anul 2015, când Timișoara speră să devină capitală culturală, sau, scriem noi, să redevină o capitală culturală.

La începutul anilor nouăzeci, gândeam Europa Centrală ca un ținut definit de explozivul manifest al lui Miroslav Kundera. Construirea grupurilor de cercetare ale Europei Centrale din Timișoara se baza pe studenții Adrianei Babeți, ai lui Mircea Mihăieș și ai mei care studiau literale: îi citiseră sau erau în bibliografia noastră obligatorie: Kafka, Musil, Hašek, Eugen Ionescu și Emil Cioran. Nu lipseau Danilo Kiș, Italo Svevo și Miloš Crnjanski. Coboram cu ei la 1900 și chiar mai devreme, dacă așezam la loc de cinstite invitații americani, francezi care se ocupaseră în cărți importante de Europa Centrală. Cum mereu apărea între paginile invitațiilor sau ale tinerilor combatanți numele Mitteleuropei lui Naumann, care atrăgeau atenția nu asupra „tragediei Europei Centrale”, așa cum a fost ea asasinată de ocupantul

sovietic, ci asupra unui stil anexionist, atât de lizibil în *Mein Kampf*. Biblia lui Hitler poate fi bibliografie de referință pentru cine vrea să înțeleagă cum se cuvine Europa Centrală în secolul XX. Fie pentru cine apelează fie la anexări ale „spațiului vital”, fie pentru cine vrea excluderi succesive: aceasta este Europa mea. Nimeni nu vrea să fie din Europa de Est, a scris un important om al istoriei. Dar ce e Europa Centrală? Și cea de Est?

Ce sentiment al spațiului va fi trăit un om-care-scrie în mijlocul Banatului? Fiindcă exista în Banat, la începutul celui de al doilea mileniu, un om-care-scrie: era Gerardus, care intră în istoria Banatului după ce Ahtum e învins. Sfântul Gerardus ne invită să privim mai departe, nu numai până la Turnu Severin sau până la Pecs, ci până la Bologna, la Veneția și la Milano. Până la Paris, fiindcă și de acolo își aduna învățăturile. Era un cărturar nepereche, spirit rebel, greu de înțeles într-o ierarhie ecleziastică în care ideea de ascultare era categorică. *Deliberatio supra hymnum trium puerorum ad Isingrimum liberalem* sau, în versiunea românească a lui Radu Constantinescu, *Tălmăcire a cântării celor trei coconi către Isingrim dascălul* e una dintre cărțile importante ale spiritului centraleuropean, așa cum se poate defini el la anul 1000, într-un ev mediu în care limba latină e atotcuprinzătoare. Gerardus recitește, parafrazează versete din Daniel. E un bărbat al gândirii religioase, un predicator de seamă. Exegeții au numit marile embleme ale culturii europene pe care el le urmează – unii chiar nume ale tradiției ebraice și e bine să înțelegem în prediciile lui Gerardus deschiderile către un timp nou. E autoritar, erudit, dar întrebările sale au, nu o dată, o desfășurare lirică.

Tot despre Banat, un pic mai aproape: Între discursurile de la întronizarea Î.P.S. Ioan la Timișoara din 27 decembrie 2014 – Mitropolitul Nicolae Corneanu murise cu două luni în urmă și Înalț Preasfinția Sa Ioan a fost ales de sinod mitropolit, iar Timișoara îl așeza pe scaunul de înalt ierarh – s-a făcut și o scurtă istorie a creștinismului bănașean. Comemoratul Nicolae Corneanu venea de la Caransebeș, oraș central al ortodoxiei bănașene. Episcopi mari, ca Ioan Popasu sau viitorul patriarh Miron Cristea trecuseră pe aici. Lăsaseră urme. Un alt Nicolae Corneanu(u), cărturar al anilor treizeci, al anilor patruzeci, scrisese Monografia Eparhiei Caransebeșului, care cuprindea informații noi despre istoria „veche” a ținutului. Nicolae Corneanu era din Zăgărueni, sat aflat la 7 kilometri de Caransebeș, la 2 kilometri de Tibiscus și la șapte de

Căvăran. Era interesat de urmele istoriei în Banat, întâi în locurile apropiate de satul său. De Caransebeș, oraș în care va ocupa funcții în ierarhia episcopală. Ce se întâmplase, de demult, în locurile din preajmă, la Tibiscus sau la Căvăran?

Nu trebuie să ignorăm faptul că primele cartografii din vremurile mai apropiate de noi ale Banatului le fac savanții maghiari sau germani. Erau din secolul al XIX-lea, secolul naționalităților: apartenența modela judecățile. După 1919, când Banatul devine ținut românesc, apar arheologi care încearcă să pună în valoare rădăcinile românești. Din Caransebeș este Ioachim Miloia, unul dintre personajele de seamă ale Banatului, plastician, zugrav, jurnalist, arheolog, istoric, scriitor. Face parte din generația care este trimisă peste hotare să învețe – să se formeze. Născut în 1897, Ioachim Miloia ajunge în toamna lui 1920 la Roma cu burse care îi permit să rămână în Italia până în 1927. Banatul devine vizibil (și) datorită acestui tânăr care va picta biserici, va deschide șantiere arheologice, va conduce reviste în care publică studii privind Banatul. Va fi membru de seamă al primei Asociații a scriitorilor din Banat. Se va stabili la Timișoara, unde va întemeia Muzeul Banatului. Este mai în vârstă cu un an decât Constantin Daicoviciu, cu care va proiecta, în anii 20, descoperirea Banatului „roman”. În revista *Analele Banatului*, studiul *Cercetări arheologice în Banatul de sud* numește itinerarii prin care se pune în valoare civilizația romană a mileniului unu. Jdioara, Căvăran, Jupa, Caransebeș, Teregova, Domașnia, Plugova, Mehadia sunt câteva localități din itinerarul regal al lui Ioachim Miloia. Poate: al lui Ioachim Miloia și al lui Constantin Daicoviciu.

La Căvăran, Ioachim Miloia și Constantin Daicoviciu descoperă o biserică din secolul al XIII-lea. Dar numai Ioachim Miloia continuă cercetările și va publica în *Analele Banatului* rezultatele.

Nu știu de ce nu ne ocupăm cum se cuvine de turcologii noștri de seamă. *Cultura otomană a vilayetului Timișoara (1552-1716)*, Editura de Vest, 2006 și *Vilayetul Timișoara, 1552-1716*, Ed. Ariergarda, 2014, de Cristina Feneșan sunt cărțile unui om de știință cu specializări îndelungate în arhivele străine, cu stagii la Ankara sau la Istanbul. Din cea de a doua, ultimul capitol, al patrulea, *Literatura otomană din vilayetul Timișoara*, propune imaginea unei culturi vii, în care exista o literatură populară, cu „povestiri fantastice, povestiri eroice” chiar în cronicile care evocă evenimintele și confruntările militare: „Narațiunea autorului (Ali Tarik Vak aname-i Djafer Pașa se cheamă

autorul) a câștigat mai mult nerv și mai multă culoare locală în urma includerii la locul și la momentul potrivit a unor întâmplări miraculoase, a poveștilor în care faptele reale se îmbină cu cele neobișnuite, a anecdotelor și a poveștilor fantastice” scrie Cristina Feneșan. Din *Rapsozii și cântecele lor* aflăm că în cronica lui Elhadi Ibrahim Naimeddin au fost incluse cântece populare „...transmise, uneori compuse de aşik, barzi și rapsozi populari, muzicieni, ca de pildă Gevsheri Alik Omer sau Gazi Derviş Hasan din Timișoara”. „Datorită apartenenței la un mediu urban aflat sub influența literaturii clasice și prin participarea lor la campaniile otomane, comportamentul artistic al acestor rapsozi s-a apropiat în egală măsură atât de propria tradiție, cât și de tradiția literaturii clasice”. Unii poeți-ienicieri au trezit chiar dorința sultanului de a-i asculta, ne informează Cristina Feneșan. Așa s-a întâmplat cu poetul-ienicer Aşik Gazi Derviş Hasan din Timișoara: în timpul popasului lui Mustafa al II-lea la Timișoara, după victoria de la Lugoj, din 22 septembrie 1695, sultanul ar fi întrebat dacă numitul rapsod este în viață. „Câțiva cântăreți, dând lămuriri, au spus: *Măria ta, Padişahule, el se găsește chiar în oastea împărătească*. Aşik Gazi Hasan se prezintă și îi recită sultanului *Cântecul Budei* și *Cântecele pentru Belgrad și Timișoara*, care „...prin claritatea deplină a tonurilor și acordurilor, ...i-a plăcut sultanului”, scrie cronicarul și traduce Cristina Feneșan. În afară de aceste cântece ale rapsozilor, în afara *Cântecului Timișoarei*, există și o literatură cultă în vilayetul Timișoara. O poetă din Timișoara se îndrăgostește de fiul ilustrului şeik Ahmed Efendi, iar Cristina Feneșan traduce: „Privirea, acest lucru rău ce inimii capcană întinde/ Eu știu doar că-ntr-o zi rușinea numele-mi cuprinde/ .../ Ieri noapte am stat în fața casei tale și de departe plângând din greu/ Văzut-am pe rapsozii tăi, ei se jeluiau lui Dumnezeu”.

– *La Colocviile Rebreanu de la Bistrița ați amintit despre născădeanca Veronica Micle și despre Eminescu. Ați vorbit despre strămoși bănățeni. Pe ce ne bazăm?*

– Din vremile ocupației turcești ar veni informații despre înaintașii lui Eminescu și ai Veronicăi Micle. Sunt din Banat. „Cu ochi răbdători de copil, Veronica își așteaptă martorii pe muntele ei din țara dacilor, ca să identifice cuculele supreme ale Semenicului mitic asemenea unei uriașe balene în neconținută călătorie spre Dunăre. Casa ei de lună albește departe dintre șiruri de cireși... Spre valea poveștilor almăjene toți au harta romană, știu drumul neted și lung din gura Cernei, legat cu Calea Traiană, spre Oltenia și

deasupra Caransebeșului”, scrie Elena Vulcănescu. Geografia Banatului ar fi provocatoare pentru mitografi: „Dar poporenii aveau cărări neconținute peste râpi, peste ape pripite și negre cum Cerna, Nera și Carașu (Apa Neagră), samavolnicii de hidră reunite în mlaștinile întâiului Banat”. Satul Prigor ar avea un rol important pentru înțelegerea iubirii dintre Eminescu și Veronica Micle. Eminescu ar fi fost la Prigor să afle mesajul înaintașilor Veronicăi. Sunt supoziții fascinante pentru patriotismul nostru local, care ar mai avea nevoie de un solid suport documentar pentru a se așeza frumos în „noua istorie a literaturii” propusă de Elena Vulcănescu. În „noua istorie a literaturii” a doamnei Vulcănescu, aş așeza și câteva studii din anii optzeci, consacrate geografiei literare eminesciene, subconștientului „imperial” care îi definește opera de scriitor tânăr. Reper rămâne un studiu al lui Tudor Vianu (*Literatură universală și literatură națională*, ESPLA, 1956) care arată că Eminescu a înlocuit vechea înțelegere religioasă a lumii cu cea filozofică. „Momentul sfârșimării iluziilor care a legănat omenirea vreme de milenii nu e absent din opera eminesciană”. Pagina despre prezența himalaiană a lui Zamolxe este contemporană cu exclamația lui Nietzsche din *Știința veselă*: Dumnezeu a murit.

Dar nu trebuie, scriam, să ni-l închipuim pe Eminescu ca aparținând acestei afirmații. Căutarea și, mai ales, afirmarea Centrului îl așează pe poet în altă ordine a ideilor. Eminescu e un poet al desacralizării doar în măsura în care afirmă dreptul de a pași pe un pământ ferm. Iar o geografie literară va descoperi, mai mult decât oricare altă disciplină, aspirația spre Centru a poetului, calea către locurile sacre.

Să fie acestea „locurile nașterii”? Nimic mai înălțător decât gândul că, în drumurile sale prin Transilvania, poetul vrea să ajungă în locurile străbunilor. Că el, adolescentul, știe că strămoșii erau de aici. De la Blaj. Sau de la Oradea.

Eminescu a devenit un Centru atât de important încât orice discuție despre spațiul eminescian – despre locurile prin care a trecut el – devine un dialog despre provincia eminesciană. Un dialog stimulat, în anii optzeci, de cartea lui Ion Roșu, *Legendă și adevăr în biografia lui Eminescu*, vol. I. *Originile*. (14)

Dumitru Vatamaniuc a arătat că „vatra străbunilor lui Eminescu este Blajul” (15). Ion Roșu arată, cu suficiente argumente, că Iminoviceștii au venit la Blaj. Iminovici, zice Ion Roșu, este un nume românesc sârbizat în Banat. În cei 164 de ani ai Banatului „pașalâc”, eminul era o mică

funcție administrativă care putea fi îndeplinită și de ghiauri. Iată de ce studiul relațiilor poetului cu Banatul poate deschide căi către adevăruri noi. Studiile – excepționale – ale doamnei Elena Vulcănescu o demonstrează. În *Imediata noastră apropiere*, II, carte a „subconștientului imperial”, încercam să fixez câteva repere. Banățeanul Petru Lupul, cu al său volum *Omul povățuit de minte* a fost un reper pentru elevul de la Cernăuți. În 1867 Eminescu înregistrează, în *Cumsecăciunariu*, *Istoria bisericească* de Tincu Velia. În biblioteca de la Cernăuți era înregistrată *Causa limbelor și naționalităților din Austria*, de – probabil – Andrei Mocioni. (16)

În bruioanele de la *Geniu pustiu* există paginile intitulate de editor *Trăia într-un orașel supus turcilor*. Petru Creția crede că sunt scrise de tânărul Eminescu după dictarea unui prieten bănățean: „...textul este al unui Eminescu foarte tânăr... Evenimentele se desfășoară aproape sigur în lumea bănățeană”.

Mai arătam în *Imediata noastră apropiere*, II, cum se încrucișează pașii bănățenilor Vasile Maniu, Iulian Grozescu, Dionisie Miron, Elie Trăilă la București, Timișoara sau Oravița cu pașii lui Eminescu. Despre unul singur știm că i-a fost, o vreme, apropiat: Dionisie Miron. Cercetătorii sârbi Dorin Gămulescu și Voislava Stoianovici presupun că Eminescu ar fi stilizat traducerea lui Dionisie Miron din Vuk Karagić.

– O istorie fascinantă, „secretă” aproape, despre care știe, probabil, puțină lume, dar, care, grație evenimentelor și personajelor, are, fără doar și poate, azi, un impact... european, universal. Ceea ce mi-ați spus e mai mult decât o lecție de istorie, e o pledoarie (cu stil; stilul Cornel Ungureanu!) despre identitate și alteritate. Trecutul e întotdeauna un foarte bun pedagog. Seamănă cu Tata Oancea. Știu că l-ați întâlnit, i-ați făcut un portret de neuitat în Șantier 2...

– Primul scriitor pe care l-am cunoscut a fost Petru E. Oance. Tata Oancea. Eram într-un pelerinaj cu doamna Iustina – trebuia să ajungem la Ciclova Montană, un sat așezat lângă Oravița. Și lângă mânăstirea Călugara. Și lângă Marila, sanatoriul în care murise, cu câțiva ani în urmă, tatăl meu. Aveam unsprezece ani și o însoțeam – voia să-mi arate satul ei, al tinereții ei și al tatălui meu. Locuise mulți ani la Timișoara, dar voia să se retragă la Ciclova. Acolo erau prietenii ei. Acolo trebuia să moară. Pe tren, lângă doamna Iustina s-a așezat, familiar, un domn slab, cu păr lung, prost îmbrăcat, neras. Doamna Iustina a tresărit speriată, apoi m-a zgâlțâit, era cazul să fiu atent. Acesta e Eminescu al nostru, a exclamat

mătușa mea. Iată, am șansa să-l văd, întâlnesc pe Poet!! Nuuuuuuuuu, nu sunt Eminescu, a protestat bărbatul încântat și a dezvoltat ideea: el un poet al Banatului. Unul dintre poeții din România care trăiește în Banat fiindcă vrea să nemurească Banatul. Și, ridicând privirea spre cer, fericit: mai e până la Eminescu. În casa părăsită de la Ciclova, pe care doamna Iustina voia să o refacă, am descoperit un teanc de reviste. Era *Vasiova* lui Tata Oancea, ale omului pe care îl întâlnisem în tren, Eminescu al Banatului. Daaa, doamna Iustina îl cunoștea, la Timișoara locuia în Palatul Dicasterial, avea o funcție importantă, poetul trecea des pe la el. Le lăsa mereu o revistă. Într-una e un poem pe care îl închină ei. Sigur, primea orice: ouă, făină, din ce să trăiască?

Am mai fost în vacanțe pe la Ciclova Montană, satul prin care trecuse Francisc al II-lea (el a rămas acolo câteva zile, a lăsat și un copil, spun legende). După moartea mătușilor mele, am vândut casa, dar cărțile, revistele, fuseseră aruncate de cei care se îngrijiseră de ele în ultimii lor ani. Un prieten voia să facă un film despre Tata Oancea, m-a rugat să-i scriu un scenariu. Am fost la Bocșa, la Reșița, i-am cunoscut copiii, am scris despre ei. Am scris o carte despre Tata Oancea, dar am recitit revista *Vasiova* grație poetului Octavian Doclin, personaj important în cartea mea despre Tata Oancea.

Numele lui era Encovetti. Petru E. Oance înseamnă Petru Encovetti Oancea. Ai săi erau italieni, se strămutaseră din Veneția sau din satele din jurul celebrului oraș – ca Grisellini. Fusesse încorporat în armata imperială la Caransebeș în 1914, a ajuns la Icin, în viitoarea Cehoslovacie, cu soția după el: se putea. Pe urmă la Viena, la Budapesta, la Biserica Albă. Va scrie zilnic despre el și despre ai săi, despre locurile prin care a trecut, despre știrile zilei – obișnuința de a scrie jurnal nu era o joacă. Era scriitor, scria. Era profesiunea lui să scrie zilnic. Scria zilnic. O parte din jurnal a apărut în revista sa, *Vasiova*, alte jurnale au fost publicate abia în anii noștri, de un coleg al meu. În jurnalele mai noi Petru E. Oance scrie tot – nu are nici o rețineră: cum se iubește cu soția, ce necazuri de bărbat mai are. Scrisul e totul, sărăcia, mizeriile, umilințele, eșecurile n-au importanță dacă (le) scrie. Munciți, cetiți, călătoriți e lozinca lui. Scrieți. A scrie, a citi. Era un bun cititor, avea o bibliotecă mare, cu colecții importante de reviste, cu ultimele apariții. Fundația A treia Europă, care se ocupa de cultura, de literaturile Europei Centrale, vedea în Petru Encovetti Oancea un personaj referențial. E un personaj cheie pentru *Mitteleuropa periferiilor*. (Polirom, 2002). Fiindcă

venea de la Veneția sau de la Milano, de unde venea și Gerardus, de unde venea și Grisellini, cel mai de seamă călător prin Banatul imperial. Despre felul în care arată „geografia literară a Banatului” am scris în volumul al IV-lea al *Geografiei literare a României și în Literatura Banatului. Istorie, personalități, contexte*, care va apărea în curând.

– În fapt suntem așezați, poziționați în Europa. Locuim și trăim evropenește. Sunteți un descriptor și apărător aprig a ceea ce, geopolitic, și nu numai, numim Europa Centrală, Mitteleuropa, a spiritului inconfundabil și tutelar al acestui spațiu. Ați scris și v-ați exprimat public în acest sens împreună cu Adriana Babeți, Mircea Mihăieș etc. Ce părere aveți despre Claudio Magris? Despre cărțile lui? Despre Danubius, în special.

– Ar trebui să scriu istoria întâlnirilor mele cu cărțile lui Claudio Magris. Prima cartea pe care am citit-o era o versiune germană a *Mitului habsburgic în literatura austriacă modernă*. Se întâmpla prin 1975, cartea mi-o împrumutase Andrei A. Lillin, care era convins că toți criticii din România sunt niște analfabeți fiindcă habar n-au ce se întâmplă în cea mai înaintată dintre literaturile lumii – literatura austriacă. Claudio Magris era un tânăr promițător, fusese invitat la un colocviu despre romanul european unde fusese și Lillin... Despre timișoreanul Andrei A. Lillin s-ar cuveni spune multe, el e născut la Biserica Albă și, după perioade clujene și bucureștene, s-a stabilit la Timișoara. Era timișoreanul cel mai bine mobilat pentru studiul Europei Centrale. Vorbea și scria în română, germană, maghiară, sârbă. În anii treizeci făcea critică muzicală în publicațiile românești din Ardeal, în anii patruzeci preda estetică la Timișoara, în anii cincizeci, fiindcă era nevoie de lideri germani siguri, cineva hotărâse să fie lider german. A comis câteva cărți în limba germană care i-au adus huiduielile nemților și laudele criticii oficiale ale anilor cincizeci. În anii șaizeci, fiindcă se căsătorise cu o condamnată din Lotul Goma, Gloria Barna (Alexandra Indrieș) e debarcat din posturile înalte de lider german și era fixat ca șef al criticii la *Scrisul bănățean*. Aci redevenea scriitor român. Evoca în lungi eseuri literatura austriacă – literatura cea mai modernă din lume.

A doua întâlnire cu o carte a lui Magris a avut loc în 1983. *Departee de nicăieri – Lontano da dove*, mi-a împrumutat-o, cu generozitatea care îl caracteriza, Alexandru Balaci. I-am spus profesorului că vreau să realizez o geografie literară a Europei Centrale, iar profesorul a vrut să-mi demonstreze că și aici supremația italiană e fără fisură. Am citit eu cea mai frumoasă carte despre

literaturile Europei Centrale? Am citit *Lontano da dove*?

Danubius mi-a făcut-o cadou Simeon Lăzărean, redactorul șef al revistei *Lumina* din Pancevo. Sima era convins că pot citi cărți în limba sârbă (și eu eram convins, priveam de zece ani filme la televiziunea din Belgrad, aveam antrenamentul făcut). Am citit-o chinându-mă, iritat mai ales de paginile pe care i le consacra lui Andrei Lillin. Scria doar despre cele rele, nu și de evoluția lui din anii șaptezeci, când Lillin trecuse la roman (evoca Biserica Albă în culori vii) și la filozofia culturii. În România, mi se părea, Magris n-a avut parte de informatori obiectivi, fiecare avea polițe de plătit și acum găsea ocazia. Abia în 1994 versiunea românească m-a împlânzit: cartea era frumoasă, își merita statutul de bestseller, iar paginile despre germanii din România puteau fi tratate cu îngăduință. Cludio Magris scria un reportaj și nu un studiu științific.

– Știu că l-ai prețuit mult pe Radu Săplăcan. Știi multe despre „Întâlnirile Saeculum”... În volumul, pe care l-am editat după moartea lui Radu, *Exerciții de balistică, îngrijit de mine și de Sorin Gârjan, există un text absolut remarcabil, valabil și azi, despre* Imediata noastră apropiere. *Mi-ai amintit la un moment dat despre corespondența Radu Săplăcan – Cornel Ungureanu... Păstrați scrisorile? Puteți extrage două trei fragmente pentru acest interviu?*

– Iată aceste scrisori de la Radu Săplăcan:

„mare-mare bucurie epistola dumneavoastră sosită ca... destinul – cum ar zice Ion Groșan: exact când era mai mare nevoie de gândul limpede al unui prieten; așa că mă grăbesc a vă răspunde...”

(urmează o posibilă ofertă la *Tribuna*, la care nu ar fi totuși fericit a se duce: mai bine rămâne la Dej)

„cu cine sunt la Dej? Practic cu foarte mulți oameni de mare talent: Ion Mureșan, la douăzeci de km, în satul simbolic numit Strâmbu de unde nu se poate ieși decât cu... ursul sau cu căruța poștei; Viorel Mureșan, la Jibou, 40 de km, prof la un liceu; Marius Lazăr, dejean, încă student, unul din criticii „noi” a cărui stea începe puternic să răsară; Cornel Cotuțiu, un prozator al cărui destin va începe anul acesta... Olimpiu Nușfelean, liber schimbist și profesionist, Șieu Sfântu, 35 km, recent apărut cu a doua carte; Domnița Petri, 50 de km, dascăliță și ea, între puținele poete nemasculinizate, gen Magda Ghica sau Marta Petreu...; Zorin Diaconescu, semnând mai ales în *Astra* (jumătate revista e făcută de noi), eseist subtil și informat, prof de engleză cu mamă nemțoaică...,

adică informație, rigoare, rafinament; Dan Mârza, director de școală, lingvist de excepție, școala Solomon Marcus, cu texte apărute în toate marile publicații de specialitate din Franța, S.U.A., Italia etc.; apoi Alexandru Dohi, Alexandru Vlad, Carol Hârșan, Vasile Cruceru, Ruxandra Cesereanu, Aurel Podaru, Vasile Dragomir – prozatorul cel mai înzestrat din noua generație, dar și cel mai parcimonios, Ioan Pinte, Simion Aștilean, Radu Țuculescu etc., oameni cu cărți sau cu multe semnături prin reviste, care vin de la Cluj, Baia Mare sau Alba ca să asiste sau să citească la noi; probabil pentru lipsa de „protocol” și spiritul critic al cenei.”

Cred că am discutat (sau îl întrebam mereu) de „cărțile lui”.

„cărțile mele... n-au nici întruchipare, darămite asemănare! Voi ieși totuși anul acesta la... *Astra*: ați văzut antologia prozei satirice... retrasă pentru Velican: vor apărea câte zece titluri anual, inclusiv cartea mea *Meseria de recenzent* în care am vrut să ofer un document „existențial” și, în egală măsură, unul de mentalitate literară răspunzând la întrebarea *cum se formează hic et nunc un tânăr critic care s-a prezentat la lucru în pauza de masă...*”

„Eseul despre Călinescu mă scoate din papuci: l-am terminat, l-am predat, l-am lăsat, l-am reluat, m-a îngrozit și acum stau; după ce va apare prima carte și injuriile de rigoare cred că voi fi mai liniștit și îmi voi încheia la toți nasturii textul...”

Și iarăși, discuția despre *Astra*, „Anemone Popescu” (*Cronica măruntă* din *Orizont* e semnată de Anemone Popescu) și părintele Nicolae:

„Altfel, merg din când în când pe la Rohia, unde părintele Nicolae (Steinhardt) deține o bibliotecă absolut fascinantă; nu știu dacă ați primit (găsit) cartea lui Gheorghe Crăciun, *Acte originale. Copii legalizate*: mi se pare că e un debut de zile mari mai ales prin ceea ce lasă să se întrevadă pentru evoluția unui prozator cum rar se nasc: de altfel până în numărul din ianuarie exista în *Astra* o rubrică *Panseluțe*, semnată V. Al. Grădinaru, mare iubitor de anemone crescute în seră; acum că s-a suspendat cu aprobare de la..., vă pot spune că textele le făceam împreună cu Crăciun și Alex. Mușină...”

Și, iar, despre o posibilă întâlnire la Dej, care nu s-a mai întâmplat:

„Cred că v-am plictisit suficient cu acest șmecherlâc hagiografic pentru a încheia liniștit că ne va ajuta părintele Nicolae și „patronul” său să ne vedem la Dej pe 25 februarie”.

Am fost la Valea Vinului în august 1988 și am pus țara la cale cu el și cu Teohar Mihadaș... și iar urma să ne întâlnim și iar n-am reușit. Îmi scrie în ianuarie 1989:

„Dragă Cornel, mi-e sincer dor de tine, de peripateticile noastre peticele, de Dan (fiul meu, nota mea) pe care-l evoc mereu prietenilor mei mai tineri, de acel tip de comunicare simplă, cordială, neperversă; am primit de la Cantuniari Conversație... e splendid acel Llosa – lui Steinhart i-au mutilat ultima carte (deh, conu Valorică...), dar, și așa, e zdravănă; încercă să dai și tu un „semn” bătrânului, nu e bine deloc, bașca cei 77 de ani! am reușit să sparg embargoul tăcerii din jurul lui Teohar (a făcut și el 70 de ani, iar Asociația a tăcut porcește, revistele așisderea: acum atmosfera s-a destelenit) – Clujul a ajuns o rezervație de giboni obsedați de supremație (care, Doamne, iartă-mă?)...”

„...sper că ai procurat cartea lui Andrei Cornea, *Scriere și oralitate în cultura antică*: e ceva de speriat câte și, mai ales, cum știe omul acesta! Pentru Dan va fi o lectură de fond!...”

„Îți doresc ție, Doamnei, Domnișoarei Ungureanu și amicului Dan un 1989 mai bun decât precedentul și mai rău decât 1990.../ Cu toată dragostea, Radu Săplăcan.

Am mai scris și așa mai fi vrut să scriu și aici despre „Întâlnirile Clubului Saeculum”: despre rolul lui Radu Săplăcan în acest club și despre cei de lângă el. Atunci când am fost invitat de onoare la Colocviile Liviu Rebreanu – a XXX-a ediție – așa fi vrut să vorbesc și despre întâmplările extraordinare din spațiul Bistrița-Năsăud, în care erau un șir de repere... Plecaseră prea mulți, lipseau prea mulți și eram prea emoționat. Eram într-un centru al lumii și mi-era teamă – și mi-e încă teamă – că n-o să închei acea *Geografie literară a României* în care cele mai multe itinerarii fericite ar trebui să ajungă aici.

– *Sunteți un cinefil recunoscut. Un mare iubitor de teatru. Ați condus Teatrul Național din Timișoara. Ce faceți acum? Mergeți la film? Mergeți la teatru?*

– Sigur că mai merg la film, mai merg și la teatru. Buna mea prietenă Doina Popa, care conduce fundația Artmedia, fundație care aduce la Timișoara spectacolele importante din țară, mă

consideră unul dintre consilierii ei. Între 1968 și 1971, în cea mai bună perioadă a teatrului timișorean, am fost „referenții literari” ai instituției. Cum am ajuns director al Teatrului Național din Timișoara, am povestit într-o carte: mi-am publicat jurnalul „directoratului” fiindcă se lansase zvonul că n-am trecut deloc pe-acolo în toată perioada directoratului. Pe urmă, numitul jurnal (*Despre regi, saltimbanci și maimuțe*) a fost continuat cu volumul doi, trei și probabil va continua fiindcă nu doar în teatru trăiesc regi, saltimbanci și maimuțe.

– *Știu că îi prețuiți mult pe scriitorii ardeleni. Pe bistrițenii/ năsăudenii Coșbuc și Rebreanu... Când ați fost la Bistrița v-ați mărturisit public atașamentul față de opera lor. Și de martiriul bătrânului Tănase Todoran. Sfântul Atanasie Todoran. Măine îl sărbătorim. Țin minte și acum patosul și precizia cu care ați vorbit despre ei/ despre el. Sunteți nostalgic? Nu vă e dor de Bistrița, de Năsăud?*

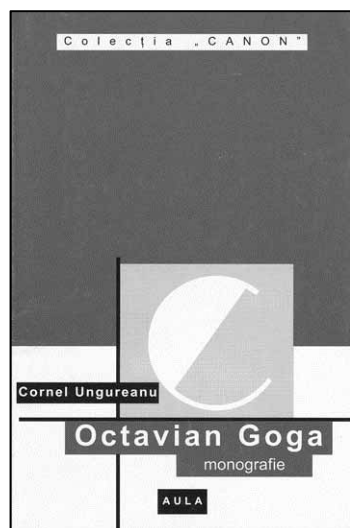
– Mă emoționează cu întrebările dvs. fiindcă suntem lângă 12 noiembrie, zi marcată în calendar de Sf. Atanasie Todoran și ați copilărit în preajma locurilor lui. Definite (și) de el. Dacă cineva se va îndura să realizeze cel mai fascinant arbore genealogic din scrisul românesc va trebui să caute, prin arhive, drumul de la Atanasie Todoran la Dorin Tudoran. E o istorie pe care trebuie să o învățăm. În geografia pe care o propun, Năsăudul, Bistrița sunt, cultural, cele mai fertile spații românești – și afirm asta numind și evenimentele de demult, cât și dinamica întâmplărilor culturale din ultimele decenii. Cu itinerarii de demult și de azi. Trecând prin corespondența mea de odinioară, am descoperit scrisori de la Radu Săplăcan... În 1988 eram cu el la Valea Vinului, îmi numea pe cei alături de care ține întâlniri... despre cei pe care îi invitase la Bistrița, scriitori mari, neoficiali, antioficiali!! O scrisoare, trimisă la adresă, mi-a venit înapoi. Se mutase. Pe urmă iar se mutase. Definitiv.

Sigur că mi-e dor, fiindcă de puține ori m-am simțit atât de solidar cu numitele locuri: cu oamenii care numesc cultura și arta acolo. E un spațiu al convergențelor – de la Sf. Atanasie la... Ioan Pinte.

(noiembrie 2015)
Interviu de **Ioan PINTEA**

Cornel Ungureanu – note biobibliografice –

Cornel Ungureanu – critic literar și eseist – s-a născut la 3 august 1943, Lugoj. Fiul lui Corneliu Ungureanu, notar, și al Elenei. Studii primare și gimnaziale la Zăgăjeni (Caraș-Severin), liceale la Caransebeș, universitare la Facultatea de Filologie, secția română-germană, din Timișoara (1965). Doctor în științe filologice cu o teză despre opera lui V. Voiculescu, editată în

1984 (*Voiculescu și structurile literare ale Renașterii*). Lucrează ca profesor, apoi ca referent literar la Teatrul din Timișoara (1968-1970). Din 1970 devine redactor la revista *Orizont*, iar, din 1990, redactor-șef adjunct. Profesor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității de Vest, Timișoara, și secretar al Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România. Debutul publicistic în *Scrisul bănățean* (1962). Colaborează la *Orizont*, *România literară*, *Tribuna*, *Familia*, *Luceafărul*, *Knijevni reci* și *Lumina* (Iugoslavia), *Banatica* (Tübingen), Radio Timișoara, Televiziunea Timișoara, Televiziunea București etc.

Debutează editorial cu volumul *La umbra cărților în floare* (1975). Alte cărți publicate: *Proză și reflexivitate* (1977), *Contextul operei* (1978), *Imediata noastră apropiere*, I, (1980) și II (1991), *Proza românească de azi*, I – *Cucerirea tradiției* (1985), *Mircea Eliade și literatura exilului* (1995), *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului* (1995), *Fragmente despre teatru* (1997), *A muri în Tibet*, jurnal

(1998); în colaborare, *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii* (1997), *Fragmente despre teatru* (1998), *Introducere în viața și opera lui Petru E. Oance, poet, jurnalist și sculptor*, (1999), *Europa Centrală. Memorie, Paradis, Apocalipsă* (1999), *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, vol. I (2001), *Despre regi, saltimbanci și maimuțe* (2001, 2003, 2004), *Mitteuropa periferiilor* (2002), *Ioan Slavici*, monografie (2002), *Geografie literară* (2002), *Geografia literaturii române, azi. vol. I Muntenia* (2003), *Octavian Goga*, monografie (2003), *Europa Centrală*, (2004), *Geografia literaturii române, azi. vol. IV Banatul* (2005), *Sorin Titel* (2005), *Istoria secretă a literaturii române* (2007) etc.

Împreună cu Adriana Babeți conduce Cercul de studii al literaturilor Europei Centrale „A treia Europă”. Ediții, prefețe, studii introductive la volume de I. Pillat, *Poezii* (1975); D. R. Popescu, *Leul albastru* (1981); V. Voiculescu, *Ultimele sonete...* (1983); A. Odeanu, *Într-un cămin de domnișoare. Călător în noaptea de ajun* (1984) și *Domnișoara Lou și trandafirul galben* (1985); M. Ciobanu, *Martorii. Epistole* (1987); I. Milos, *Rădăcinile focului* (1995); Vasko Popa, *Cîmpia neodihnei* (1995); Iaroslav Hašek, *Peripețiile bravului soldat Svejk* (1997); Konrad Gyorgy, *Vizitatorul* (1998); Richard Wagner, *Viena, Banat* (1998) etc.

Premiul Uniunii Scriitorilor pe 1975, 1979, 1985, 1995.

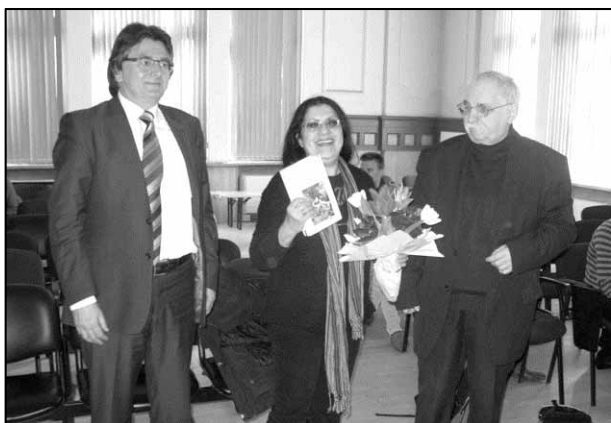
Încă de la prima apariție editorială cu cartea *La umbra cărților în floare* (1975), titlu ironic de sugestie proustiană, Cornel Ungureanu a fost apreciat de critica literară fără rezerve ca un critic deja format, original, de netăgăduit talent: „un debut mai mult decît promițător” (N. Manolescu). Opera sa a fost și este comentată în majoritatea revistelor literare.

Dorin Tudoran, Cornel Ungureanu

E. Negrici, A. Bodi, C. Ungureanu la Braşov

Nicolae Robu, primarul Timişoarei, Adriana Babeţi,
autoarea Cărţii anului 2013, şi Cornel Ungureanu

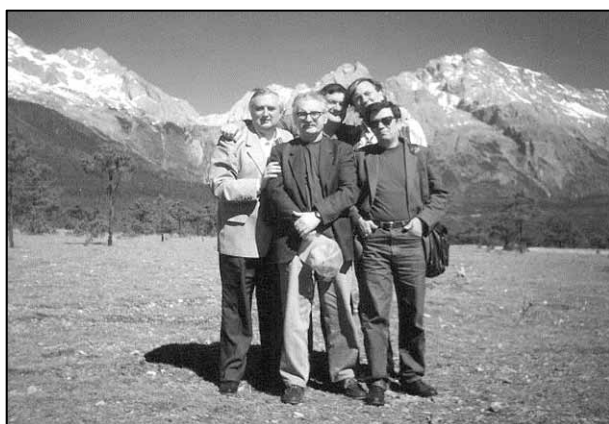
Mircea Mihăieş, Vladimir Tismăneanu, Marius Stan şi
Cornel Ungureanu

Foto: Ligia Hutu

Foto-album Cornel Ungureanu

Ioan Pinte, Cornel Ungureanu, Nicolae Breban, Aura
Christi, Ion Simuţ la Bistriţa, 2012

În China cu Eugen Uricaru, Alex Ştefănescu, Ion Mircea,
Vasile Dan

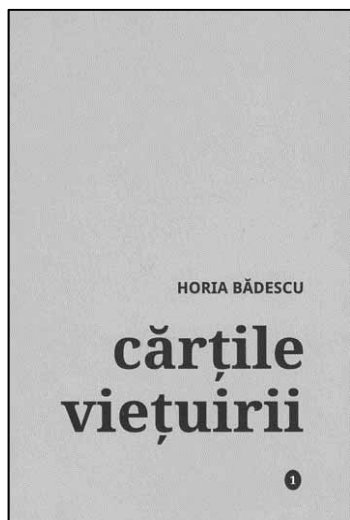

Horia Bădescu – Poezia ca mod de viață

Cristian VIERU

„A vedea poetic înseamnă a vedea altfel” – Horia Bădescu

Una dintre cele mai fericite apariții din ultimii ani din spectrul liricii românești este, cu siguranță, seria poetului Horia Bădescu, intitulată sugestiv *Cărțile viețuirii*. Într-un

studiu anterior am subliniat importanțele resurse scriitoricești ale artistului, care dovedesc forța de a-și crea un stil propriu în croirea unui destin literar inconfundabil. Titlul *Cărțile viețuirii* aduce în prim-plan trăirea prin poezie, scrisul ca mod de viață. Structurată în 3 volume, colecția ne

oferă o perspectivă de ansamblu asupra întregii activități scriitoricești, autorul dovedindu-și, de la un volum la altul, capacitatea de a transpune artistic propriile trăiri și idei.

Volumul *La poarta cuvântului* cuprinde primele plachete literare ale creatorului, care ne propun un imaginar poetic rezultat din

În oglinda lecturii

sincronizarea manifestărilor naturii cu simțirile eului liric. Într-o epocă plină de experimente literare ce împing discursul liric spre absurd și spre o libertate a cuvântului, opera lui Horia Bădescu sfidează aceste reguli ale timpului și ne propune o poezie în adevăratul sens al cuvântului, în care forma clasică a versurilor nu este sacrificată de dragul inovației. Este ceea ce termenul *poezie* desemnează în adevăratul sens al cuvântului.

Într-un articol anterior, în care am luat în discuție „lirica începuturilor”, am observat frumusețea poemelor erotice. Întâlnim, într-adevăr, o scriitură ce se disociază de coborârea poeziei în stradă și de toate viziunile contemporane care lasă loc în poezie unor conținuturi licențioase. Puritatea sentimentelor se oglindește în frumusețea ideilor. Iubirea este dătătoare de liniște. Viziunea este idilică și toate forțele universului există parcă pentru a aduce liniștea cuplului:

„Ar trebui să spunem ca toamna să coboare
Ne-ar fi un timp căderea știută la picioare
Tu te-ai topi în frunze, eu, până sub pământ
Ca sub o coapsă caldă te-ai răsuci sub vânt
și te-aș cuprinde în brațe cu crengi și cu noroi
uitând că paradisul a început cu noi.”

(Și iată va fi vânt și trupul tău va fi)

O caracteristică ce trebuie adusă în discuție în ceea ce privește scrisul lui Horia Bădescu este modul profund românesc de exprimare a sentimentelor. Găsim în seria intitulată *Anonimus*, parte a aceluiași prim volum, un ritm asemănător poeziilor populare:

„Bate vântul zările

ca pe mine serile,
că te cat
și-n jur e larg,
că te strig
și-n jur e frig,
și mă-ntorn
din moarte-n somn
într-o lacrimă s-adorm.”

Simbol al sensibilității artistice apropiate de exprimarea populară este și seria consistentă de poeme numite *balade*. Ne atrage atenția textul *Baladă studențească*, scris cu nostalgia provocată de amintirile anilor în care s-a produs formarea clujeană a filologului boem:

„Inima lui e o carte bătrână,
Toamna miroase a teascuri și a harbuji,
Ploile scandează pe turla limba română;
Ah, filologi zvăpăiați de la Cluj!

.....
Amintiți-vă nopțile-n noi cartiere
Cu bărbați oboșiți duhnind a tutun,
Amintiți-vă spuma halbei de bere,
Amintiți-vă poemul nebun.”

Poezia primului volum rămâne în sfera armoniei cu universul, a unei păci cu sinele, cu propriile amintiri. Atitudinea contemplativă devine evidentă pe parcursul întregii creații poetice. Primul catren al textului *Nocturnă* este reprezentativ pentru această stare de liniște:

„Priveliște târzie, ceas al nopții
în care doarme liniștea. Asculți
cum cad bătrâne de singurătate
stelele depărtărilor pe munți.”

Cel de-al doilea volum, intitulat *Furcile caudine*, aduce în prim-plan aceeași tematică într-o notă mai tristă. Starea meditativă este dublată de o solemnitate. Apar idei exprimate cu amărăciune:

„Încet ne topim,
încet ne facem lumină;
și ce întuneric
în firul subțire
de care se-apropie-ncet
torța tăcerii!”
(*Lumânare*)

Urmează o serie de arte poetice ce păstrează aceeași notă tristă. Creatorul este într-o continuă căutare a inspirației, căutare provocatoare de mari neliniști. Într-o lume de vorbe, se dorește găsirea cuvântului. Căutarea devine

obsesie pentru poetul care percepe universul într-un dezechilibru. În *Arheologie*, stelele sunt „prea reci/ pentru a arde,/ prea mici/ pentru a lumina”. Fulgerele vor aprinde „planele morții” (*Lentilă*).

Apocrifele regelui Solomon, plachetă inclusă în *Furcile caudine*, readuce liniștea poetului și integrarea lui armonioasă în univers:

„*Gol am fost*
și m-a învelit noaptea,
flămând am fost
și roada pământului m-a îndestulat,
însetat am fost
și m-a astâmpărat apa izvoarelor,
ostenit am fost
și iarba câmpului m-a odihnit,
înlăuntrul meu am privit
și nu era de ce să mă sprijin.”

Acest titlu se constituie într-un text de tranziție deoarece avem liniștea poeziei începuturilor și urme ale debusolării specifice ultimelor textelor invocate anterior. Putem discuta în cazul liricii lui Horia Bădescu despre o constantă dată de tema iubirii. Erosul este sursă de alinare și de echilibru, fiind perceput ca parte a unui univers. Buzele poetului pe trupul iubitei devin instrument de măsurare a timpului. Invocată sau prezentă în amintiri, femeia reprezintă refugiul care aduce un vizibil confort interior eului liric. Privirea ființei iubite are puterea de a-l duce pe poet înspre începuturile lumii. După atingerile fetei, trupul poetului are tiparul zeilor. Totuși, în acest al doilea volum își face simțită prezența o neliniște existențială. Serile sunt pline de „spaima nemărturisite”, iar porțile sunt „închise pe străzile cu brumă”, spiritul devine captiv într-un univers închis, iar ploaia „trece prin încheieturile veacurilor”, în timp ce „lumina bolnavă se umple de povara zădărnicii”.

Cel de-al treilea volum al colecției, numit *De la o zi la alta*, se deschide cu o serie de poezii reunite sub sugestivul titlu *Silogisme drumului*. Metaforă a destinului, drumul devine obsedantă preocupare pentru poet, acesta încercând să-i descopere ascunsele valențe. Văzut ca o modalitate de înaintare spre moar-

te, drumul este misterios, înfricoșător, fiind de cele mai multe ori presărat cu semne ale răului. Crucile, porțile închise, umbrele sunt dătătoare de neliniști existențiale. Seria se încheie însă într-o notă sumbră, cu o artă poetică originală:

„Poemul este el însuși
un drum.
Drumul poemului
este poemul însuși.
Pe drumul poemului
nu poemul este cel care
umblă;
pe drumul poemului
rătăcește pulberea
de pe tălpile
morții.”

Creația poetică va fi, așadar, calea spre o moarte conștient asumată a creatorului. Următoarea serie, *Abatoarele tăcerii*, continuă cu texte ce sugerează suferința. Răni deschise, senzații neînțelese în „torentul secundelor”, așteptări interminabile, tăceri apăsătoare se constituie într-un amalgam de stări poetice. Ploile sunt „înecate în sânge” iar cosmosul este bolnav și el: „Secată e steaua/ în ceruri;/ o gaură neagră/ se naște.” Certitudinea morții devine speranță a continuării poveștii de iubire într-o altă dimensiune:

„Te iubeam de la facerea lumii,
de dinainte să fiu, te iubeam,
te iubeam înaintea trupului
și sângelui meu.

Binecuvântată fie-ți lumina
pântecului!
Să te iubesc, am toată moartea
înainte.”

Observând devenirea artistică a lui Horia Bădescu de la un volum la altul, înțelegem că poezia este mod de viață. Toate simțirile creatorului, toate gândurile ascunse sunt transpuse în vers. Așadar, prima neliniște detectabilă în operă este aceea dată de permanenta căutare a cuvântului.

În final vreau să ne oprim asupra unui volum inedit al autorului, apărut în acest an, care se constituie într-un exercițiu original de confesiune. *Dacă Orfeu* este o importantă culegere de gânduri ale creatorului, care ne ajută să îi înțelegem mai bine întregul demers scriitoricesc. Avem în acest volum un nobil manifest asumat, scris parcă pentru salvarea adevăratei poezii, pentru a aminti contemporaneității care este adevăratul rol al liricii. Ideile au consistență, sunt scrise cu un condei clar și profund, eseurile astfel născute au o frumusețe a gândurilor scriitorului. Ni se propune o călătorie printre concepțiile marilor artiști despre poezie și despre menirea creatorului (dovada clară a culturii solide a lui Horia Bădescu). Încheiem cu ideile de mare eleganță ale artistului clujean, simbol al puterii sale artistice și a spiritului profund: „Poezia a fost mereu prezentă pentru a mărturisi. (...) Valoarea actului poetic rezidă în puterea de a adăuga valoare pozitivă, aură pozitivă lucrurilor care umplu orizontul infinit al absolutului.”

Valentin Marian Ionescu, *Untitled 25*

Angela Martin despre „normalizarea” societății românești în contextul tinerei democrații

Ioan L. ȘIMON

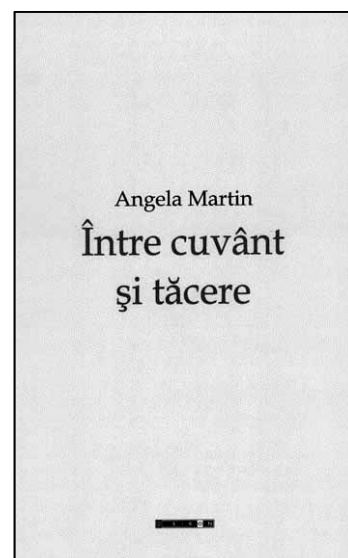
Apreciată cu superlative de un scriitor de talia lui Augustin Buzura pentru „traducerile și gazetăria practică”, Angela Martin își provoacă cititorul să parcurgă cu interes eseurile de excepție cuprinse în volumul *Între cuvânt și tăcere*, apărut la Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, texte doldora de informații de interes actual și incitante prin originalitatea lor ca formulă artistică și reflectare a problemelor puse în dezbatere. Ele sunt menite să-l facă pe cititor responsabil de a pune împreună cu autoarea întrebările obligatorii, după cum afirmă Augustin Buzura în cuvântul său de prezentare a cărții, intitulat *Înainte de lectură*.

Distinsa autoare, Angela Martin, este o cunoscută și apreciată publicistă de formație hispanistă, dar și talentată traducătoare de literatură beletristică din limbile spaniolă și franceză. Este și redactorul șef al revistei *Cultura*, membră a Academiei Latinității precum și vicepreședinte al Fundației Culturale Române.

Volumul despre care vom vorbi în continuare cuprinde textele publicate de Angela Martin în revista *Cultura*, dar și alte eseuri scrise în alte împrejurări, care, așa cum subliniază același Augustin Buzura: „au ca pornire situații dintre cele mai dureroase și pe lângă care nu poți trece cu indiferență.” De fapt, cartea se prezintă ca o „imago mundi” a lumii contemporane în aspectele și registrele ei existențiale cele mai arzătoare și delicate, dezvăluind adevărul cu responsabilitate prin cuvânt, „care mai conține căldură sufletească și înțelegere” (Augustin Buzura).

Eseurile sunt provocatoare prin conotația lor profundă, prin formula artistică originală, prin felul în care propune subiectele, încât pot fi asemănate unui gen de *brainstorming artistic* sui-generis, sau unei formule de maieutică socratică, care incită cititorul format și exigent

să reflecteze la problemele grave ale prezentului nostru tulbure, marcat de mutații sociale, ideologice și axiologice. De fapt, chiar autoarea lucrării mărturisește că ne aflăm între două coșmare, care au drept suport două întrebări grave, pe care am fi siliți să ni le punem unii altora: „Tu cine mai ești?”, iar răspunsul la această întrebare, afirmă autoarea, „ar prăvăli atunci asupra noastră o întrebare și mai teribilă: «România mai este?»”.

Cu o artă scriitoricească uimitoare, Angela Martin deconspiră realități dureroase din viața noastră și din societate, care s-au profilat după '89 cu implicația politicului și a altor factori istorici contemporani, care ne-au făcut existența tot mai problematică.

Sunt propuse spre reflectare majoră subiecte și întrebări despre fețele adevărului și schimbările pe care le suportă în funcție de contextul istoric, amplificările negative pe care le poate cunoaște el odată cu trecerea timpului. „Căci – afirmă autoarea – se întâmplă ca tocmai nesperatele împliniri ale viitorului să încețoșeze parcă și mai mult – retrospectiv vorbind –, judecata și orizontul vizionarilor.”

De remarcate sunt și portretele unor scriitori de elită ai mapamondului intelectual, cum este cel al marelui critic, istoric literar și psihiatru, Jean Starobinski, calificându-l drept „cel mai mare umanist pe care la ora actuală îl poate oferi lumii Elveția și Europa”. Această afirmație se află în eseul *Jean Starobinski, plenitudinea*

posibilă, din care mai suntem informați că amintitul cărturar, la vârsta de 94 de ani, de curând împliniți, „proiectează culegeri de volume, scrie, rescrie, revizuieste, reeditează cărți, argumentează și îmbunătățește ediții.” Autoarea afirmă, cu satisfacție spirituală, că a avut privilegiul să stea de vorbă cu el și să rămână în corespondență. Faptul că a avut această ocazie a vieții, să-l cunoască de aproape, să stea de vorbă și să-l asculte, a însemnat pentru Angela Martin „șansa unei hotărâtoare experiențe culturale”.

Amintim că Angela Martin a tradus din J. Starobinski o diversitate de texte cuprinse în volumul *Nostalgie, melancolie, ironie*, în care dă dovada unei culturi solide din domeniul psihologiei, psihiatriei și a literaturii franceze, dar și a unui talent remarcabil în traducerea acestor texte de profunzime, pentru a transmite și a tălmăci cititorului român „frumusețea stilului și profunzimea judecății marelui gânditor contemporan” (Augustin Buzura).

Eseul *Jean Starobinski, plenitudinea posibilă* este o investigație eseistică amplă, de adâncime, asupra personalității și operei marelui umanist, încât pentru a releva talentul și intuiția pătrunzătoare a autoarei în tratarea acestui subiect, mă simt dator să ofer un citat ilustrativ privind modul în care J. Starobinski analizează problema melancoliei: „În analizele sale psiho-critice, Starobinski se va întreba nu o dată, ci deseori și în felurite moduri, ce anume îi distorsionează omului percepția asupra realului ce îl cufundă în «necazul» melancoliei, ce îi strică relația cu sine și totodată cu lumea? Ce îl dezumanizează? Sau: care este rolul sentimentelor în toate aceste experiențe devastatoare pentru el și cum se traduc în limbaj? Dar timpurile pot fi ele, cu adevărat, o cauză a suferinței lui? Și apoi, există pentru el vreun remediu, vreun leac?”.

Remarcabil este și portretul scriitorului Augustin Buzura, cuprins în eseul *Augustin Buzura – Opere complete*, căruia îi surprinde cu finețe de specialist expert în psihologie trăsăturile definitorii: „O voce mai curând reținută, înflăcărată adesea de mici entuziasme familiare, asemenea celor prin care adulții insuflă curaj copiilor, o privire răbdătoare de dincolo de ochelari, ușor distrată de un calm aproape profesional, tipică pentru un psiho-

terapeut, te citește imediat, oricât ai fi de circumspect”. Sau: „Aceeși atitudine familiară, afectuoasă, continuă Angela Martin, dar sfios, aș spune dominatoare, o regăsim la Augustin Buzura, romancierul, în relația cu personajele sale cărora le creează toate condițiile să se manifeste omeneste – în bine și în rău. Cu multe dintre ele se înrudește în corpul social, iar în toate se transpune empatic...”.

Diversitatea subiectelor abordate în acest volum este debordantă, demonstrând o capacitate excepțională în abordarea temelor literare și de politică culturală; ne vorbește cu discernământ despre fenomene contradictorii apărute în societatea românească „din '90 încoace”, de când ne tot „normalizăm”. Unul dintre acestea fiind „negativismul”.

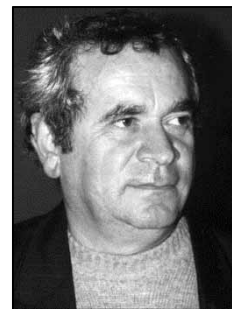
Primul text al volumului, *O urgență de bun-simț*, dezbate setea de demolare ce se manifestă în prezent la români, o adevărată risipă de energie „în a nega prompt și cu vehemență lucrarea altora, chiar și atunci când aceasta s-a făcut, în mod evident, spre binele public”.

„Simptomatologia negativismului la indivizi, mai spune Angela Martin, este, desigur, complexă și ea se referă la anumite manifestări care, însemnate, produc în societate tulburări funcționale. Acestea sunt, printre altele: lipsa de profesionalism și impostura, egocentrismul, invidia și meschinăria, autismul în fața opiniei altora, descurajarea oricărei adeziuni la un efort comun, obstrucționarea acțiunilor în realizarea oricărui proiect, incapacitatea de a împărtăși o viziune.”

Articolele și eseurile cuprinse în acest volum își impun valoarea și prin faptul că ele propun o disciplină a experimentului cunoașterii, dar și a jocului și a imaginației.

Astfel, putem afirma cu certitudine că Angela Martin reprezintă un intelectual de elită al prezentului cultural românesc, o scriitoare de mare cultură și performanță creativă, un model de responsabilitate spirituală și intelectuală, care se străduiește în a face din cultură un factor primordial de educație umanistă, de cunoaștere a valorilor eterne ale omenirii. Ea ne propune să facem față cu rațiune și forța logosului, problemelor și situațiilor, mutațiilor care se întâmplă în societatea contemporană.

Vistian Goia sau pretextul regăsirii de sine

Andrei MOLDOVAN

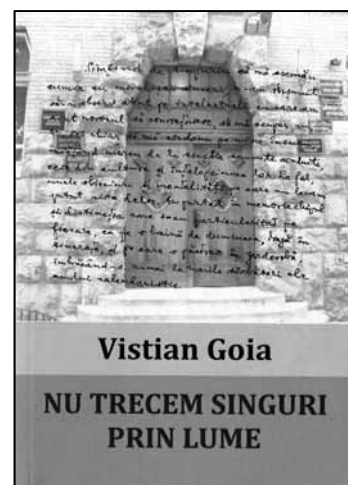
De o vreme, aparițiile editoriale ale profesorului Vistian Goia sunt tot mai frecvente și tot mai interesante. După ce ne-a surprins cu *Polemica între vocație și diletantism*, la Editura Școala Ardeleană (2014), cu o incursiune de cunoscător și fin cozeur în istoria polemicii românești, începând de la Inochentie Micu-Klein până în perioada dintre cele două războaie mondiale – ceea ce ne face să credem că va reveni cu un al doilea volum! –, recent a dat la iveală, la aceeași editură, volumul *Nu trecem singuri prin lume. Portrete și evocări* (2015). Cartea pare să fie memorialistică, cel puțin așa precizează autorul cu multă fermitate în *Nota explicativă*. Fără să forțez comparația, eu cred că este memorialistică atât cât am putea spune și despre *Amintirile din copilărie* ale lui Creangă că sunt memorialistică.

Profesorul clujean evocă, este adevărat, personalități ale vieții universitare în primul rând, fie că i-au fost profesori, fie colegi de studenție sau de catedră. Tonul este unul de elegie horatiană, de cugetător care observă ireparabila trecere a timpului cu o resemnare aristocratică, dublată de ținuta profesorală de care la un moment dat devine tot mai greu să te desprinzi. Personajul principal al volumului este Vistian Goia într-o postură de erou de *bilgdunsroman*, „vărsat” în lumea școlilor clujene de pe paradisiacele meleaguri blăjene, dar și din propria-i adolescență.

Profesorii săi – și ai noștri! – sunt de legendă în ochii tânărului student, iar impresia nu se schimbă pe măsura trecerii timpului. Volumul se deschide cu evocarea profesorului Ion Vlad, un reper pentru viața universitară clujeană. Făcând o asemenea alegere, autorul cărții propune încă de la început dimensiunile morale și profesionale ale propriei sale for-

mări. De aici, personajele/ personalitățile vor lua mai mult pigment.

Înzestrat cu talent literar, Vistian Goia realizează episoade narrative de adevărat prozator. Așa este, spre exemplu, „lecția” despre mobila clasică predată la miez de noapte de Mircea Curticeanu la Dumitra (BN), în timpul unei inspecții speciale pentru obținerea gradului I în învățământ: „Dar, pe la ora 1-2 noaptea, vecinul de cameră mă mișcă de umăr și-mi zice pe un ton șoptit și conspirativ: «scoală-te să-ți arăt o minune!» Buimăcit și fricos din fire, mă las dus de mână de colegul M. C., pe întuneric (să nu trezim gazda), până în cele două camere dinspre uliță. Închide ușa după noi și aprinde becul din ambele încăperi, spunând exaltat: «iată minunea», descoperită de el, pentru că nu putea dormi. «Deschide-ți ochii și privește cum arată o mobilă splendidă – Biedermaier», pentru sufragerie și dormitor. Eu nu pridideam să mă șterg la ochi și să-l văd pe el dacă e normal, adică limpede la minte, și dacă e treaz cu adevărat ori se află într-o stare euforică prelungită din seara precedentă. Dar nu-mi dă timp de gândire, ci mă așează pe o canapea joasă, foarte comodă, cu spătar sub formă de evantai și cu picioare curbate spre exterior și terminate sub forma unor volute. Canapeaua era așezată în partea opusă ferestrelor și de acolo puteam cuprinde dintr-o privire masa rotundă din sufragerie, cu sertare pe centură,

sprijinită la bază cu trei picioare care-ți atrăgeau atenția prin curburile acestora, terminate prin aceleași volute. Mie mi s-a părut masa prea mare, cu adevărat boierească, înconjurată de vreo nouă scaune. De fapt, canapeaua și masa întruchipau, spunea colegul, confortul și bunăstarea clasei mijlocii, a burgheziei din veacul al XIX-lea, care dorea să se deosebească de vechea aristocrație. În timp ce aceasta din urmă a impus stilul «Empire», fastuos și rigid, noua clasă socială agreea stilul «Biedermeier», mai solid și mai simplu în construcția pieselor. Denumirea noului stil a rezultat din asocierea a două cuvinte: «bieder», care înseamnă cumsecade, cinstit, simplu și fără pretenții, cu numele «Meier», frecvent în zonele de limbă germană.” (Vistian Goia, *Nu trecem singuri prin lume*, Școala Ardeleană, p. 28) Și explicațiile împătimitului Mircea Curticeanu continuă pe mai multe alineate și mai multe ore, spre disperarea autorului-personaj, până când: „La propunerea mea, colegul M. C. acceptă îndemnul să părăsim mobila «Biedermeier» și să dormim câteva ore înainte de inspecție.” (V. G., *Op. cit.*, p. 29)

Personalitățile/ personajele trecute aproape în legendă sunt vii, trăiesc, au sentimente, bucurii și tristeți, ba chiar și patimi. Vorba cunoscutului dicton latin, nimic din ce este omenesc nu le este străin. În schimb, toate astea nu sunt de natură a le disipa aura. Așa a fost și este în realitate, așa stau lucrurile și în cartea lui Vistian Goia. Mai mult, în volum, tonul ușor elegiac al autorului le sporește postura de eroi. Este și cazul lingvistului D. D. Drașoveanu, profesor de o competență impresionantă și de o severitate pe măsură, vestit însă și pentru chefurile pe care le trăgea cu studenții, fără ca acestea să influențeze în vreun fel notele de la examene. Anecdotică din *Nu trecem singuri prin lume* dă o culoare mai vie evocării: „La o astfel de petrecere babilonică ne-a apucat miezul nopții la restaurantul Ursus și Drașoveanu a intrat în panică, mărturisind groaza ce-l stăpânea la întâlnirea cu soția, înclinată să nu-i deschidă ușa celui aflat mereu în stare euforică. Atunci colegul nostru, Dumitru Mateescu, îi propune o «soluție». Văzuse lângă poarta restaurantului moșăind pe un scăunel o țișgancă aflată lângă vasul ei plin

cu garoafe roșii, nevândute în ziua precedentă. «Toate doamnele iubesc florile», exclamă colegul amintit, mângâindu-și mustața haiducească, iar Drașoveanu aprobă cu cuvintele: «dar mai ales nevestele când primesc flori din partea soților!».

La ieșirea din restaurant, cumpărăm toate garoafele țișgâncii (vreo 20-25), care-și face cruci repetate, mulțumind lui Dumnezeu că a dat peste ea un asemenea noroc. Lectorii de istorie Borgo, Pațica și Șchiopu se desprind de grup și se grăbesc spre casă, iar noi (vreo 7-8) îl însoțim pe Drașoveanu pe lângă Someș (apostolește), până în cartierul Grigorescu, unde locuia într-un apartament modest. În timp ce soțul sună iar soția deschide furioasă ușa, Mateescu îi pune în brațe garoafele și doamna își îndulcește expresia feței mirându-se: «Vai ce flori frumoase!» Soțul doar a completat-o: «cumpărate pentru tine de studenții mei!» Noi le-am urat «noapte bună» și ne-am întors la cămin apostolește, pentru că autobuze nu mai circulau la orele 2-3 spre ziua, iar bani pentru taxiuri nu mai rămăseseră în buzunarul nici unui student!”. (*Ibid.*, p. 51) Dincolo de episodul narativ care are toate ingredientele prozei literare, autorul nu uită să amintească cum că „toată studențimea filologică îl venera pe Drașoveanu pentru felul propriu cum predă gramatica limbii române”. (*Ibid.*)

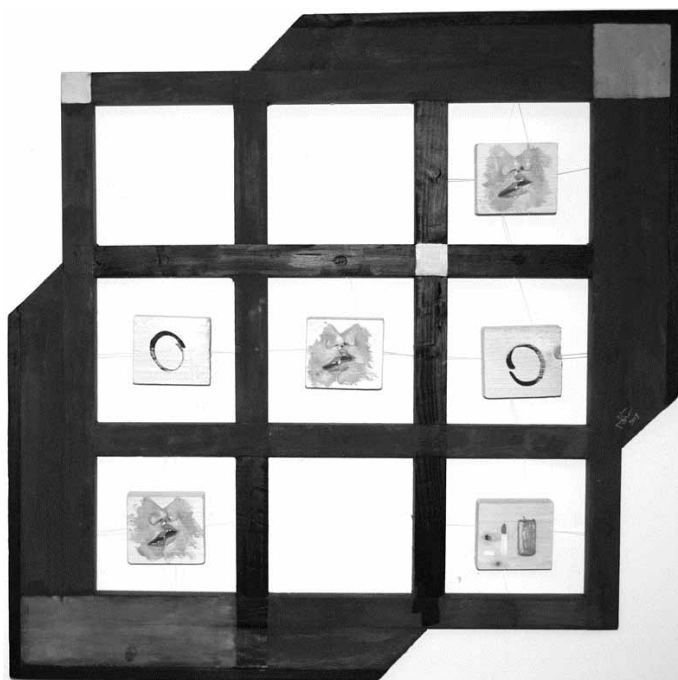
Nu lipsesc nici scenele grotești, precum cea din evocarea profesorului Tiberiu Weiss, dar Vistian Goia nu este niciodată caustic. Ironia sa nu este corozivă, ci se iscă dintr-o iubire sedimentată în timp față de oamenii care au populat până la urmă și propriul său univers. Așa sunt Constantin Daicoviciu, un mit viu, Romulus Todoran, „lingvistul cu ținută academică”, Vasile Fanache, un cozeur ironic și plin de noblețe, Iosif Pervain, conducătorul lucrării sale de doctorat, David Prodan, Alexandru Husar, Mircea Zăciu și mulți alții, precum și diverși apropiați din medii universitare sau literare bucureștene, însoțitori de seamă ai „tregerii prin lume”.

Nu sunt uitați nici colegii de studenție, deveniți între timp și ei personalități importante ale vieții culturale românești, cum ar fi Ioan Vultur sau Mircea Popa. Acesta din urmă

îi prilejuiește o scenă parcă ruptă din *Amintirile...* lui Creangă, dar cu coordonate diferite: „Pe masa lungă de lemn înnegrit se afla o cratiță largă în care Mircea deșerta cartofii prăjiți din tigaia de culoarea cărbunelui, roșii și burtoși, pe care-i mâncam cu castraveți acri iarna sau cu roșii vara, peste care atârnau grătarele bine fripte. Vinul și berea stingeau arsurile stomacale, însă aprindeau pofta discuțiilor. Colegul meu termina mai repede de mâncat și, cu mâinile la spate, își începea plimbările în jurul mesei, unde eu continuam să mă înfrupt. El se lansa în adevărate prelegeri despre Ilarie Chendi, despre Slavici și Agârbiceanu, încercându-mi capul cu atâtea amănunte aflate de el în revistele literare din toate epocile. Eu ridicam paharele

cu băutură, iar el parcă voia să le umple cu atâtea date, fapte, anecdote din viața scriitorilor, pe care le culegea din documentele bibliotecilor, încât îmi țiuia mintea, nu alta! Eu căutam să-l «hotărânesc» la o epocă, eventual la un scriitor, dar fără succes.” (*Ibid.*, p. 116)

Cartea, prin astfel de repere, conturează până la urmă personalitatea autorului, memorialistica, pentru scriitori, fiind mai mult un pretext al regăsirii de sine. Demersul autorului ar fi incomplet dacă, printre cei evocați nu s-ar afla și studenții săi, într-un astfel de univers aureolat ce îl înconjoară. Cărturarul blăjean Ion Buzași se conturează dintre aceștia, ca o întoarcere a lui Vistian Goia pe plaiurile natale, roditoare mereu.

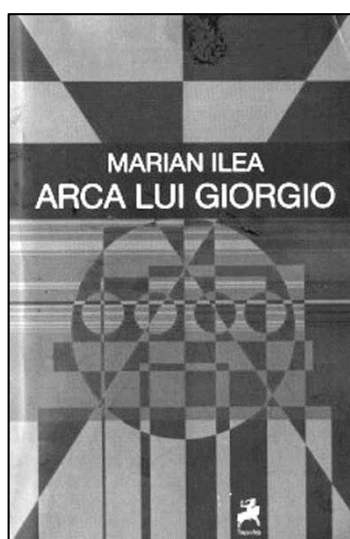
Ilie Mitrea, *X and O in the Honeymoon*

Teatrul lui Marian Ilea

Icu CRĂCIUN

Dragă cititorule, dacă vei dori să verifici încă o dată truismul afirmației, uzate deja, referitoare la faptul că omul este o ființă complexă, te îndemn să citești *Arca lui Giorgio*, de Marian Ilea (ed. Tracus Arte, București,

2015). Precizez că este vorba de o carte de teatru și chiar în primele două piese: *Transsexual*, *Transilvania* și *Diminețile Pectonelei*, vei întâlni personaje din lumea hermafrodiților sau transsexualilor mai puțin regăsite în genul dramatic românesc sau de aiurea; poate în literatura avangardistilor – aștia, după

cum se știe, au fost mai puțin pudibonzi – să fi făcut cunoștință cu astfel de specimene. Ei, bine, în prima piesă amintită mai la deal, vei avea posibilitatea să-l cunoști pe Vasile Chiban, zis Rodica, o ființă „distractivă, care ține și capre”, și care cunoaște mai mulți bărbați căsătoriți precum Florea Daniel sau Ghișa Alin, de la care ia peste bornău pentru că „îi plăcea să colaboreze cu restul de băieți”, unii dintre ei însurați, mai cu seamă șoferi de TIR; experiența sa este bogată, ajunge să cânte și să danseze „la țavă” prin baruri românești, până când este racolată și trimisă „la produs” în Spania, de unde va reuși să scape, drogată fiind, dar și plină de boli lumești, pentru ea lucruri cât se poate de firești, deoarece, „ca de obicei, își face rugăciunile” aidoma altor ființe religioase din satul său. Înrudită cu Rodica este Pectonela herma-

frodita, adică Lucian Marin din Zalău (din cealaltă piesă pomenită aici), care trăiește împreună cu alți doi transsexuali: Gianina și Claudia, ultima reușind să-și facă operație pentru schimbare de sex cu ajutorul banilor unui bătrân dornic de gesturile ei neconvenționale. Pectonela oferă plăceri „tuturor anonimilor din oraș”, dar, fiind generoasă, își duce veacul și pe centură pentru a satisface și alți clienți, la rândul lor ahtiați după noutăți sexuale. Ea și-a început activitatea la 14 ani, întâi ca hoată de CD-uri și DVD-uri în magazinele din Paris, însoțită de părinți și un frate, apoi furătoare de sticle Jack Daniels și Ballantines, de creveți și cafea Carte Noire; la 16 ani, pentru ea viața sexuală nu era un secret, fiind evident și violată, însă peste toate va trece cu brio, ajungând să se bucure de viață, așa cum o înțelege ea.

Dialogul din actul I al piesei de teatru în două acte și cu un epilog, *Arca lui Giorgio*, dintre cei doi actanți: Causio zis Gheorghe zis Giorgio și Lacsibacsi, fost tâmplar, este un dialog absurd al surzilor pentru că fiecare își spune povestea lui, adică ceea ce îi face plăcere sau are pe suflet, aluzie a autorului la lipsa de comunicare și înțelegere între semenii noștri, care n-au cui „să-și împărtășească bucuriile și necazurile”, cum se exprimă Tânăra versată din altă piesă de teatru în trei acte, intitulată *Începutul unui sfârșit memorabil*, ce așteaptă, chipurile, să primească de la Domnul lecții despre umilință și modestie într-o societate în care trebuie să pui banii înaintea relațiilor afective și în care însingurarea este boala capitală a omenirii, vorba unui alt personaj feminin din aceeași piesă: „Eu sunt singură și când sunt cu cineva la masă”; ea nu se deosebește de cele trei Doamne din actul al II-lea, care conversează parcă pentru a-și

defula acumulările mai mult sau mai puțin bizare, aproape deviante, încât îți vine să exclami ca în piesele lui Ionesco: „Domnule, personajele astea sunt sărite de pe fix!”; același lucru se poate afirma și despre Irina din *Melon* (piesă în două acte), cea care se simte „înfiorător de singură și însingurată” și rămâne a nimănui, abandonată în voia sortii, după ce își pierde iubitul și își descarcă sufletul la parastasul acestuia. De altfel, în varianta *Melon sau Capete de femei*, umorul negru este la el acasă: înmormântarea sculptorului de capete de femei este „ca-n povești”, defilarea regimentului prin fața sicriului (fie ea și virtuală) este o reușită „pe deplin meritată”, alții, vorba demagogului Skroff, au „fețele cusute, netezite într-un zâmbet” molipsitor, iar în piesa de teatru în cinci scene *Îi ziceau Armeanu* (care merită un comentariu aparte, asta apropo de alegerea cimitirului și a Dâmbului, cu conotațiile lingvistice Tombormânt=Tâmpa=Dâmb) unul dintre personaje, comentând Marele Război, are o replică cu același iz: „Dacă trăgeai și împușcai un om, parcă din bunăvoință și din suflet trăgeai”, iar pentru un altul, când Sfântul Bolund își dă sufletul, acesta arăta ca un „mort frumos”.

Personajul emblematic pentru sistemul comunist, care a știut să se adapteze noilor vremuri de după evenimentele dramatice din decembrie 1989, este Pictorul de pancarte (piesă cu același titlu), o monodramă în două acte. Cei care ați trăit acele vremuri vă amintiți, desigur, de mulțimea pancartelor stimulative și de preamărire a regimului falimentar, spânzurate pe toți pereții și toate gardurile de la orașe și sate, care au trebuit scrise de o adevărată armată de tăietori ai frunzelor la câini, uniți în cugete și în simțiri cu cea a acti-

viștilor partidului unic. „Foștii” stăpâni au devenit oameni prosperi, dar nu l-au uitat, ba l-au ajutat să-și deschidă o „crâșmă de tablă”, pe urmă, după ce s-a pensionat și operat de prostată, Pictorul nostru s-a angajat să aibă grijă, contra cost, firește, de gospodăria lui Virag, colegul său de la fosta Cooperativă de Meserii; acesta sta cu copiii și nepoții din Londra și-i mai trimitea prin tiriști: măsuțe, scaune și dulăpioare pe care le vindea românașilor, după care împărțeau câștigul, de fapt tot fără să muncească și fără prea mare răspundere, cum fusese obișnuit pe vremea Împușcatului.

Cea mai încărcată de simboluri mi se pare piesa de teatru în cinci scene *Cortina albastră*, deși are doar două personaje: Eva Dragoman, văduvă, în vârstă de 64 de ani, fostă casieră și fostă nevastă de farmacist, și Braier Fisul, de asemenea văduv, de 71 de ani, fost fotograf de evenimente oficiale (parcă din aceeași „familie” cu a Pictorului de pancarte) și fost terapeut de ocazie; ambii protagoniști sunt invalizi (nu au un picior), stau în scaune pe roțile (aluzie la necesitatea verticalității și demnității ființei umane) și conversează despre trecutul lor ciudat și obsedant, care nu poate fi schimbat, de pe vremea când nu erau handicapați, femeia fiind de fapt o fostă nimfomană neîmplinită sentimental și sexual (singurul bărbat cu care n-a avut relații sexuale fiind acest Braier), iar bărbatul, un speculant vindecător cu tija și cu lentila pentru iris, cu ajutorul cărora cică știe să afle răspunsurile la toate bolile ascunse.

Închei, invitându-te, dragă cititorule, să citești și această carte, iar, când vreo una dintre aceste piese va fi pusă în scenă, să mergem împreună să o vedem. Eu zic că merită.

Permanența mitului în literatură

Iacob NAROȘ

Mitul ca „sistem dinamic” de simboluri și arhetipuri, „care sub impulsul unei scheme tinde să compună o povestire mereu nouă” –

este actualizat ori de câte ori el servește unor tendințe culturale largite – cât și unei viziuni artistice particulare asupra problemelor existenței umane, dintre care cel puțin două se acutizează pe zi ce trece, e vorba de criza de comunicare și degradarea ființei umane.

Despre ce mit este vorba? *Mitul Atrizilor* – cel care scoate în evidență latura ascunsă și întunecată a omului, relațiile umane bizare. Această lămurire o găsim în prefața cărții Cristinei-Maria Frumos, intitulată *Atrizii – O paradigmă vie*, apărută la Editura Ars Longa, Iași, 2014, prefață semnată de Dan Negrescu, scriitor și latinist de anvergură, șeful Catedrei de Limbi Clasice a Facultății de Litere, Universitatea de Vest, Timișoara (vezi p. 5). Autoarea pledează pentru întoarcerea la clasici, fie ei antici sau moderni, români ori din alte spații culturale și ca un remediu la situația de criză a literaturii române actuale. (Vezi și aprecierile lui Traian Diaconescu, președinte al Societății de Studii Clasice din România, filiala Iași, de pe coperta ultimă). În *Preliminarii*, Cristina Frumos prezintă motivația lucrării, la origine teză de doctorat, adică reîntoarcerea la mit care poate primeni spiritul. Mitul Atrizilor – antic grecesc este așa-dar, reevaluat în abordările sale literare. Prin aceasta, precizează autoarea, se recuperează

unele semnificații fundamental umane ale unor creații literare de inspirație mitică (vezi *Iphigenia* lui Mircea Eliade, dar și baladele românești *Miorița* și *Mănăstirea Argeșului*) prin creări și recreări de sensuri pe tema sacrificiului.

Stadiul cercetării acestui mit în modernitatea literară îl aflăm prin citarea unor cărți ca *Mitul Electrei în dramaturgia antică și modernă* de Tatiana Golban, Chișinău, 2005, *Muștele* de J.-P. Sartre, 1943, dar și alți autori: Elisabeta Munteanu, Petru Ursache, Alexandra Ciocârlie cu (*O Ifigenie românească*, în *Secolul XX*, 1999-2000), Eugen Simion și Gheorghe Glodeanu. Ca metodă de cercetare, autoarea adaptează și revitalizează mitul în cauză, de la o generație la alta, prin două metode: supraviețuire și coerență între semnificatul antic și semnificatul modern, cu condiția ca fundamentul mitului să nu se schimbe. Al doilea criteriu constă în considerarea versiunilor mitului ca variațiuni pe o temă, precum în muzică. În ceea ce privește dinamica mitului, el este actualizat ori de câte ori servește unor scopuri sau viziuni artistice legate de existența umană. Cristina Frumos combină metodele mitocriticii la trei mari scriitori, cu plecare din mitul etno-religios al Atrizilor cu mitaanaliza (e vorba de M. Eliade, Euripide și Jean-Paul Sartre). Domeniul lucrării de față e unul comparatist, axa lui diacronică trece prin trei mari epoci culturale diferite: secolul al V-lea grecesc î.e.n., sec V, e.n. și secolul al XX-lea, către sfârșitul modernității. Prin aceasta se ilustrează componente tematice noi ale acestui mit.

În capitolul intitulat *Orizont teoretic* autoarea dezvoltă date despre tragic și tragedie, se amintesc teoreticieni ai temei ca: G. Liiceanu, I. Ianoși, D. M. Pippidi, D. Isac,

Aristotel, Stariglit, Schopenhaurer, J. Volkelt, M. Unamuno, Guy Rachet, Socrate, Platon, Nietzsche, George D. Thoman și o serie de specialiști americani.

Referitor la relația dintre mit și simbol, autoarea redefineste mitul în ansamblu, ea pleacă de la M. Eliade care spune că: „Mitul povestește o istorie sacră, el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, cu alte cuvinte, povestea unei faceri.” În sprijinul acestei afirmații se aduc argumente din partea unor cercetători ca: Adrian Marino (*Hermeneutica lui M. Eliade*, 1980) și alți teoreticieni ai mitului: Claude Levy-Strauss, L. Feder, H. Dorrie, Ivan Evseev, Paul Ricoeur și G. Durand. Se conturează ideea că mitul grecesc apare indispensabil în relația dintre literaturi. El a fost înveșmântat în haina tragediei odată cu Eschil, Sofocle și Euripide. Ca atare, mitul iese din zona supranaturalului, el trece în real, sensurile simbolice se redimensionează și, prin entuziasm estetic, mitul pătrunde în literatură.

Mitul Atrizilor în literatura greacă este sintetizat astfel: Atreu a fost fiul lui Pelops și al Hipodamiei, nepotul lui Tantal, fratele lui Thyestes și al lui Chrisipos. Atreu și Thyestes îșiucid fratele cu complicitatea mamei pentru că acesta era favoritul tatălui. Drept urmare, ei sunt alungați și ajung la Micene, care devine regat al Atrizilor. Atreu se căsătorește cu Eropé și are copii pe Agamemnon, Menelaos și Anaxibia. Se va căsători apoi, cu Pelopia, fiica fratelui său Thyestes, care și el a avut un fiu cu propria fiică, pe Egist. Cei doi frați se luptă pentru tron, la început câștigă Thyestes, care obține lâna de aur cu ajutorul soției lui Atreu. Zeii decid ca tronul să fie al lui Atreu dacă soarele ar fi apus la răsărit. Miracolul se produce, ca urmare, Thyestes este exilat din Micene. Cea mai mare grozăvie urmează: Atreu își cheamă fratele în cetate, îi ucide fiii, oferindu-i carnea lor la masă. Thyestes află adevărul, răzbunarea divină se va abate asupra Atrizilor, Egist va fi cel ales să-l ucidă pe Atreu. (vezi p. 43)

Eschil în *Orestia* dramatizează pe cont propriu mitul casei lui Atreu, prin această literaturizare se ajunge la apariția unor mituri literare: mitul Electrei, al lui Oreste sau cel al

Ifigeniei care va fi sacrificată aici. În literatura americană, mitul Atrizilor e inspirator pentru tragedia lui Eugen O'Neill, *Mourning becom Electra*, 1929. Tot în secolul al XX-lea, avem pe J.-P. Sartre, *Les Mouches*, 1943, și M. Eliade, *Iphigenia*, 1939. De subliniat interesanta asociere din partea autoarei care găsește semnificații comune în *Iphigenia*, *Meșterul Manole* și *Miorița*. Iphigenia, fiica lui Agamemnon și a Clitemnestrei trebuie sacrificată zeiței Artemis pentru ca ahei să poată pleca spre Troia. Eliade pleacă de la Euripide, astfel că realizează o simbioză între cele două mitologii, greacă și autohtonă, în ceea ce privește tema sacrificiului uman, mitul jertfei creatoare, metafora moarte-nuntă. Astfel că Eliade aduce semnificații noi mitului Atrizilor (vezi și Gh. Glodeanu, în vol. *Coloana nesfârșită, Iphigenia, 1241, Oameni și pietre*, 1996).

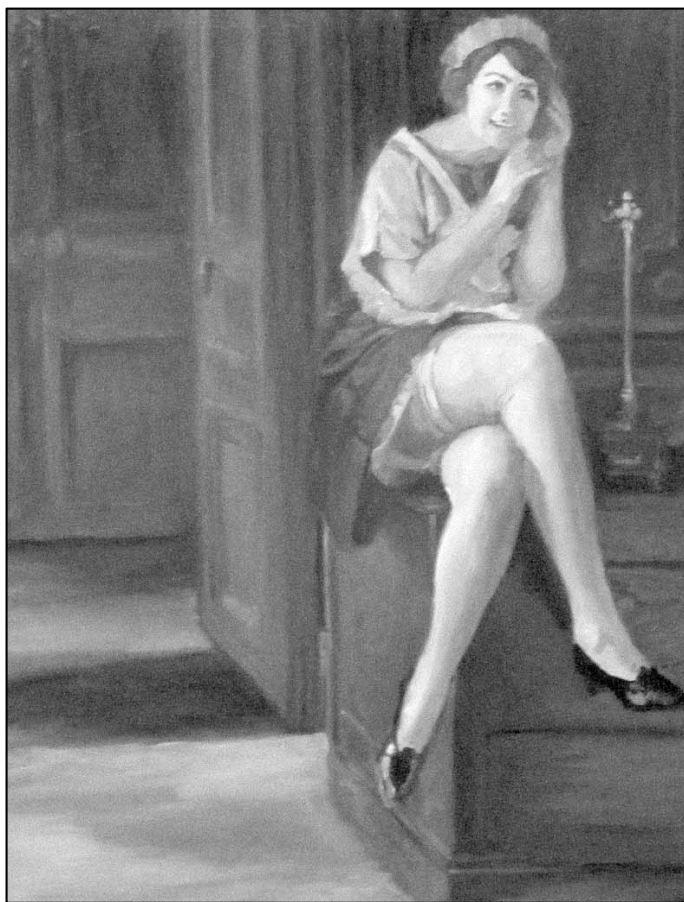
Autoarea ajunge la următoarea concluzie: dacă Ana își continuă existența în cosmos în corpul mănăstirii căruia îi dă viață, așa și Iphigenia dobândește un corp de glorie care e războiul troian. Se semnalează suprapunerea universurilor spirituale, elen și autohton, de M. Eliade, într-un spațiu distinct (hainele cernite în vâl de mireasă, apelative românești – „Domnița”, „Înaltă Doamnă”). *Hermeneutica* lui M. Eliade se construiește în jurul mitului și al relațiilor dintre mit și condiția umană, reflectate la nivelul creației literare, deoarece mitul revelează realul, ordinea se schimbă de la profan la sacru. Analiza aplicată pe textele dramaturgice în cauză (acțiune, personaje, limbaj) facilitează înțelegerea fiecărui mit literar nou creat. Pe de altă parte, o restaurare și instaurare simbolică a unor semnificații în câteva piese moderne, axate pe diferite aspecte tematice ale mitului arhaic al Atrizilor nu înseamnă altceva decât o pledoarie pentru remitologizare. Personajele din trilogia lui O'Neill, cu psihicul în derivă, apar ca figuri tridimensionale, simboluri ale omului modern, prins între *a fi* și *a nu fi*. Sartre demitizează și remitizează până obține un mit european centrat pe libertate. Așadar mutările de sens ale mitului Atrizilor se manifestă în plan filozofic, moral, religios ori psihanalitic. Miturile literare specifice amintite se axează pe condiția unui individ și pe o

situație, e vorba de Ifigenia, Electra și Oreste și chiar Thyestes și Agamemnon, la Seneca.

Notele bibliografice sunt impresionante, lista lucrărilor consultate din capitolul *Bibliografie* este mai mult decât suficientă, în număr de 170. Ele se împart original și util în două părți: *Ediții de referință* (6) și *Literatură exe-*

getică (163). Un număr sporit de unități bibliografice provin din spațiul criticii americane.

Pe lângă meritele amintite, lucrarea de față se remarcă și prin judecăți de valoare pertinente, stil de redactare alert, un orizont teoretic larg, vocație de exeget, dar și prin pledoaria pentru clasic, ca izvor de cunoaștere a spiritualității europene.

Laura Ogruțan-Prața, *The phone call 2*

Suvarnabhumi – Avataruri / Suvarnabhumi – Avatars

Ioan NEGRU

Întâi a fost Gondwana. Apoi Thailanda, iar aici, prințul Thammatibes, cel care a scris în limba thai volumul *Cântecele bărcilor regale*, tradus în limba engleză de renumitul poet Montri Umavijani. Mai apoi, Lucia Sav a tradus în limba română textul din engleză și l-a publicat, bilingv, în 2005, la IDC Press, Cluj-Napoca. În 2006, Lucia Sav publică la aceeași editură cartea *Suvarnabhumi – Avataruri*, iar acum, ediția bilingvă, română-engleză, a acestei cărți, cu titlul ușor modificat, *Suvarnabhumi – Avataruri / Suvarnabhumi – Avatars*, la eLiteratura în 2014, în condiții grafice remarcabile. Prima ediție a cărții a fost prefatăată elogios de un român, poetul și traducătorul Ștefan Damian, iar a doua ediție, de același Ștefan Damian și de poetul și profesorul Glen Chatelier de la Universitatea Assumption, din Bangkok. Traducerea în engleză aparține autoarei, dar a fost revizuită de către scriitorul Richard Proctor, căruia autoarea îi aduce sincere mulțumiri.

Faptele exterioare cărții nu se încheie aici. Însoțit de un alai de bărci regale, Prințul Thammatibes face o călătorie pe fluviul Chao Phraya până la Saraburi, pentru a se închina în fața *Urmei Piciorului lui Buddha*. În timpul călătoriei, Prințul se gândește la iubita sa, Prințesa Sangwal, și e trist că nu se află și ea cu el, pentru a se bucura împreună de splendoarea peisajului și de „cântecele bărcilor, ale peștilor, ale florilor și ale păsărilor”. Melancolia Prințului lunecă în visare, apoi, într-un fel de transă, și, prin fața „ochiului ascuns”, i se perindă Avatarurile (reîncarnările) sale și ale Prințesei de-a lungul vremii, începând cu Antichitatea (*Din adânc uitat, vagi imagini suie/ ochiului ascuns clare i se îmbie*).

În poemul 25, apar zeița Artemis și Actaeon („câinii sfâșie umbra înrămurată”),

iar, mai apoi, Endymion, de care Artemis (Diana, Luna) se îndrăgostește pe când acesta era cufundat în somn.

În poemul 26, e vorba de Leda și Lebăda (Zeus), din care se nasc Helena și Pollux; dar, în acest poem, se face referire doar la Helena, „cea fără de asemănare”, și la Paris, „frumosul Păstor”, care o răpește..., apoi la războiul troian (vicleanul Ulise, calul de lemn și izbânda grecilor). În poemul 27, e vorba despre regina Didona, care se îndrăgostește de Aeneas, dar acesta o părăsește pentru a pleca pe tărâmul Italiei, unde va întemeia o nouă cetate. Regina îndurerată se sinucide în urma plecării lui Aeneas.

În poemul 28, e vorba despre Alexandru Macedon și despre mama sa, regina Olimpia. În poemul 29, despre Salomeea și regele Irod. În poemul 30, e Magdalena, care renunță la toate cele lumești: „Ochiul ei limpezit în Lumină/ destramă întunericul./ În solitudine,/ stă cu mâinile împreunate a rugă/ și, austeră, privirea/ i se pierde-n departe.” În poemul 31, e vorba despre Siegfried și Brunhilda. În continuare, sunt poemele care vorbesc despre Prințul Thammatibes și iubita lui, Prințesa Sangwal. Urmează un dialog între ei. Prințul Thammatibes se exprimă, în textul Luciei Sav, chiar prin cuvintele lui, adică poemele scrise de el și citate de autoare, din volumul *Cântecele bărcilor regale*, iar răspunsul Prințesei este redat prin cuvintele poetei noastre. Povestea lor de iubire se încheie tragic. Ei

sunt omorâți prin biciuire din porunca Regelui, tatăl Prințului Thammatibes. Câteva poeme vorbesc despre tragicul sfârșit al celor doi îndrăgostiți. În acest punct al cărții, cuvântul Avatar face trimitere la un alt sens al său, și anume la acela de suferință, durere, nenorocire, întâmplare nefericită etc. Ultimele poeme vorbesc despre frumusețea peisajului din Krabi și despre încântarea Luciei Sav în fața acestor splendori.

*

Unii percep moartea celuiilalt ca pe o mare, fundamentală, ultimă infidelitate. Cu atât mai mare este aceasta cu cât „Prințul iubit” este cel care te „înșală”, te părăsește, te abandonează lumii în care existența ta era împreună cu el, nu cu lumea. Mai ales nu cu lumea exterioară. A celorlalți. Infidelitatea supremă, moartea, este întotdeauna albă, imaculată. Albă, imaculată rămâne „prințesa” după moartea „prințului”. Ușa marii infidelități ni se deschide, ne-o deschidem, ca să putem pași imaculați în noi înșine.

Numai că infidelitatea poate fi înțeleasă și invers. Infidel este cel ce rămâne. Aceasta este însă o gândire de Zeu, iar, pe pământ, o gândire de Rege, de Prinț. Trebuie să crezi în nemurirea fizică, într-o viață aievea după moarte, ca să-l însoțești acolo pe cel iubit, murind odată cu el. Altfel la ce bun în mormânt armurile și veșmintele cele de preț, aurul, iubita și țiitoarele; și mâncarea, și vinul, și sclavii. Și armata, și călăreții, și caii. Sunt fapte care stau mărturie, fie în pământ, dezgropate de către arheologi, fie în literatură, în mituri. În poezie.

A muri în aceeași moarte poate fi însă și un gest supra-omenesc de iubire. Literatura universală, dar și istoria, are „mituri esențiale” de moarte împreună. Viața și neviața sunt redefinite, resemnificate de către iubire și moarte. Căci moartea împreună este iubirea fără de capăt, iubirea devenită zeu suprem. Moartea împreună este un rug aprins, care arde din sine însuși, și ale cărui flăcări nu le văd decât cei din exterior, și a cărui cenușă crește verde ca iarba. Aici nu mai contează dacă există sau nu o viață de după viață. Oricum, oricare și oricând ar fi ea.

Mai trebuie spus că s-ar putea ca unii dintre noi să gândească altfel chiar existența individuală, pe care-am avut-o până acum în vedere. Să fie convinși, să creadă că existențele, umane sau nu, sunt reîncarnări. Să creadă în metempsihoză, și-atunci tot ce am spus până acum mai capătă un înțeles. Este resemnificat.

Dar totul este „ridicat” iarăși pe un alt plan, dacă luăm ca reală nu numai existența noastră, cu moartea și iubirea ei cu tot, ci și ceea ce limba, povestea, poezia ne spun. Avem atunci o metempsihoză secundă, cu-adevărat reală.

Artificiu poetic sau nu, recentul volum al doamnei Lucia Sav de aici pleacă. Unii i-ar spune artificiu, alții existență reală. În carne și oase. Faptul ambiguu că totul s-ar putea să fie doar o mască, ori ca totul să fie sângeros de real, naște poezia. Poezia în sens clasic, să-i zicem. A gândi iubirea și moartea în sens european, dar, în același timp, și viața ca avatar, deci ca suferință, este iarăși o altă mare tensiune, și poate chiar o *coincidentia oppositorum*, care deschide spre noi poezia. Dar poate fi totul un joc fără miză, cu parteneri egali, reali sau fictivi, morți sau vii, deopotrivă. Adică un text „decadent”, adică postmodern.

În cazul de față, trebuie plecat de la titlu: *Suvarnabhumi – Avataruri*. Am putea spune că sufletul reîncarnat este al actualei Lucia Sav, al autoarei. Care, citind și traducând chiar istoria vieții ei anterioare petrecute în Thailanda, istorie scrisă în versuri de Prințul Thammatibes (1715-1755) în cartea sa *Cântecele bărcilor regale*, călătorește, la modul real, în locurile în care a trăit unul dintre avatarurile sale. Avatar sau nu, această călătorie a avut loc cu câțiva ani în urmă, cartea sa consemnând locurile despre care vorbește Prințul-poet în *Cântecele* amintite mai sus. În acest sens, poeta calcă pe urmele Prințului-poet, familiarizată fiind cu textul poeziilor sale. Numai că, până la urmă, nu de strictă biografie e vorba. Căci, iată, prințul a murit împreună cu iubita sa, condamnat fiind la moarte pentru revoltă împotriva regelui și pentru adulter săvârșit cu logodnica sa, devenită, între timp, una dintre concubinele

tatălui. Regelui său. Au fost condamnați la moarte prin biciuire. Așadar o moarte împreună.

Un alt avatar este acela al iubirii. Pentru că în carte sunt alte texte care ne vorbesc despre Helena, Didona, regina Olimpia, Salomeea, Magdalena etc. Poate că cele mai reușite. Iat-o pe Salomeea: „29. Și șarpele își petrecu inelele/ în jurul gâtului,/ pieptului,/ taliei/ și coapselor ei,/ și ea începu să danseze.// Smaraldele,/ topazele,/ safirele,/ rubinele străfulgerară,/ o îmbrăcară în mreje de raze.// În transă, ea își roti brațele,/ își legănă soldurile,/ își undui coapsele,/ și brățările, colierele/ inelele/ și vertebrele șarpelui zornăiră.// Surâsul îi înflori, dinții-i sclipiră,/ neagră felină.// Sub diadema-i de aur, printre gene,/ urzea priviri languroase.// Îl prinseră ca într-o vrajă./ Și ochii lui străluciră,/ străfulgerară,/ buzele i se-nvăpăiară,/ nările fremătară,/ pulsul îi porni în galop.// Învins, se prăbuși în delir.” Dansul acesta a făcut să cadă capul „Prințului botezător”, dar tot atât de bine poate fi dansul oricărei femei îndrăgostite. El ne aduce aminte că ea, iubirea, are un ritual anume, care trebuie săvârșit. Dansul acesta, plin de vizual, de senzual cum e, poate fi dansat pe dinăuntru. Poate fi pură interioritate. Entuziasm pur. Sau beție, delir divin. Și-atunci este, fără îndoială, avatar al iubirii. Al poeziei. Avatarul, feminin să-i zicem, al iubirii ne este sugerat de faptul că, în textele din volum, poeta este aceea care, îndrăgostită, îl așteaptă pe „Prinț”: „M-am îmbrăcat în solzi de jad,/ spuma mării mi s-a încolăcit,/ salbă, în jurul gâtului./ Mi-am pus inele și brățări de ambră/ și m-am înfășurat în *sabaiul* de purpură./ În așteptarea ta, am ars tămâie și smirnă/ în aurul potirelor.// Învăluită-n arabescul de-arome,/ am sorbit din cupa iubirii... Că ea este chiar iubita care va muri alături de el.

Împreună. Văluri destrămate/ îți estompează/ lumina astrală./ Pe altarul nopții,/ mireasă pală/ te răsfrângi indistinct./ Trena fină/ ți-o răsfiră/ acele de pin,/ centura castă/ ți-o deznoadă/ violetul spin.”

Că poezia își are și ea avatarul său, deși acest fapt ține la om de suferință, ar trebui să ne bucure. În volum sunt mai multe poezii care preiau înăuntrul lor o parte din poeziile scrise de Prințul Thammatibes și, după cum am mai spus, traduse de Lucia Sav. De poetă. De avatar. De iubită. De poezie. Sunt două ființe care se unesc, sexual și textual se unesc, redevin una singură, ca să dea naștere alteia și care să le moștenească. Și care să-și aibă propriul destin. Propriu-i avatar.

Unirea textuală de care pomeneam mai sus face ca și textul ca atare, mai ales unele cuvinte cheie, să aibă propria lor metempsihoză. Nu mai insist asupra lor, dar trebuie, la lectură, avut în vedere și acest fapt deosebit de semnificativ pentru o citire în cheie postmodernă a acestui volum.

Recentul volum publicat de Lucia Sav, după cum sper că am reușit măcar în parte să vă conving, este mult mai elaborat decât celelalte. Pare a fi, și în bună măsură chiar este, o *stupa*, un loc consacrat, care are drept ritual iubirea împreună, moartea împreună. Sau, mai omenesc, poezia împreună. „*Prințul* se-nchide în sine/ precum o scoică-n abis./ Apele-și leagănă brațele-n transă,/ din înalt,/ cheamă Luna-n adânc./ Ea se surupă,/ îl descântă,/ îl încântă./ El iese din sine./ Ea-și rotunjește chipul scindat.” Un volum care nu are ca forță verbul, cavaler cruciat, ci finețea meandrului, a tușei care vibrează, dă viață sau crepuscul. „Stins, rugul ninge/ cu fluturi albi,/ cenușă.”

Acesta a fost, pentru o clipă, „*Suvarna-bhumi*, tărâm de aur,/ lotus celest,/ trecere și avatar.”

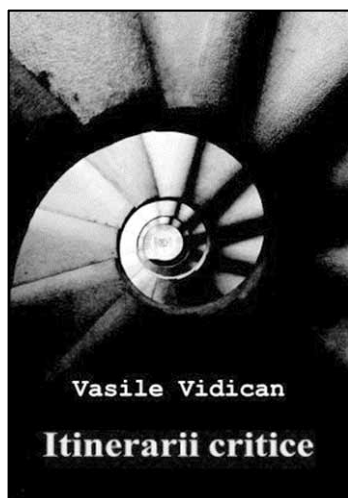

Vasile Vidican, de la promisiune la certitudine

Menuț MAXIMINIAN

Apartinând generației tinere de critici, Vasile Vidican, originar de pe Valea Țibleșului, de la Căianu Mic, debutează în cadrul programului de susținere a scriitorilor, inițiat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud,

în colaborare cu Editura Școala Ardeleană, primind drept răsplată, pentru munca sa, editarea volumului *Itinerarii critice*. Prefațată de Andrei Moldovan, președintele Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, cartea include o parte dintre textele publicate încă de pe vremea

uceniciei la revista *Discobolul*, dar și textele care i-au adus consacrarea din *Răsunetul Cultural* și *Mișcarea literară*.

Despre tânărul coleg de critică, Andrei Moldovan spune că are meritul de a nu cădea în provincialism, de a nu elogia gratuit literatura locală, primejdie reală în astfel de situații. „Vasile Vidican are ca fundament identificarea valorilor, fie și cu specificul lor regional, apoi introducerea într-un circuit cultural mai larg, național, pe baze teoretice bine fundamentate, de natură să le supună unei competiții, să le confirme valorile.”

Absolvent al Facultății de Istorie și Filologie din Alba Iulia, masterand la „Istoria imaginilor – istoria ideilor” la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Vasile Vidican este profesor de limba și literatura română la Agrieș, fiind, în același timp, unul dintre criticii care, încet, trec de promisiune, devenind, o dată cu acest volum, o certitudine.

Dintre textele prezentate în *Itinerarii critice*, cel mai amplu este *În căutarea senzaționalului*, care aduce în fața noastră o analiză a prozatorilor din generația 80, mult mai productiv decât autorii de romane. Dintre cărțile de referință analizate, amintim colecția de trei volume, publicată de Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud, ediție critică de Aurel Podaru, cu un studiu introductiv de Andrei Moldovan, care reeditează un scriitor nedreptățit – Pavel Dan, readus, astfel, în actualitate. Aurel Podaru este felicitat pentru trudnica lui muncă, de îngrijire a unei ediții critice, nerăsplătită, însă care rămâne cu bucuria că Pavel Dan, de acum, va fi statornicit definitiv printre scriitorii de referință ai literaturii române.

Un text pentru apărarea tradițiilor noastre este cel dedicat antologiei *Țara Năsăudului în amintiri*, coordonată de cercetătorul Mircea Prahase, apărută sub egida Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, care surprinde frumusețea specifică a ținuturilor năsăudene, criticul considerând-o o carte importantă pentru că este o adevărată sursă de informație în ceea ce privește datinile, legendele, particularitățile lingvistice, elementele de etimologie.

Andrei Moldovan este prezent în volum prin mai multe recenzii referitoare la munca sa de a readuce în actualitate doi mari scriitori – Liviu Rebreanu și George Coșbuc – amintind aici doar volumul *Coșbuc sau lirismul pragurilor*, „unul dintre volumele de referință care s-au scris despre opera poetului din Hordou... (...) O lucrare complexă. Excelent structurată, dar care oferă, în același timp, noi piste de interpretare exegetică”.

În cronicile lui Vidican găsim întotdeauna cuvinte care aduc în fața elementele care dau putere structurii unei cărți, judecățile

sale de valoare fiind pertinente, neatacând, la fel ca unii colegi de generație, cărțile dacă nu este cazul.

Marin Malaicu Hondrari, Gheorghe Crăciun, Cristian Ardelean, Radu Sergiu Ruba, Virgil Rațiu, Mircea Daroși, Radu Țuculescu, Dan Rebreanu sunt și ei pe lista celor recenzați. Despre jurnalul *Proximități și mărturisiri*, semnat de Ioan Pinte, Vidican spune că este un exercițiu de meditație sincer, fluent, cu o cursivitate intrinsecă, delicată: „Ceea ce mi-a atras atenția este liniștea, împăcarea, seninătatea cu care notează în jurnalul său Ioan Pinte”. Despre proza lui Olimpiu Nușfelean, tânărul critic spune că nu reprezintă o pauză, o suspendare a poeziei, ci mai degrabă „o intensă apropiere de metaforă, de discursul specific poeziei, o tendință permanentă de a mistifica realul, clasându-l adeseori în planul oniricului și al fabulosului”.

Despre romanul *Gradele de comparație* semnat de Icu Crăciun, autorul crede că „este un roman consistent, scris cu mână sigură de către un autor căruia îi vine ușor de acum să

se apropie de stiluri și tonalități narative diferite în interiorul aceluiași volum, fără a crea însă impresia artificialității textului”.

Iacob Naroș, cel care se ocupă în ultimii ani de o adevărată cercetare a operei lui Liviu Rebreanu, este privit de critic ca un om care face ordine, limpezește amalgamul de documente și studii critice care s-au scris pe marginea operei marelui scriitor bistrițean.

Nu este omis din carte nici omul cosmic al lui Alexandru Cristian Miloș, despre scriitorul bistrițean spunând că are o viziune inedită asupra umanității, a planetei pe care o locuim și a istoriei acesteia.

Între timp, de la apariția volumului de critică, Vasile Vidican a debutat și în proză prin *Declarație*, text apărut în *Răsunetul Cultural* din luna octombrie a.c., tânărul scriitor lărgindu-și astfel preocupările. Vom vedea cine va câștiga în lupta dintre prozator și critic, deocamdată criticul având câteva atuuri în față. Însă nu este târziu nici pentru prozator, care poate oricând să-l egaleze pe critic.

Irina Irimescu, *Portret 1*

Dimensiunea germanică a limbii române

Adrian LESENCIUC

Lucrarea *Dimensiunea germanică a limbii române*, apărută în 2013 la Editura Artes din Iași, avându-l autor pe scriitorul și profesorul brașovean Constantin Cesar Mărcușan¹, este un eseu

în care sunt abandonate posibilele dezvoltări speculative în favoarea unei fundamentări lingvistice și istorice articulate, ceea ce conduce la o arhitectură nu foarte spectaculoasă, dar extrem de solidă. Prin intermediul eseului, autorul se poziționează ferm

împotriva exagerărilor privitoare la specificitatea și individualitatea limbii române, înțeleasă drept „un fel de creatură daco-trac-balcanică” (p. 5), și, implicit, împotriva unei practici de individualizare precum cea care ar permite, de pildă, interpretarea englezei britanice ca fiind limbă yankee. Pentru o poziționare corectă nu ar fi utilă punerea în discuție a individualității (care sugerează izolarea), ci a identității limbii române, deoarece: „din această perspectivă și abordare a analizei, oricât de diferită și „specifică” ar fi evoluția unei limbi, aceasta se identifică complet și definitiv cu celelalte limbi din familia lingvistică respectivă.” (p. 5)

Identitatea unei limbi, definită de structura gramaticală, de baza/ fundamentul vocabularului și de opțiunea selectării, se traduce în cazul particular al limbii române prin lipsa de echivoc privitoare la descendența din familia limbilor romanice. Absența parțială a

influenței latine medievale asupra modelării limbii române a permis stimularea unor idei fanteziste, exprimate cel mai adesea în lipsa argumentelor de specialitate. În condițiile în care în dicționarele limbii române (începând cu dicționarul explicativ, DEX) circa o mie de cuvinte sunt considerate a fi de origine necunoscută, în care substratul (limba dacă/tracă) este neatestat epigrafic, în care limba albaneză, spre care s-au îndreptat unii cercetători pentru a suplini amintita lipsă, are substrat iliric „iar elementele trace sunt nesemnificativ prezente în limba actuală” (p. 7), în condițiile în care trimiterele de tip *confer* (cf.) din dicționarele noastre etimologice către limba albaneză nu indică etimonul, „ci doar accesul la o comparație care nu poate fi justificată de un presupus *substrat comun*, iar fondul indo-european nu interesează în analiza noastră” (p. 8), demersul profesorului brașovean este extrem de anevoios și îndrăzneț deopotrivă. Lucrarea propune o altă cale de cercetare a limbii decât cea a substratului – pentru care nu există atestări! –, motiv pentru care ne-a și atras atenția.

Aplecat în această lucrare asupra influențelor germanice/ gotice asupra limbii române, Mărcușan purcede în demersul științific de la analiza statutului articolului definit în limba română actuală, în special de la analiza poziției sale enclitice, având drept reper în proiecția sa supoziția reputatului enciclopedist Bogdan Petriceicu Hasdeu, care vorbea despre posibilitatea ca encliza articolului să se datoreze unui „antic amestec între un trib germanic și oarecari elemente balcanice”². Or, de vreme ce această encliză caracterizează și limbile scandinave și odată ce constructul științific propus de Constantin Mărcușan se bazează pe argumente raționale, „nu pe

sentimente”, profesorul brașovean propune un design transdisciplinar, cu fundament lingvistic, cu bogate inserții istorice, geografice și culturale, în intenția reconstruirii peisajului limbii române din etapa post-romană (275-610 d.Hr.). Din fericire, autorul nu neglijează nici perioada de coabitare daco-romană cu vizigoții, iar luarea în calcul a factorului geografic (presupunând vecinătatea), istoric (simultaneitatea) și a sistemului intern al limbii, fiecare contribuind la specificul românei și, implicit, la identitatea ei, probează abordarea transdisciplinară.

Așadar factorul geografic/ vecinătatea, factorul istoric și sistemul intern contribuie în grade diferite la formarea și definitivarea specificului unei limbi și îi conferă *identitate*. Pe baza definiției științifice a limbii române, formulată de Alexandru Rosetti, acceptată de specialiști, identică celorlalte limbi romanice, noi am putut să o „reducem” și să o sintetizăm ca fiind *daco-latină (latina vulgară în expresia autorului) din zilele noastre, vorbită după anul 101, fără întrerupere în spațiul carpato-danubian și în sudul Dunării, precum și în alte regiuni ale mapamondului*. O sinteză a definirii limbii române nu contrazice includerea substratului, ci îl presupune. (p. 14)

Analiza morfologică debutează cu punerea în discuție a efectelor influenței germanice la nivelul morfologiei la modul general, a articolului în mod particular, având drept punct de plecare eseu *Biblia gotică* al lui Paul Găleşanu³. Simpla observație a prezenței articolului definit enclitic în limbile daneză și norvegiană (ex.: sing. *-en*; *-et*), respectiv suedeză (sing. *-et*; *-en*) sau a desinenței în limba gotică în trei variante, *-or*, *-ar*, *-er*, amintind de morfemul plural neutru din latină, *-ora*, sunt insuficiente fără o perspectivă concludivă complexă, fundamentată și pe argumente de natură istorică și geografică: „Encliza articolului în gotică, rezultată din schimbarea valorii și funcțiilor pronomelor demonstrative a influențat și opțiunea latinei vulgare din Dacia pentru a selecta poziția și funcția articolului după modelul gotic.” (p. 27) În plus, punerea în discuție a respectivelor clase de

morfeme, articolul hotărât și pluralul, nu certifică doar influența pasageră, ci o particularizează în raport cu tipul de contact predominant între cele două limbi, latină și gotică, determinat de stabilirea vizigoților în nordul Dunării (274-376 d. Hr.) și de imigrarea lor în sud (378-418 d. Hr.). O altă clasă de morfeme evidențiază o altă asemănare între limbile scandinave și limba română. În cazul verbului la infinitiv, spre deosebire de grupul sudic/continental al limbilor germanice, unde se formează prin încorporarea unor mărci enclitice, *-en*, *-n*, scandinavii au dezvoltat prepoziții proclitice (ex.: în daneză, *at have* – a avea; *at vere* – a fi), similare celor din limba română, care a „specializat” prepoziția latină *ad*:

Între limbile romanice, limba română este singura care pentru construcția infinitivului a selectat prepoziția *ad*: *a avea*, *a fi*. Pierderea mărcii *-re* a infinitivului în latina vulgară a avut loc în toată România. Este probabil că reducerea corpului fonetic al verbului a determinat încă din primele secole ale erei noastre ca vorbitorii să recurgă la prepoziții pentru a integra verbele în frază. Între acestea cea mai solicitată prepoziție a fost *ad*. (...) Altfel spus, româna *a specializat* prepoziția *ad* în structura însăși a modului infinitiv pentru a-l diferenția de alte paradigme verbale. Este o organizare structurală de adâncime ce a format una dintre cele mai importante sintaxe a unei categorii morfologice. (p. 34)

„Specializarea” prepoziției latine, produsă probabil în perioada coabitării celor două limbi în spațiul geografic actualmente românesc, justifică întrucâtva prezența nucleului semantic [*a*] în toate limbile scandinave, inclusiv pentru marcarea câmpului semantic de semne similare pentru cuvintele *spre*, *către*, *până la*, dar influența latină-gotică trebuie înțeleasă ca fiind bilaterală. Rămânând în limitele aceleiași categorii gramaticale, verbul, construcția viitorului în română din prezentul indicativ al verbului latinesc *volere* și infinitivul verbului de conjugat (spre deosebire de limbile romanice occidentale) este similară cu

cea din limba gotică, probă în acest sens fiind *Biblia* lui Ulfila (ex. *ik viljau qiþan* – eu voi spune). Argumentele de ordin morfologic privitoare la influența gotică asupra limbii române, în stadiul formării ei, sunt multiple: gerunziul în *-ând* similar celui gotic în *-ant*, nominalizarea numărului de referință prin coocurență cu numerele simple (*o sută, o mie*) etc., dar ele sunt completate și de elemente de natură lexicală. Constantin Mărcușan atrage atenția asupra cuvintelor *bucher, gard, a găti, hrană, a iubi, lăutar, leac, sticlă*, dar și asupra cuvintelor *podoabă, nasture, strănut, targă, treabă, țap, țeapă*.

Subliniind încă o dată faptul că etimonul este insuficient atâta timp cât nu este înregistrat și sursa, pentru a nu se confunda limba de împrumut cu limba de origine/ cu limba în care a fost creat cuvântul, Constantin Mărcușan nu își propune ca dimensiunea lexicală a

studiului să confere maximă consistență lucrării. În schimb, dimensiunea morfologică devine pilonul de rezistență. Sintetizând-o, putem afirma că certitudinea ipotezei poziției enclitice a articolului și declinarea nominală cu articol definit, selectarea prepoziției latine *ad* și utilizarea ei în poziție proclitică față de verbul la infinitiv, sintaxa timpurilor verbale a viitorului și prezentului condițional, valoarea adjectivală a gerunziului, sintaxa combinării unor numere converg, în limbile scandinave și în limba română, spre un câmp germinativ determinat temporal de perioada de interferență între limbile gotică și latină și spațial de limitele arcului carpato-danubian. Mai mult, ele conduc, abandonând calea substratului, așa cum reușește profesorul brașovean, la o analiză nepătimasă a dimensiunii germanice a limbii române.

Note:

1. Constantin Cesar Mărcușan, *Dimensiunea germanică a limbii române*, Artes, Iași, 2013.
2. Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, Vol.II, Otto Harassowitz, Leipzig, 1879 /: Arhivele Statului, p. 668, București (*apud* Mărcușan, 2013).
3. Paul Găleşanu, *Biblia gotică*, Editura pentru Literatură Națională, București, 2002.

Andrei Ciurdărescu, *Mistref*

Grădina și pustiul

Mircea MOȚ

*Dar pe el cine-l striga? se gândi. Cine-l chema? (...)
Ce prostie, să-l strige moartea, ce mare prostie.*

În proza scurtă a lui Dumitru Radu Popescu, realitatea și cotidianul în general trimit, prin metaforă și simbol, spre semnificații de profunzime și spre repere mitice, care ordonează cu multă finețe, însă autoritar, evenimentele și traiectoria personajelor. Scriitorul nu „ilustrează” mituri, ci îi oferă realității o perspectivă spre autenticitatea propriei condiții, prin raportare la semnele mitice prezente de altfel și în romanele scriitorului. *Leul albastru* este un exemplu cunoscut. La momentul apariției nuvelei, reacțiile unor „cititori” trădau nu atât indignarea față de o proză posibil „subversivă”, cât, mai ales, atitudinea comodă a receptorului căruia clișeele literare ale vremii îi asiguraseră confortul de care cu greu se putea despărți.

Dacă despre *Leul albastru* s-a scris foarte mult, ca să nu mai vorbesc de *Duios Anastasia trecea*, nuvela *Mări sub pustiuri* a beneficiat, după a mea știință, de o receptare ingrată, lecturile vizând în narațiune doar aspecte ale realității imediate, pe care textul literar ar transcri-o exclusiv în cod realist. Imediat după evenimentele din decembrie 1989, nuvela a fost pusă la index și scoasă din manualele școlare, pe baza unor criterii total străine de cele estetice. Vigilența noilor cenzeni a descoperit în textul lui Dumitru Radu Popescu „ilegaliști”, comuniști sau fantomele lor, care mai bântuie prin Europa (ca să parafrazez pe cineva), așa cum înaintașii respectivilor cenzeni descopereau la Blaga și la Arghezi idei mistice, de-a dreptul primejdioase pentru „omul nou”.

Mai mult decât în alte nuvele ale lui Dumitru Radu Popescu, în *Mări sub pustiuri*

miturile biblice se insinuează cu destulă discreție, suficient însă pentru a sugera că personajele narațiunii, care se definesc indiscutabil prin acțiunile lor în contextul evenimentelor unei istorii concrete, se raportează la gesturi paradigmatică, fără ca acestea să pună sub semnul întrebării condiția realistă a textului.

Începutul nuvelei surprinde personajul în timpul concret, al istoriei, timp transcris prin metaforica lumină a zilei, lucidă și rațională, a acțiunii și a gesturilor practice, dar și a relației individului cu ceilalți: „El trecea prin lumina zilei și știa precis că va muri dacă n-aveau să reușească”. Această lumină diurnă, ce nu pare deloc dispusă să accepte vecinătatea semnelor mitice, este asociată imaginii unei grădini părăsite, motiv ce revine de altfel în finalul narațiunii. În excelentul eseu publicat ca prefață la primul volum de opere ale lui Dumitru Radu Popescu, *Despre ruinarea utopiei*, Cornel Ungureanu reține ideea că personajele „se reîntorc mereu la spațiul grădinii”, proza de început va „recurge la el cu o anumită insistență”, în timp ce marile romane „îi vor da amploare ca spațiu al mitului”.

D. R. P. – 80

După cum remarcă același critic, în lumea lui Dumitru Radu Popescu rămâne „o Grădină care încă poate (...) să asigure perpetuarea inocenței”. (Cornel Ungureanu, *Despre ruinarea utopiei*, în Dumitru Radu Popescu, I, *Mări sub pustiuri*, Prefață de Cornel Ungureanu, Cronologie de Florea Firan, Polirom, Iași, 2010, p. 28)

În *Mări sub pustiuri*, grădina devine imaginea particulară a paradisului în paragină,

din care toți oamenii au fost izgoniți. Într-un timp concret, acela al istoriei ingrate, care nu face în fond decât să amplifice necruțător conștiința căderii, grădina alimentează nostalgia vârstei aurale: „Văzu în dreapta o grădină părăsită. N-o lucrase nimeni și se vedeau urmele straturilor de anul trecut”. Grădina este prezentată cu niște detalii sugestive, dintre care mai semnificativă mi se pare sperietoarea așezată la capătul ei, „departe de drum”. Izgonirea din paradis este asociată în felul acesta interdicției de a se întoarce în el. Sperietoarea reprezintă tocmai imaginea monstruoasă a omului, modelul negativ al acestuia, făcut nu din lut, cum fusese creată prima ființă, ci prin siluirea nemiloasă a vegetalului: „Se vedeau ochii, nasul și gura. Tăiase cu briceagul dovleacul, să semene a om, cine-l pusese acolo”. Sperietoarea rămâne însă o imagine de suprafață, precum pustiul ce revine ca motiv central al narațiunii. O serie de amănunte pe care prozatorul le menționează se cuvin reținute. Iată ce se află dincolo de această înfățișare de-a dreptul respingătoare a sperietorii: „O cruce de pari ținea hainele și de departe, din drum, sperietoarea de ciori era atât de caraghioasă, că îți venea să râzi.” (s.n.) Dincolo de profan și dincolo de interdicție, se află *crucea*, de pari, camuflată de hainele umile ale sperietorii, acea cruce părănd să sugereze că paradisul este recuperabil prin suferință și jertfă semnificativă. Din acest unghi, nuvela transcrie traiectoria unui personaj care crede în recuperarea miticului și a paradisului la care omul, în măreția sa, are tot dreptul.

Numit de fată Beethoven, personajul este asociat purității ideale a muzicii, a sunetului imaterial, dar și ideii de revoltă față de condiția ingrată la care omul este supus „după cădere”.

O secvență semnificativă pentru profilul personajului este aceea în care tânărul ia în mână firul antenei aparatului de radio, înlesnindu-i prietenei sale *calea* spre lumea de afară, spre univers, spre întregul creației, nu ezit să spun. Când fata se miră că radioul funcționează, el spune simplu, „Eu sunt Pământul”, așa cum în timpul începutului

altcineva mărturisea că el este adevărul, calea și viața.

Un alt detaliu proiectează asupra scriiturii realiste fiorul mitului, repropunând evenimentele din cu totul altă perspectivă. Urmărit de forțe ostile unui om încrezător în mărire aflate sub pustiuri, tânărul este adăpostit de Ioana, care, îngrozită de fața lui însângerată, îl strânge, matern, la piept. Chipul lui rămâne întipărit pe bluza fetei: „El o privea și zâmbea. Și o arăta cu degetul. Ea se privi și rămase uimită: pe bluză, pe partea stângă, pe sânul stâng se vedeau gura lui, nasul și ochii, obraji, bărbia, despărțite de pete albe. Cum fusese plin de sânge, îi rămăsese întipărită fața lui pe bluza ei albă. Caraghios și cam strâmbă, rămăsese și pe partea dreaptă. Urmele gurii, ale nasului și ale ochilor se vedeau mai clar”. Textul esențial poate oferi surprize pentru cititorul narațiunii lui Dumitru Radu Popescu: „Și marama care fusese pe capul său nu se odihnea laolaltă cu giulgiul, ci, învăluită, într-un loc de-o parte (*Evangelia după Ioan*, 20:17, traducere Bartolomeu Anania). În notele traducerii lui Bartolomeu Anania, este explicită întipărirea chipului lui Isus pe marama cu care îi fusese învelit capul: „În timp ce giulgiurile se odihneau lipite de pământ, marama păstra forma ovală a capului”.

Revenind, ochii, nasul și gura, întipărite pe bluza Ioanei, apar și în cazul sperietorii. În prima situație este vorba de tiparul ideal al omului, în cealaltă apare inversul lui, imaginea menită să sperie, descurajând intenția întoarcerii omului în paradis.

Detaliile își motivează semnificațiile în planul simbolic al narațiunii, unde conflictul autentic se naște între *pustiul și marea*, între gol, increat, scăpare a actului creator din începuturi și viața în fascinanta și eternă ei mișcare. Pentru Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, *pustiul* este „întinderea superficială, sterilă, sub care trebuie căutată realitatea” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri* 3, p. 130). *Marea*, în schimb, este recunoscută ca fiind „simbol al dinamicii vieții”, dar și „imagine a vieții și a morții”, din moment ce ea, marea, ca apă în mișcare, reprezintă „o stare intermediară între virtua-

litățile încă informale și realitățile formale, o situație ambivalentă care este cea a incertitudinii, a îndoielii, a nehotărârii, situație care se poate încheia bine sau rău” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, 2, p. 269).

În nuvelă, o ipostază a pustiului ca „întindere superficială” – după menționatul dicționar de simboluri – sub care trebuie căutate apa și viața, este istoria, împotriva căreia tânărul trebuie să acționeze și să-i anuleze superficialitatea ce nu permite să se vadă apa ca semn al vieții. Este acea istorie care, ca materie de învățământ, o face pe Ioana să sufere. „Mie nu-mi place – îi spune ea lui Beethoven. E foarte grea. Foarte mulți ani, imperii, împărați, dinastii, războaie, regi, regine, ani, luni, zile, foarte multe date, zău, prea multe, prea e încărcată. Nu pot s-o sufăr”.

În condiția lor de exilați din grădina Edenului, personajele sunt niște anonimi, ca în situația personajului principal, și atunci el trebuie „botezat”; el devine Beethoven, primind însușirile Artistului. Alte personaje au numele cele mai banale, Marin și Sanda, sugerând orizontul modest în care ființează, în timp ce prietena lui Beethoven se numește Ioana, nume nu cu mult diferit de celelalte. El ar fi dorit ca fata să se numească Viorica, *viola adorata*, nume ce ar așeza personajul feminin în condiția ideală pe care o presupun autoritatea și vechimea unei limbi contând în exclusivitate prin dimensiunea sa spirituală. Pe de altă parte, *viola adorata* este legată de un motiv semnificativ, căruia comentatorii lui Dumitru Radu Popescu nu i-au acordat atenția cuvenită. Este ușor de reținut că scriitorul acordă un spațiu generos discuției despre ierbarul pe care Beethoven îl oferă Ioanei. Ocazie pentru o inexplicabilă, în aparență, înșiruire de plante, toate cu denumirile lor științifice latinești: grâul, *triticum vulgare*, gherghina, *dahlia variabilis*, varza, *brassica oleracea*, căpșuna, *fragaria elatior*, cartoful, *solanum tuberosum*, floarea-soarelui, *heleanthus annuus*, ghiocelul, *galanthus nivalis*, țelina, *opium graveolens*, gutuia, *cydonia vulgaris*, sulfina, *melilotus albus*, păpădia, *taraxacum officinale*, prunul, *prunus cerasus*.

Și, firește, viorea, numele dorit pentru Ioana, *viola adorata*. Nu cred să-mi fi scăpat ceva!

Răsfoirea ierbarului capătă note de-a dreptul magice: „Parcă pătrunseseră în cameră toate florile grădinilor și aerul mirosea a primăvară” (s.n.). Totul pentru a trăi măcar în imaginar în grădina dorită și pentru a risipi *umbra* cu conotațiile ei grave, dar și pentru ca, evadând în ierbarul ca imagine particulară a grădinii, personajul să uite ora cinci, a cotidianului și a istoriei în orizontul căreia trăiește: „Ei priveau fiecare floare din ierbar și fețele lor uitaseră orice umbră. Ea era numai un surâs. El uitase cu totul de ora cinci”.

Numele ocupă un loc semnificativ în narațiunea lui Dumitru Radu Popescu, implicând relația cu celălalt, relație care-i asigură individului certitudinea propriei identități. Motivul este asociat jocului inocent al copiilor: „Deschide-ți urechea bine,/ Să vedem ghicești ori ba,/ Cine te-o striga pe nume,/ Hai ghicește, nu mai sta...”. Strigarea pe nume și chemarea celui alt presupun un dialog absolut necesar, definitoriu, și, din această perspectivă, tânărul câștigă evident în profunzime prin fiorul morții care îi dă târcoale și care, pentru o clipă, îl tulbură: „Dar pe el cine-l striga? se gândi. Cine-l chema? (...) Ce prostie, să-l strige moartea, ce mare prostie”.

Prezent în coerența scenariului epic al nuvelei, podul se motivează (și) din perspectiva modelului interior al narațiunii, planul semnificațiilor simbolice revendicându-l dintr-un alt unghi decât acela al realității imediate. Se știe că Beethoven trebuie să arunce un pod în aer pentru a împiedica retragerea trupelor germane. În planul de profunzime, podul este de-a dreptul inutil în absența apei, el arcuindu-se sfidător peste un spațiu, concretizând pustiul și semnele morții: „Se vedeau pietrele pe fundul apei, acolo pe unde ar fi trebuit să curgă apa dacă n-ar fi secăt. Pietrele păreau niște oase rotunde, niște rotule ori niște cranii micșorate de căldură”. Podul nu trebuie considerat niciodată o sfidare a apei, ci garanție a legăturii unor fragmente în aparență despărțite de fluidul separator. În cazul podului de la ora cinci, acesta este el însuși asociat pustiului, făcând concesii unei

albii seci, trădându-și, cu alte cuvinte, propria condiție. Podul este necesar, dar în cu totul altă ipostază. De aceea, el trebuie să fie obligatoriu *altul*, creație a unui *noi*, trădând inocența copilului, „pe râu în jos”, în sensul firesc al curgerii și al devenirii, în mod obligatoriu „trainic” și „frumos”, pentru a celebra viața și condiția creației înseși. Cântecul copiilor se reține și de data aceasta ca expresie a unui adevăr deosebit de profund: „Podul de piatră s-a dărâmat/ A venit apa și l-a luat./ Vom face altul pe râu în jos,/ Altul mai trainic și mai frumos”.

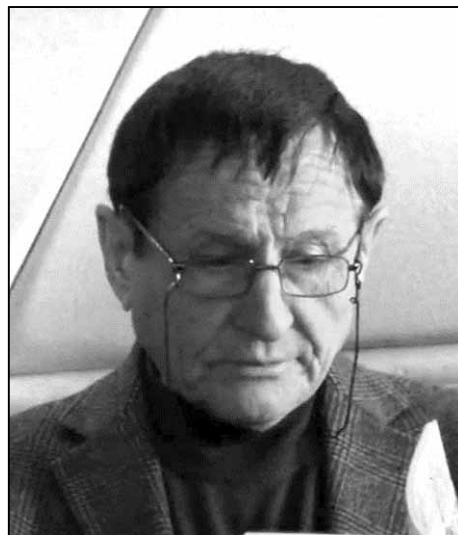
În finalul nuvelei, revine imaginea grădinii părăsite, insistându-se asupra aceleiași sperietori confecționate din haine vechi, puse pe niște pari, având, deloc întâmplător, forma unei cruci ce camuflează simbolul. Pentru tânărul care a acționat împotriva pustiului mai e nevoie însă de un gest care să-l redimensioneze la modul convingător. Îl încearcă o plictiseală semnificativă ca atitudine față de

monotonia cotidianului („Trebuia să aștepte seara. În porumbi era plictisitor să stea.”), plictiseală care-l determină „să se îmbrace în hainele sperietorii și să stea pe locul ei până seara”. Detaliile trimit și de data aceasta spre simbolic. Tânărul acceptă crucificarea și jertfa, așezându-se de bunăvoie pe lemnul în formă de cruce al sperietorii, căreia, prin propriul trup, el i-a dat un conținut uman: „*Cu mâinile întinse pe parul bătut în cruce*, perpendicular pe cel înfipt în pământ, cam în dreptul umerilor lui, rămase așa, în picioare”. El „rămase așa, în picioare” și în așteptare. Cu mențiunea că piroanele din timpul lui Pilat sunt înlocuite cu gloanțele veacului profanat. Murind, prin jertfă el dă viață grădinii părăsite, reinstaurând paradisul. Mai mult, el se întoarce simbolic în paradis și într-un timp paradisiac, înregistrat de cele două ceasuri ca un timp al *lui și al ei*, posibil reflex în timpul modern al perechii primordiale.

Alina Staicu, *Voyeur 6*

Ștefan DAMIAN

Tablou cu stele

Zboară un copac îl duc
păsările ce ard de dorința plecării
sub stele de toamnă
holbate ca broaștele: orăcăie nu departe de
casă
noapte de noapte se iau la întrecere
stele și broaște
de-a lungul râului
care curge înspre un alt tărâm.
Vântul ce se trezește ține încă în urdorii
calde
urmele verii.

Pasărea

Ființele de carton lăsau pe asfaltul spălat
de ultima ploaie rahitică
o mică pată de rugină.
„E ceea ce ar trebui
să fie sufletul lor dacă ar avea vreunul”
zise un glas adevărat
semăna cu al vântului
frânt printre copaci cu nume ciudate.
„Au demnitate știu să moară
mai frumos ca oamenii
atârnați în ștreangurile istoriei
tot mai obosite!”
Și iar începea să țiuiască
pasărea rămasă doar glas
în timp ce omul îi arunca în zadar
boabe de grâu putrezit.

Accident

În dimineața de 21 decembrie
anul nu-l știu dar e scris în istorie
chipul meu nu a mai vrut să curgă
prin tubul ca o venă cu depuneri.
A rămas în chiuvetă
cu apa și spuma de ras.
Se uita la mine
ca la un erou încă necunoscut
îl priveam
fără să-l recunosc.
Era tulburat
nu putea să scape de mine
ca în fiecare dimineață
înainte de-un mic accident vascular
deși nu mai putea fi
el însuși.

Femeia de dicționar

Peste ochi se așează prea multe imagini
devin straturi impermeabile
lumea se lasă întrevăzută doar uneori
sau se închipuie
un ceas amenințător
căscat peste sâni revărsați peste bluză
a femeii de dicționar.
Se reacționează
cu încetineala unui disc solar
în derivă.

**Poezia
Mișcării literare**

Vraja

Scrie versuri pentru libelulă
numai atunci când nu îi sunt prezente
aripile ei ce îi fură privirea.
Când se rotește în cercuri mereu neașteptate
gâtul i se întinde
îi umple gura o piatră
vinovată ca toate pietrele grele.
Libelula are aripile iarna
de nuferi albi
și dacă se străduiește să zboare
i se sfărâmă. Atunci în bârlogul bursucului
se visează
vraja unei primăveri ameteite
de viitoare baraje de sălcii.

Martiri

Adevărurile au rămas
să plutească pe râu ca tot atâtea broaște
ucise de frigul iernii.
Nu mai seamănă unul cu altul.
Aici le e locul: cunosc
vântul ce-i împinge-n câmpie
ca pe-o corabie ce ară
pământul albastru al cerului
strănutul venit de departe din munți
și aduce și el zări iluzorii
aerul unei speranțe
dintr-o gură de aur.
Știu: nicicând nu au fost pedepsiți
făptașii iar cei nevinovați
și-au găsit scăparea în groapa cu lei
i-au dojenit s-au lăsat mângâiați
de colți în speranța
că cineva își va aduce aminte de ei.
Iată acum stau degeaba în calendare
atârinate pe pereți de toate culorile
nu iese niciunul din litera îngălbenită
a hârtiei neîndurătoare. Soldați
cuminți așteaptă să mai moară o dată.

Exod

Pe străzile socialismului
șerpuiește disperarea orientală
ca și pe bulevardele capitalismului.
Pe drum
viața și moartea sunt singurele stăpâne
una mai mare ca alta.

Condiție

Tot căutând formula fericirii
nefericiții țin în pumni
aerul tot mai rarefiat de oxigen
sunt plini de speranță
ca mari baloane de săpun
gata să-și ia zborul
spre altă planetă
a nefericirii.

Dacă

Dacă ar trebui să-ți mărturisesc
lucruri tandre precum neputința
de a te închipui
s-ar putea să nu mai răsară speranța.
Dar suntem în democrație
zici nu avem obligații
doar dreptul
de a fi obosiți egoiști
până dincolo de gura paharului
degustând victorii iluzorii
genii carpatine
atârinate de sticlele colorate
ale tavernelor
în care se agită duhurile din povești.

Ion URCAN

Opinie de telespectator

Duminică, 31 mai, zi frumoasă de Rusalii.
Ileana s-a dus la biserică.
Azi se sfințesc izvoarele și crengile de nuc,
simboluri
ale Creațiunii, se citește rugăciunea Sfântului
Trifon,
care ceartă gângăniile stricătoare,
alungându-le din grădina omului
pe munții cei pustii și pe copacii neroditori.

Eu mă uit la Tv. Trinitas, la slujba de la
Patriarhie,
ascult acum predica Patriarhului Daniel,
priceput ca nimeni altul
să explice în cuvinte simple, pe înțelesul
tuturor,
cele mai subtile dogme, cele mai adânci
învățăături ale Bisericii.
(Orice s-ar spune, PF-ul are acest dar,
și m-am mirat să-l descopăr și la alți ierarhi
din preajma lui,
ca Timotei Prahoveanul sau Varlaam
Ploieșteanul.
Ascultați-i și veți vedea că acești oameni, cum
or fi ei altminteri,
sunt adevărați îndrumători ai poporului).

Apropo de chestia asta –
numai niște orbi îi pot critica pentru că zidesc
Catedrala Mântuirii Neamului.
Indiferent de ce cred domnii Moise, Cernea
sau alții,

o clădire ca asta se ridică
o dată la câteva sute de ani, și era timpul
ca din toată sărăcia noastră becisnică
să ne amintim că există Dumnezeu,
așa cum am strigat pe străzi
în 22 decembrie 1989.

Stau pe fotoliu și ascult predica PF-ului.
Câinele stă pe canapea,
și se uită atent când la mine, când la ecran –
când la mine, când la ecran.
Ca orice câine crescut în apartament,
înțelege în mod obișnuit câteva zeci de
cuvinte,
poate mai multe – n-am stat să le număr –
dar n-are sintaxă și, desigur, nu vorbește.

Acum însă animalul își dă seama
că vocea aia de om spune ceva ce eu ascult și
înțeleg,
iar el, câine fiind, nu poate înțelege.
Deodată, se încruntă mânios,
se întoarce pe partea cealaltă,
se ghemuiește a somn și închide ochii.

(miercuri dimineața, 3 iunie 2015)

De veghe

(*Eu vara nu dorm* – piesă Reggae de Relu
Ștefan Mihalache, cantautor *Connect-R*)

Înspăimântat am hotărât aseară
Privind înalții nori din asfințit

Peste grădinile-nverzind silit
Să nu mai dorm în următoarea vară

Nu vreau fetidul somn întunecat
Ori chiar cu vise pâlpâind a moarte
După voința-i oarbă să mă poarte
Pe ape mari crescând învolburat

Vreau să rămân în limpedele har
Al minții treze-n veșnică lumină
Dumnezeiască veghe să mă țină
Ca fluturii privind din chihlimbar

Deipnosophistai

Pe când stătea la umbră sub copac,
Lui Sir Isaac
I-a căzut mărul în creștet, să-i amintească
De orlogeria dumnezeiască.

Iar când herr doktor Albert, distrat,
Și-a scăpat ceasul în lacul Leman,
I-au sărit câțiva stropi reci de apă
Pe fruntea cârlionțată de țap,
Trezindu-l la dubla realitate
A constanței pătrate.

Pentru masa lor de prânz, negreșit,
Ora exactă a fost stabilită
După greutatea curcanului frumos rumenit.

Mâncând cumpătat și pe-ndelete
Ca orice bun musulman,
Sidi Abdus din Pakistan
S-a săturat, Allah aman.
Apoi, de dragul gazdelor, și-a călcat pe inimă
Gustând puțin și vinul, dar fără să se-mbete.
Totuși, ciudat, a-nceput să vadă lumea
În simetrii și culori violete.

Susskind instalatorul, ca toți slabii,
Abia s-a atins de mâncare.
Tot uitându-se la sosul de nuci și de rodii,
Se gândi apoi cam în dodii
Să-și ia din bazare
De pe la prăvălia lui Calabi
Vreo trei perechi de bretele,
Căci cureaua, prea tare, îl supăra la șele.

Mulți alții ar fi trebuit poftiți la masă,
Dar nu puteam nici într-o sută de ani
Pregăti atâtea curcani.

Parabola oglinzilor

Punând o oglindă în fața altei oglinzi,
Vei vedea în aceasta oglinda oglindită,
Iar în ea, oglinda care o oglindește.

În oglinda care o oglindește
Vei vedea oglinda răsoglindită, iar în ea,
Oglinda care o oglindea.

Oglinzi tot mai multe, nenumărate, vide
Răsfrângeri, nălucind distanțe, văzduhuri și
mări,

Adâncuri de nicăieri.

Mai departe, nu te uita,
Căci se zărește ceva.

O pură privire, cel ce
Spaima de-adânc ți-o dădu,
Și care, privit, nu mai e.

Absența ce te-aștepta,
Plăsmuindu-te ca pe un vis,
Ține răspunsul în pumnul-i închis

Și-n locul firescului nu,
Ți-arată un alt răspuns,
Care ești tu.

Știre de presă

În luna august 2015,
Doi studenți americani la medicină, frați
gemeni,
Au examinat uterul recent extirpat al mamei
lor,
Devenit preparat de anatomie patologică.

Lumea n-a dat importanță știrii,
Dar pe mine m-a cutremurat
Gestul simbolic de paricid intelectual și
moral,
Urmărit de un incest și de un act de canibalism.

E ca și cum aceștia, înfometați trupește,
Și-ar fi ucis mama, apoi ar fi violat-o
Și ar fi mâncat o ciozvârtă din ea.
În cazul de față, din fericire,
Și-au hrănit din uterul mamei lor
Doar mințile cu știință medicală.

Azi

Azi, Estul meu de glod și de beton,
Însăilat cu sârme ruginite,
Se-ntoarce zdrențăros și tuns cazon
Din lagărul kolhozurilor scite.

Vrednic de milă dacă n-ar fi beat,
Poltron și cam tâlhar de drumul mare –
De n-ar dormi cu preacurvia-n pat
Și crucea lui Hristos la cingătoare.

Ania Homei, *Violet and Grey*

Gellu DORIAN

Peșitorul de la Chicago

Aș fi vrut să ajung la Alma, să văd de ce mi-a trimis acel e-mail cu preceptele lui Pitagora, la care, deși i-am răspuns, repetînd de mai multe ori solicitarea mea de a păstra o legătură secretă, nu mi-a dat niciun semn. Nu puteam ajunge la ea decît fizic. Nu aveam posibilitatea de a discuta cu ea decît ochi în ochi. Gîndul, care, cu alte ocazii mă ducea acolo unde doream să fiu, acum nu mă ajuta. Tot ce îndreptam, pe această cale, spre ea, îmi era respins, nu avea acces. Se izolase perfect și din acest punct de vedere. Un semn trebuia să fie.

Cu acest gînd am urcat în acea seară la Nedu să o văd pe Adela. Nu am stat mult. Se mai împlinise. Vorbea continuu, încît, din cauza telefonului primit de la Alina, care mi-a pisat creierii, vorbele ei, una după alta, în vervă și fără nici un sens, îmi treceau pe lîngă urechi. Nedu mă urmărea cu atenție și nu se ferea deloc să nu-l observ cumva că îmi analizează privirile care se opriseră pe chipul

Proza Mișcării literare

Adelei, îmbrăcată sumar, cu un capot cu nasturi în față, despicat pînă aproape de pubis, lăsînd să i se vadă picioarele subțiri, albe și pline de cicatrice, așa cum erau și brațele, care ieșeau de sub mînele scurte ale capotului, însemnate cu tăieturi, una lîngă alta, semne ce mă făceau să fiu atît de insistent cu privirile mele care nu se mai desprindeau de ea. Mi-am dat seama că devin ridicol și mi-am îndreptat privirea spre Nedu,

care încerca, tot din ochi, să mă întrebe dacă îmi place Adela. Ce puteam să spun? M-am făcut că nu înțeleg și am întrebat ceva la îndeplinire, nici nu mai țin minte ce, pentru că, din răspunsul ei, îmi mai aduc aminte doar că este o elevă de nota zece, adică A, cum e la ei, și în curînd, da, la toamnă, a intervenit Nedu, o să se înscrie la Columbia University, la medicină, pentru că îi place atît de mult acest mediu, al spitalelor, în care a lucrat și-n țară, ce-i drept, ca infirmieră, încît nu-și vede alt viitor. Eu o s-o ajut cu bani, că e de datoria mea, a continuat Nedu, ca atunci, după ce termină și o să ne întoarcem în țară – era pentru prima dată cînd îl auzeam făcîndu-și planuri de întoarcere în țară – o să ne facem o clinică privată, să ajutăm lumea. Mă arătasem încîntat, din cîte îmi aduc aminte, pentru că acum, cînd mă pregătesc, împreună cu încă doi amici, să plec pentru a treia oară în America, toamnă fiind, încărcat cu cărțile unor scriitori români de acolo pe care le-am editat, gîndul mă ducea spre ei, singurii, pe lîngă Irin, Teofil și poetul medic, din perechile pe care le cunoșteam acolo, care mai erau împreună cu familiile lor.

După întîlnirea cu Adela, a trebuit să cobor la Mara, unde casa se umpluse cu toți cei aduși de Irin de la club, la care se adăugaseră, ca la un semnal și Teofil cu invitații săi. Printre cei tineri se afla și Kevin, salutat cu bucurie de Mara. Veniseră și pictorul, scriitorul și doctorul. Cei doi programați să stea la Nedu, pictorul și doctorul, aveau

bagajele la ei. Peștorul de la Chicago, însoțit de fiică-sa, erau cazați la un hotel din apropiere, încât Mara a răsuflat ușurată și la gândul că va lămurii în scurt timp și încercarea acestuia de-a o salva. Ea nu dorea să fie salvată oricum, cu atîta ușurință de pe niciun val care pasămite amenința să o înece. Mai ales că fiica acestuia nu părea deloc a fi salvamar, ci mai curînd o piatră de moară pe care nu o va putea urni din sudarea ei de trupul lui taică-său. Scăpase de ceva ani de copiii ei, cu care vorbea doar din cînd în cînd și își ostia dorul față de aceștia, încît acum nu dorea să-și lege de fuste o dezmiertată, gata oricînd să plodească și să o ancoreze de leagănul nepotului adoptiv. Nu, își făcea planuri în gînd. Se vedea cu ochiul liber.

Ei îi puteam citi gîndurile. Erau atît de limpezi, ca vinul Carlo Rosi pe care-l turna în pahare pictorul, devenit subit foarte apropiat de Mara. Și el, ca și Mara, era de pe malul drept al Prutului și acest lucru, în subconștient, i-a apropiat. Doctorul, uimit de hărmălaia din jur, obișnuit totuși cu așa ceva, pentru că la el acasă, în Tîrznord, nu o singură dată am asistat la astfel de petreceri ce se lungeau uneori zile în șir, și-a spus în gînd „Doctor nebun, ce cauți tu în America?”, întrebare la care doar eu și el știam răspunsul.

Un străbunic al lui a ajuns pe la sfîrșitul secolului al nouăsprezecelea în America. S-a stabilit în Detroit, unde a adunat, spunea el, o avere imensă, pe care niște nepoți i-au părăduit-o. Însă unul dintre ei, un văr de-al lui, ar mai trăi și ar fi vrut, dacă va fi posibil, să ajungă acolo, să-l cunoască. Nu va ajunge. Va fi tîrît de grupul de dansatori în Maryland, să vadă și altfel de lume decît cea din Megalopolis, care i se părea o variantă proastă a chefliilor din țară, de care nu știa cum să scape. Întrebarea lui se justifica și doar eu știam cît de greu îi este să se știe atît de departe de țară, unde își lăsase soția bolnavă și o fată dornică de aventuri pe banii lui tata. Însă acum trebuia să se simtă bine și a intrat în horă.

Poveștile curgeau una după alta. Nimeni nu mai respecta rîndul la dialog. Fiecare sărea în cerc cu ce-și aducea aminte. Pictorul își făcea iluzii cu tablourile sale, cu care dorea să

dea lovitura în galeriile din Megalopolis. Nici nu-și imagina că, pînă la urmă, tot săraca Mara se va pricopsi cu ele contra a o mie de dolari, deși nevoie de ele nu avea cîtuși de puțin. Dar se simțea bine și se descurca la fel de bine ca mine la bucătărie.

După miezul nopții, după ce au avut o discuție, retrași în dormitor, singuri, ea și peștorul de la Chicago, fiica acestuia picînd în grațiile unuia dintre tineri, s-au ales și apele între cei doi: Mara decisese să-l aleagă pe Kevin. Pacostea nu o părăsea. Vedeam că Dumnezeu a luat mîna de pe capul ei și cu un gest aproape identic, mi-am retras și eu mîna de pe părul ei pe care m-am trezit dintr-odată mîngîindu-l sub privirile tîmpe ale lui Kevin.

Am încercat să aflu de ce, dar gîndul mi-a fost răpit de Iulius Apolsin, care, la acea oră, după miezul nopții, era scos din batiscaful în care a stat nouă zile fără hrană, izolat, doar cu gîndurile sale, pe targă de Igor Tumurug și prietenul său, medicul, și dus de urgență la clinica din apropiere, la care a mai fost salvat în ultimele luni încă de două ori. Era alb la față și cu abdomenul umflat. Arăta groaznic. Doar ochii îi străluceau în cap. Halucina și nimeni nu înțelegea ce vrea să spună. Cei doi au stat lîngă el pînă dimineață, fiind sedat cu tot soiul de întăritoare, pentru a-și reveni. Medicii îi pregătiseră, la rugămintea prietenului său, medicația necesară, încît acesta, spre zori, nu mai era în nici un pericol. Începuse să bîguie ceva pe înțelesul celor de față. Amicul său, medicul, și-a dat seama că era rezumatul capitolului nouă din cartea tradusă de Alma și la care aceasta încă mai avea cam o lună și termina și notele. Trebuia să aștepte pînă ce Iulius își va reveni. Ultima dată a durat aproape trei săptămîni. Inaniția pe care o căpăta în urma deprăvirilor senzoriale la care se supunea putea fi, de regulă, eradicată numai după o lună de zile, cînd organismul începea să asimileze alimentele pe care le îngurgita. Rețeta era și ea stabilită de dinainte. Complexă, plină de proteine, calorii, glucide, lipide, vitamine, care, luate rațional, îl puteau readuce la parametri de dinaintea experimentului. Igor era tot timpul cu ochii pe el. În timp ce Eleonora devenise cea mai apropiată ființă a Butoiului Verde, încît ajunsese să-și

planifice, în caz de dispariție a soțului ei, viitorul cu acesta. Vor vedea după ce Iulius își va reveni, dacă mai seamănă întrucîtva cu el, dacă mai este bărbat, dacă mintea îi va rămîne întreagă.

Am văzut, de acolo de unde mă aflam, chipul lui pe targă și, brusc, m-am schimbat la față. Cei de la masă m-au întrebat dacă îmi este rău. Nu știam ce se întîmplă cu mine. Doctorul abia sosit din Tîrznord aici, care tocmai se întorsese din dormitor, unde consultase o tînăra din grup, o studentă, care leșinase, pe care a lăsat-o în pat pentru a-și reveni, s-a uitat la mine și iarăși și-a pus în gînd întrebarea „Ce cauți în America, doctor nebun?”, la care, știind ce se întrebă în sinea sa, am izbucnit în rîs și mi-am revenit subit.

Era spre dimineață cînd cercul s-a spart. Cioburile lui erau toate împrăștiate prin casă, pe canapea, pe jos, pe scaune. Pețitorul și fiica acestuia dispăruseră, în timp ce Kevin devenise singurul acceptat de Mara, dar și singurii care, la acea oră, aveau chef de conversație în engleză. Mara dorea să-și perfecționeze limba, să prindă toate nuanțele unei vorbiri fără accent. Kevin, deși rătăcit prin gunoaiele Megalopolisului, ca nu puțini veterani ai războiului din Vietnam, nu era prost și, dintr-o dată, și-a descoperit vocația de preopinent, de pe urma căreia trebuia să profite. A analizat, ca un soldat ce era, apartamentul Marei, în care trupurile celor loviți de damblaua alcoolului băut zăceau ca pe un cîmp de luptă după explozia unei grenade, și și-a spus pentru sine că va trebui să curețe cîmpul de bătălie, să-l facă liniștit, ca apoi să-l ocupe pentru a-și devora prada, care, din cîte și-a dat seama, s-a lăsat cu totul în brațele lui. Am văzut-o, la plecare, pe Mara, pentru prima dată, fericită cu adevărat. Însă numai eu știam că în curînd tristețea o va năpădi și nu va mai putea scăpa de Kevin, care se va ține de ea ca o rîie.

A doua zi ne-am trezit pe la amiază. Am aflat de la Irin că Iulius Apolsin este în agonie la spital. Trebuia să mergem la el. M-am trezit de-a binelea și i-am spus lui Irin că știam deja acest lucru. De unde?! s-a mirat el. Mi-am dat seama că am greșit. Păi, tu mi-ai spus, am încercat eu să repar ceea ce-am rostit cu glas tare fără să gîndesc. Da? Așa o fi. Și m-a lăsat

în pace, văzînd că pluteam prin cameră, amețit de cheful de aseară. Cum dracu' – m-am trezit întrebîndu-mă în gînd – rezistă ăștia aici?

La spital nu ni s-a dat voie să intrăm. Igor ceruse securitate desăvîrșită. Am aflat totuși că Iulius și-a revenit și în cîteva zile va putea fi vizitat. Ne-am liniștit. Nu aveam nicio țintă. Ar fi bine să ne dregem, mi-a spus Irin. Imediat mi-a revenit în gînd întrebarea pe care mi-am pus-o cînd m-am trezit, uitîndu-mă la Irin cît de proaspăt era. Eu arătam boțit și gata să cad. Și într-adevăr, am spus, o bere ar merge. Am intrat într-un bar și am luat cîte o cafea și o bere și ne-am făcut planuri pentru zilele ce urmau. Eu trebuia imediat după Bobotează să plec. Pînă atunci va trebui să discut cu Iulius Apolsin. Irin mi-a spus că, probabil, toate problemele lui i-au fost transferate prietenului, medicul, care ne-a invitat pe la el, și-a adus dintr-odată aminte Irin. Nu prea-mi era confortabil să merg în casa unui om străin, pe care nu-l cunoșteam decît de la întîlnirile pasagere la care s-a întîmplat să fie și el, așa boțit și obosit. Nu-ți fă griji. Acolo o să-ți revii, m-a încurajat Irin. Doar ajungem în casa unui medic, nu! Mi-ar fi plăcut să mai merg încă o dată la acel restaurant unde am fost cu Silviu și noul prieten, la care, mi-am adus aminte că trebuie să ajung imediat după revelion. Mi-ar fi plăcut să mai stau cu Mara. Ba chiar și cu Vera, care, după moartea lui Onufrie, se retrăsese – pentru un timp de doliu, ce dracu', măcar atît, la cîte i-a lăsat săracul Onufrie, mi-a spus Mara – din viața agitată ce se petrecea mai tot timpul în *building*-ul Duane House.

Lăsîndu-mi gîndul să lenevească în drum spre office-ul medicului, undeva spre East River, ajuns acolo, m-am trezit în fața unui ins cu o înfățișare distinctă, îmbrăcat într-un halat alb, cu un cățeluș în brațe, pe care Irin mi l-a prezentat, deși, îmi era evident, îl mai văzusem de vreo cîteva ori, dar nu i-am fost prezentat de nimeni. Numai eu știam că este același medic pe care l-am văzut cu mulți ani în urmă la Tulcea, alături de Iulius Apolsin, cel care mi-a făcut acea injecție intravenoasă cu calciu. El nu mai avea cum să-și aducă aminte de mine. Am intrat într-un soi de sală de așteptare sau mai curînd o cameră de înregistrare a pacienților, cu

fișiere specifice și un ghișeu de după care o tânără simpatică ne-a cerut hainele, să le pună într-un cuier. M-am conformat. Am încercat să-mi revin. Păream, cred, speriat și deloc jovial, așa cum devenise Irin care le cunoștea pe toate asistentele medicului. Aici își făcea periodic analizele și el. Am încercat să-i descifrez traseul de pînă aici. Nu așa, am auzit în mintea mea obosită și plină de aburii vinului de aseară. Nu te strădui în zadar. Imediat vei afla totul de la el, pentru că omul este total deschis, nu ascunde nimic și dorește să se facă cunoscut oricui îi trece pragul. M-a întrebat de cînd vin în Megalopolis, că i se pare că m-a mai văzut, și dacă vreau să rămîn, îmi găsește imediat un job. Nu m-am arătat interesat. Nu s-a mirat nici el, însă i-a spus lui Irin că mai rar a dat peste inși care să-i refuze o astfel de ofertă, cînd se știe cît de greu se obține aici un loc de muncă bun. Nici eu nu i-am spus că ne-am cunoscut cu mulți ani în urmă. A trecut apoi la prezentarea office-lui, în care, deși după sărbători și în preajma revelionului, pacienții își căutau de sănătate, unii ipohondri și mereu prezenți la doctor, alții programați pentru a-și definitiva fișele de *insurance* pe care, dacă nu le-ar semna acum, ar pierde asigurarea și vor trebui să scoată bani din buzunar. Cățelușul, un Yorkshire Terrier, își însemna locul pe pantalonii mei; ca nou venit, acesta îi era obiceiul. Am tresărit, simțind jetul cald de urină, la care stăpînul javei, simpatic totuși, cu papion roșu la gît, să nu se deoache, cățeluș care se gudura pe lîngă mine, a rîs și mi-a spus, gata, ești al lui de acum înainte, chiar dacă vei veni peste un an, te va recunoaște, bravo Doggy-man, l-a felicitat apoi pe cățeluș, care deja îmi încălecase piciorul și juisa de mama focului. Mă jenasem în fața fetelor din office, care rîdeau, văzînd cîtă dragoste l-a apucat pe acel ghem maroniu la culoare, cu ochii vioi, scheunînd ceva ce numai cei de-ai casei înțelegeau. Una dintre ele s-a apropiat și l-a luat în brațe, i-a pus un pampers sub burtă, să nu se mai urineze peste tot. Ce folos, mi-am spus în gînd, după ce a făcut totul pe mine.

Am ajuns sus, în camera lui de lucru, care era o bibliotecă oarecum sumară, dar cu cărți rare și importante, cu un soi de bar în care erau tot felul de sticle, un frigider, un calculator și o canapea cu două fotolii. El s-a instalat după bar, pe un scaun înalt și ne-a

întrebat ce vrem. Irin știa foarte bine locul. Am acceptat whisky-ul pe care el ni l-a recomandat. A pus cîte două cuburi de gheață, a stors cu o pipetă în fiecare pahar cîte două picături de esență de mentă și ne-a invitat să bem. A început să povestească, la cerea lui Irin, cum se simte Iulius Apolsin. Ca rîndul trecut, rău, dar își revine. A slăbit foarte mult și a căpătat o deficiență hepatică adipoasă, pe care i-o tratăm acum. Într-o lună va fi pe picioare. Dar nu renunță la gîndul lui de a merge în Samos. Nu-l voi putea urma, pentru că am alte planuri pentru atunci, mințea medicul, știind că Iulius nu-l va lăsa acasă, ci-l va lua obligatoriu cu el, așa cum iei umbra cu tine cînd ieși la soare. Deși oarecum și el pasionat de ceea ce făcea Apolsin, nu s-a arătat într-atît de interesat de finalitatea proiectului acestuia. Nu-i plăcea de Igor Tumurug, în care descoperise o altă persoană decît cea care se arăta a fi. Dar asta era problema lui Iulius Apolsin.

De cînd o văzuse pe Alma, îi intrase și lui în cap că ar putea-o ajuta, bineînțeles, contra unor servicii. Văzuse cum lucra și ce a putut face dintr-o carte atît de dificilă. Însă, din păcate, aceasta avea alte planuri și va părăsi Megalopolisul de cum va isprăvi treaba pentru care a fost angajată.

A! a tresărit și a întins mîna spre un colet. Ce crezi – i s-a adresat numai lui Irin – că am eu aici? Știu și eu? O carte, ce altceva poți avea în acest pachet – a spus Irin, nu prea curios, știindu-l pe medic foarte reticent față de cei curioși. Ia să deschidem noi pachetul. A luat un cuțit și a tăiat banda de scotch și, de sub o coală de culoare violet, a scos o carte. Era aceeași copertă pe care o văzusem în librăria din Uppsala și pe care o achiziționase și Apolsin cu aproape un an și jumătate în urmă și pe care o traducea acum Alma. S-a uitat mai întîi el la carte, a deschis-o la pagina de gardă, apoi a răsfoit-o cu atenție, de parcă i-ar fi fost teamă să nu se sfarme, s-a uitat la an, era din ediția princeps. A găsit-o pe internet într-o librărie din Oxford. A cumpărat-o, nu cu bani puțini, și acum își făcea planuri, în gînd, de față cu noi, ce va face cu ea. Fiind un bibliofil convins, nu a scăpat-o din mînă, ne-a arătat-o doar de la nivelul umărului său, mustăcind: să știți, ni s-a adresat de data aceasta amîndurora, mai există doar un singur exemplar în lume. Dacă voi afla unde este, îl

voi cumpăra și îl voi face cadou Academiei Române. Știa că Iulius Apolsin, prietenul său, este în mare război cu această academie. El era mai ponderat, era doar bibliofil. Și, coborînd cartea de la nivelul umărului, s-a dus spre un raft al bibliotecii, a tras de o poliță care s-a deschis fără niciun zgomot, de după care a ieșit la iveală un seif, pe care, după ce a format cifrul secret, l-a deschis și a introdus cartea acolo, lîngă alte rarități. Trebuie să recunosc că nu mi-am imaginat niciodată o astfel de scenă, cu posibilitatea de-a o vedea în realitate, cu toate că, în dese situații, eram lăsat să văd orice mi-aș fi dorit. Existența multor oameni, mi-am dat seama, nu o cunoșteam. Nu știam de unde vine acest ins, al cărui nume nu l-am reținut și chiar dacă mi l-ar fi spus atunci, nu știu de ce, în clipa următoare, l-aș fi uitat. Or el avea o putere extraordinară de a șterge din memoria celor de față ceea ce el spunea, ori eu eram prea obosit.

În drum spre casă l-am întrebat pe Irin ce fel de om este medicul. Unul dintre puținii inși care deține cel mai mare monopol de informații – s-a exprimat subit Irin. Nu știam ce poate însemna asta, „monopol de informații”. Aș fi vrut să aflu chiar în acel moment de la cel ce mă călăuzea peste tot, dar de acolo nu a venit niciun semn. Mi-am dat seama că amicul lui Irin și al lui Iulius Apolsin era deasupra tuturor, deși terestru și muritor ca noi toți, lăsat în voie de Dumnezeu, așa cum l-a lăsat pe cel ce l-a invidiat pentru puterile sale, cel care i-a stat alături pînă în clipa în care a vrut să-i ia locul.

Trecînd pe sub pod, la 33, înainte de a intra în *liqueur-stor*-ul de unde Irin dorea să cumpere cîteva sticle cu vin, am întors capul și am avut impresia că nu departe, de partea cealaltă de stradă, l-am văzut pe medic urmărindu-ne. Am insistat cu privirea și în locul lui a apărut un ins oarecare care, încercînd să treacă nepermis strada, a fost luat pe capota unei mașini și aruncat la cîteva metri. Insul s-a ridicat și a luat-o la fugă. Irin nici n-a auzit scîrțîitul roților frînate, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Ai văzut? l-am întrebat. Ce să văd? Accidentul! Cred că ai *delirium tremens*. Oare? mi-am spus în gînd, urmîndu-l pe Irin la rafturile cu vinuri din toată lumea.

L-am lăsat pe Irin să aleagă ce vrea, în timp ce, printre polițele pline cu sticle, am încercat să ajung cu gîndul la Alma. Dar, ca

prin miracol, mi-a apărut în minte Iulius Apolsin. Părea teafăr și gata de a începe un nou experiment. Era sigur că este singurul posesor al cărții lui Carolus Lundius. (Nu știa că amicul său, medicul, în biblioteca lui, după plecarea noastră, răsfoia cu sufletul la gură cartea din care, evident, nu înțelegea nimic, ci doar valoarea ei, ca fiind unul din cei trei posesori ai acesteia din lume.) Asta îl făcea fericit și încrezător. Citea ultimul capitol în care se lăsa încîntat de filosofia Primului legiutor de la care s-au „fundamentat principiile și chiar preceptele dreptului și justiției”, cum a rezumat Alma la începutul acestuia. Era ultimul capitol și trebuia să lege tot ceea ce i s-a părut atît de încîlcit pînă acum și deloc în sprijinul tezei sale.

Deși lat în patul lui de spital, Iulius Apolsin mi se releva astfel, activ și de nestăpînit în ceea ce dorea să facă. Acestea toate i-au rămas în minte înainte de a coborî în batiscaf. De ce la germani, așa cum a subliniat Alma, și nu la români? Or, din acele întrebări de mai jos, care defineau întrucîtva aceste precepte, iarăși el nu pricepea nimic. Și-a continuat lectura.

Fiind vorba de Primul legiutor, aici nu pot decît să-i dau dreptate lui Carolus Lundius, acesta, după toate părerile celor ce cred, nu poate fi decît Dumnezeu, la care, prin căi nepermise omului decît doar prin legende și mituri, el vrea să ajungă sau la celelalte chipuri ale acestuia, cu care ar dori să refacă ceea ce nu se mai poate reface în veci. Era fericit pentru că se menționa chiar la începutul capitolului că „filosofia cea mai veche este cea a Primului legiutor”.

Unde s-a format această filozofie? îl vedeam burićîndu-se pe Iulius Apolsin în mijlocul celor care-l ascultau. La noi! își răspundea. Pe pămînturile noastre. Dar sintagma „pămînturile noastre” a scris-o în cartea lui Carolus Lundius, care nu era dac ci sueon. Prin urmare? Și iarăși se tulbura și nu știa ce să creadă. Medicii din jurul lui îi simțeau pulsul vital normal, însă trupul inert al pacientului îi ținea lîngă acesta pentru a înregistra orice etapă a revenirii la viață a celui care s-a supus unui experiment la care lumea a renunțat de mult, cel de deprivare senzorială. Devenise astfel obiect de cercetare (așa cum am mai spus, de tipul celei făcute de D. O. Hebb la Universitatea McGill din Mont-

real, în 1951, dar acum improvizată de Igor Tumorug, după metodele moscovite), în timp ce mintea lui mă domina și-mi relata tot ce scria în acel capitol nouă, ultimul al cărții care a istovit-o de puteri și pe Alma.

Eram într-o oarecare măsură în legătură și cu aceasta, însă deloc reală așa cum părea legătura cu Iulius Apolsin. Ea se concentra acum, așa am avut senzația, la insul care i-a aruncat inelul în păr. Privea la cele două piese de pe noptiera ei, izolându-se de orice influență din altă sferă. Știa că va reuși. Simțea că acel ins nu i-a vrut nici într-un caz răul, ci binele. Poate că o dorește. Și dacă va fi așa, cine știe, va trebui și ea să-i răspundă în vreun fel. Nu mai avea mult și urma să iasă din închisoarea la care a fost supusă. Nu trăise, în acel spațiu de detenție acceptată, decât cu limba latină medievală, scrisă de un nordic, cu tot soiul de adaosuri, pe care acum, în note, trebuia să le explice corect. Atunci când va scăpa îl va căuta, de va afla cine este. Oricum era un locatar al blocului în care trăia și ea acum. Unul ce locuia într-un apartament de deasupra celui în care muncea ea. Încerca din răspuțuri să-și aducă aminte metodele de transferare a ființei în gândul care poate

circula peste tot ca și cum ar fi trup viu. Și asta, așa cum circulă gândul, în timp, în trecut, în prezent, să circule și ființa, fără a încerca escaladarea imposibilului, viitorul. Totul era să ajungă la acel individ care i-a scăpat în păr o monedă și un inel. Bunicul ei îi povestea de inși care puteau călători astfel peste tot în lume, fără să fie percepuți, numai dacă ei doreau acest lucru.

Asta, desigur, îmi crea și mie probleme în ceea ce doream să fac în acea seară, după ce mă voi despărți de Irin, lângă care mergeam acum ca și cum nu aș fi fost lângă el. Povestea tot felul de lucruri. Mi-a trecut pe lângă urechi invitația de a rămâne aici, de a nu mă mai întoarce acasă. Or eu eram atunci în acea perioadă a dorului profund, care mă ocupa de fiecare dată după o săptămână de la plecarea de acasă, oriunde aș fi fost. Totul devenea nesigur, fără rost, tot ce puteam fi era acolo, în urmă, acasă. Și asta mă scotea din funcțiune cel puțin două-trei zile. Vinul cumpărat de Irin, cu siguranță, o să mă scoată din această stare în care își găsiseră loc și gândurile pe care le îndreptase spre mine, în revenirea lui pe patul de spital, Iulius Apolsin.

Botoșani,
iunie 2011 – martie 2014

(Fragment din romanul *Cartea de la Uppsala*)

Irina Irimescu, *Portret 3*

Convorbire cu Nicolae Gheran despre el și despre alții

Nicolae Gheran este, fără îndoială, persoana cea mai autorizată să vorbească despre Liviu Rebreanu. Pe parcursul a patru decenii a realizat un adevărat monument al culturii noastre naționale: ediția critică în 23 de volume a operei complete a romancierului. A acordat multe interviuri, a scris numeroase articole adunate în volume. Notele ediției critice pot constitui ele însele substanța unor interesante cărți. A deschis drumul spre lucrări de exegeză care, sunt convingătoare, nu vor întârzia să apară. Scriind undeva câteva rânduri despre domnia sa, am afirmat că Nicolae Gheran este „umbra cea vie a lui Liviu Rebreanu”. Dincolo de orice speculații, aveam în vedere și capacitatea rară a istoricului literar de a oferi o imagine vie a scriitorului, nu doar devotamentul pentru romancier și opera sa.

Îl regăsim la casa din Breaza – de care greu se desprinde ca să revină în Capitală –, hrănindu-și câinele. „Când s-a pripășit p-aici – îmi spune – era cât un pisoi. S-o fi rătăcit de mă-sa, de nu l-o fi dat careva peste gard. În viața mea n-am văzut un câine mai urât. Zbârlit, părea pui de hienă. Și uite ce mândrețe de câine-lup e acum!” În furtura pe care i-o pregătește, are grijă să bage legume din cele ce i-au fost dânsului indicate de medici, personal preferând cartofii, și aceia prăjiți crocant, stropiți cu mujdei de usturoi. Legumă, într-adevăr, miraculoasă.

Vorbim despre vremea mohorâtă, despre bucătăria ardelenască, despre vinurile care îmbătrânesc prin pivnițele noastre. Inevitabil, discuția alunecă spre Liviu Rebreanu.

– Credeți, domnule Gheran, că mai sunt lucruri care nu s-au spus despre Liviu Rebreanu?

– Cu siguranță da. E soarta tuturor scriitorilor mari. Cine s-ar fi așteptat ca după zeci

de ani de studii și documentări biobibliografice să apară, tam-nisam, coresp-

ondența intimă dintre Eminescu și Veronica Micle? Desigur, relația lor era cunoscută, dar scrisorile ambilor – după mine mai bine lipsă – sporește cumplit anecdotică biografică. Rebreanu însuși era convins de iminentele surprize pe care viitorul le implică. După incidentele neplăcute avute cu Crainic, Șei-

caru *ejusdem farinae* – culminate cu demisia din 1931 de la conducerea Direcției Educației Poporului –, dorind să scrie o carte de spovedanii, opusă prin caracterul ei depănării de amintiri, pleca de la credința că discreția unui scriitor e inutilă, atâta timp cât, mai devreme sau mai târziu, toate secretele lui vor fi date la iveală. Cartea – replică la un articol denigrator ce-i reproșa „un trecut tenebros” – n-avea în cele din urmă să apară, dar duhul ei avea să se resimtă. Câtă vreme afirmațiile de după trecerea romancierului în eternitate au fost probate, cromatica biografiei s-a luminat, spre deosebire de păcura unor palavragii.

– Ca de exemplu?!

Dialogurile Mișcării literare

– Pretinsa împușcare a lui Liviu Rebreanu, la 1 septembrie 1944, în fața clădirii Consiliului de Miniștri, de către un soldat român, fiindcă mașina în care s-ar fi aflat, împreună cu generalul Manolescu (fratele actorului Ion Manolescu), nu s-a oprit la somație. Partea comică a relatării, publicată în „România literară”, este că mai toate datele comunicate sunt exacte, numai că victima nefericitului eveniment nu a fost autorul lui *Ion*, director general al Teatrului Național, ci regizorul său, Soare Z. Soare. Ca-n schița lui Brătescu-Voinești, când servitoarea e trimisă să cumpere țigarete „Intim Club” și, ajunsă în târg, cere „Tutun Iflingiu”. Femeia, o biată slujnică, n-avea însă pretenția că-și scaldă vorbele într-o prestigioasă publicație literară.

– *Ați replicat?*

– Doamne ferește. Parafrazându-l pe Vi-anu, aflat într-o situație asemănătoare, mi-era de-ajuns că citisem asemenea bazaconie, darmite să polemizez c-un ageamiu. La fel ca și cu alți biografi, care fabulează pe aceeași temă, scăpându-se în articole și cărți, precum și prin alte părți.

– *Știu că ați avut o colaborare consistentă cu autoritățile județului Bistrița-Năsăud, lucru care a facilitat apariția ultimelor volume ale ediției critice Rebreanu, dar și a altor volume din universul rebrenian. Cum evaluați și cum vedeți o astfel de relație între editorul lui Liviu Rebreanu și oamenii de decizie din locurile sale de baștină?*

– Nu știu la care te referi, fiindcă „este mai mulți” – ca să mă exprim pe înțelesul unora dintre ei. Paradoxal, rămân în egală măsură dator celor ce m-au sprijinit să termin ediția critică Rebreanu – în clipa când riscam s-o abandonez și eu –, dar și celor care m-au îndepărtat din scriptele județului, creându-mi fără voia lor condiții să scriu tetralogia *Arta de a fi păgubaș*. Să le luăm pe rând. Ce n-au priceput un prim-ministru și un președinte al Comisiei de cultură din Camera Deputaților, din greșală nu doar ardelean, dar și academician – nu le mai dau numele că *de mortuis nil nisi bonum* –, ce n-au priceput doi miniștri ai Culturii, altminteri oameni consacrați în domeniile lor de specialitate – dar nu și în administrația instituțiilor cultural-

artistice, mult prea diversificate –, au înțeles doi intelectuali locali: un președinte de Consiliu Județean (e vorba de profesorul de istorie Gheorghe Marinescu) și filologul Mircea Prahase (directorul Muzeului Județean). Datorită lor și perseverenței de a termina o serie de opere, considerată în unanimitate de interes național – dar lăsată exclusiv pe umerii proprii și remunerată sub nivelul unui măturător de stradă –, am demisionat din funcția de director al Editurii Institutului Cultural Român, cu posibilitatea deplasărilor peste hotare, ca să bat cărările Maierului, Târlișuei, Becleanului și Prislopului, în calitate de muzeograf-editor. N-am ce regreta. Pentru volumele tipărite sub auspiciile județului aveam să primesc, pe lângă altele, și Premiul Academiei Române, adăugat distincțiilor prezidențiale anterioare, precum dubla decorare cu Ordinul „Meritul Cultural”, în grad de cavaler – calitate la care va fi contribuit și dubla mea calitate de becher, nu totuna cu aceea de bucher, proprie sfertodocților din Bistrița. Certăți cu învățătura, au închis *sine die* șantierul redacțional Rebreanu, ce funcționa perfect cu cheltuieli minime. Repet, nu sunt supărat defel: urmare ordonanței prim-ministrului Emil Boc, prin care se interzicea pensionarilor să dețină un serviciu la stat – deși eu nu stăteam deloc – am fost îndepărtat în folosul neamului: bugetul județului a fost despovărat cu 1601 lei – quantumul salariului meu net –, Rebreanu tras pe tușă, iar eu liber să-mi scriu cărțile râvnite de mult.

– *Chiar nu regretați nimic?*

– Să-ți spun cinstit?

– *Ce v-ar opri? Monumentul Rebreanu nu-l mai poate dărâma nimeni, după cum, veci pururea, nimeni nu va mai ajunge la Romancier, fără să pășească pe caldarâmul istoriografic creat de dvs., indiferent din ce unghi îi va aborda creația, neputându-se dispensa de dosarul fiecărei opere luată în dezbatere, premieră în istoria edițiilor noastre critice.*

– Ușor de zis la vârsta domniei tale, de altfel nici ea crudă. La etatea mea, știi cum sporovăiesc cei „ajunși” (unde?, Dumnezeu știe, că de țințirim tot nu scapă): „De-ar fi să mă nasc din nou, aș face același lucru!” Ei

bine, nu! N-aș mai face același lucru. Cu ani în urmă, luându-mi un interviu în *Mișcarea literară*, Olimpiu Nușfelean m-a rugat insistent să-i schimb titlul. Îl botezasem *Cine-o face ca mine, ca mine să pățească*. I-am împlinit rugămintea și l-am schimbat. Nu însă și convingerea că aș fi greșit. În 2013, se împlinesc 50 de ani de când, în „Biblioteca pentru toți”, am publicat trilogia integrală a nuvelisticii editate de Rebreanu. Includesem în sumar și *Ciuleandra*, profitând de o apreciere a lui Călinescu, precum că ar fi o nuvelă mai lungă. Dracu m-a pus ca în urma comparării zecilor de versiuni antume – inclusiv colaționări cu manuscrisele din arhivă și cu variantele din periodice – operație obligatorie pentru stabilirea textului, să adaug, la finele primului tom, ample lămuriri asupra ediției. Unanim acceptate, aveau să fie preluate ca norme în ediția critică. De aici mi s-a tras, la insistențele profesorului Piru, nicidecum dictate de dorințe proprii. Nici măcar n-am scuza că nu știam la ce mă angajez. Socotisem băbește că pentru împlinirea cerințelor textologice am nevoie de șapte ani, contând pe biobibliografia lui Nicolae Liu – colaborator cu care am pornit la drum, reluând trilogia din B.P.T., iar el adăugând paginile inedite din presă și manuscrise –, iar mai târziu pe antrenarea lui Lucică Raicu, mai înțelept decât mine, când a înțeles în ce peșteră se afundă. *Tempi passati!* Numai pentru apariția celor 23 de volume ale ediției critice mi-au trebuit patru decenii, la care se adaugă anii premergători și cei necesari pregătirii corpusului de documente și publicării unor volume de corespondență și de istorie literară. Ca și cum m-ar fi asigurat Cerul că trăiesc 100 de ani.

– *Vă doresc să-i prindeți.*

– Nu vorbi așa. Bătrânețea e urâtă. Noroc cu ochii ce mi-au rămas tineri, ca și răsul, care, de ce să mă plâng, adesea mi-a ieșit și prin piele. Nu mă întreba când a trecut timpul. Nu știu. Din fericire, n-a trecut degeaba, că n-am ani să povestesc ce mi-a fost să văd, s-aud și să fac, bune și rele.

– *Din șantierul editorial creat la Bistrița nu regretați nimic?*

– Regret că s-a stopat editarea corespondenței primite de Rebreanu – primul tom,

literele A-B, mult lăudat în presă, rămânând stingher –, regret absența biobibliografiei, aflată în mare măsură în fișe, precum și nevalorificarea unui dicționar de personaje, pregătit de regretatul D. St. Rădulescu, elaborat după lungi discuții redacționale, pe vremea când lucram la Editura științifică și enciclopedică. Instrumente de muncă intelectuală obligatorii pentru cei care se avântă în continuarea exegezei Rebreanu.

– *În ultima vreme se discută tot mai mult despre necesitatea reeditării ediției critice Liviu Rebreanu, eventual comprimată în zece volume, cum spuneai uneori, volume care să reprezinte „Opera magna”. Este, în acest sens, și interesul Editurii Academiei Române, prin directorul său general, academicianul Dumitru Radu Popescu. În același timp, academicianul Eugen Simion ar dori să o reediteze în cunoscuta colecție „Pleiade”. Vă aflați oarecum la mijloc, între cele două proiecte, știind bine că niciunul dintre ele nu se poate realiza fără Niculae Gheran. Ați luat cumva o decizie în acest sens?*

– E-adevărat, există două propuneri mai mult decât ambițioase. Nu pun la îndoială bunele intenții ale niciunui ofertant. Numai că e ca o invitație la nuntă. Nu întreb cine plătește rochia miresei, întrucât fericita poate veni și în bikini – mai ales dacă are corp frumos –, nici șpilhozenul ginerelui, fiindcă, la urma urmei, în mediul familial și între prieteni, se poate duce și în costum de baie – nu râde, că la o expoziție de artă plastică, la Londra, un mare sculptor român s-a prezentat în pijama –, nu mai vorbesc de lumânări, de popi, de fotografii, dar la restaurant, nu la „Intercontinental” – preferat de cei înstăriți, mulți zarzavagii, nu lume „bună” din Parlament –, cine plătește? Dar orchestra? Ș-apoi nunta ține o zi și-o noapte, cânti și joci până cazii sub masă, iar apoi mergi să te culci. Pe când la o ediție critică trudești de-ți sar capacele. Asta dacă nașii se așteaptă să le ofere o ediție critică, nu criticabilă, precum pantofii cu talpă de carton din picioarele mortului, obligat să treacă vămile în picioarele goale. Nașicul de la Fundație realizează cărți frumoase, unele chiar valoroase, datorită unor colaboratori bine aleși, care au în spatele lor

ani îndelungați de muncă sisifică, spre deosebire de alți ipochimeni care termină treaba înainte de a o începe, nici măcar la ciocan și nicovală, că acolo e de muncă. Alcătuirea unei ediții bibliofile presupune din partea colaboratorilor cunoașterea detaliată a creației propuse, examene trecute cu nota 10 la îngrijirea diverselor tipărituri consacrate acelorași scriitori. Dar și așa, un volum implică o investiție de doi ani (Perpessicius realiza un tom în circa trei ani și jumătate). Pentru un atare produs, te-ai aștepta să primești măcar un salariu mediu pe economie, pe perioada amintită. Nici vorbă. Când, concesiv, am pretins pentru pregătirea unui volum o sumă echivalentă cu remunerația acordată muncitorilor tipografi și legătorilor antrenați la realizarea lui, plus procentul încasat de librării ce o vând, funcționarii Fundației, altminteri salariați și ei, au răs în hohote. Nășicul de la Editura Academiei, care din motive de economii a fost și el determinat să se miște anevoios, mergând până la desființarea serviciului de corectură, esențial într-un organism editorial, apelează la subvenții, așteptând să-i oferim lucrările gata de tipar. De altfel, ca și acum. Ideea? Lămurii-vă voi cu cei din Bistrița, că de tipar încerc să ne descurcăm prin subvenții. Despre ce factori de decizie vorbești? Ultima cooperativă cizmărească din urbe nu se apucă să facă încălțări, fără să se asigure de procurarea materialelor, de plata lunară a angajaților, pe când mai-marii de pe malurile Someșului nu știu nici măcar să mulțumească plebeilor, care, ani de zile, au lucrat pe gratis la finalizarea unor lucrări monumentale, pe baza unui plan de cercetare științifică, alcătuit cu migală și discutat public. Îți amintesc de dezbaterile din sala mare a Consiliului Județean, în prezența factorilor locali – să le zicem „responsabili” –, a Editurii Academiei și multor invitați din toate marile centre culturale. Atunci am prezentat starea șantierului nostru redacțional: ce s-a realizat, la ce lucrăm și ce s-ar mai cuveni făcut pe tărâmul valorificării uriașei arhive Rebreanu, aflată în depozitul Bibliotecii Academiei Române. Se știa de binefacerile ordonanței guvernamentale cu privire la restricționarea pensionarilor, dăunători ai economiei naționale. Ni s-au dat

asigurări că „nu-s probleme”. Vax! După închiderea festivităților de premiere a unor cărți, prin care se trăgea cortina „Saloanelor Rebreanu” la Prislop, mi s-a pus în față un formular să optez între bucuria de a fi pensionar sau salahoria de la Muzeului Județean Besterce-Naszod. Bineînțeles că am ales mândria de a fi pensionar român, c-un venit mai bun, implicit libertatea de mișcare. Repet: despre ce factori de decizie vorbești?

– *Ați vorbit cu dânsii?*

– Întrebă măriile lor, că par de unică folosință. Se schimbă din patru în patru ani, numai că Rebreanu se încăpățânează să rămână același peste locuri și timp. Păstrând proporțiile, nici eu nu reacționez altfel, departe de jocurile politice, potrivit cărora azi ești, mâine dispari, uneori la DNA. Dacă pleci de la convingerea că în povestea asta eu n-am nevoie de bunăvoința lor, ci, dimpotrivă, viceversa, riști să pricepi multe și mărunte. Și asta cât mai trăiesc, cât încă mai pot aduce îmbunătățiri ediției de „Opere”, valorificând informațiile inedite dobândite în timp. Altminteri – cu scuza deplasării mele Dincolo –, vă rămâne soluția realizării unei ediții anastatice. Nu de alta, dar nu văd cine ar putea relua un traseu deja parcurs, de-a lungul câtorva decenii. În viitor, corecturi, îmbunătățiri s-ar mai putea aduce prin crearea unui Institut Rebreanu sau prin înființarea unui colectiv salariat pe lângă o instituție culturală, precum sectorul redacțional Eminescu de la Muzeul Literaturii Române, care a finisat ediția abandonată de Perpessicius, la volumul 6 (tot din motive financiare). Pentru înlocuirea lui postumă, s-a apelat la doi profesori universitari, D. Vatamaniuc și Petru Creția, cărora li s-a pus la dispoziție redactori, corectori, tot ce-aveau nevoie, ani de zile. *Mutatis mutandis*, de ce? Când astăzi încă v-aș putea fi mai de folos?

– *Pe tema asta ar fi de discutat mult, dar trec la o altă întrebare, neavând calitatea de a decide. Pe bună dreptate, ați acordat o atenție deosebită corespondenței indirecte a romancierului, considerând că ea poate să lumineze și dintr-o altă perspectivă, mai puțin convențională, nu doar personalitatea creatoare a scriitorului, ci și viața de culise a*

societății românești din perioada interbelică. Mai întâi, ați disipat vâlul obscur al legendei țesute în jurul relației familiale, prin publicarea dialogului epistolar cu soția sa, Fanny. Apoi, ați dat la lumină primul volum din cele patru proiectate (mă număr și eu, cu bucurie, în echipa de „complici”), al corespondenței primite de Liviu Rebreanu, larg comentat în presa noastră literară. Ce surprize rezervă cele aproximativ 1500 de scrisori încă nepublicate?

– Spre deliciul cititorilor, surprizele n-ar întârzia. Totalitatea epistolelor le-ar oferi panorama culiselor cultural-artistice din epoca interbelică, datorită locului ocupat de Rebreanu în lumea breslei scriitoricești și în fruntea diverselor instituții de resort, ipostază care l-a pus în contact cu cei mai de seamă reprezentanți ai elitei noastre, inclusiv cu reprezentanții vieții social-politice. O istorie colorată, demnă de toată lauda. Reamintesc o amintire scrisă de mine în anii când Șerban Cioculescu se afla la directoratul Bibliotecii Academiei Române. Întrebat de ilustrul cercetător al operei caragealiene – academician 100%, nu de carton – de ce nu scrii o carte despre Rebreanu – încă nu publicasem cele două tomuri din tripticul biografic – aveam să-i răspund, aparent emfatic, cam așa: „Puneți pe foc arhiva Rebreanu c-o scriu la repezeală!”. Extrem de generos în ce-avea să publice despre mine, domnia sa m-a înțeles de-a-ndoaselea, precum că fondul documentar n-ar mai avea astfel nicio valoare. Doamne păzește! În mintea mea, abținerea de a întocmi o carte despre autorul lui *Ion* implica, dimpotrivă, **teama** de a face o afirmație greșită, dată peste cap de documente inedite, la care încă nu ajunsesem. Timpul m-a ajutat să le cunosc. Ar fi păcat ca ele să rămână în afara informației istoriografice. În parte, existența unora explică de ce nu m-am grăbit să redactez volumul *Glorie și amurg*, cu care se cuvenea să închid biografia (perioada 1931-1944). Reproducerea exactă a unor realități istorice m-ar fi încurcat ireparabil să reproduc opera integrală a scriitorului. De unde și echilibristica includerii romanului *Gorila*, comentat nefiresc și în subsolul paginilor tipărite, ca și în cazul *Crăișorului*, pentru a-i

facilita apariția. Or, corespondența la care te referi, din care a apărut doar primul tom, blocată în prezent, rămâne relevantă în multe privințe. Ne prinde revelionul de-am continua discuția pe această temă.

– Domnule Gheran, ați debutat în literatură ca prozator, cu o schiță satirică. În ultimii ani ați publicat o tetralogie („*Arta de a fi păgubaș*”), considerată de mulți cronicari roman memorialistic. Opinia mea o cunoașteți, știți că înclin mai mult spre operă ficțională, chiar dacă nu pot nega evocarea unor realități istorice și sociale în care evoluează personajele. Considerați că Liviu Rebreanu a „încurcat” într-un fel proiectele și împlinirile prozatorului Nicolae Gheran?

– Aș minți să neg. Cu mine sau fără mine, venea oricum o zi când opera lui Rebreanu ar fi fost repusă în circulație. Dovadă că zece ani de interdicție totală nu i-au afectat imaginea, de altfel ca și lui Eminescu sau Arghezi, toți trei înlocuiți, în anii proletcultismului, cu Neculuță, Sahia și Alexandru Toma. Dovadă că ulterior istoria literară n-a fost paralizată, făcând pași uriași spre reconsiderarea lor. Numai că mai ușor se descurcau confrății mei scriind despre operele lor, decât să le și publice. Or, beleaua asta mi-a căzut mie pe cap. Ca avocat din oficiu împotriva acuzațiilor aduse lui Rebreanu – socotit trădător de neam, ca să nu repet cuvântul „colaboraționist”, fascist, naționalist, autor de literatură morbidă, mistică, boulevardieră – câștigând toate procesele din jurul romanelor *Adam și Eva*, *Ciuleandra*, *Crăișorul*, *Jar*, *Gorila* și a pieselor de teatru, *chapeau bas*. Nu regret nimic. Numai că, după ce izbutisem să reproduc integral toate cărțile amintite, trebuia să mă opresc, nu să îmi mai risipesc alți douăzeci de ani cu scrierile din arhivă și periodice, adevărat ocean, străbătut pe o biată corabie. Noroc cu fetele cu care am navigat, superbe – una dintre ele dăruindu-mi și un fecior adorabil, când valurile ne amenințau să pierim, fete cărora nu ezit să le mulțumesc și acum. Cu ele, pe rând, aveam să repet facultatea de filologie, pe care de altfel o terminasem din tinerețe. (N-am urmat-o degeaba, fiindcă, spre norocul stabilității învățământului, programa analitică se schimba de la an

la an.) Cât privește preferințele matala în privința literaturii ficționale, Dumnezeu să-ți dea sănătate. Nu toți gândesc însă la fel. După propriile mărturisiri, Marin Preda considera că succesul unor opere de-ale sale constă tocmai în faptul că în ele se citea și ceea ce presa omitea să publice. Eu adaug că istoria unui neam nu trebuie scrisă doar în alb-negru, crispat. Satira și umorul o pot colora, despărțindu-ne zâmbind, deopotrivă de trecut și de un prezent efemer. *Arta de a fi păgubaș*, la care te referi, nu s-a aflat și nu se află în librării. Primele trei volume au circulat prin bibliotecile din capitală (ultimul nici atât) și „pe sub mână”, ca un samizdat. Nu-ți ascund că e trist pentru un editor, care o viață întreagă a lucrat doar sub cupola lui Gutenberg, răspunzând, în „anii de dezgheț” (1964-1968), de toată breasla cărțarilor, librarilor și anticarilor, să nu-și vadă cărțile pe rețeaua de librării. Trist, dar și bucurios că această tetralogie a avut parte de peste 40 de cronici elogioase, apărute în presa noastră, dar și din Germania, Israel și SUA. Pentru o carte rară, e ultrasuficient. Mai departe, veți trăi și veți vedea. Deocamdată, eu mă bucur că distinșii cronicari, între care personalități ale vieții literare, o categorisesc diferit, folosind termenii de roman, memorialistică, povestiri. Așa că raportul dintre realitate și ficțiune planează, după cum vezi, deasupra oricăror clasificări didactice. Dar arată-mi pe cine am copiat eu când a fost să pregătesc chiar și ediția critică, sau, împreună cu domnia ta, o carte biografică, de tipul „...par lui même”! Chiar și seria Rebreanu, *Opera magna*, era preconizată ca o premieră, lăsându-l pe scriitor să-și prezinte singur opera, fiindcă i-o fi venit și lui rândul, să spună ce crede, după ce Lovinescu și Călinescu, Ibrăileanu și Crohmălniceanu, de-ar fi doar ei, au folosit toată artileria grea pe un front lichidat de obuze. Ceea ce nu înseamnă că ignor contribuțiile confrăților mei, autori ai unor remarcabile cărți de specialitate, nu însă și amatorismul altora, diletanți în materie. Așa că... *Hony soit qui mal y pense!* Greu să mai arunci azi un ban în aer, să nu cadă pe mărul cuiva. Înainte de a fi contrazis de careva, reiau o întrebare retorică, folosită cândva la prezentarea planului de cercetare științifică: cum ar

arăta azi o ediție Dostoievski sau Balzac, prezentată de ei înșiși? Informația biobibliografică și textele ultrarevizuite îmi îngăduiau s-o realizez. Reține însă, apropo și de *Arta de a fi păgubaș*: niciodată nu mi-a plăcut să repet ce-au făcut alții. Că am reușit sau nu e o altă poveste.

– Domnule Gheran, îmi cer iertare pentru această ultimă întrebare, absolut subiectivă, dar sunteți singurul care îmi poate confirma sau risipi o bănuială. Atâția ani de aplecare asupra vieții și operei lui Liviu Rebreanu – observați că am evitat să reiau tema anterioară –, ați avut vreo bucurie cu totul și cu totul deosebită?

– Da. Poate singura mai acătării din viața unui alergător de cursă lungă, care, participând la un maraton – nu de 40 de kilometri, ci de 40 de ani –, nu l-a așteptat nimeni, la capătul cursei, cu un pahar cu apă, deși, de ce să mint, pe parcursul alergăturii nu s-a putut plânge că n-ar fi avut parte și de aplauze, când a trecut chiar și prin dreptul Academiei. Nu zâmbi, că nu glumesc. Odată terminată munca la ediția critică Rebreanu, volumul 23 de *Opere* a fost respins de comisia de subvenții de la Ministerul Culturii, pe motiv că s-ar suprapune cu o ediție bibliofilă de la o fundație academică de știință și artă, ediție întocmită la botul calului (mai bine zis: *à la fourchette*, ca să nu supăr pe armăsarul). Zău că nu-i banc. S-a tipărit sub auspiciile Fundației „Niște țărani”, prin bunăvoința confratelui Dinu Săraru. Unde-i unu’ nu-i putere, așa că, la rândul-i, a apelat la niște masoni din Vâlcea, de n-or fi fost și alții, oameni cu dare de mână, care, în cinstea romancierului, au dat și-o masă, ca la revelion, alertând toate posturile tv oltenesti, cu emisiuni reluate în matineu și seară, fiindcă, ziceau, un nebun ca mine mai rar careva. Cum îți închipui că atunci n-am dezgropat toți morții duși pe cealaltă lume, dar și pe cei de la putere, pe cale de consecință, cum se mai spune prin tribunale?! Bietul Rebreanu, care în toată viața lui n-a avut nicio aderență la vreun partid, dărmite la francmasoni. Să se certe la adică în cer cu Sadoveanu sau Eftimiu asupra notei de plată. Dar nu de asta mă întrebai, căci de asemenea parastase aveți și voi parte la

Bistrița, deși le numiți altfel. Ziceai de vreo mare bucurie! Da, am avut-o și mă mândresc cu ea, mai mult decât cu acordarea premiului Academiei, venit târziu, a celor literare, sau ordinelor prezidențiale. A fost în ziua când, terminând editarea și comentarea operelor editate ale lui Rebreanu, am primit Premiul Perpessicius, în competiție finală cu ediția de Opere-Eminescu, care a primit o mențiune. Nu premiul în sine mă bucura, ci îndeosebi comisia care mi l-a acordat. În componența ei intrau Șerban Cioculescu (președinte, șef al secției de limbă și literatură a Academiei Române), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (director al Institutului de Istorie și Teorie Literară G. Călinescu, Alexandru Piru, I. C. Chițimia și Paul Cornea, profesori universitari de la Universitatea București), Constantin Ciopraga (din partea Universității Al. I. Cuza din Iași), Ion Vlad (rector al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca) și alții pe care nu mi-i mai

amintesc, cel mai tânăr fiind Nicolae Manolescu, cronicar al revistei *România literară*. Asta da bucurie! Când le menționez numele, mă înclin și azi în fața memoriei celor trecuți departe, cu întregul meu respect față de cei aflați în viață. Pune-i alături de cei care, la Bistrița, au între alte preocupări culturale valorificarea operei rebreniene, ca și cei ce latră pe din dos vrute și nevrute, specialiști în lustruirea potcoavelor de cai morți, și trage singur concluziile ce se impun.

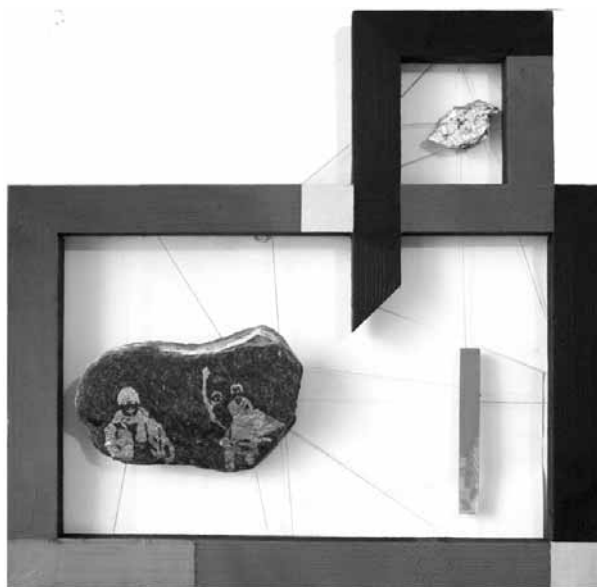
– *Vă paște vreo dorință și mai mare?*

– Mai multe și, în fiecare seară, mă rog ca Dumnezeu să mi le îndeplinească: 1. să-mi lase mintea limpede – doar vezi ce-au pățit Marquez și Cioran; 2. să pot merge, fiindcă mă deranjează cumplit o polineuropatie, ce mă reține aproape exclusiv la masa de lucru; 3. să plec Dincolo fără dureri, fluturându-vă o batistă și un zâmbet, când la plecare veți rămâne pe peron. În loc de adio: la revedere!

Între timp, vremea s-a deschis. Printre frunzele încă verzi la mijlocul lui octombrie, soarele înviorează culoarea rubinie din paharele cu „rouge sauvage”, încât nu-ți mai vine să spui „la revedere”.

Breaza, octombrie 2015

Interviu de **Andrei MOLDOVAN**

Ilie Mitrea, *Double personality*

Raluca Oana CICEU

Raluca Oana Ciceu s-a născut la 10 mai 1988 în municipiul Gherla, județul Cluj.

Este absolventă a Facultății de Drept și a Facultății de Științe Politice și Administrative ale Universității Babeș Bolyai din Cluj-Napoca, 2011, și are un masterat, „Probațiune și mediere”, la Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, 2014.

Este grefier la Judecătoria Bistrița.

Raluca Oana Ciceu apare cu poezii în mai multe antologii (Antologia literară Conexiuni – Centrul Cultural Habitus din Sibiu 2013, 2014, 2015) și în revistele Boema, Tribuna, Sintagme literare ș. a.

Debutează editorial cu volumul de versuri *Sfaturi pentru tinerii muribunzi*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2014.

Mai publică volumul *Zburalda*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2015.

Obține mai multe premii la concursurile de literatură, printre care:

Premiul I la Concursul Național de creație literară Bogdania, Ediția a II-a, 2013;

Marele premiu pentru poezie la ediția a XII-a a Concursului de creație literară „Vara visurilor mele”, organizat de revista și editura *Amurg sentimental*, București, august 2013;

Premiul al II-lea, volume de debut, pentru *Sfaturi pentru tinerii muribunzi*, la Festivalul Național „Armonii de primăvară”, Vișeu de Sus, 2015;

Premiul pentru debut și al revistei *Mișcarea literară* pentru volumul *Sfaturi pentru tinerii muribunzi*, la Festivalul-Concurs Național de Creație Literară „AVANGARDA XXII”, ediția a XIV-a, Bacău, 2015.

Participă la tabăra literară Asociația Artgothica și Direcția 9, Sibiu, 2013.

Participă la maratonul liric Gala tinerilor poeți București, 2014.

precum creta pe tablă

au început să se usuce singuri
ne trebuie o confirmare
știrbită de plăcerea toamnelor ude
avem o resursă care ne-a afectat jocul
voi
vă lipsiți
de gestul omenesc al unei femei ascuțite
precum creta pe tablă

mai e cineva pe aici
cu multe cuțite în
mână?

e un limbaj natural
să nu băgăm viorile
să ne simțim în abis
un record de a fi mai curați decât ceilalți
când scăpăm
se întâmplă ceva
e o tentație naturală

Poezia Mișcării literare

care nu lasă urme
ordinea:
a fost mai bine sau mai rău?
a fost diferit
cât de interzisă e vorba asta
dar noi punem muzică pe dedesubt
aici se moare până la capăt
așa
ca de răzbunare

Un ochi pe față și unul pe dos

E timpul să aflu despre frica
de a muri singur.
O să se simtă că e făcută în genunchi.
Degeaba îți zic,
dar
noi împreună am topit un copil
ascuns într-o pereche de pantofi
de unică folosință.
E un fel de zi a arătării,
o încuviințare nepunctată
care a început să producă efecte.
Trebuie să o dau jos.
Habar nu am cum își jupoaie artistul pielea.
S-a tăiat mort.
A lucrat cu tatăl. E ceva eugenic.
Rămâne
o teorie,
o tijă care poate fora
senzația de imponderabilitate
dedicată spațiului cosmic.
Nu mai apucăm intervenția,
dar construim multe cu un ochi pe față și unul
pe dos.
Facem o ocluzie
despre care nu se cunosc informații.
Doar un vârful de copac. Numai el vede cerul.
Pentru această dată mai există cineva care
scapă.

Experimente cu inima

Locul în care stai acum
îți aduce aminte de mâinile bunicii
și ziua în care te-a învățat să îngâni prima
rugăciune.
Ți s-a părut că toți sfinții s-au adunat

în genunchii și coatele tale.
Acum nu mai crezi că îți e necesar
doar curajul
pentru saltul acela uriaș
peste toate poruncile lumești,
parcă făcute doar pentru bătrâni.
Și vezi multe, multe șanțuri pe pielea aspră a
bunicii.
Te întrebi de ce doar ochii îi sunt încă netezi,
plini de dumnezeirea pe care nu o poți strânge
în brațe
în fiecare zi.
Nu-ți rămâne decât să speri că,
poate,
nu fiecare zi este flămândă de oameni,
iar azi
e inuman de explicat
cum muțenia bunicii face cu inima ta
cele mai dureroase experimente.

fără motiv

fără motiv îmi amintesc de o existență
măruntă
în sfârșit miroase a libertate
a sânge
și nu orice fel de sânge
în distilarea încăpățănării
nu există acel capăt lubrifiat de ignoranță
peste tot se va ucide
într-un colț de perete vom ascunde mult sânge
într-o zi vom trezi împăratul tăcerii
și vom vedea mușegaiul umblând în
picioarele goale

multe chipuri

stau cu ochii închiși
joc rolul
încărcat
rouă pe marginea frunzei
îți este sete
bucăți de parte femeiască
stau gata să te domolească
despre noi și despre cealaltă lume
vezi alături
am tendința de a juca multe chipuri
niciodată pe al meu

suntem copii de interior
alegem pasărea care ne omoară
actul acesta e o centrifugă
ne răsuțește și apoi ne taie mărunț

ca o puștoaică

văd o inimă prea deschisă
mă cutremură
fără fir am energia
pe care simt cum o eman
ca o puștoaică

nu reușesc să descriu starea
e ceva cu multe coloane
care-mi poate spăla tot dulcele din gură
mai am nevoie doar de un vârf de deget
pentru ca separarea polilor
să fie o consultație cu un stetoscop mult prea
rece

cineva îmi mută oasele
nu-mi vine bine pe aici
sub efectul acesta
se desfășoară pustietatea
pereții îi privesc îndelung
până când se deschide ceva

Ania Homei, *Vertical 7*

Ovidiu BUFNILĂ

Atârnând de nori

Secretarul cancelarului Wilhelm von Braumber a descoperit o carte uluitoare în biblioteca din San Gastrobal, afirmă Martorii Torinezi.

Conferințele Aprilice l-au purtat către vestitul oraș care a ținut piept sarazinilor vreme de o sută de zile și care a cunoscut revelația luminilor în 1675 îndată ce Cristophor Columbus din Hatayo a debarcat nu departe de locul în care se află astăzi mândrul Washington.

Kurt s-a plimbat o vreme prin San Gastrobal, rememorând bătălii și conspirații și convingându-se cu propriii lui ochi că oamenii din oraș erau aceiași din 1487.

Templierii din Arkona i-au deslușit aceasta, dar Kurt nu le-a dat crezare pentru că nu-și putea imagina că nemuirea fusese descoperită cu mult înainte de anul 1000.

Proza Mișcării literare

Paginile cărții aveau patina vremii și fuseseră citite de Îndrăzneții din Haloha, de Tăinuitorii din Massala, de Zburdalnicii din Korintea și de Yusuf din Quaribo.

Secretarul Kurt a citit însemnările din pergamentul oaspeților și apoi s-a pregătit să afle și el cutremurătorul adevăr despre soarta lumilor.

Soarele se ridicase de două suliți pe cer și nimic nu anunța strașnica furtună ce avea să măture cartierele semețe din San Gastrobal. Kurt și-a umezit buzele și și-a pus ochelarii cu ramă de os de balenă și a închis ușa cu cheia, nevrând să fie deranjat de vreun vizitator nepoftit. Era un fel de religiozitate în toate mișcările lui, un mod propriu de a folosi aerul care-l cuprindea. Semnul schimbării a fost o nevolnică picătură de sânge care i s-a prelinș din nasul borcănat. Urechile i s-au crăpat iar pânțelece a început să-i tresalte. Kurt știa că în mai puțin de un minut avea să se transforme într-o ființă fabuloasă care sosise pe Pământ venind tocmai de dincolo de orizontul vizibil.

De peste zece ani era locuit, dar nu suflase vreo vorbă cuiva, temându-se că lumea va râde de el sau, mai rău, că va fi răpit de serviciile secrete și supus unor experimente științifice îngrozitoare.

Învățase însă să conviețuiască.

Învățase să respire ca în lumile din Marea Întunecime, cum denumea el materia neagră pe care savanții încă nu reușiseră să o cunoască în vreun fel.

Zece mii de ochi au străpuns cu lumina lor semiobscuritatea încăperii, aruncându-se hulpavi asupra teribilei cărți. Exact în acea clipă norii au răsărit de nu se știe unde și s-a pornit furtuna. Geamurile se zgâlțâiau. Zidurile vibrau. O flacără argintie izbucni de

sub talpa acoperișului. Se auziră surlele Apocalipsei.

Martorii torinezi afirmă că un oarecare circar, Agatayo din Nulombe, s-ar fi atârnat de un nor și că ar fi făcut tot felul de acrobații sfidând furtuna și sfârșitul lumii pentru că tocmai se pregătea să participe la Carnavalul din Rio.

Curajul lui nesăbuit se spune că ar fi impresionat forțele tainice ale furtunii, astfel că a ieșit soarele, iar ființa fabuloasă venită pe Pământ tocmai de dincolo de orizontul vizibil ar fi aflat adevărul ultim și l-ar fi eliberat pe Kurt de povara corporalității ei.

Amalia Amarson din Gatoba nu crede povestea asta și chiar devine furioasă atunci când i-o povestesc. Ține morțiș să-mi demonstreze că ea a făcut prima acrobație din lume atârând de nori. Eu o tachinez.

Ne întâlnim la o cârciumioară din docurile din Puerto Pico și depănăm tot felul de amintiri de pe vremea când lucram împreună la circul Globus din Gatoba.

Amalia se îmbujorează și îmi spune de la obraz că sunt un mincinos și jumătate și uneori îmi vine să-i dau crezare.

Ovidiu Bufnilă – după cum singur mărturisește – construiește de mai mulți ani o adevărată filozofie vălurită în tot ceea ce scrie, de la eseuri la romane și povestiri. În tot acest demers, sălășluiește o mare dragoste de oameni și mereu o interogație insurgentă și autoironică asupra naturii și universului. El este membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Bacău. Este publicat în România, SUA, India, Brazilia, Italia, Olanda, Danemarca, Franța. A primit numeroase premii literare, care, însă, nu i-au schimbat înfățișarea și nu l-au făcut să devină nici mai bogat, nici mai arogant.

Cancelarul Wilhelm von Braumber m-a căutat de câteva ori le telefon, vrând să-mi propună se devin secretarul lui de vreme ce avea experiență în relațiile cu China. Nu știu cine i-a spus că în tinerețe fusesem secretarul unui demnitar chinez și că mijlocisem câteva runde de negocieri între China și Basaala.

Dacă nici povestea asta nu e adevărată, atunci poate că furtuna din San Gastrobol nu s-a sfârșit întocmai?

Goana după nori

Tartulian din Cartierul Latin avea o pălărie de fetru care-l făcuse vestit în toată capitala și chiar peste hotare. Prințesa Hotewska, întorcându-se de la Londra, i-a povestit prietenei sale despre acea pălărie care o pasiona.

Ekaterina Rumsfauld a încercat să afle dacă nu cumva prințesa Hotewska era pur și simplu îndrăgostită de misteriosul pictor Tartulian despre care auzise și ea o sumedenie de povești.

Sorbind cu delicatețe din cafeaua cu scorțișoară, făcută după rețeta unei încântătoare profesoare de engleză din Răsărit, prințesa a negat și, privind distrată spre malul Senei, a oftat.

Un dangăt de clopot a marcat sfârșitul discuției.

Ekaterina Rumsfauld s-a grăbit către metrou în timp ce un jurnalist de la TV5 a încercat să ia un interviu prințesei Hotewska despre înaintașii ei care luptaseră împotriva

lui Napoleon în zbuciumatul an de după Borodino.

Jurnalistul purta niște favoriți uriași și era puțin bâlbâit. Avea degete îngălbenite de la fumat și șchiopăta de piciorul stâng. Nu a putut să-i dea prea multe lămuriri prințesei în legătură cu Tartulian, dar s-a lăudat că știe cu siguranță că acesta nu mai avea pălăria pentru că, duminica trecută, i-o luase vântul și i-o ascunsese în nori. O mulțime impresionantă se revărsase pe străzile Cartierului Latin, gonind după nori, dar fără rezultat. Cu mic cu mare hălăduiseră prin arondismente, producând dezordine și agitație, niște adolescenți zănateci, spărgând vitrinele și ridicând baricade.

Tartulian a fost anchetat de poliție și chiar de un agent DST care, se pare, avea unele informații despre presupuse legături ale pictorului cu gherilele algeriene.

Brusc, prințesa Hotewska se ridică de la masă și o porni în fugă de-a lungul Senei,

agitându-și umbreluța și făcând semne către dirijabilul care tocmai ieșise dintre nori.

Dirijabilul era condus de comandorul Kaliostrom, iubitul de taină al prințesei, un bărbat înalt, cu ochi albaștri, cu mustăcioară și mușchi de halterofil.

Dirijabilul a făcut o voltă strânsă iar timonierul a aruncat o scară pe care prințesa a urcat-o sprintenă în uralele mulțimii. Elicea

principală tăia văzduhul felii, felii iar pântecele dirijabilului se reflecta în valurile moi ale Senei de parcă un pește uriaș ar fi ieșit la suprafață să arunce un ochi asupra lumii.

Când dirijabilul a pornit val-vârtej în goană după nori, mulțimea a alergat într-un suflet către Noua Bastilie, a spart porțile, l-a eliberat pe Tartulian și, pornind către palatul guvernamental, a dat semnalul revoluției.

Simfonia norilor

Toată lumea din Badera știa că mâinile dirijorului Waderberg o pornesc haihui pe străzi și că ridică fustele femeilor și că le gădilă, nerușinatele. Dar cum poți să te superi pe niște mâini? Am fi putut să ne supărăm pe dirijor, dar el alerga de dimineață și până seara după nori să găsească simfonia ideală pe care o visa de ani de zile. Poate că ieșise dintr-o ramă miraculoasă sculptată de Vivaldi în anul de grație 1579. Sau poate fugise dintr-o capitelă cioplită de Bronsardi în anul 1235 și încastrată în Templul Iubirii din Mauna Lao de călugări necunoscuți. Dirijorul Waderberg își îmbrăca surtucul ponosit și-și pune pe capul chel o căciuliță împletită de domnișoara Margareta și o lua la picior după nori, fredonând. Mâinile nu-l ascultau întotdeauna și se desprindeau de trup, hoinărind prin magazine și prin baruri. Șeriful Nostroastum le-a arestat de câteva ori și chiar le-a încătușat, dar mâinile dirijorului s-au eliberat nu se știe cum. Pescuind barbuni în apele golfului, pictorul Tamerlain a văzut cometa Galo și a înțeles că mâinile dirijorului Waderberg anunțau de fapt evenimente cosmice de vreme ce conturul lor se zărea foarte clar în coada cometei. Și Rudolf, dirigintele poștei, a văzut fenomenul și l-a chemat pe grogarul Gaspar să i se alăture. Bărbierul Bascone s-a

după și el după ei și l-a târât pe Strada Mare pe Bankusian care era tot plin de spumă de bărbierit. Ne-am adunat cu toții pe ponton și am văzut norii colorându-se în fel și chip și am auzit o muzică fermecătoare coborând din inima lor. Domnișoara Margareta a leșinat de emoție iar Bankusian a zis că vine sfârșitul lumii de speriat ce era. Judecătorul Bonifaciu a încercat să înregistreze simfonia norilor pe bandă magnetică, dar întreaga lui aparatură explodează nu se știe cum în timp ce începu să plouă cu bănuți de argint și cu brotăcei. De atunci, în fiecare primăvară, ascultăm simfonia norilor hoinărind pe plaja înspumată. Femeile își tot rotesc umbreluțele rozalii iar primarul trage vârtos din trabuc. Bankusai se căznește să pătrundă în tainele Universului iar Bankusian se tot laudă că o să transcrie întreaga simfonie. Numai dirijorul Waderberg tună și fulgeră supărat fiindcă norii falsează grosolan și se tot ia de noi, afurisindu-ne. I-am spus de la obraz să nu mai sperie norii cu prostiile lui, dar nu vrea să se astâmpere. Primarul l-a amenințat că-l va alunga din orașel și toți am fost de acord că e o hotărâre înțeleaptă de vreme ce, datorită simfoniei norilor, n-a mai murit nimeni în orașelul nostru de câțiva ani buni.

Dar cititorul ce poate să (ne) spună?

Zorin DIACONESCU

El, cititorul, posibilul interlocutor firesc al scriitorului (!?...) a ajuns să fie cel care se exprimă mai mult decât postmodern, chiar și atunci când scriitorul tace, cititorul postmodern a devenit un **consumator** – inclusiv de literatură, el nu are critici și nici o „mișcare literară” (la propriu și/ sau la figurat) fiindcă nu are nevoie de ea, nevoile sale spirituale sunt acoperite de un buget – de timp, pentru citit și scris – și un card bancar, pentru cumpărat cărți, plătit abonamentul la internet, unul sau mai multe conturi pe rețelele de socializare în care încape cam orice și unde el, cititorul, e liber să zburde după pofta inimii, necenzurat și de cele mai multe ori nebăgat în seamă. Ce-și poate omul dori mai mult? Tehnologia, ca orice inovație, are avantajele și dezavantajele ei, iar victimelor colaterale fie-le îngăduie ridicarea ritualică din umeri în fața calamității, care nu e naturală, dar e de neînlăturat.

E normal să mă încerc și pe mine nostalgia după vremurile când scriam la mașina de scris, chiar dacă eram obligați să mergem anual la miliție pentru „aprobare”, ca expresie supremă a poporului suveran cu voie de la stăpânire. Perseverența este posibilă, la fel ar fi încercarea de a mai fotografia cu film, substanțe și laborator, – chiar presupunând că ai mai găsi toate aceste accesorii, problema e: cine îți mai primește o poză pe o bucată de carton sau o coală A4 dactilografiată la mașină? Ce să faci cu ele? Să le scaneze și să le distribuie ca fișiere grafice? Probabil pentru contemporani aceasta ar fi singura soluție. Numai că distribuite, ele își pierd unicitatea, se scufundă în oceanul format din milioanele de fișiere puse în circulație în fiecare minut de cele două sau trei miliarde de utilizatori ai internetului.

E duminică, o zi potrivită pentru meditație, iar eu mă gândesc la John Barth și la *opera plutitoare*. Spectacolul se desfășoară pe o navă care circulă de-a lungul unui canal, publicul stă pe ambele maluri și vede câte un fragment, comentează și schimbă impresii cu vecinii, fiecare aduce câte o informație legată de ce s-a petrecut înainte ca nava să intre în raza lor vizuală, de fapt sunt două variante ale aceleiași povestiri, una interpretată la bordul navei și alta alcătuită din colportările spectatorilor, iar cele două variante sunt foarte diferite și, în multe privințe, nu există nici o legătură între ele în afară de condiționarea formală prin spațiu și timp. John Barth a fost un optimist. La ora actuală fiecare om scrie propria lui povestire, toată lumea și cei de pe bordul navei și cei așezați pe maluri și chiar cei care nu sunt de față, toți scriu, așteptând cu disperare să găsească pe cineva care să-i citească.

Într-o lume în care circulă neamendate expresiile care deplâng absența lecturii și captivitatea tineretului în mediul online (false până la un punct destul de îndepărtat de orizontul nostru de așteptare, atâta vreme cât toată lumea e cu telefonul sau tableta în mână, problema pusă corect este **ce** citesc tinerii noștri și nu **dacă** citesc), fiindcă toată lumea *postează*, chiar dacă mulți nu și-au bătut capul cu semantica termenului, ea, semantica, pur și simplu nu-i interesează.

Viteza cu care cuvinte și imagini ajung din sfera privată în spațiul public și lejeritatea cu care se întâmplă aceste lucruri, interesul pe care îl poartă fiecare în primul rând propriului produs sunt circumstanțe care au născut o altă dinamică a comunicării, o dinamică la care mă

**Confesiuni
incomode**

pot raporta doar afectiv, trăind în liniște, la țara, nostalgia vremurilor când **a publica** însemna altceva decât un simplu clic. Mă urmărește coșmarul unei săli care cântă tot timpul împreună cu orchestra și soliștii de pe scenă, noțiunea de *concert* nu mai are sens, domnește o (în)cântare generală de cârciumă, care nu mai emoționează, e un hobby, un joc, o modalitate de a face ceva cu timpul liber. Și mă întorc nostalgic la același John Barth a cărui *Șeherezadă* nu mai are subiecte, dar continuă să povestească fiindcă altfel înțelegerea cu stăpânul spune că i se va tăia capul. Mă gândesc cu simpatie la *Șeherezadele* din jur care publică, lansează, dau autografe cu gândul că literatura nu se poate termina aici, cu noi, că sfârșitul secolului 20 nu a însemnat sfârșitul literaturii așa cum o știm noi.

Scriitorii au sentimentul cetății asediate, e o constatare întărită de multiple forme de organizare în breaslă, de grupuri și cluburi care încearcă un iluzoriu front comun în fața pericolului, deoarece o lansare la care nu se

înfățișează decât câțiva confrăți pe bază de reciprocitate și doi, trei ziariști în căutarea unui subiect comod și elegant este, înainte de a fi o izbândă, un semn de pericol.

Situațiile dificile, departe de a fi nefaste, călesc, dezvoltă creativitatea, descoperă resurse încă nebănuite. În această lecție de viață, unde de cele mai multe ori năpăstuiții ajung învingători, se află nădejdea mea. Nu mă îndoiesc de victimele, fie ele și colaterale, și de faptul că ar fi meritat o soartă mai bună. Toți merităm o soartă mai bună, dar lumea nu este *Cooperativa Meritul* despre care știe mai multe doar baciul Vasile Dragomir. Lumea de azi e *conectată*, iar cititorul trece și el prin momente la fel de grele ca scriitorul. El are din ce în ce mai puțin timp și i se oferă tot mai multe de făcut. Prietenii cu care stau de vorbă se declară mai toți copleșiți de propria lor agendă, semn al unor constrângeri în creștere. Aștept reculul. După orice recul ne așteaptă eliberarea.

(Octombrie 2015, Sălcuța)

Irina Irimescu, *Portret 2*

Un gazetar năsăudean de marcă: Emil Boșca Mălin

Mircea POPA

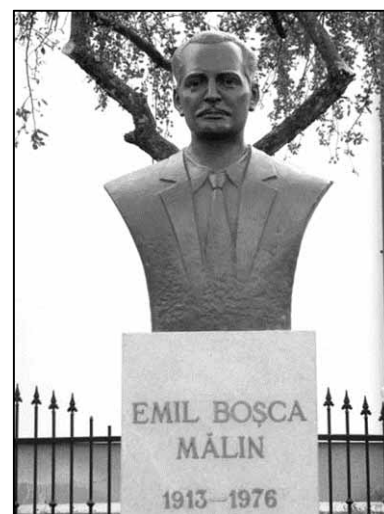
Cine răsfoiește presa clujeană interbelică este imposibil să nu rețină numele lui Emil Boșca Mălin, intrat în gazetărie încă de pe băncile facultății de Drept sub numele de Milu Mălin. Aparține aceeasi generații care i-a mai dat pe Corneliu Coposu, Constantin Hagea, Gabriel Țepelea, Vasile Netea, Nicolae Buta, Aurel Buteanu, George Sbârcea și alții care au considerat ieșirea în arenă ca o datorie pe care neamul întreg o pune în fața acestor tinere vlăstare care nu mai trebuiau să lupte pentru unitatea națională, ci să păstreze vie și nealterată moștenirea anteluptătorilor lor. Ieșiți în marea lor majoritate din rândul țărănimii, acești tineri și înflăcărați patrioți s-au simțit chemați să ducă mai departe moștenirea trecutului, dar să o ridice pe noi nivele de reprezentare. În consecință, ei vor fi demni slujitori ai satului românesc, la care se întorc periodic și pe care îl investighează sub forma unor ample reportaje, fie legate de un eveniment oarecare, fie concepute ca mici studii monografice. În al doilea rând, ei vor institui un permanent dialog cu trecutul, pe care vor încerca să-l aducă mai aproape de inima contemporanilor, să facă din el un important argument de educație națională. Ca în majoritatea cazurilor de gazetari interbelici, și Emil Boșca Mălin s-a pus în slujba unui partid, căci, în marea lor majoritate, ziarele vremii erau susținute cu bani de la partidele vremii, iar permanentizarea lor în timp putea fi asigurată doar prin asemenea înregimentări și opțiuni. În cazul de față, opțiunea lui Emil Boșca Mălin s-a îndreptat înspre Partidul Național Țărănesc condus de Iuliu Maniu, care a făcut mai târziu fuziunea cu Ion Mihalache, după ce și-a făcut ucenicia la o gazetă liberală, alături de Vasile Netea. A fost o generație care a traversat două etape extrem de critice, cea dintâi vizând perioada anilor 1940-1944, când au fost nevoiți să părăsească Transilvania în urma Dictatului de la Viena și a doua etapă a vizat intrarea țării în orbita comunismului sovietic, care i-a tratat pe gazetari drept unelte ale burgheziei trădătoare și descompuse și, ca atare,

a înfundat cu ei cele mai multe din pușcăriile și lagărele de detenție ale țării, condamnându-i pe toți, și pe fiecare în parte, la mulți ani de închisoare. Marea majoritate a gazetarilor acestei generații a fost confruntată cu ura și

sălbăticia nemi-loasă a instituțiilor de degradare biologică și lichidare intelectuală pe care le-a pregătit-o regimul lui Stalin, mulți dintre ei fiind siliți să-și părăsească identitatea, să se ascundă pe la rude și prieteni sau să fie târați prin tribunale spre a com-
pare în fața inle-

menților procurori comuniști năimiți, care să-i condamne la mulți ani grei de detenție, aducându-i în situația de a li se spăla creierul și a trăi izolarea ca pe o surpră de identitate. Este și cazul lui Emil Boșca Mălin care a descris cu lux de amănunte această experiență tragică ca pe o călătorie în bolgiile infernului, ediție postumă îngrijită de Lazăr Ureche, apărută în 1995 la Editura *Glasul Bucovinei*, ca una dintre mărturiile cele mai dureroase ale Gulagului comunist de la noi (*Telepatie și hipnoză în închisorile comu-*

niste, Iași, 1995). Distanța enormă dintre mesajul transmis de această generație dăruită de gazetari în anii dinainte de 1944 și situația de trădare și ipocrizie în care a fost pusă după această dată este una strigătoare la cer. E vorba în fond de cei mai de frunte gazetari ai țării, cei care prin abnegație și spirit de sacrificiu au întreținut spiritul de rezistență și optimism în popor, contribuind în mod activ la educația civică a poporului de la sate, la conservarea identității lui naționale și care acum, printr-o

Istorie literară

diabolică mașinațiune de manipulare colectivă, au ajuns să fie socotiți elementele cele mai de clasă ale neamului, să fie etichetați drept „criminali de război” sau „dușmani ai poporului”, otrepele unui regim vândut imperialismului străin. Pedepsele care li s-au aplicat, fie prin privare de libertate fără judecată, fie aplicându-li-se sentințe exemplare soldate cu detenție pe viață sau condamnare la mulți ani de muncă silnică, cu intenția vădită de a-i lichida fizicește, supunându-i unui regim de exterminare. În calculul tortionarilor intra și izolarea totală sau expunerea totală, prin expedierea lor în zona minelor de plumb de la Căvnic și Baia Mare sau în mlaștinile nesfârșite pline cu stuf din coloniile de muncă din Delta Dunării. În urma pedepselor cumplite aplicate, a hranei inconsistente, a frigului și lipsei de igienă din aceste sinistre cetăți ale morții, mulți s-au stins înainte de vreme și n-au mai apucat să fie eliberați în anii 1963-64, când Ceaușescu a hotărât să nu mai avem condamnați politici. După ce a stat ascuns o vreme, el e arestat la 10 iulie 1952 și trecut prin cele mai grozave închisori comuniste, printre care Jilava, Văcărești, Lugoj, Aiud, Gherla, Galați, Botoșani, Râmnicu Sărat, Jilava, a căror „pensionar” a fost timp de 12 ani. A fost eliberat abia la 28 iulie 1964, cu sănătatea șubredă și fără perspectivă de a mai ocupa un loc pe care-l merita, fiind acceptat foarte greu să mai publice, stingându-se din viață la 1 Decembrie 1976. Cele mai multe din proiectele sale științifice sau literare au ajuns, prin grija sa și a urmașilor, la Muzeul memorial din Maieru, la Arhivele din Năsăud și Filiala Bibliotecii Academiei din Năsăud.

Viața și activitatea gazetarului și omului de cultură Emil Boșca Mălin poartă pecetea zonei luptătoare și aprige în care a venit pe lume și care i-a forjat caracterul și personalitatea, zona Năsăudului și a munților Rodnei, fiind originar din satul Maieru, sat cunoscut de majoritatea intelectualilor ca acela care a fost leagănul copilăriei unui alt mare fiu al neamului, prozatorul Liviu Rebreanu, dar și satul de baștină al poetului Iustin Ilieșiu, cu care ziaristul nostru a avut permanente legături. S-a născut aici la 13 septembrie 1913, ca fiu al lui Alexandru Boșca și Laura, născută Leonte, de unde și zicala de „Feciorul Laurii”, denumire care i s-a dat de către ceilalți copii și pe care el și-o asumă și cu ocazia publicării cărții sale despre satul natal. Și-a făcut clasele primare în sat, apoi, după ce a absolvit aici cinci clase, în 1925, a fost dus la Liceul din Năsăud, pe care

l-a terminat în 1932. Aici s-a făcut remarcat prin înzestrarea cu totul specială dovedită la limba română, materializată prin activitatea rodnică depusă în cadrul societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” și prin colaborările susținute la revistele manuscrise redactate de el și colegii lui, cu titlurile *Din Munții Rodnei* (1929) și *Încercări* (1931). La terminarea liceului, în 1932, ia drumul Clujului, înscriindu-se la Facultatea de Drept, pe care o absolvă în 1938, după ce în timpul studenției se remarcase și ca jurnalist, colaborând sporadic la câteva gazete clujene, între care se numără *Patria* și *România nouă* a lui Zaharia Boilă (Ohăbeanu), alături de alți tineri condeieri, dintre care mulți se vor dedica presei. Expresia dorinței de a se manifesta pe acest tărâm o consemnăm în 1936, când, împreună cu Ion Th. Ilea și Petre Nistor, a redactat revista *Caleidoscop*, apoi a fost redactor la *Gazeta gazetarilor* și *Dacia nouă* cu Atanasie Bran, dar adevărata școală ziaristică o deprinde la cotidianele liberale *Națiunea* și *Națiunea română*, între anii 1936-1938, când pseudonimul de Milu (=Emil) Mălin este destul de des întâlnit în paginile acestora. În paginile acestor cotidiene, prezența sa se face remarcată prin articolele, evocările și considerațiile de ordin istoric pe care le face asupra unor personalități și așezări din zona ținutului grăniceresc al Năsăudului, cum ar fi Valea Vinului (nr. 167/ 1936) sau Rodna (nr. 182/ 1936). De istoria târgului de la Rodna se ocupă mai sistematic, pe bază de documente de arhivă, intenția lui fiind aceea de a oferi o vastă frescă socială, economică și politică a zonei sale de baștină, după exemplul altor „năsăudeni” de frunte, precum Virgil Șotropa, Sever Pop și Iuliu Moisil, și ei prezenți cu colaborări în paginile ziarului amintit. Zona este investigată și de alți colaboratori, care aduc în atenția publicului mănăstirea Rohia, măcelul de la Tg. Lăpuș din 1918, stațiunea Vatra Dornei etc. Ca o mărturie a faptului că este foarte bine ancorat în spațiul istoric și intelectual al zonei sunt și alte colaborări viitoare, între care se numără și câteva evocări ale unor personalități năsăudene, precum Virgil Șotropa (nr. 182/ 1936), Gavril Precup (nr. 55/ 1937), Victor Bojor, Tudor Drăganu.

Desigur că una din preocupările sale de bază din acești ani ai începuturilor a constituit-o investigațiile istorice privind istoria satului său de baștină, Maieru. Munca de documentare i-a adus și cea dintâi satisfacție atunci când a văzut tipărite primele pagini dintr-o posibilă mono-

grafie, intitulată *Contribuții monografice*, broșură pe care, după propria sa mărturisire, ar fi tipărit-o la Cluj în editura Gheorghe Ghili. Despre acest episod avem mărturia sa din ediția a doua a lucrării, apărută sub titlul *Spicuri din trecutul unui sat grăniceresc*, apărută la București în 1945, în a cărei prefață spunea: „Eram tânăr student atunci și satul trăia în mine cu toată puterea. Credeam – ca și azi de altfel – că dragostea pentru Pământul României, al Transilvaniei românești, trebuie să-și aibă suportul în iubirea față de satul de unde am plecat, față de oamenii, locurile, credințele și obiceiurile bătrâne ale acelora din mijlocul cărora ne-am ridicat. Splendoarea patriotismului curat și intransigent nu se poate asigura decât prin armonioasa diversitate a sensibilității din fiecă regiune, din fiecare sat. De aceea, în 1936 și în 1945 n-am voit decât să facem prin scris o apologie a gliei natale, a trecutului ei.” Broșura aceasta este astăzi de negăsit, lipsind chiar din fondul legal al Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca, ea putând fi reconstituită în parte doar din materialele publicate de autor în ziarele clujene amintite.

În 1937, preocupările sale ziaristice se extind și asupra Clujului universitar în care trăia, reportajele sale pe această temă fiind mult apreciate de către cititorii ziarului *Națiunea*, în care publică interesante și documentate reportaje stil Geo Bogza sau Brunea-Fox, încercând să surprindă pe viu viața reală și autentică a oamenilor din cartierele orașului. Rând pe rând, el ia în obiectiv principalele zone ale orașului de pe Someș, atât centrul cât și periferia orașului, prezentându-le publicului cititor sub forma unor reportaje inspirate și interesante, care reprezintă astăzi o mică monografie a orașului. Iată cum arăta la acel moment cartografia geografică a orașului, încercând de fiecare dată să identifice acea notă particulară care deosebea partea de oraș vizitată de celelalte zone ale orașului, caracteristici care veneau din așezare, arhitectonică, ocupații și mod de a fi al oamenilor. Iată titlul unora din cele mai izbutite reportaje: *Cartierul Andrei Mureșeanu, Colonia Petranu, Cartierul Făgețel, In Hajungar, Cartierul Silaghi, Cartierul Fluturi, Cartierul Someșeni, Terenul Bună-Ziua, Cartierul Nagy Gabor, Biserica din Alverna, Someșenii Noi, Bulgaria, Mănăștur, Sinuța – cartierul cerșetoarelor, Donat, Între Ape, Cartierul Grigorescu* etc. Este vorba de o cuprindere sistematică și temeinică a cartierelor orașului, văzute prin ochii unui gazetar care le vizitează la fața locului.

La terminarea amplului său reportaj, el se reîntoarce la vechile sale „cercetări istorice”, scoțând la lumină multe date de arhivă despre ținutul Năsăudului și despre târgul de la Rodna (*Românii din Valea Rodnei. Ultimul jude, în Națiunea română*, 1938). De acum datează preocupările sale pentru „istoria evreilor din ținutul Năsăud” (nr. 163-163), cercetări publicate abia în 1943 sub titlul *Evreii în Țara Năsăudului* (Brașov, 1943), „Biblioteca culturală năsăudeană nr. 4”, în Editura Asociației Scriitorilor și Gazetarilor Năsăudeni, după ce sub titlul generic de *Trecutul evreilor din Țara Năsăudului*, o publicase în 1943 în paginile *Tribunei* de la Brașov. Uneori, acestor însemnări le dă titlul de *Însemnări din vremuri bătrâne*. Una dintre cele mai interesante incursiuni istorice este cea care privește trecutul satului Maieru și aceste cercetări sunt publicate în *Națiunea română*, fiind axate pe istoria a două familii din sat: familia Ilieșiu și familia Boșca (*Două familii grănicere, în Națiunea română*, IV, 1938, nr. 8/ 13 ian., p. 1) Datele oferite despre acestea dovedesc vechimea celor două familii, care au dat Maierului mai multe generații de militari, primari, preoți și învățători, mulți dintre ei fiind implicați în revolta lui Tănase Todoran și suferind ca atare rigorile legilor austriece. Arborele genealogic al celor două familii ne dovedește faptul că mulți dintre ei au avut mai mult de două soții legitime, căci moartea unora dintre ele nu opreau pe grănicerii năsăudeni să se căsătorească din nou, având mai fiecare o casă plină de copii. Despre cei din familia Boșca, el spune: „Bocșănenii de azi sunt în genere oameni mărunți, vioi, harnici, cumpătați și prolifici”.

Privitor la intenția sa de a realiza monografia satului Maieru, în preambulul articolului găsim câteva mărturii privind concepția de lucru și greutățile pe care le-a întâmpinat din lipsă de documente. Pe de altă parte, el se arată a fi bine introdus în tehnica muncii și anchetelor pe teren, deoarece ar fi urmărit de aproape, în verile când își petrece vacanțele acasă, munca unor monografiști experimentați din școala lui D. Gusti, care au venit aici pentru a realiza monografia comunei Șanț. Nu întotdeauna i s-a părut că cercetătorii respectivi sunt și bine introduși în complicatul angrenaj istoric al problemei, și acest lucru îl mărturisește deschis în introducerea la acest articol despre familiile grănicere. Iată câteva reflecții pe această temă: „A face istoricul unei familii este pe cât de interesant, pe atât de greu /.../ Referind toate

acestea la granița năsăudeană un monograf al familiei trebuie să cunoască în amănunțime și istoricul ținutului, în special al regimentului de graniță, cu organizația lui militară, juridică, economică, și, în general, cu tot complexul evenimentelor prin care a trecut timp de aproape o sută de ani. Scriu toate acestea pentru că având plăcuta ocazie să urmăresc îndeaproape activitatea echipelor regale din județul Năsăud, am constatat că mulți dintre harnicii monografiști pe lângă toată bunăvoința nu ajungeau la rezultatul dorit”.

Gazetăria pe care o practică la *Națiunea și Națiunea română* capătă o nouă dimensiune atunci când tânărul măierean absolvă Dreptul. Numit din 27 iunie 1938 ca avocat stagiar la Baroul avocaților din Cluj, el se remarcă pentru acțiunea sa de a apăra cauza grănicerilor năsăudeni, acțiune strămutată și în presă, după cum o dovedește campania dusă de el împotriva arendașului Ion Filipovicz în paginile ziarului *Tribuna* condusă de prozatorul Ion Agârbiceanu. În această împrejurare, el renunță la pseudonimul Milu Mălin, folosit până atunci în presa clujeană liberală, și adoptă numele său adevărat de Emil Boșca-Mălin, nume cu care va semna de aici înainte toate materialele pe care el le trimite presei, când nu va recurge la prescurtări de genul *E.B.M sau (ebm) și e.b.m.*, revenirea la numele său adevărat vizând oarecum și o schimbare de ordin politic, deoarece de acum înainte el va milita doar în cadrul presei susținută de către Partidul Național Țărănesc din Transilvania, prima afiliere gazetărească fiind aceea la ziarul „Tribuna”, condus de marele prozator Ion Agârbiceanu începând din 1938 la Cluj.

În paralel, au loc și unele schimbări în viața și profesiunea sa, deoarece, de la 20 februarie 1940, este numit judecător la Judecătoria rurală din Cluj. Din păcate nu are ocazia să profeseze prea mult, căci la 2 septembrie 1940, el este nevoit să predea actele noilor ocupanți. Samavolnicul act mișelesc, pus la cale în cancelariile naziste ale lui Hitler și Mussolini, cu concursul scleratului Horthy Miklos, a echivalat pentru el cu un act ireparabil de trădare națională. Lucrul adus la cunoștința opiniei publice prin mitingul din 30 august 1940 din fața bisericii Sf. Mihail din Cluj, ocazie cu care a protestat cu mare hotărâre alături de Onisifor Ghibu și alții, ajungând să fie chiar încarcerat pentru protestul său vehement, după cum mărturisește ulterior. Întâmplările trăite

atunci cu ocazia părăsirii Clujului drag le-a relatat într-o suită de episoade, intitulate *Cluj 1940*, pe care, în 1945, le-a încredințat periodicului *Voința Transilvaniei* pe care o redacta la București, și care au constituit, alături de alte mărturii zguduitoare, materia unui volum comemorativ scos de noi în 2008 la Cluj sub titlul *Plânge Ardealul*. Părăsind în grabă Clujul suferințelor și aspirațiilor, după ce anterior dorise să rămână în orașul ocupat spre a-și susține conaționalii, Emil Boșca Mălin a trebuit să se hotărască în ultima clipă, deoarece putea ajunge din nou la închisoare în noile condiții schimbate. S-a oprit deocamdată la Câmpia Turzii, unde a fost numit judecător la Judecătoria de Pace de aici, având ocazia să aibă mereu sub ochi nedomolitul exod al românilor care luau calea pribegiei, principalul centru de triere și de consemnare fiind punctul de control de la Turda, unde rezida și consiliul principal de repatriere. Bulversările și tracasările de ordin politic și juridic suferite, l-au determinat să adâncească legislația de specialitate și să acorde o mai mare atenție acestui domeniu de activitate, în care se consuma vrând-nevrând o parte însemnată din viața sa. Este perioada în care e preocupat să se specializeze în legislația noastră, oferind numeroase exemple că ar fi putut ajunge un excelent jurist, după cum o dovedește lucrarea *Instituția procedurală. Ordonanța penală*, publicată la Turda în 1941, lucrare urmată de o alta, intitulată *Instanțe de conciliere la sate* (Turda, 1941). În rândul lucrărilor sale juridice, T. Tanco mai amintește una, cu titlul *Contribuții la istoria justiției Năsăudului*, care ar fi apărut în 1940, dar de care noi nu știm nimic. O bună parte din timpul său de lucru îl va rezerva de acum înainte cercetărilor sale din acest sector, cum se poate vedea din tematica intervențiilor sale din presă, unde deține sporadic rubrica *Tribuna juridică* în care atrage atenția asupra ultimelor apariții în acest domeniu, sau se ocupă de activitatea unor juriști importanți ai țării, cu contribuții serioase în domeniu. Destul dacă îi amintim pe Camil Negrea, Teodor Moșoiu, G. P. Docan, C. Hamangiu, Aurelian Ionașcu, Tudor Drăganu, C. Stoicescu (discutând cartea *Transformarea noțiunii de putere părintească*), N. Dașcovici, Eugen Heroveanu (*Execuții silite*), ș.a., fapt dovedit și prin prezența sa în reviste specializate, ca *Ardealul juridic*, *Notarul public*, *Ardealul administrativ* și *Pandectele săptămânale*, reviste care ar trebui cercetate sistematic pentru a reliefa cât mai exact latura juridică a

activității sale profesionale. Pe de altă parte, aceasta ar trebui întregită și prin investigarea amănunțită a manuscriselor sale, sector în care s-au semnalat mai multe lucrări cu o astfel de tematică, multe dintre contribuțiile sale din acest sector reprezentând până la ora de față o adevărată literatură de sertar, cum ne sugerează semnalarea unor titluri manuscrise de către Lazăr Ureche, ca: *Istoria justiției ardeleni, Contribuții la istoria avocaturii din Transilvania, Istoria presei juridice românești, Rolul avocaților în Unirea cu Patria-Mamă* ș.a. Prefațatorul cărții sale *Telepatie și hipnoză* menționează că autorul ar mai fi colaborat după ieșirea din închisoare la *Revista română de drept*, dar o cercetare minuțioasă în acest sens încă nu s-a făcut.

Preocupările de acest tip l-au urmărit multă vreme prin timp, deoarece în majoritatea publicațiilor la care a colaborat vom întâlni mereu și articole și foiletoane cu subiect juridic, cum ar fi: *Cinstita lege, Limba judecăților, Tratatul lui Camil Negrea, Examenul avocaților stagiați, Descălcirea averii țărânului român, Moartea a doi magistrați ardeleni, Jertfa magistraților tineri, Cruce și dreptate, Peteliștii și clienții lor, Noul regim al actelor de stare civilă, Magistrații și respectul crucii, Scaunul de judecată al protopopului Savu, Visuri de magistrați* etc., multe dintre acestea apărute în coloanele ziarului *Tribuna* din Brașov, condus de Gavril Pop, care îl chemase să facă parte din redacție în 1942. Colaborarea sa la *Tribuna* brașoveană, continuatoarea oficială a *Tribunei* lui Ion Agârbiceanu de la Cluj, aceasta fiind nevoită să-și întrerupă apariția din cauza dictatului de la Viena, a devenit deosebit de fertilă și s-a caracterizat printr-o serioasă propagandă în favoarea cauzei românești a Ardealului, printr-o acțiune convergentă cu alți încercați luptători pe tărâm publicistic, precum Lucian Valea (ajuns și el peste puțină vreme în aceeași redacție), Vasile Coman, Vasile Iluțiu, Ilie Dăianu, George Sbârcea, Ioan Oana, Ovidiu Drîmba, Mantolea, Gh. I. Nolla, C. Sasu, V. Copilu-Cheatră etc. Între numeroasele acțiuni inițiate de redacția ziarului s-au numărat și câteva celebre șezători, prilej de manifestare a solidarității naționale și de susținere a dreptății românești (Șezătoarea de la Făgăraș, de la Turda, Brașov etc.).

Un alt mod de participare mai directă la viața colectivă a provinciei sale schingiuite a fost acela de rediscutare și re-întemeiere juridică a legislației noastre în raport cu tradițiile istorice

ale unui drept legislativ bine consolidat în timp. Gândind în acest fel armonizarea și racordarea justiției noastre în raport cu străvechiul drept românesc, E. Boșca-Mălin s-a dovedit un bun propagator pentru cauza națională, iar intervențiile sale din presă s-au bucurat de o unanimă apreciere. Plaja mare de teme și subiecte abordate atestă faptul că ne aflăm în fața unui jurist experimentat, posesor a multiple cunoștințe și moduri de a le pune în evidență, că articolele cu astfel de subiecte sunt în măsură să vorbească contemporanilor pe limba vechilor legi ale țării, așa cum o putem constata din numeroasele reminiscențe de limbă rămasă în graiul poporului de fiecare zi, și care sunt legate de sfera de aplicabilitate a justiției populare, prin intermediul vechilor precepte juridice stabilite de *jus valahicus*, în vigoare multă vreme în satele românești, unde a fost exercitat de juzii și cnejii comunali în biserica satului. Nici obiceiul de a consulta „sfatul moșnegilor” n-a fost părăsit decât târziu și faptul că se întâlnește în mod curent expresia că „pacea place lui Dumnezeu” e o dovadă că înțelesul ei a fost în conformitate cu credința justițiară a locului. Alte articole ale sale vorbesc de lupta pentru exercitarea din partea satului a dreptului de crâșmărit sau de pășunat, lupta comunității grănicerești pentru averile dobândite de-a lungul timpului marcând un proces de lungă durată cu multiple implicații sociale, politice, naționale. O problemă de mare actualitate ridicată de el într-unul din articole privește dreptul țăranilor de a-și revendica schimbarea numelui, deoarece în Ardeal foarte multe din numele locuitorilor satelor au fost „înstrăinate” de notarii unguri, care le-au tradus sau pocit sau care le-au maghiarizat, profitând de puțină știință de carte a sătenilor. Or, acum, potrivit unei legi în vigoare, ei pot solicita revenirea la vechiul patronim românesc. Din păcate, observă el, acțiunile de acest tip sunt foarte lente și reduse numeric, în timp de câțiva ani în județul Turda având loc doar opt procese cu acest subiect, pe când, în realitate, potrivit registrelor preoțești, sunt douăzeci de mii de nume înstrăinate.

Un merit cu totul special poate fi atribuit gazetarului Emil Boșca-Mălin în direcția resuscitării interesului pentru mica/ marea monografie sătească. Debutând în publicistică cu o astfel de lucrare consacrată trecutului satului său, Emil Boșca-Mălin a rămas toată viața un fidel sprijinitor și propagator al valorilor satului. Potrivit acestei viziuni, el a deschis în paginile *Tribunei* brașovene rubrica *Din sate ardeleni*,

pe care a ținut-o cu o anume regularitate, aducând în fața cititorilor realitățile sociale, culturale, etnografice, folclorice, școlare, bisericești ale satelor noastre, spre a găsi punți și elemente de modernizare civilizatorie, dar și de a păstra comoara de tradiții care ne definește apartenența etnică. Unul dintre exemplele cele mai eclatante este cel intitulat *În biserica popii Mazăre*, reportaj consemnat la Ceanu Mare, unde a cunoscut o comunitate rurală admirabilă (*Prin satele ardelene. La biserica popii Mazăre*, în *Tribuna*, II, 1942, nr. 311/ 26 aprilie, p. 2). Un alt sat pe care îl vizitează este Vișoara de lângă Câmpia Turzii, ocazie cu care ne relatează opinia bătrânilor satului cu privire la relația dintre dezvoltare și conservare (*Prin satele ardelene. În orașul Agribic*, în *Tribuna*, II, 1942, nr. 328/ 20 mai, p. 2). Un asemenea proces este sesizat și la Câmpia Turzii, unde stă de vorbă cu moșnegii Ion Porcilă și Gheorghe Deac, care se luptă cu deciziile unui primar pripășit prin zonă, care nu are aderență la sufletul etnic românesc, perpetuat în timp și datorită scaunului de judecată al protopopului Savu, păstrător al datinelor străbune (*Prin satele ardelene, Câmpia Turzii*, în *Tribuna*, III, 1942, nr. 435/ 25 sept., p. 4). În altă parte scrie despre călătoria sa la Boju, dar și în Țara Hațegului, ocazie cu care a vorbit despre *Azilul de bătrâni din Hațeg*, găsind de mare interes astfel de așezăminte (*Azil de bătrâni la Hațeg*, în *Tribuna*, II, 1942, nr. 333/ 28 mai, p. 3), după cum alte două reportaje de succes sunt efectuate în satele de unde își trag originea doi scriitori, Crăciunelul de Sus al lui Octavian Goga și Tritenii lui Pavel Dan. Și într-un caz și în celălalt contactul cu cei trăitori aici îi prilejuește o raportare continuă la opera literară a celor doi scriitori în cauză și a modului cum ea a fost percepută aici (*Lumină peste oameni și vremi. Crăciunelul de Sus*, Ibidem. Nr. 355, 359, 361). În special în satul lui Pavel Dan el stă de vorbă cu lelea Nastasia, rudă și eroină a scrierilor lui Pavel Dan, iar spovedania acesteia rămâne o filă de istorie literară autentică (*Pavel Dan și sătenii săi. O vizită în Tritenii de Sus și Spovedania lelei Nastasia*, nr. 469 (5 nov.) și 470/ 6 nov., p. 3).

Cu totul meritorii sunt reportajele sale dedicate Brașovului, oraș care este văzut prin prisma trăirilor și schimbărilor sale de la o săptămână la alta (*Brașovul într-o săptămână. De luni până sâmbătă*, reportaje prin care ziarul brașovean își mărește eficiența la public, prin aducerea în prim plan a unor întâmplări semni-

ficative sau a unor case cu trecut documentar cert (*Casa Filitti*, în *Tribuna*, II, 1942, nr. 473/ 9 nov., p. 3). Ceea ce definește modul de lucru al scriitorului în astfel de situații este permanenta răscolire a trecutului (unul din reportaje, cel consacrat Sadului și celui dintâi profesor universitar român, Ioan Molnar Piuaru, se și intitulează *Scormonirea trecutului!*) și aducerea la lumină a cărților vechi depozitate de bisericile satelor pe unde călătorește (*Preoții și cărțile vechi*) și, mai ales, a însemnărilor de pe astfel de cărți vechi, însemnări care dau seama de trecutul cultural al satelor, de viața unor familii și a unor proprietari care au înzestrat lăcașurile de cult cu astfel de cărți. În ultimă instanță, avem de-a face cu un interesant act de sociologie literară, iar consemnarea înscrisurilor de pe vechile cărți bisericești cu acte certe de mentalitate literară, ca să nu mai vorbim de importanța acestor însemnări pentru circulația vechilor cărți bisericești.

Mulțimea articolelor, consemnărilor și însemnărilor lui Emil Boșca-Mălin din paginile *Tribunei* brașovene nu poate fi prezentată în paginile fugare ale acestui material. Una dintre rubricile predilecte s-a chemat mult timp *Încrестări*, alta – *De luni până sâmbătă*, alta – *Din sate ardelene*, sau *Zi de zi*. Umplerea cu material a unor asemenea rubrici nu înseamnă că el a ocolit cu totul materialele cu tematică istorică („cercetări istorice”) sau cultural-literară, ocazie cu care a prezentat cărți sau personalități literare. Astfel, este de consemnat frumosul portret pe care i l-a închinat directorului arhivelor din Cluj, Ștefan Meteș, despre care a scris cuvinte extrem de frumoase, caracterizându-l ca pe un adevărat om al documentelor: „Atras între hrisoavele cu peceti grele de suferința valahă ale Ardealului, în mijlocul maldărelor înăbușitoare de dosare care au înfruntat, Dumnezeu știe cum, veacurile, Ștefan Meteș întoarce vremurile vechi pentru rosturile noi de astăzi”. A vorbit de asemenea despre *Progresul cultural al Transilvaniei după Unire* (nr. 312), despre „*Biblioteca Beiușului*” (nr. 350), despre cartea de poezie a lui I. Ch. Severeanu, *Flori caligrafice*, despre mormântul lui Mihai Viteazul și cinstirea lui, despre trecutul drapelului românesc, despre spiritul și cultura Blajului, despre activitatea lui Nicolaus Olahus sau, mai recent, despre pribegia din 1940. Această amintire din urmă echivalează cu zguduitorul mărturie despre refugiul din Cluj, despre care mărturisește că face parte dintr-o scriere mai amplă cu titlul *Se trag clopotele-n*

dungă. Scrierea de care e vorba nu poate fi alta decât cea intitulată ulterior *Cluj 1940*, deoarece episodul cu care se deschide relatarea poartă chiar acest titlu, respectiv *Se trag clopotele-n dungă*.

Remarcabile sunt de asemenea paginile sale despre gazetarii ardeleni (nr. 348) și despre gazetele conduse de ei la București, dar și despre congresul presei din același an, despre care a vorbit în materialul *Soborul gazetărilor ardeleni* (nr. 503). La adunarea generală a Sindicatului presei din Ardeal și Banat ținută în ianuarie 1943 la Sibiu, Emil Boșca Mălin a fost ales în comitetul de conducere alături de Constantin Hagea și Aurel Buteanu. De pe această poziție, el a militat continuu pentru libertatea de expresie, făcând numeroase memorii și proteste împotriva cenzurii, cum este cel din 23 februarie 1941, despre care dă mai multe detalii în cartea sa *Lupta presei transilvane*. Acolo sunt înfățișate numeroase episoade legate de boicotarea cenzurii, dar și de adresele oficiale pe care le-au trimis ocârmuitorilor în numele respectului pentru libertatea cuvântului. Sunt invocate acolo cazuri concrete trăite de el în redacția ziarului *Tribuna* de la Brașov, când „grupul lui Ghiță Pop” s-a comportat cu mare demnitate prin știrile și comunicatele transmise, la fel ca acela condus de C. Hagea la „Ardealul”, când a sfințit crucea lui G. Coșbuc din cimitirul Bellu, fapt care le-a adus o iminentă amenințare cu lagărul. În acest lanț de gazete luptătoare pentru cauza Ardealului s-au înscris și alte publicații de ținută, cum au fost *Plaiurile nășăudene* ale lui Boșca-Mălin, *Lumea și țara* a lui Sebastian Bornemisa, *Viața* lui Liviu Reboreanu, care a adăpostit scrisul lui George Sbârcea, *Timpul* la care a scris Octavian Neamțu, sau *Universul* în paginile căruia s-a manifestat Liviu Hulea. Pledoarii pentru cauza Ardealului au fost reperate și în *Curentul*, unde a scris Boșca Mălin, dar și în *Dacia rediviva* și *Transilvania noastră*, publicații devotate aceleiași cauze, cu care autoritățile servile și obediente presiunilor germane au avut mult de furcă. Potrivit directivelor lui Killinger orice aluzie privitoare la Ardeal și la lupta lui milenară era zădărnicită. În articolul intitulat *Gazetari ardeleni la București* din *Tribuna* (nr. 348), acest lucru face obiectul unei ample treceri în revistă, după cum în altă parte a evocat aceste momente de rezistență prin cultură, scriind: „Neobositul ardelean cu scris molcom C. Hagea a ridicat în înălțimi stindardul săptămânal al Ardealului, în coloanele căruia fâlfâie inima

tuturor refugiaților, ajutat de poetul drag nășăudean Iustin Ilieșiu și de scrisul modest al lui Ion Costea /.../ Oameni aspri, neînduplecați, gazetarii își induc pretutindeni tăcerea și dârzenia, tăcuți și cu pumnii strânși”.

Pe aceeași poziție se află el când urmărește activitatea Asociației presei din Banat condusă de Aurel Cosma, căruia îi consacră un articol omagial (*Sărbătorirea unui gazetar*) și îi prezintă activitatea de folclorist. Alteori stă de vorbă cu bătrânul gazetar C. Cosco pentru a reînvia în fața publicului cititor aspecte din viața și activitatea gazetărească a doi publiciști ardeleni care s-au realizat dincolo de munți, și anume Al. Ciurcu și Ion Russu-Abrudeanu (*Isprava a doi gazetari ardeleni*). Prezența elementului românesc și a aspirației naționale este în permanență subliniată atât prin acțiunile evocate, cât și prin întâlnirile cu oameni care duc în suflet dorul țării, cum este acel Vasile Pinte de la Mocod pe care îl întâlnește în drumul său la Bolgrad în Basarabia și Cernăuți în Bucovina. Faptul că ostașul cânta doine ardelenesti îl impresionează în așa fel, încât la Anul Nou 1943 își rezervă dreptul de a scrie articolul editorial din *Tribuna* cu titlul *De anul nou, grăiește tinerețea ardeleană*, omagiind jertfa ostașului român de pe câmpurile de luptă, căci ea se face pentru reîntregirea țării, temă reluată mai târziu în articolul *Ne-am făcut dator*. În același spirit este evocat și Mănășturul, iar Satulung și Săcele rămân în continuare alte repere pe harta sa sentimentală.

Un rol important îi revine lui Emil Boșca Mălin în acțiunea de strângere a gazetărilor și condeierilor nășăudeni într-o singură grupare cu scopul de a scoate o revistă și de a susține o editură. Apelul său pe această temă este publicat la 14 septembrie 1942 în *Tribuna*, invitând pe toți cei care doreau să acționeze în acest sens la sediul ziarului *Tribuna* la 20 septembrie ora 10, unde vor fi salutați de Gavril Pop, directorul ziarului și se vor lua măsuri de organizare a unei Asociații a scriitorilor și ziariștilor nășăudeni. Ideea sa este salutată de un alt nășăudean, Valeriu Ceuca, în articolul *Scriitorii nășăudeni* (nr. 142), calificând-o drept o inițiativă demnă de luat în seamă, și încheind cu cuvintele: „Am vrea deci ca rândurile și inițiativa harnicului prieten Emil Boșca-Mălin să aibă răsunetul cuvenit”. Se pare că acest lucru s-a și întâmplat, deoarece mai multe broșuri editate ulterior de jurnalist poartă mențiunea de „Biblioteca culturală nășăudeană”, Emil Boșca-Mălin fiind ales în acel an și membru al Asociației scriitorilor

români din Ardeal, condusă de Victor Papilian, după cum ne confirmă una din informațiile sumare ale ziarului (*Noi membri ai Asociației scriitorilor români din Ardeal*, în *Tribuna* nr. 388/ 1942).

Sunt anii unei imense dăruiri pe tărâmul presei și al scrisului, ani în care Emil Boșca Mălin își pune întreg talentul și întreaga capacitate în slujba servirii intereselor majore ale neamului, neam care trecea în acei ani prin etape grele de sacrificiu și greutate de tot felul. Fără să i se pară că se depărtează de țelul și menirea pe care le-a slujit anterior, el acceptă în aprilie 1943 propunerea lui Pamfil Șeicaru de a face parte din redacția ziarului său, „Curentul”, unul dintre cotidienele cu cea mai mare priză la public în acel moment alături de „Universul” lui Stelian Popescu. Sunt anii cei mai fertili din activitatea sa gazetărească, ani în care scrisul său este difuzat în cele mai diverse medii ale societății românești și când el are puterea să dovedească că este la înălțimea cerințelor pe care o presă de elită din lumea gazetărească a Bucureștilor o pretinde din partea sa. După ce trecuse prin școala scrisului jurnalistic transilvănean de la *Națiunea*, *România nouă*, *Tribuna* lui Agârbiceanu, *Tribuna* din Brașov condusă de Gavril Pop, acumulând de fiecare dată noi cunoștințe în domeniu, el poate face acum dovada înzestrării sale plurale atât ca reporter de teren, cât și ca redactor de știri culturale sau juridice, ca un veritabil comentator al actualității social-politice, dar, mai ales, ca un purtător al celei mai desăvârșite spiritualități transilvănene. Or, gazetarul de mare clasă care a fost Pamfil Șeicaru și-a dat seama că problema Ardealului este o problemă de maximă importanță în economia știrilor cu care ziarul său trebuia să iasă pe piață, astfel că miza aceasta trebuia recompensată printr-o mai atentă distribuție de spațiu publicistic. Este momentul în care el se străduiește să creeze în interiorul ziarului său o politică susținută și de mare anvergură dusă în favorul cauzei Ardealului de Nord, temporar înstrăinat, dar care răbufnea la suprafață cu o forță greu de stăpânit. Mișcarea lui Pamfil Șeicaru este făcută cu multă inteligență și cu dibace intuiție gazetărească, astfel că ponderea știrilor care se încep să se vehiculeze aici să-și dobândească rolul lor coercitiv. Faptul că alături de nume de gazetari consacrați, precum Romulus Dianu, Romulus Șeișeanu, C. D. Negoită (profilat pe actualitatea italiană), Al. Popescu-Telega, cu știri din Spania, George Sbârcea, cu o largă paletă de comentarii diverse, Petre

Țincu, profilat pe problema germană, Al. Raicu, comentator literar, Joachim Botez, cu memorialistica sa de călătorie de pe întreg mapamondul, își face loc și un gazetar din Ardeal, este începutul unei epoci pentru receptarea de care se bucură acest ziar în Transilvania. Efortul de informare și de prezență consistentă făcut de gazetar e substanțială, și ea se traduce practic prin prezența sa zilnică în coloanele cotidianului. Rubrica pe care se străduiește s-o impună încă de la început poartă numele de *Răsfoind presa transilvană*, apoi va continua, e drept sporadic, rubrica sa mai veche *Încrustări*, alături de o alta, mai nouă, *Vitrina ardeleană*, rezervată mai ales comentariul de cărți și lecturilor preferate. Cu o putere de muncă cu adevărat admirabilă, el abordează aici o largă gamă de subiecte, pe care le tratează alert, cu impresionantă documentație, și cu spiritul militant al românului transilvănean care n-a abdicat nici o dată de la campania sa de pedagogizare civică și de afirmare a solidarității naționale. Prima semnătură o întâlnim la 17 aprilie cu titlul *Presa ardeleană*, ca apoi să vorbească despre *Ortacul lui Coresi* (Honterus), *Cercul de studii etnografice din Banat*, voluntarii gărzilor naționale din Ardeal la 1918, mișcarea juridică din Brașov, tradiția de luptă a avocaților ardeleni etc. Desigur că predomină subiectele cu caracter istoric, și ele sunt extrem de numeroase, cum ar fi paginile despre Samuil Micu, despre mișcarea lui Tănase Todoran din zona regimentelor grănicerești de la 1763, *Cultul Anastasiei Șaguna*, amintirea lui Iuliu Coroianu, *Clujul durerilor românești*, *Iancule*, *Măria Ta*, *linia luptei lui Bărnăușiu*, *viteazul Țării Lăpușului*, *Pintea*, *Flacăra de la Arad* (V. Goldiș), situația liceului din Năsăud, mormântul lui Mihai Viteazul etc. De foarte multe ori este adusă în discuție activitatea Astrei, prestigiul unor ierarhi bisericești, noile contribuții de istorice ale lui Ion Lupaș și ale altora, moartea unor luptători pentru cauza națională (Casiu Maniu) etc. etc. Numai în răstimpul anului 1943 numărul articolelor, reportajelor și consemnărilor sale se ridică la câteva zeci, astfel încât activitatea sa jurnalistică din paginile *Curentului* este una cu totul remarcabilă. Desigur, că o dată cu instaurarea la putere a comuniștilor, faptul că a colaborat la *Curentul* va deveni una din acuzele cele mai grave, pe lista gazetarilor condamnați figurând atât Pamfil Șeicaru, cât și Romulus Șeișeanu și Romulus Dianu. Apoi va trage greu în cumpănă broșura sa despre evreii din Țara Năsăudului, în care sinceritatea sa dezarmantă va fi aspru

etichetată de noii ocârmuitori, mai ales că printre cei pe care i-a atacat direct s-a numărat și Ana Pauker. Dincolo de vinile reale sau imaginare pe care noul regim le va contabiliza cu o vădită lipsă de clemență, activitatea sa publicistică a fost una de mare demnitate națională, de mare curaj al opiniei și pusă în directă legătură cu năzuințele cele mai fierbinți ale neamului din acel moment. Conștient de faptul că generația sa se simțea datoare să țină mereu trează conștiința și demnitatea națională, Emil Boșca-Mălin s-a aflat mereu în platonul fruntaș al gazetărilor angajați politic și moral în marea luptă pentru reîntregirea teritoriului pierdut.

Pentru a aduce la cunoștința opiniei publice acest îndelung martiraj de lupte și suferințe, Emil Boșca-Mălin a scris și publicat în 1945 cartea *Lupta presei transilvane* (Biblioteca politică transilvană, nr. 2), carte din păcate destul de ocolită și puțin pusă la contribuție și astăzi, și care face din el un remarcabil istoric de presă, despre care scrie în prefață: „În lucrarea aceasta am adunat întreg răul pus de-a curmezișul luptei gazetărilor ardeleni ce și-au strigat cu hotărâre voințele pe ulițele întortocheate ale istoriei, toate încercările de strivire ale entuziasmelor românești desfășurate pe linia destinului Neamului din Transilvania. E o încercare de a prezenta cenzura sub multiplele ei forme.” Despre aceste forme destul de strivitoare el a vorbit mai ales în paginile din urmă când a evocat cenzura sub regimul antonescian și în perioada aservirii țării colosului nazist german, când a putut să dea la lumină astfel de caracterizări pline de adevăr: „Capitolul cel mai frumos al scrisului ardelean de după 1918 l-au înregistrat gazetarii din Transilvania în perioada dictaturii de patru ani a lui Antonescu. Reprezentată printr-o întreagă falangă de condeie naționaliste tinere, presa ardeleană, fie că a apărut în Transilvania, fie în Capitală, a avut o singură țință luminoasă: întregirea hotarului dărâmat de Viena. Din acest punct de vedere contribuția gazetărilor ardeleni din anii 1940-44 nu era decât o continuare a luptei pentru Ardeal dusă de publiciștii transilvani refugiați la București în 1914, când, întocmai ca în 1940-44, politica externă a țării n-a fost prin nimic mai puternic influențată decât prin acțiunea energetică a acestor luptători care n-au văzut decât un singur drum pentru mântuirea neamului românesc și pentru afirmarea europeană a României: dezrobirea Transilvaniei și Unirea ei cu Țara Românească.”

Pentru realizarea acestui scop, gazetarii transilvăneni s-au folosit de orice modalitate de luptă. În paginile *Tribunei* brașovene au apelat la titluri care duceau cenzura în eroare; la *Curentul*, unde Boșca-Mălin a ajuns redactor, el a introdus o rubrică nouă, intitulată *Răsfoind presa transilvăneană*, în cadrul căreia s-au vehiculat titluri ca acestea: *Vrem întreg Ardealul*, *Frați de luptă la datorie, suntem opriți, suntem mințiți*, *Vrem slobozenie de vorbă*, *A sosit un nou convoi*. În ultimul se scria următoarele: „Presa de toate mărimile și din toate colțurile pământului românesc e silită să preumbe zâmbetul cinic al tăcerii pline de dezagregare. Rezultatul firesc e că voințele mulțimilor se întetesc, nervii se întind, gata să pleznească. Se oprește presa, dar nu se poate zăgăzui formidabilul vifor subteran din satele transilvane, gata de descărcări vulcanice pentru înmulțirea surprizelor”.

În acești ani dificili, E. Boșca-Mălin a avut o atitudine gazetărească demnă și plină de responsabilitate față de publicul cititor. După actul de la 23 August 1944, Iuliu Maniu i-a încredințat funcția de șef al propagandei și al presei din partea partidului său, responsabilitate pe care a încercat să o îndeplinească cât mai bine, îmbinând-o armonios cu activitatea sa din sânul Sindicatului Presei din Transilvania și Banat. Pe de altă parte, a condus în calitate de director revista *Plaiuri născădene* și a militat pentru înființarea unei Asociații a ziariștilor născădeni, convocându-și confrății din acest ținut la o ședință specială pe această temă. Prestația sa jurnalistică s-a concretizat în acești ani și prin redactarea ziarului *Voința Transilvaniei*, ziar care a adus mari servicii cauzei transilvane. În mai 1946 este pe punctul de a fi arestat, dar a scăpat ca prin minune, recurgând apoi la viața în clandestinitate, stând ascuns 6 ani, după care au urmat 12 ani de detenție politică, cei mai buni ani din viața sa consumându-se în uitare și izolare, departe de masa de lucru. Chiar dacă activitatea sa de ansamblu nu îl ridică în prim-planul vieții jurnalistice a epocii, totuși ea aduce același entuziasm cinstit și plin de energie pus în slujba celor de jos și amărâți, iar munca sa pe acest tărâm îl face demn de atenție și de cinstire postumă. Astăzi numele de Emil Boșca-Mălin impune respect și atenție atât din partea specialiștilor, cât și a marelui public cititor, ca unul care a înnobilit suferința și a transformat-o în exemplu de dăruire pentru cauza comună, a tuturor.

Un om pentru eternitate: Solomon Haliță

Icu CRĂCIUN

Am așteptat cu mare interes monografia dedicată lui Solomon Haliță, patronul Liceului din Sângeorz-Băi. Știam de ceva vreme că dl. Alexandru Dărăban lucrează la ea. Iată că astăzi mi s-a ivit ocazia să scriu despre această carte.

Înainte, însă, se cuvine să spun câteva cuvinte despre autorul ei. Așadar, dl. Alexandru Dărăban este absolvent al Facultății de

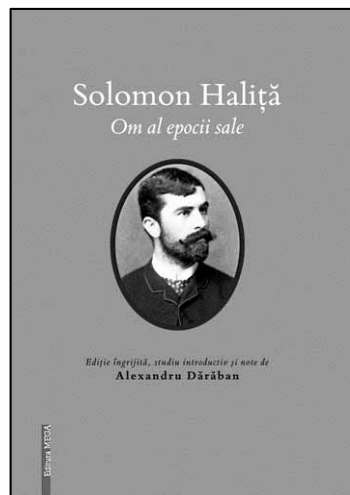
Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, cu masterat la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, și autorul cărților: *Ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog* (ed. Charmides, Bistrița, 2010), *Plânsul do-
rului* (versuri, ed. Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2013), *Ieromonahii Antonie și Ioachim Bâznog*

(ed. Sf. Nicolae, Brăila, 2013), și *Mântuirea politrucilor* (eseuri, ed. Sf. Nicolae, Brăila, 2014). Alături de dl. prof. Florin Hodoroga, este fondatorul revistei *Pisanii sângeorzene*, una din revistele de mare ținută din România. A colaborat cu diverse articole la: *Actualitatea de Bistrița*, *Monitorul de Cluj*, *Isus Biruitorul* (Sibiu), *Străjerul ortodox* (Bacău), *Cuibul visurilor* (Maieru) și are rubrică permanentă în revista *Renașterea* din Cluj-Napoca; de asemenea, a participat și participă la emisiuni pe teme religioase și literare organizate de Radio Cluj și Radio Renașterea.

Pasiunea pentru viața și opera acestui om se explică prin faptul că, la rândul său, dl. Dărăban este originar din acest oraș-stațiune

și absolvent al liceului din această localitate. Volumul se intitulează *Solomon Haliță. Un om al epocii sale*, a apărut la editura Mega, din Cluj-Napoca, cu sprijinul financiar al Liceului Teoretic Solomon Haliță din Sângeorz-Băi, și beneficiază de o prefață pertinentă, semnată de dr. Mirela Popa-Andrei, de la Institutul de Istorie George Barițiu din Cluj-Napoca al Academiei Române.

Lucrarea este structurată pe șapte capitole (I. *Din Borcutul Sângeorzului la Viena*, II. *Primirea bursei de studii*, III. *Student la Viena*, IV. *Cărturar și demnitar peste Carpați*, V. *Dorul de Ardeal*, VI. *Prefect în județul natal*, VII. *Liceul din localitatea natală îi poartă numele*), apoi nelipsite *Considerații finale*, la care se adaugă *Anexele*, care cuprind: 3 articole despre Solomon Haliță, scrise de Grigore Pletosu, I. C. Frunză (cu numele real I. C. Panțu) și de dr. Grigore Silași, continuate de 18 articole publicate de Solomon Haliță în revista *George Lazăr* și se încheie cu: 11 cuvântări rostite de diferite personalități ale timpului la înmormântarea sa, un memoriu al doctorului Laurențiu Oanea adresat ministrului învățământului din 1967, memoriul doctorului Mircea Haliță către Consiliul Popular din Sângeorz-Băi și scrisoarea acestuia trimisă conducerii liceului, precum și scrisoarea d-nei Elena Secoșan, nepoata lui Solomon Haliță, către aceeași conducere a liceului, toate pledând pentru ca tânărul liceu să poarte numele ilustrului său concetățean, lucru care s-a realizat de-abia în 1996. Țin să precizez că dr. Laurențiu Oanea a fost secretarul Marii Adunări de la Alba Iulia și semnatarul Actului Unirii de la 1 Decembrie 1918 în calitate de notar al Adunării; din memoriul său iese în evidență modestia lui Solomon Haliță, o calitate rar

întâlnită la administratorii țării de astăzi; iată ce scrie sângeorzanul Oanea în memoriul său: „La deschiderea Marii Adunări de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, dr. Ștefan C. Pop l-a salutat (pe Solomon Haliță) cu aceste cuvinte: *Cu dragoste deosebită salut un reprezentant al României, care nu voiește să joace un rol politic și de aceea nu voiește să fie pomenit cu numele său*”. Da, acest bărbat de seamă al nației române a fost mai mult un om al faptelor și mai puțin al vorbelor zornăitoare, aspru cu aceia care nu-și îndeplineau responsabilitățile, dar generos cu cei care și le făceau exemplar.

După finalizarea studiilor primare (la Sîngeorz-Băi), gimnaziale (la Năsăud, perioadă în care de numele său se leagă înființarea Societății „Virtus Romana Rediviva” și a revistei *Musa Someșană* – la care va debuta și George Coșbuc) și a celor superioare la Viena (ajuns student cu ajutorul stipendiilor grănicerești, unde urmează cursurile de pedagogie și psihologie, audiind aceiași profesori pe care în urmă cu 10 ani îi audiasc și Eminescu), datorită spiritului său naționalist, aflăm din această carte că Solomon Haliță a trecut Carpații (aidoma multor români de ispravă din Ardeal) și și-a pus toată priceperea și energia în slujba statului român. Aici, între 1883-1896, a fost profesor și director la: Dorohoi, Bârlad (unde va înființa și revista *George Lazăr* și va primi cetățenia română în 1888) și Galați, iar când prietenul său, Spiru Haret, a ajuns ministrul instrucțiunii publice, Solomon Haliță a devenit mâna dreaptă a acestuia, fiind numit inspector general inamovibil al învățământului, cooptat și ca membru în Consiliul General de Instrucție, în această calitate contribuind la alcătuirea proiectului de reformă a programelor școlare și a Legii pentru învățământul primar. Așa cum bine arată în prefață d-na dr. Mirela Popa-Andrei, în afară de activitatea cultural-educativă (inclusiv înființarea școlilor de învățători), Solomon Haliță „a creat, organizat și condus

bănci populare, case de economii școlare, cooperative satești, cantine pentru copii, cercuri culturale, șezători satești, cursuri pentru adulți, biblioteci populare, asociații didactice, reviste de specialitate” (p. 9), toate pentru propășirea și emanciparea neamului românesc; puțină lume știe că acesta, împreună cu George Coșbuc, au alcătuit *Abecedare* și *Cărți de cetire*, care au circulat mulți ani prin școlile noastre. După marele act istoric de la 1 Decembrie 1918, act la care Haliță a participat efectiv, el fiind printre primii care au organizat acțiunile premergătoare marelui eveniment, primind misiunea din partea guvernului român, aflat în exil la Iași, de a uni în cuget și simțire românească reprezentanții importanți ai Partidului Național Român din Transilvania și delegațiile românilor participanți la Marea Adunare de la Alba Iulia, sângeorzanul nostru a ajuns și prefect al județului Bistrița-Năsăud (spre sfârșitul vieții), ocazie cu care a înființat aici: 3 licee (două în Bistrița și unul la Năsăud), 4 școli de meserii (la Năsăud, Prundu-Bârgăului, Telciu și Sângeorz-Băi), Școala Normală de Învățători din Năsăud (inițial, a purtat numele lui Solomon Haliță) și celebra Societate „Regna”; de asemenea, în 1925, la inițiativa lui s-au construit cele două fabrici de cherestea din Ilva Mică și Valea Mare. Din păcate, cel care se născuse în anul unirii Moldovei cu Țara Românească (1859) avea să treacă Styxul în anul următor (1926) în 1 Decembrie, an, zi, și lună predestinate acestui brav bărbat român.

Prin această carte, dl. Alexandru Dărbăban l-a transformat pe Solomon Haliță dintr-un om al epocii sale într-unul menit să trăiască întru eternitate ca una din figurile cele mai ilustre pe care le-a dat României localitatea Sângeorz-Băi. Îl felicit pe autor pentru efortul depus și sunt convins că absolvenții liceului, citindu-i cartea, vor rosti cu și mai mare respect și mândrie numele patronului lor.

Pavel Dan, culegător de folclor

Aurel PODARU

Folclorul a însemnat pentru Pavel Dan, ca și pentru mulți alți scriitori români, de altfel, un obiect fertil de investigații creatoare. O modalitate de pătrundere în real, autorul punând accentul pe credințe, obiceiuri, datini, superstiții, proverbe, zicători, presărându-și narațiunea cu frânturi de cântece, de bocete etc. Iar originalitatea artei acestui mare prozator, așa cum remarcă și Ion Chinezu, primul său editor, constă tocmai în îmbinarea unui realism acerb cu un fantastic care coboară de-a dreptul din basm, din baladă și din descântece. Preocuparea lui Pavel Dan pentru folclor, manifestată încă de pe băncile liceului turdean, s-a concretizat, în 1932, în realizarea unei culegeri de obiceiuri, povești, snoave, legende, doine, strigături și descântece din comuna sa natală, Tritenii de Jos (culegere în variantă dialectală), rămasă în manuscris, timp de 75 de ani, la Arhiva de Folclor a Academiei Române, Filiala Cluj, până în 2007 (anul centenar al nașterii scriitorului), când a fost publicată de noi cu titlul: *Pavel Dan, Literatură populară. Caiete* (Editura Clubul Saeculum Beclean). Fiind reprodusă ulterior (atât varianta dialectală, cât și cea literară) în volumul *Pavel Dan. Opere*, ediție critică de Aurel Podaru, studiu introductiv de Andrei Moldovan.

Am primit, recent, din partea distinsului universitar clujean Sergiu Pavel Dan, fiul prozatorului, el însuși scriitor remarcabil (cărui îi aducem, și pe această cale, calde mulțumiri), un carnet tip vocabular în care sunt transcrise *Cântece populare* și *Cântece din Tritu de Jos*, culese de Pavel Dan, pe care le încredințăm, iată, revistei *Mișcarea literară*. Cu mențiunea că acestea sunt inedite. Iar ortografia este adaptată normelor în vigoare.

Pagini inedite

Pavel DAN

Cântece populare

1.

Măi bădiță bădișor
Nu te ținea așa mândru
Că la tine nu mi-i gându,
Că tu bădișor, tu n-ai
Nice brazdă de moșie
Numa peană-n pălărie,

Nici n-ai brazdă de ogor
Numai cioareci cu șinor.

2.

Tăt de ăștia mi-o fost dragi
Cu cizme și cu nădragi
Că se-naltă frumușel
Și sărută cinășel.

3.

De-ar fi cerul de hârtie;
Da' nu-i scriitor să scrie
Binele din holteie
Și-o mândruță din fetie.

4.

Așa zic mândrele mele
Să mînc și să beau cu ele
Ș-apoi să mă uit la stele.

5.

Cîntă cucu, mierla zice
Taci voinice nu mai plînge
C-om trece la Moldova
Că Moldova-i țară bună
Cine merge nu mai vine
Făr' cine-i un rău de cîne.

6.

Măi bade de la Budiu
Nu-nșela murgu-n pustiu,
Că măicuța nu m-a da
Dup-un om ca dumneata
Că ți-i groasă mustața
Și mi-i mânca viața
Barba-mpunge, gura pute
De urât îți poate-ajunge.

7.

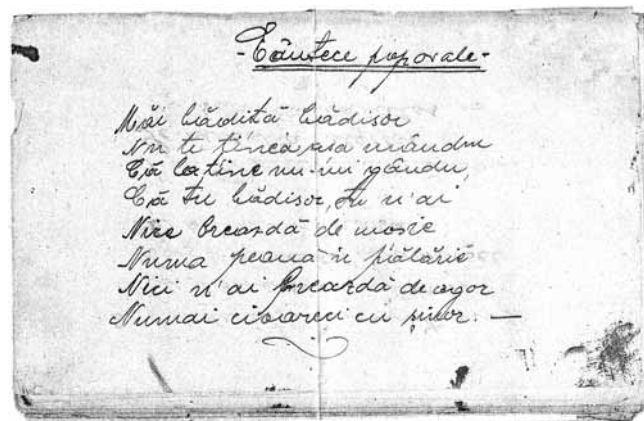
Dragă ți-s bădiță tare?
De ți-s dragă bade tare,
Almintrelea-mi umblă-n cale;
De ți-s dragă cam deabea
Fă-ți calea pe unde-i vrea.

8.

La fântână sub doi fagi
S-o-ntălnit doi oameni dragi
Și-n brațe s-o-mbrățișat
Și-n fântână s-or țâpat.
Nici acol' nu i-o lăsat
Că i-o scos și i-o-ngropat.
Pe fată din jos de drum
Pe fecior în țânțârim
Și din fată-o răsărit
Rujă dalbă o-nflorit.
Din fecior o răsărit
Ruguleț verde și s-o-ntins
Și pe rujă o cuprins.
Toți oamenii se mirau:
Că ce poate fi asta;
Las' să-i vadă lumea toată
Că și dragostea-i curată.

9.

Mult mă mir și mă dez-mir
Fetele la joc ce vin
Dar nevestele ce cată
De stau cu gura căscată.
Frunză verde de pe leasă
Nevestele meargă-acasă
Să deie țâțe la foi
Să nu se uite la noi.

10.

Bade,-n cătane să mori
De ce-ai zis că nu te-nsori.
Bade,-n cătane să piei
De ce-ai zis că nu mă iei.
Și ți-ar arde casa-nchisă
De ce m-ai ținut cuprinsă.
Și ți-ar arde și șura
De ce-ai zis că mi-i lua.

11.

Rea bucată-i dragostea
Cine-apucă-a o gusta
E mai rea ca lungoarea.
De lungoare păru-ți pică,
La inimă nu te strică,
De lungoare păru-ți cade,
La inimă nu te arde.

12.

Când eram la maica fată
Eram rujă după masă
Rozmarin verde-n fereastră
Da' de când m-am măritat
M-o pus rujă după ușă
Rozmarin verde-n cenușă.

13.

Bade, de dragostea noastră
O-nflorit pomii pe coastă

O-nflorit și n-o legat
C-o-auzit că m-ai lăsat.

14.

Măi bădiță, ochii tăi
Bine seamănă cu-ai mei.
Da' cum foc n-or semăna
Că ni-i una ograda
Și fântâna cu apa
Și patul cu perina.

15.

Lelea albă ca și cașu'
Se iubește cu nănașu'.

16.

Maică, măiculeana mea
Câte fete ai avut
Toate le-ai dat unde-ai vrut.
Numai pe mine m-ai dat
La marginea satului
La casa bănatului
În marginea râtului
La casa urâtului.

17.

Până-i fata fată mare
Bate-i vântu' prin petale,
Nu mai știi de-atâtea rele.
Dacă fata se mărită
Mâncă-i gura aburătura
Spatele despicătura.

18.

Decât o mândruță proastă
Mai bine la oi pe coastă
Ziua-i paște oile
Noaptea șezătorile.

19.

De-aș trăi cât aș trăi
Om frumos eu n-aș iubi
C-aș iubi un om urât
Dacă m-ar lăsa să râd.
Om frumos dacă te lasă
Rămâi cu inima arsă.

20.

Taci la dracu nu lătra
Că ți-i gura ca știuca.
Și-ai strigat o strigătură
Și-ai făcut spumă la gură.

21.

Măi bade, cărare-aleasă
Nu ai nimic pingă casă
Numai o cloșcă c-un pui,
Cizmele-agățate-n cui.
Și un strat de pătrunjei
Și gândești că-s boii tăi.
Și-o grădină cu cucute
Și te lauzi că ai multe.

22.

Pare-mi rău de ce-am făcut;
N-am ce face c-a trecut.

≈

Bade, chip îmbujorat
Multe inimi ai stricat
Vrei să strici, bade, și-a mea..
A mea-i o inimă bună
Nu se strică dintr-o glumă.
Și-a mea-i o inimă dragă
Nu se strică dintr-o șagă.

23.

Știi tu bade ce ziceai,
Seara când la noi veneai,
Că nu este om pe lume
Pe noi să ne despreune.
Nu știu cine s-o aflat
Pe noi ne-o despreunat,
Dragostea ne-o stricat
De-o stricat-o vreun fecior
Fie-i moartea de topor.
De-o stricat-o vre o fată
Moară necuminecată.
N-aibă grâu de comândare
Nice oameni la iertare
Și să n-aibă cuie-n cruce
Nici la groapă cine-o duce
Pe cum n-am avut nici eu
Parte de drăguțu meu.

24.

Dragostea de la nevastă
E ca ruja din fereastră,
Dragostea de fată mare
Ca fasolea din cărare.
Că pui o mână de sare
Și nici un gustuș nu are.

25.

Săracele fetele
Ușurate-s de-s vândute
Pe toți proștii să-i sărute.

Uşurate-s de-s datoare
Pe toţi proştii să-i însoare.

26.

Cât îi postu' lui Crăciun
Am postit tot cu ajun
Ca să-mi capăt bărbat bun.
Ce bărbat mi-am căpătat?
Dracu de l-ar fi luat
Nu era nici un păcat.

27.

Trăsni-o-ar în tine sat
Şi-n cine te-o lăudat,
Că n-ai case, nici coteţe
Numa' fete cu musteţe...

28.

Tu bădiţă-aşa-i gândit
Că tu dacă mi-i lăsa
Eu minten m-oi spânzura.
Spânzure-se dracu-n coastă
Tu, bade, cu viţa voastră.
Spânzure-se dracu-n tău
Tu, bade, cu neamul tău.

29.

Du-te bade şi te culcă
Nu-mi ţinea umbră la furcă
Că furca mea-i geluită
Nu trebuie străjuită.
Că ţi-o spus măicuţa bine

Că nu mă dă după tine.
Şi ţi-o spus a doua oară
Că mai bine mă omoară.
De n-ai fi gazdă ca frumos
M-ar da maica bucuros.

30.

Mărita m-aş să nu şăd
Numai câmpul să nu-l văd
Câmpul să-l vadă bărbaţii.
Eu să mătur, să fac patu'
Să-mi pui oglinda-n fereastră
Să văd bine-mi stă nevastă.

31.

Cât fu vara de frumoasă
Nu pusei mâna pe coasă,
Făr' cătai umbra de groasă
Şi pe mândra de frumoasă.

32.

Fostu-mi-o lumea pe mână
Da' nu mi-o fost mintea bună.
Acum minte aş avea
Lumea nu-i pe mâna mea.

33.

Decât cu auru-n ladă
Şi cu urătu' pe vatră
Mai bine cu lada goală
Şi cu cine-mi place-n poală.

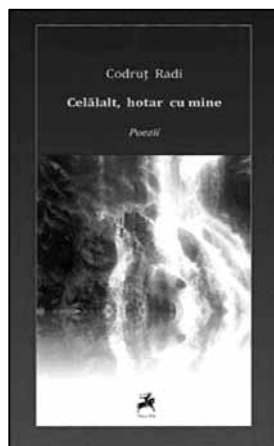
Partea a doua, *Cântece din Tritu de Jos*, va apărea în numărul următor al revistei noastre.

Ancuţa Oancea Maria, *Amintiri I*

Formula alchimistului

Adrian LESENCIUC

Codruț Radi este un artizan al formei. A probat acest fapt în timp, începând cu lucrarea de debut, *Răspântia zeilor* (Anima, 2002) și continuând seria, ajunsă în prezent la al șaptelea volum de versuri, care mai conține: *Autoportret liric* (Anima, 2002), *Punțile*

dinspre deșert (Anima, 2004), *Dincolo de-a fi* (Premier, 2008), *Porți de... vreme închise* (Premier, 2013) și *În... treimea ocultă* (Arania, 2014). Debutul, matur – oricum l-am privi –, a adus în prim plan un poet neconvențional, cu o putere deosebită de modelare a formei (chiar dacă nu încorsetată de rimă) și de distilare a unor fluxuri ale imaginarului. Poemele sale devin, în timp, refugii existențiale. Orfevrier al cuvintelor, investigând posibilitățile intelectuale de șlefuire a slovei, cultivând totodată o poezie incantatorie, Codruț Radi propune, începând cu cel de-al doilea volum, o angajare ritmică aparte, o modelare a versului în matriță clasică. Începând cu rădăcinile endecasilabului din volumul trei, poetul reduce dimensiunea matricială a versului, concentrând materia lirică în

Raft

angajarea din punctul de vedere al formei. Între timp, inovația, continua investigare a posibilităților de angajare discursivă, conduc la apariția unor experimente aparte (cu accent, în continuare, pe formă), cum ar fi, de pildă, utilizarea unor celule de formă fixă, importate din alte spații culturale, în structuri compoziționale complexe. Seriile de trei haiku-uri, riguros organizate metric, rimând încrucișat: $a(5)b(7)c(5)//a(5)b(7)c(5)//a(5)b(7)c(5)$, sunt

rezultate ale continuei experimentări a alchimistului.

Pe de altă parte, focalizarea asupra formei conduce spre o angajare manieristă în raport cu conținuturile. Reforma se produce începând cu prezentul volum. Conținutului – în continuare șlefuit, dar eliberat de anumite constrângeri de formă – i se deschide posibilitatea angajării interioare. Spre deosebire de poezia anterioară, redusă la starea contemplativă indusă de infinitivele lungi, actualul volum propune dislocări, deplasări, nu doar în plan existențial: „Se-ating marginele-n trup/ singur mie-abia-mi încap/ altuia să nu mă-ntrup/ umbrei dată peste cap” (*Intervertire*) sau „Vid aspir întors de-un pol/ nud doar vâlul ce-l astupă/ oriunde i-ar fi ocol/ dinapoiei când se-ntrupă” (*Mixt...iume*), ci și în plan acțional. „Slova făurită”, criptată – un ermetism filologic, de tip mallarmean caracterizează constructul discursiv al lui Codruț Radi – se-ngemănează, uneori, cu „slova de foc”, dând naștere, în latențe, unor figuri retorice și de stil de o profunzime aparte, producând dislocări și în *intentio lectoris*:

„Nimeni n-a murit mai mult/ doar tăcerile-n ecou/ de-ndrăznesc să le ascult/ și să le dezgrop din nou,// Niciodată nu-s tot eu/ noptii când mă pot trezi/ așternut de-un vis prea greu/ chipului în altă zi,// Nicăieri lumină nu-i/ câtă-n ochi culoare am/ scursă lacrimilor lui/ prin 'năuntrul fără geam.” (*Țărm ofrandă*)

Precedentele închideri criptice, deprinse din atelierele lui Hefaistos, amintesc vag de Barbu, cel din tinerețe, prin energetismul mental, ca răspuns la energetismul teluric barbian. Cu timpul, însă, exaltarea mistică coboară în amplitudine, încifrarea necesită decodificări exterioare angajării auctoriale. „Frumosul necontingent” al unei alte poezii de cunoaștere, care necesită inițiere (invocată în toate celelalte șase volume de versuri ale

lui Codruț Radi), propune, de această dată, praguri, nu chei pentru porți. Efortul lectorului este de adâncire, într-o poezie în care conștientizarea închiderii sub cheia ermetismului filologic este direct exprimată de autor: „N-am în trup destulă stare/ s-ajung timpului la mal/ nici tăcerea rînd nu-și are/ cât mi-e graiul ireal” (*Orice-am fi*). Oricât de meșteșugit îmbinat, lemnul cuvintelor se usucă, rîndurile versurilor permit vederea printre ele, iar ceea ce se întrezărește ca fiind anterior aruncat sub cheie, departe de văzul și înțelesul imediate, se devoalează. Golit de înțelesuri suprapuse, cuvântul devine mai încăpător, purtător de întreg:

„Plouă tot ce n-a-ncăput/ ciuturii lui Dumnezeu/ ca potopul întrecut/ să-și fie mai plin mereu, // Plouă tot ce-a început/ o dată cu-ntorsul meu/ celuiilalt cu chip de lut/ părăsit templului zeu, // Plouă-nchisul ce-am avut/ stăpân gândului ateu/ dintr-un cer de nori zăcut/ răstimp peste noi prea greu.” (*Recurs ferit*)

Ermetismul lui Codruț Radi se remodelează pe alte calapoduri. Nu o închidere de sine întru sine este ceea ce încearcă poezia,

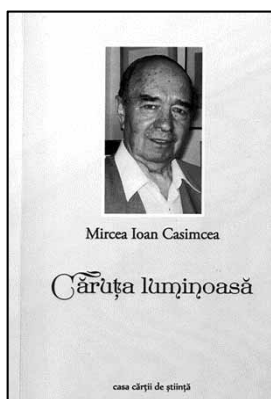
mereu supusă loviturii de ciocan a ritmului pentru a încăpea în matricea formei, ci o defulare interioară, o extindere a conținutului modelat plastic pe dimensiuni interioare, la care lectorul este încurajat să participe, construind sensuri. O poezie căreia revelarea ocultă nu i-a slujit decât închiderii, se deschide, prin implozie, într-un proces în care alchimistul descoperă aurul obținut din plumb în chiar procesul propriei sale transformări, al propriei sale deveniri ca poet:

„Lumina nu se termină/ odată cu cărțile/ pline de ea. [...] / Celorlalți doar forme deprindem,/ obicei, ritual de-a-nțelege,/ neluându-i în seamă. [...] / Timpul când trece se sparge/ traversând amintiri/ în schimbare,/ tot ce-am strâns nerăzbit,/ pentru a ști/ ce m-atrage mai mult/ decât jarul./ La ce bun înc-o viață,/ să-mi caut hotar/ unde marginea ei s-a-ntre-rup,/ câtă vale-mprejur n-ar cuprinde/ ecou, înghițit,/ confundat revenirii.” (*Singurătatea alchimistului*)

Prin zăpada înmuiată a manierei, o poezie curată, adâncă, rafinată, înflorește în primăvara târzie a lui Codruț Radi.

Un prozator de cursă lungă: Mircea Ioan Casimcea

Ioan L. ȘIMON

Considerată de autor „roman”, recenta apariție editorială a scriitorului turdean Mircea Ioan Casimcea (*Căruța luminoasă*, Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca, 2015) este, după părerea noastră, o antologie de proze scurte, constituite într-un tipar propriu și original, o construcție de universuri narative eidetice, în care distingem aceeași predilecție a autorului pentru experiment și ludic, jonglând cu diferite stiluri, improvizații și pastişe

pe care le transfigurează într-o diversitate de microconstrucții ale genului scurt, cu tipologii și semnificații noi.

Cititorul este introdus de la început într-un univers magic al amintirilor, un topos mirific, Wonderland, în care radiază lumina spiritului din cărți aduse pe neașteptate de „căruța luminoasă”, de la copilul narator la părinții lui, învățătorii satului, la întreaga colectivitate. Secvențe ale unei copilării fericite, pe care autorul o reînvie dintr-un amurg al vârstei adolescentine, inundând cu lumină sufletul celui matur.

Și ca o simetrie narativă, volumul se încheie cu o proză de aceeași factură, care să

genereze optimism și lumină spirituală: *Fabuloasa creangă*, cu florile metamorfozate în copii, luminează scena și crește enorm pentru a aduce „binele” și „înțelepciunea”. Ea aduce o lume nouă, care nu se poate naște decât din curățenie.

La un moment dat, însă, creanga enigmatică se scutură și se înspăimântă, vorbind cu glas sugrumat de emoții și lansând o crudă avertizare dialectică: „Binele atrage Răul”. Și, ca o veritabilă parabolă a acestui mesaj, apare *Ciclopul* (uriașul cu un singur ochi în frunte), aducător de rău, boală, schilodire, surzenie, muțenie și moarte timpurie.

Ciclopul este, însă, spulberat de „creanga misterioasă” a luminii și înțelepciunii, a tinerei generații care se naște să construiască o lume nouă.

Aceste două proze simetrice par a fi o ramă pentru celelalte construcții narative care ne introduc în alte tipuri de universuri narative și tipologii umane, în care domină grotescul, absurdul, prostia și ipocrizia, demagogia și perversiunea.

Osatura romanului e construită atipic, din episoade zidite într-o schemă ideatică ce compune o întreagă bibliotecă de personaje și destine umane grotești sau idilice, de utopia ce reflectă universul României istorice sau contemporane.

În textul *Harem cu daraveră* ni se prezintă imaginea unei lumi istorice dezvrăjite, potențată de un colorit arhaic și grotesc, cu personaje care violentează prezentul prin atitudinile și tipologia lor aluzivă.

Spațiul povestirii este unul al memoriei istorice, sub ocupație turcească, într-un topos utopic – Tercenia –, condus de Președintele Terci Vodă, nepotul boierului Căcărează. Este vorba aici de o narațiune fabuloasă, un fel de „țiganiadă” *sui-generis*: numele personajelor fiind simbolice și comice, cu trimitere la trăsăturile lor de caracter, la vicii și ipocrizie.

Ca un prestidigitator, Mircea Ioan Casimcea recurge la un limbaj arhaic și regional, argoticul și vulgarul într-o țesătură textual inedită. Fiecare „story” se naște din realitate, interferându-se cu magia, tradiția și ficțiunea, la fel ca și în volumul *Misterul cărții*, o antologie de autor excelentă, apărută la Editura

EuroPress Group, București, 2013, despre care, fascinat de misterul textelor, am scris la timpul potrivit.

Mai întâlnim aici destine umane duse până la absurd în nebunia lor, protagoniști atinși de paranoia urmuziană, într-o lume în care abuzul de informație cade în grotesc, violentând sensibilitatea primară a umanului – o lume debusolată și confuză, care se profilează până în societatea românească contemporană și care funcționează pe aceleași tare de ipocrizie și demagogie, de manipulări și trădări, și de foarte multă impostură ce duce la înstrăinarea individului de valorile eterne ale umanității.

O altă proză, ingenioasă, care ne reține atenția în mod special este *Puricele alb*, o parodie savuroasă care ne introduce într-un univers insular (în genul *Călătoriilor lui Gulliver* de Jonathan Swift), un spațiu populat de pitici în care junii-pitici, viitorii consilieri insulari, doresc înnoiri reformatoare ale societății prin forțarea vechilor consilieri (sclerozați și depășiți de evenimente) să-și dea demisia.

Puricele alb devine astfel o parodie satirică exemplară a contemporaneității, a vieții noastre politice, care este de fapt „un terci” ce a transformat țara în *Tercenia*. Și aici autorul folosește o varietate de comic: de la cel de limbaj și de caracter, la comicul de nume, ca de exemplu: consilierii Subfustă, Feștilărece, Cudosu, președintele Cărmâr Gaiamațu. Liderul junilor, un infatuat și impertinent, se numește Ombilicburic și se adresează astfel contestaților consilieri insulari:

„– Sulicelor! S-a scurs vremea o dată cu voi. A sosit vremea junilor lipsiți de experiență, însă dotați cu o stufoasă gândire. Moșilor! Hodorogilor! Rableților!” (p. 95)

Planul de măsuri prezentat de Junele Ombilicburic este însă unul utopic, absurd și aberant, care nu se va realiza niciodată.

Narațiunea este finalizată într-un mod simbolic, provocând cititorul la reflecție, la o interpretare multiplă a unui mesaj polivalent. *Puricele alb* din gogoșa de pe spatele junelui crește vertiginos și se transformă într-o lighioană monstruoasă, care îi absoarbe pe toți consilierii juni și bătrâni, în „burduhanul

uriașului purice alb”. Vietatea bizară îi dibuiește și-i înghite pe toți cu rapiditate, iar din pânțele enorme ale acestora se aud „burdușeli, strigăte acuzatoare, țipete jalnice, înjurături, un glas care cerșește milă etc.” Și încheie naratorul reflectând: „– Acolo cei tineri își împart oasele de ros, pe care, probabil, nu le vor roade vreodată”. (p. 100)

Este aici o constatare înțeleaptă asupra timpului irosit în discuții inutile și absurde, în

certuri și orgolii personale, spre interese meschine, fără a face ceva util pentru comunitate de cei care o gestionează.

Cu volumul *Căruța luminoasă*, Mircea Ioan Casimcea ne dovedește încă o dată, dacă mai era cazul, că este un prozator viguros, care-și surprinde cititorii cu fiecare apariție editorială. Un prozator de cursă lungă.

Lupta familiei Monda pentru biserică, școală și națiune

Niculae VRĂSMAȘ

A apărut recent, la prestigioasa editură Presa Universitară Clujeană, Seria Valea Bârgăului. Documente. Istorie. Mărturii, cu sprijinul Primăriei Bistrița Bârgăului, o valoroasă carte document, semnată de prof. Dr.

Mircea Gelu Buta și prof. Dr. Adrian Onofreiu, intitulată: *Bistrița Bârgăului. Lupta familiei Monda pentru biserică, școală și națiune*.

Esența acestei minunate și bine documentate cărți o reprezintă descrierea bătăliei pentru obținerea de noi fonduri, necesare construirii bisericii din Bistrița Bârgăului și reușita, în final, a acestei acțiuni, o binemeritată cinste și mândrie a comunei.

Dar de unde oare se mai puteau strânge bani, într-o vreme de criză a perioadei interbelice, când eparhia, comunitatea și enoriașii nu mai aveau posibilitățile necesare?

Soluția rămânea doar Direcția Regională Silvică Bistrița, administratoarea pădurilor celor 44 de comune grănicerești, care se angajează, public, să achite datoriile comunei Bistrița Bârgăului, pentru biserică din sat și mănăstirea de la Piatra Fântânelor.

Și iată cum istoria se repetă și pe Valea Bârgăului, unde și astăzi principala sursă de venit o reprezintă aurul verde, această valută forte a bârgăuanilor.

Între personajele cărții, angajate în această nobilă bătălie de construcție a bisericii, se detașează pr. prof. Andrei Buzdug, care face demersuri pentru obținerea împrumutului acordat Parohiei Bistrița Bârgăului, apelând la Episcopul Nicolae Ivan, iar împreună cu pr. paroh Aurel Monda, cel mai aprig luptător al acestei cauze, cer ajutor ing. Grapini din Bistrița, care intervine la București, pentru un împrumut pe 20 de ani, cu dobânzi reduse.

La o conferință preoțească a tractului Bistriței, organizată în 26 aprilie 1931, la Borgo-Bistrița, la care protopopul-stavrofor Grigore Pletosu nu s-a putut deplasa „din cauza bătrâneții”, lucrările au fost conduse de pr. Victor Mureșan, iar Sfânta Liturghie a fost săvârșită de pr. prof. dr. Andrei Buzdug, care „i-a îndemnat și îmbărbătat pe parohieni să termine înălțătoarea biserică ce-și înalță spre cer frumoasele turle”. Această zi a fost un adevărat colocviu religios, în care au fost susținute comunicări despre: „Cultul icoanelor în Biserica Ortodoxă Română, istoricul și diferențele față de alte culte”, rostită de pr. Victor Susa, „Învierea lui Hristos, simbolul și

garanția învierii noastre”, ținută de pr. Teodor Ciuruș, „Cum se poate justifica principiul național în biserică, pe baza Sfintei Scripturi”, susținută de preoții M. Georgiu, V. Susa și Teodor Ciuruș, precum și cuvântarea despre „Viața și activitatea Sf. Mucenic Gheorghe și organizarea tineretului”, prezentată de pr. Augustin Pop (cel care va deveni în 1944 martirul supraviețuitor al masacrului hortyst de la poalele Heniului), cărora pr. paroh Aurel Monda le-a adus mulțumiri.

Apoi preoții I. Buzdug, A. Flămând, Teodor Ciuruș au făcut un apel la credincioși, autorități comunale, prezenți fiind primarul Șt. Pavel și secretarul Augustin Lolici, solicitând „încasarea aruncului pentru biserici”.

Episcopul Nicolae Ivan îi transmite preotului Aurel Monda acordarea împrumutului de 200.000 lei, din partea Episcopiei Clujului, către parohia Borgo-Bistrița, condiționat de răspunderea personală a lui Aurel Monda, care să gireze „cu salariul lui întreg de paroh, cu începere din 1 august 1931, și cu averea lui mobilă și imobilă pe care, în caz de nevoie, ne va da dreptul să o întabulăm”. Propunerea este discutată în ședința extraordinară a consiliului parohial din 9 august 1931, în prezența asesorului consistorial Vasile Sava, parohului Aurel Monda și a membrilor: Gavril Cott, Anton Cerceja, Niculai Sărețan, Ion Moişan al Tomii, Grigore Beşa, Ștefan Ciurea, Mihai Purcil, Leon Someşan, Constantin Cerceja, Vasile Hăngan, Macedon Țigăroi, Petre Laba, Andrei Ghițan și Ion Țarcă. Consiliul hotărăște darea „în întreprindere parțială”, iar „parohia să deie toate cărașurile de la gară și prundișul”.

Deputatul Victor Moldovan, personalitate politică deosebită, care va fi declarat Cetățean de onoare al comunei Prundu Bârgăului, dar și Constantin Pavel, devenit și el, post-mortem, Cetățean de onoare al comunelor Prundu Bârgăului și Bistrița Bârgăului, l-au sprijinit foarte mult pe preotul Aurel Monda în acțiunile sale binefăcătoare.

Situația materială era foarte grea, funcționarii erau neplătiți din mai 1930, era o perioadă de criză economică, iar împrumuturile erau greu de acoperit. Preotul Aurel Monda revine cu solicitări la Consiliul Epar-

hial Cluj, pentru împrumutul la care se aplicau dobânzi foarte mari din partea băncilor (30%), solicitând recalcularea acestora.

Firma constructoare „Elena Preda & Sasu”, care nu a timbrat chitanțele predate bisericii, promite, în fața notarului Ioan Suceavă, achitarea la Percepția Bistrița, fără a mai urma procese. Urmează totuși un litigiu între Parohia Borgo-Bistrița și firma constructoare, final în care decontul lucrărilor, conform Dr. Leo Bohățiel, nu este aprobat. Intervine pr. Aurel Monda, care înaintează un tabel cu numeroșii debitori la bănci.

Au loc și o serie de incidente, cum este cel din 21 iunie 1925, între dr. Vasile Pahone și pr. Aurel Monda, care este amenințat „Las că-ți arăt eu ție” – întâmplare comentată de PS Nicolae Ivan, care nu-l delegase pe Vasile Pahone.

Pr. Aurel Monda, consilierii Gavril Cott, Șt. Ciurea și Aug. Lolici încearcă să-l convină pe directorul Victor Precup, al Direcției Silvice Bistrița, pentru „a da din banii ce are comuna politică de a primi din tangentă, ca astfel să poată fi ajutată biserica”. Av. Tudor Dan, președintele Societății „Regna”, răspunde pozitiv, susținând că va urma o vânzare a pădurilor, care să gireze împrumutul bancar necesar bisericii din Borgo-Bistrița.

După multe lupte, purtate în primul rând de familia Monda, ajutată de prefectul Dumitru Nacu, senatorul Nicolae Bejan, av. Tudor Dan, ca mediatori, susținută și de senatorul Atanasie Bejan și, în mod deosebit, de către Constantin Pavel, și chiar prin donații proprii ale enoriașilor, cum este menționat cazul lui Chifor Rus, eforturile pentru salvarea averilor bisericesti au dat roade și biserica din Bistrița Bârgăului a fost finalizată. În marea lor majoritate, banii necesari au provenit tot de la pădure, aurul adevărat al bârgăuanilor.

Eforturile pentru finalizarea lucrărilor la biserica ortodoxă din Bistrița Bârgăului s-au datorat în cea mai mare parte familiei Monda și s-au realizat prin tenacitatea regretatului preot paroh Aurel Monda, care a slujit biserica 28 de ani, decedând, la vârsta de numai 54 de ani, în 12 decembrie 1937.

După trecerea în veșnicie a acestui devotat slujitor al bisericii, parohia din Bistrița

Bârgăului a fost preluată de pr. Ioan Suci, venit de la Cușma, un om deosebit, pe care l-am cunoscut în copilărie, preoteasa Suci fiindu-mi educatoare la grădinița din Prundu Bârgăului.

Rezolvarea problemelor obștești, a școlii și parohiei Bistrița-Bârgăului, dar și a formării unor elite intelectuale, nu avea sorți de izbândă fără investiția economică din fondurile grănicerești, un adevărat motor al dezvoltării.

Cartea semnată de prof. dr. Mircea Gelu Buta și dr. Adrian Onofreiu este bine structurată, începe cu un argument, tratează bogata moștenire spirituală a Văii Bârgăului, aduce detalii și prim planuri ale membrilor familiei Mondeștilor, între care, părintele protopop, fost la început și învățător, Simion Monda, fiu al diacului Ioan Pavel, frate cu popa Vasile Pavel, cel care a scris prima monografie a comunei Borgo-Bistrița, ascendenții popa Luca Pavel, fiul lui Maxîm Pavel, Popa Vasile Pavăl, căsătorit cu Ileana, fiica pr. Iacob Buzdug din Rusu Bârgăului, având ca fiu pe

Șt. Pavel și nepoți: tenorul Constantin Pavel, medicul Gh. Pavel, toți la un loc formând consistentul nucleu din care au evoluat întregi și valoroase generații, cuprinzând numeroși dascăli, preoți, avocați, ingineri, arhitecți, medici, între care și Mircea Gelu Buta, ca fiu al Silviei Maria și av. Ioan Buta, prim-pretor la Plasa Centrală cu reședință la Bistrița.

Despre școala comunei Bistrița Bârgăului sunt prezentate numeroase date, între care este evocată vizita lui Al. Odobescu, la invitația lui V. G. Borgovan. Date noi sunt prezentate despre Parohia Ortodoxă Română Borgo-Bistrița, la început sec XX, Biserica Sf. Nicolae din Bistricioara. La mijlocul volumului sunt intercalate imagini valoroase ale familiei Monda, ale bisericii și comunei. În partea a treia a lucrării, sunt prezentate anexe voluminoase, cuprinzând 300 de pagini, conținând numeroase documente, bine sistematizate și amplasate pe grupe generale și de detaliu, care formează marea ladă de zestre din care au înflorit primele capitole ale acestei valoroase cărți document.

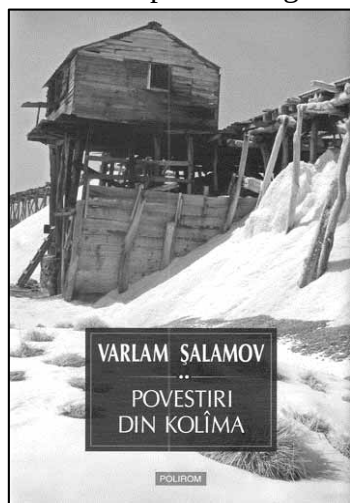

Alina Staicu, *Voyeur 8*

Varlam Șalamov: *Povestiri din Kolîma* (II)

Virgil RAȚIU

Varlam Șalamov nu scrie amintiri. Nu ai cum să ai amintiri despre milioane de oameni care au pierit în lagărele din Nordul îndepărtat

al URSS. Nu-i cum să ai amintiri despre milioane de persoane care au fost secătuite de tinerețe, de sănătate – se scrie în *The New York Review*. Mare lucru că niște americani recunosc și arată cu degetul spre crimele săvârșite de Stalin în Uniunea Sovietică.

Și revista mai vorbește despre justificare și iertare, care nu pot fi reparate niciodată...

Varlam Șalamov, în notele sale, menționează că nu a avut și nu avea intenția să scrie literatură, nici proză cu personaje în fața cărora cititorul să-și de-a ochii peste cap. Varlam Șalamov a scris o literatură documentară, adică o „literatură vie”, trăită, nu ficțională. De aceea a amintit într-o conferință din 1965 că el nu înțelege literatura science-fiction, iar SF (care, din păcate, a cuprins milioane de minți de cititori din lume) nu folosește la nimic. Acolo, în SF, în așa-numite pagini „vizionare”, „profetice”, „crucificate”, „cosmice” etc. nu este nimic „viu”. Textele SF sunt o făcătură a minții omenеști, lipsite de utilitate.

Povestiri din Kolîma, volumul II, (Editura Polirom, Iași, 2015, traducere din limba rusă și note de Magda Achim și Alexandra Fenoghen), are în sumar: *Schițe despre lumea crimei, Renașterea zădei* – zăda este un copac ciudat, o specie de conifer, specific zonei

Nordului Estic al Rusiei – și *Mănușa sau PK-2*. La finalul volumului, întâlnim o notă a editorului unde se face precizarea că ediția românească reproduce varianta completă a seriei de povestiri și eseuri cu temă concentraționară alcătuită de Irina Sirotinskaia în 1989. Varlam Șalamov (1907-1982) scrie despre șaptesprezece ani de cutremurătoare experiențe în lagărele sovietice.

Partea întâi a celui de al doilea volum se deschide cu eseul *Despre o greșeală a literaturii*. În opinia lui Varlam Șalamov, este incriminat faptul că literatura universală, de hă, hă..., descrie lumea infractorilor cu simpatie, ba, uneori, chiar cu slugărnicie. Literatura mondială a înconjurat lumea hoților cu o aureolă romantică. „Artiștii nu au fost în stare să distingă fața autentică și respingătoare a acestui univers.” Printre scriitori s-au găsit, la fel, destui care să de-a strălucire infractorilor, hoților, criminalilor. E dat ca exemplu și Victor Hugo cu romanul „Mizerabilii”. În roman, Hugo nu-și dă osteneala să vadă de pe ce poziții se luptă această comunitate de hoți cu puterea de stat, oricare ar fi ea. Și, astfel, se ajunge la un termen specific lagărelor de muncă din Uniunea Sovietică, „blatar”. Termenul „blatar” desemnează categoria cea mai periculoasă de deținuți de drept comun (criminali, escroci, hoți cu state vechi) folosiți de autoritățile lagărelor în reprimarea și, uneori, în lichidarea deținuților politici.

În opinia lui Varlam Șalamov, nici Dostoievski în *Amintiri din casa morților* nu scrie adevărul despre lumea deținuților, a celor închiși pentru te miri ce fapte. „Greu de spus de ce Dostoievski nu a recurs la prezentarea veridică a hoților.” În *Ocna* lui Dostoievski nu există blatar, deși existau în lagăre și își „făceau treaba”.

Nici Tolstoi nu este iertat de judecata lui Varlam Șalamov. În romanul *Înviearea* – potrivit unei astfel de desfășurări – Tolstoi nu abordează lumea blatarilor. Deși erau și atunci. În schimb, Cehov, după întoarcerea din călătoria sa la Sahalin – o închisoare cât o peninsulă din estul îndepărtat al Rusiei – declară că în călătorie s-a întâmplat ceva ce i-a schimbat scriitura. El arată în scrisori către prieteni că tot ce a scris „înainte de Sahalin” i se pare lucru de nimic, nedemn de un scriitor rus.

Și putem continua. Plăcerea lecturii celei mai importante cărți din literatura lumii apărută în secolul XX este fără comparație.

Să citim: „În anii '20, literatura noastră (rusă – n.m.) a fost cuprinsă de moda tâlhărilor. *Benia Krik* al lui Isaak Babel, *Hoțul* lui Leonov, *Motka Malhanoves* al lui Selvinski, *Vaska Fluier* al Verei Inber, *Sfârșitul speluncii* al lui Kaverin, escrocul Ostap Bender al lui Ilf și Petrov (din *Douăsprezece scaune* și *Vișelul de aur* – n.m.) – se pare că toți scriitorii au adus un omagiu nehibzuit romantismului infracțional. Poetizarea nestăpânită a faptelor penale trecea drept un «curent nou» în literatură și ispitea multe condeie experimentate. În ciuda cunoașterii extrem de slabe a subiectului descoperit de autorii (citați și necitați) ai operelor pe această temă, au avut

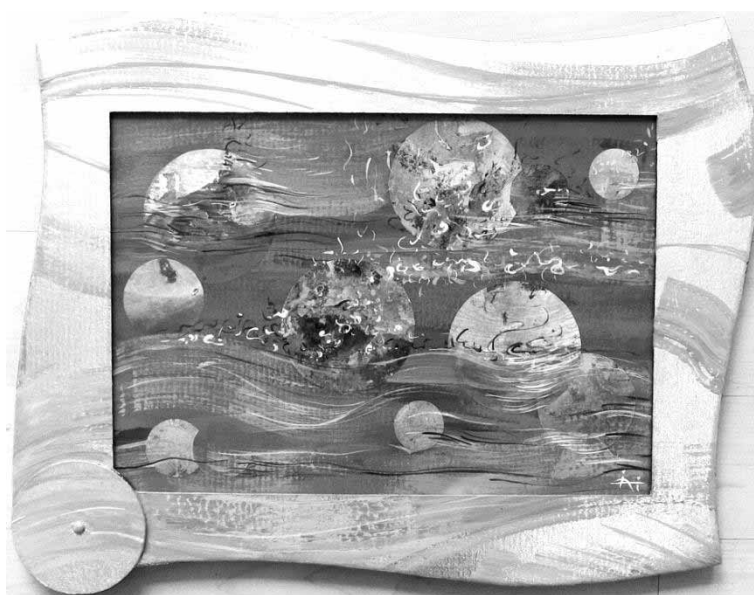
succes la cititori și, în consecință, au pricinuit un rău considerabil”.

Paranteză: Pe vremea când am citit eu cărțile lui Ilf și Petrov, anii 1970, percepția era de ridiculizare din partea autorilor a regimului sovietic de la Moscova. Pe Ostap Bender l-am luat ca pe un maimuțoi că își permitea să dea cu tifla în cooperativele sovietice. Opinia lui Varlam Șalamov este chiar invers: Ostap Bender reprezenta modelul blatarului aflat încă în libertate, nu într-un lagăr.

Apoi Varlam Șalamov vorbește despre centrele de reeducare a delicvenților juvenili. (Ne amintim și noi de „centrul de reeducare de la închisoarea din Pitești”, nu?) Este cât se poate de limpede că „experiențele de tortură” din lagărele sovietice/ rusești au fost răspândite cu „profesionalism” în întreaga societate din Estul Europei după încheierea celui de al doilea război mondial! Și, mai cu seamă, în România.

Cum notează autorul: „După retorica moralistului Tolstoi și predica turbată a lui Dostoievski, au existat războaie, revoluții, Hiroshima și lagăre de concentrare, denunțuri, execuții”.

Cartea *Povestiri din Kolîma* este densă. Este dificil să fie prezentată în câteva rânduri scrise.

Irina Irimescu, Zen

Autenticitatea trăirii în nuvelistica lui Rebreanu

Nicolae SUCIU

Unul dintre cele mai frumoase paragrafe din *Cartea de înțelepciune* a lui Constantin Noica este cel referitor la modalitatea cu care percepem și trăim viața, marele filozof subliniind discrepanța dintre trăirea exterioară, superficială a vieții, *contextul*, și trăirea interioară a acesteia, *textul*: „Așa căutăm toți – să creăm contexte (case, vieți, rânduieli potrivite) fără să mai avem un text pentru ele”...¹

Recitind nuvelele lui Rebreanu, apărute mai întâi în volumul *Frământări* (1912), de multe ori avem senzația că tânărul autor le-ar fi conceput după ce ar fi citit parte măcar din opera lui Martin Heidegger și parte din nuvelele lui James Joyce, publicate în volum abia în 1914. Ceea ce ne determină să gândim așa n-ar fi neîncrederea că cei doi scriitori contemporani n-ar fi avut același izvor comun de idei. Bunăoară, reflecția lui Heidegger, care reiese din cronica domnului profesor Gabriel Liiceanu, „...atunci când noi oamenii ne întâlnim cu moartea, devenim autentici”², o întâlnim cu aproximație, deja pusă direct în practică și de tânărul, pe-atunci, Liviu Rebreanu, în anii 1908-1910, când el n-avea cum să-l fi citit nici pe filozoful Martin Heidegger și nici pe prozatorul James Joyce.

Pornind de la noua tehnică a recitării, cea a „anacronismului deliberat și a atribuțiilor greșite”, a lui Borges, care „ne obligă în mod insistent, să parcurgem *Odiseea* ca și cum ar fi posterioară *Eneidei*...”³ sau ca și cum *Răfuiala* ar fi posterioară cronicii filozofului Gabriel Liiceanu cu privire la autenticitatea trăirii în nuvela *Cei morți* a lui James Joyce și, urmărind similitudinile dintre trăirile protagoniștilor nuvelor celor doi scriitori, Liviu Rebreanu și James Joyce, am putea desprinde unele analogii care s-ar

concretiza într-o nouă perspectivă de înțelegere a raportului dintre exterioritatea trăirii vieții și interioritatea trăirii acesteia din nuvela rebreniană.

Pentru o mai plauzibilă înțelegere a reflecției lui Heidegger, dl. prof. Gabriel Liiceanu le propune studenților o incursiune prin nuvela *Cei morți* a lui James Joyce și focalizează discuția în jurul prăpastiei care se cascadează între cele două moduri diferite de a trăi viața: „Unul dintre punctele cheie ale acestei gândiri este distanța care separă neautenticitatea noastră din viața de zi cu zi de autenticitatea noastră, pe care Heidegger o așează sub cuvântul «sinele»”.⁴

Pe de o parte, asistăm, în acțiunea nuvelei *Cei morți*, la dimensiunea exterioară a vieții, surprinsă pe parcursul unei petreceri de Crăciun, așa cum o prezintă reputatul filozof: „Această perindare a vieților omeneste, în mecanica lor (...) este viața noastră obișnuită (...). Tot ce se petrece acolo este exterioritatea cea mai pură a vieții (...). Toți trăiesc în inautentic, într-un somn care înseamnă lipsa lucidității în raport cu el însuși.” Pe de altă parte, asistăm la saltul naratorului de la *exterioritatea dialogurilor* la *intimitatea pură* a eroului nuvelei: „Acolo se petrece distanța față de propriile lui vorbe, față de felul în care se purtaseră toți în seara aceea de Crăciun, vidul vieții lor, faptul că el nu existase nicăieri în seara aceea, cum nu existaseră nici ceilalți în raport cu ei înșiși, că acest balet social era inautenticul pur și ratarea sinelui fiecăruia. Întoarcerea la el se petrece prin întâlnirea cu moartea”⁵.

Dintre nuvelele rebreniene, apărute mai întâi în *Convorbiri critice* (1910) și mai apoi în volumul *Frământări* (1912), cred că nuvela *Nevasta* ar fi cea mai plauzibilă pentru stabilirea unei posibile analogii cu joyce-ana *Cei morți*, analogiile dintre cele două creații literare putând fi pertinente, mai cu seamă dacă acceptăm ideea că nuvelele rebreniene

Caietele Liviu Rebreanu

ea ca și cum ar fi posterioară *Eneidei*...”³ sau ca și cum *Răfuiala* ar fi posterioară cronicii filozofului Gabriel Liiceanu cu privire la autenticitatea trăirii în nuvela *Cei morți* a lui James Joyce și, urmărind similitudinile dintre trăirile protagoniștilor nuvelor celor doi scriitori, Liviu Rebreanu și James Joyce, am putea desprinde unele analogii care s-ar

„sunt țărănești, doar prin topos”⁶, nu și prin abordarea subiectelor și nici prin analiza psihologică.

Așa cum eroul lui Joyce, retrăgându-se în interioritatea lui, remarcă inautenticitatea trăirii „vidului vieții”, pe parcursul petrecerii de Crăciun, tot așa personajul din nuvela *Nevasta*, parcă suprasaturat de clișeele vieții banale, pe care i le rezervă societatea de atunci a satului, de-a dreptul coercitivă, se retrage în sine, construindu-și o lume a lui, care sfidează orice opreliști morale, orice rigori impuse dinafară.

În ambele nuvele, asistăm la confruntarea a două realități distincte: una exterioară sau, cum o numește Mircea Muthu, „dimensiunea orizontală” și o alta interioară, „dimensiunea verticală”⁷ și la perspectivele diferite de a percepe viața: una ce ține de cutuma socială și alta ce ține de libertatea gândirii și simțirii individului: „Se simțea atât de străină în mijlocul oamenilor care nu-i pot pricepe suferința, care nu o pot compătimi, fiindcă ei n-au niciodată parte de compătimire”.

Cu toate că, la eroul lui Joyce, autenticitatea trăirii nu coboară în inconștient, așa cum se întâmplă în cazul personajului lui Rebreanu, prin mult discutata „întâlnire cu moartea”, nu se situează cu mult departe de acesta. În definitiv, ori că ține de luciditate, ori că ține de inconștient, autenticitatea trăirii pare a purta un singur stigmat, cel al voinței eului nietzsche-ean, deosebirea constând în faptul că, în timp ce personajul lui Joyce e conștient de fuga din fața cutumelor societății, personajul lui Rebreanu este „inconștient”; că unul reușește să se salveze prin gândire lucidă, pe când celălalt cade victimă în fața tăvălugului *supraeului*.

Inautenticitatea vieții petrecute de Gabriel Conroy din nuvela *Cei morți*, la un ospăț de Crăciun organizat de mătușile lui, o găsim bunăoară și în nuvela *Nevasta* a lui Liviu Rebreanu, în care Aglaia, măritată cu de-a sila, cu Ion Bolovanu, abia la priveghiul soțului ei observă că între ea și lumea din jur se deschide o mare prăpastie surprinsă de autor în stilul indirect liber: „De unde știu oamenii ăștia că i-a fost drag? Sau poate vreau să-și bată joc de dânsa, de durerea ei?... Întoarse repede capul și privi cu ochii înroșiți,

fulgerători la femeile îngenunchiate și smerite”.

Așa cum ospățul de Crăciun, în timpul căruia musafirii din *Cei morți* sunt antrenați în tot felul de activități mărunte, exterioare sufletului lor: conversează pe tema vremii, criticând „continentul”; mătușile cântă la pian; „bărbatul” casei taie și împarte friptura, nu înainte de a ține un discurs; masa e copioasă; se dansează „with great energy” – tot așa, în nuvela rebreniană, comportamentul babelor-bocitoare, adunate la prohodirea mortului, face parte tot din niște așa-zise „clișee” din care nu lipsesc nici îngenuncherile, nici smerenia exagerate și nici comentariul femeilor, la fel de exagerat: „i-a fost tare drag, săraca,... tare drag (...) n-o lăsați, că vrea să se arunce în groapă”.

Întâlnirea cu moartea reprezintă, în ambele nuvele, momentul-cheie, moment în care protagonistul se vede în situația de a intra în legătură cu Sinele. Dacă în *Cei morți*, acest moment-cheie apare când Gretta, soția lui Gabriel, auzind un cântec trist și începând să plângă, redescoperă imaginea iubirii pierdute, ceea ce conduce la o altă înțelegere a vieții – în *Nevasta*, momentul-cheie este cel în care eroina conștientizează că sentimentele ei față de defunctul soț sunt radical diferite nu numai de ceea ce crede lumea despre relația lor, dar și față de ceea ce crezuse ea însăși despre ele: „Îi venea să se scoale în picioare și să spuie că nu i-a fost drag, că nu-l plânge pe dânsul, ci plânge viața prăpădită...”.

În timp ce, pentru personajele din nuvela lui Joyce, gândul morții dă sens vieții – în cazul Aglaiei, frica de moarte este atenuată de însăși izbucnirea ei: „Toți mințiți!... Toți mințiți!... Nu mi-a fost drag! Mi-a fost urât! Mi-a mâncat viața, nu-l rabde pământul!...”. Despărțirea de soțul defunct înseamnă în același timp, și eliberarea ei de chingile cutumelor satului, țipătul femeii și ospătarea de la pomană fiind veritabile „expresii ale dorinței de viață”⁸.

Discrepanța dintre comportamentul docil al mulțimii pe parcursul prohodirii mortului și optimismul de la pomană, din nuvela lui Rebreanu, semnificând victoria vieții asupra morții în cadrul creștinismului cosmic oriental, ar conduce, nu tocmai spre perceperea metafizică a „condiției ontologice

a ființei”, așa cum se întâmplă în *Cei morți*, ci spre „socialul cuibărit în inconștient”⁹.

La ambii protagoniști, un astfel de moment-cheie declanșează trezirea, numai că, în timp ce eroul joycean se ridică la „înțelegerea vidului vieții”, eroina din *Nevasta* ajunge la autenticitatea trăirii când „conștientizează un gând inconștient”¹⁰, acela care face să-i răsune în cap ideea că, încă de la cununia ei cu Ion Bolovanu, preotul îi pecetluisese pentru totdeauna soarta: „i-a prohodit sufletul ei dornic de-a iubi, de-a trăi, i-a prohodit iubirea”.

„Spectacolul grotesc”¹¹, cum numește Ion Vlad ospățul de la pomana mortului din *Nevasta*, se află la polul opus ritualului prohodirii, golit și acesta parcă, de sacralitate, eludând eventualul ton grav din finalul nuvelei.

Paradoxului interceptării dintre nota gravă a prohodirii mortului și nota grotescă a comportamentului lumii și, desigur, al eroinei din *Nevasta*, în *Cei morți*, îi răspunde nota

lirică: „Sufletul lui se topea încet, pe când asculta ninsoarea lăsându-se ușor peste Univers – ușor lăsându-se, ca o pogorâre a sfârșitului cel de pe urmă, peste toți cei vii și cei morți”, motivul ninsorii semnificând comuniunea, prin moarte, dintre cer și pământ și dintre suflet și trup.

Aplicând metoda lecturii borges-ene, constatăm că ambiguitatea din *Cei morți* s-ar putea regăsi și în acțiunea din *Nevasta*. Aserțiunea din nuvela lui Joyce în care nașterea și moartea sunt marcate simbolic: „Nu cumva cei morți sunt oaspeții invitați la petrecerea dată de domnișoarele Morkan, mătușile lui Gabriel?” – ar avea, în acest caz, cu toată alura grotescă din finalul nuvelei *Nevasta*, o replică: Nu cumva cei morți sunt chiar participanții la „petrecerea” lui Ion Bolovanu din lumea aceasta? Nu cumva petrecându-l pe defunct, pe ultimul drum, sătenii se petrec pe ei înșiși pe ultimul drum?

Note:

1. Noica, Constantin, *Carte de înțelepciune*. Ed. Humanitas ed. a II-a, 2001.
2. Liiceanu, Gabriel, www.humanitas.ro/humanitas-multimedia/cei-morți.
3. Borges, Jorge Luis, *Moartea și busola*, Ed. Univers, București, 1972.
4. Liiceanu, idem.
5. Ibidem.
6. Popa, Ionel, *Scrisori despre Liviu Rebreanu*, vol. II – proza scurtă, Ed. Almarom, 2013, p. 73.
7. Muthu, Mircea, *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, Ed. Dacia, 1993, p. 71.
8. Popa, id., p. 71.
9. Id., p. 70.
10. Id., p. 69.
11. Vlad, Ion, *Lectura prozei*, Ed. Cartea Românească, 1991, pp. 66-69.

Diana Oancea Morar, *Smoke. Sky. Time*

Carlos SKLIAR

Carlos Skliar (Buenos Aires, 1960) este filozof și poet. Este autorul a numeroase cărți de eseuri educative, filozofice și literare. A publicat cărți de poezii și micro-povestiri, *No tienen prisa las palabras* (*Cuvintele nu au grabă*, Barcelona: Candaya, 2012) *Hablar con desconocidos* (*De vorbă cu necunoscuți*, Candaya, 2014). Colaborează cu regularitate la revistele literare *Revista de letras* (Barcelona), *Con-fabulación* (Columbia) și *Continuidad de los libros* (Argentina). A condus programul radiofonic „Preferiría no hacerlo” (2005-2010) la FM La Tribu, Buenos Aires. Este co-director al cursurilor de masterat și doctorat internațional „Escrituras” la Facultatea Latinoamericana de Științe Sociale, FLACSO.

Conversații (im)posibile XXVI:

Pot să te rog ceva fără să te superi? Mi-a spus, spunându-mi.

Bineînțeles, i-am răspuns, răspunzându-i.

Voiam să te rog să rămâi aici, însă plecând.

Oare este posibil?

Da, pentru că de când ne-am cunoscut mereu ai fost aici și încă nu ai plecat ca să-mi lipsești,
mărturisi.

De acord, mi se pare rezonabil, m-am gândit. Ești de acord dacă plec câteva minute?

Este prea mult, spuse.

Un minut? Am sugerat.

Nu cred că pot suporta asta, se gândi.

Atunci să facem așa: să ne imaginăm o secundă fără noi.

Spuse: nu, nu pot să-mi imaginez. Am să-ți cer următorul lucru: să nu pleci, rămânând. Prefer să
rămâi ca să-ți duc lipsa.

Mi se pare rezonabil, am șoptit. După toate acestea, așa este dragostea.

Iartă-mă, îmi spuse, nu te-am auzit, mă gândeam la lipsa ta.

De acord, am spus, nu te întrerup.

De acord, spuse, în timp ce ne sărutam.

Echivalențe lirice

A spus: putem să vorbim?

Ai spus: acum nu, sunt tăcută.

Te-a întrebat: de ce ești tăcută?

Ai răspuns: Pentru că luna nu mă luminează mereu.
Te-a întrebat din nou: se ascunde ceva în liniștea dumitale?
Ai răspuns: ascund tot ceea ce știu și ceea ce nu știu se ascunde mereu de mine.
A continuat: e ceva ce nu vrei să-mi spui ?
Te-ai gândit: aș evita să pronunț cuvinte care încep sub pământ.
A insistat: ai prefera să fii singură?
Ai spus: sunt cu dumneata, chiar aici. Întreruptă.
Te-a întrebat: ai dori să plec?
Ai șoptit: nu pot decide destinul dumitale.
Ofuscat, a comentat: nu-ți înțeleg orgoliul.
Ai mărturisit în secret: nu înțeleg tirania patriei.
Supărat, ți-a spus: adio.
Cu blândețe, ai răspuns: nu pleca, ramâi în lume, cu dumneata însuși, fără întreruperi.

– Ce vezi aici?, te-au întrebat.
– Gâtul unui licurici.
– Și aici?
– Un fruct pe cale de-a se dezintegra.
– Și aici?
– Umbra pe care am lăsat-o azi-noapte, așteptându-mă.
– Și aici?
– Soarele descompus, luna descompusă: un apus fără timp.
– Și aici?
– Că într-adevăr nu vreau să știu ce aș dori să fiu când voi fi mare.

El spuse cu voce histrionică: „Cum vi s-ar părea dacă amândoi am merge într-un loc mai liniștit?”
Ea a răspuns cu voce liniștită: „Ar fi posibil, însă nu cred că am încăpea amândoi în mijlocul sufletului meu”.

A spus: „Vreau să fii a mea”
Ai răspuns: „Eu am încercat deja și cu mine însămi, și este imposibil”

A spus: Putem să stăm de vorbă?
Ai spus: putem privi marea care este departe, câinii cu trei picioare, și chiar și pe noi înșine.
A întrebat: Aștepți pe cineva?
Ai răspuns: ploaia care vine.
A insistat, curios: Dumneata ai umbrelă?

Ai răspuns: da, una roșie, în zilele de marți după-amiază pentru a da puțină lumină acolo unde se întunecă.

A continuat să întrebe: Nu ți-e frică să te uzi?

Ai afirmat: nu, pentru că deja sunt făcută din apă caldă, din valuri furioase, și chiar din lacuri goale.

Schimbând vorba: Pot să te întreb cum te cheamă?

Ezitănd: numele meu este gol.

A întrebat: Ce semn ești dumneata?

Ai murmurat: dimineața, de întrebare. Noaptea, de revoltă și de puncte de suspensie.

A insistat: Ai dori să bei un pahar cu mine?

Ai privit cerul: aș bea tot ce este în jurul nostru, în afară de atomi.

Iritat, a spus: asta înseamnă nu?

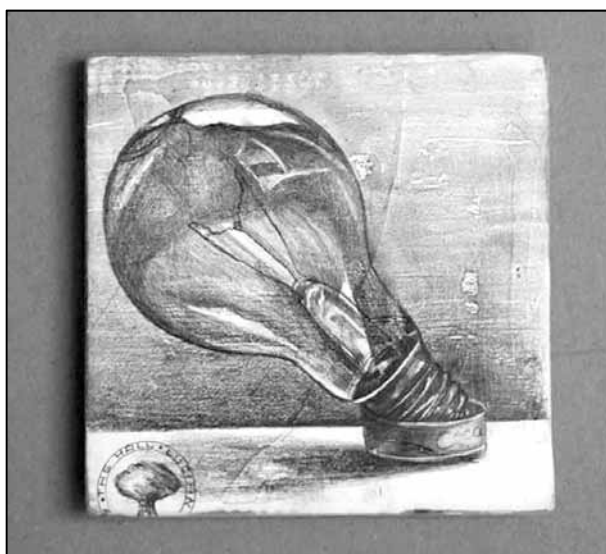
Calm, ai răspuns: nu este indicat să murim de sete.

Jignit: Poate altădată, atunci?

Ai încheiat: Poate într-un timp trecut.

Asta este dragostea, spuse el precum cineva care spune „acesta este colțul” sau „acesta este dinozaurul”, îndreptându-se niciunde, cu privirea fixă la magazinul de haine confortabile, cu gândul la ultima dată scadentă, și cu mâinile în buzunare. Nu. Asta nu este dragoste, răspunse ea. Dragostea este asta, spuse, privindu-l în sânge, aproape în ultima sa respirație, cu mâinile ce păreau că împrăștie norii, și vocea pe punctul de a dezlănțui furtuni.

Traducere de **Melania STANCU** și **Viorica PATEA**

Lucian Szekely-Răfan, *The hall*

Don BOGEN

Don Bogen este autorul a patru cărți de poezie, cea mai recentă fiind *An Algebra* (University of Chicago, 2009). Profesor de literatură comparată la Cincinnati University și editor al revistei *The Cincinnati Review*. A publicat o carte de critică literară *A Necessary Order: Theodore Roethke and the Writing Process* (Ordinul Necesar: Theodore Roethke și procesul de creație, Ohio University Press, 1991). A primit numeroase premii de poezie, cum sunt Discovery Award, Emily Dickinson Award, și burse de la National Endowment for the Arts și Fundația Ingram Merrill.

Flori

Și atunci a adus acasă flori
Îrși albaștri fericiți, garoafe luminoase
Săreau deasupra coșului cu rufe
Într-o mașină albă de-a lungul străzilor
înguste
Trecând pe lângă garduri și câmpuri cosite în
ploaie

Și a adus flori
Soția bucuroasă, întâmpinând
Bucuria școlăriței când se întorcea acasă
Iar bebelușul își înălța brațele către ele
Ca și cum s-ar fi îndreptat către răsăritul
soarelui

Vântul de est deasupra gardului acoperit de
mușchi și grădina
Cerul și umbra curgeau prin fața ferestrelor
Șirului de case gri, două câte două, până
La mica plăcuță a familiei atunci
Un chenar în jurul mesei la asfințit

Și a adus acasă acest gest cu rufele curate
O undă de culoare însemnează miercurea
În fiecare zi vânzătorul de pește, zarzavagiul,

Un cuvânt nou în cărțile de școală ale fetei
Ochii și mâinile bebelușului

Și se întorcea acasă în fiecare săptămâna prin
satele de piatră
Girton, Histon, numele se ștergeau
Fumul de deasupra parcelor de grădini
purat de vânt
Boabele în gardurile vii
Roșii ca sângele

Variațiuni pe o temă elegiacă

Nemișcarea din
aer ai auzit
zumzetul unei muște ca și cum

între ei și liniște
pătura care te-ar
susține goală ca aerul

care înconjoară globul
drag rotindu-se ștergând
un iureș de vijelii

Nemișcarea ta odihnindu-se
în seninătatea dintre ele
și măsoară un curent

sub straturi, șuvițe
de aer legate care
se adună să smulgă

o voce din pripă
fără de rost ca să reziste
într-un cântec șters

Nemișcarea împletită
cu respirațiile norilor diafani
peste carapacea lumii

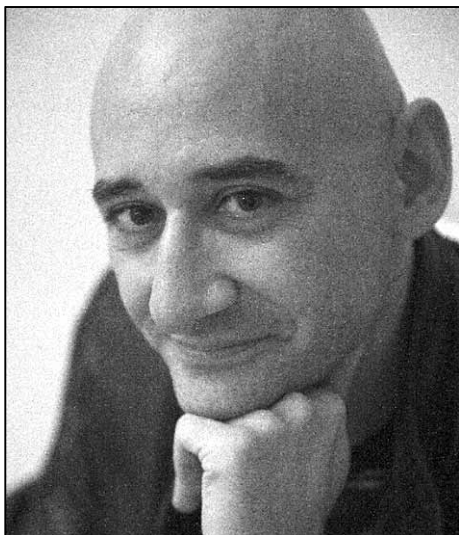
și acolade de gaz
între noi și valurile
întunecate șterg efemerele tale

urme schimbând căderea
luminii pe care ai fi putut-o
vedea

Prezentare și traducere: **Melania STANCU** și **Viorica PATEA**

Valentin Marian Ionescu, *Untitled 30*

Antonio BALLESTEROS

Antonio Ballesteros este scriitor și profesor de literatură engleză la Universitatea UNED, Madrid. Poeziile selectate fac parte din volumul *Manual de Madrugadas (Manualul zorilor)* 2014.

Strigătul

Bocetul iernii
Împletind ceața
În iarbă.
Soare de gheață.
O frunză pustnică
În dumbravă
Care a visat să fie
O pasăre de spumă.
S-a înălțat o clipă
Murmur de trădare
Din cauza viscolului.
Ne-am trezit alarmați
Din cauza strigătului frunzei
Când s-a lovit de pământ.
A surâs. A crezut că era ușor
Să fii pasăre în altă primăvară.

Vocea ta în apropiere

Vocea ta: darul nopții.
Vocea ta: o melodie.
Vocea ta: adevăr și viață.
Vocea ta: claritate.
Vocea ta: floare de portocală.
Vocea ta: zori lăuntrice.
Vocea ta: vrajă a amintirilor.
Vocea ta: un ecou care rămâne
Vocea ta: leagănul luminii.
Vocea ta: ploaie caldă a sunetelor.

Vocea ta: duh al infinitului.
Vocea ta: murmurul valurilor.
Vocea ta: și încă mai ce?
Păi, asta: un întreg/ totul (sau aproape).
Voce și tăcerea lunii,
Care se împletesc cu înțelepciune.
Vocea și prezența ta
Mi-au schimbat viața
Miracolul etern al dragostei.

Natura vie

Consistența fragilă a pietrei.
Goliciunea colosală a balenei.
Armonia incoerentă a salciei.
Râsul matematic al sticletelui.
Carapacea încăpățânată a broaștei țestoase.
Somnul înverșunat al scoicii.
Bogata vremelnicie a frunzei.

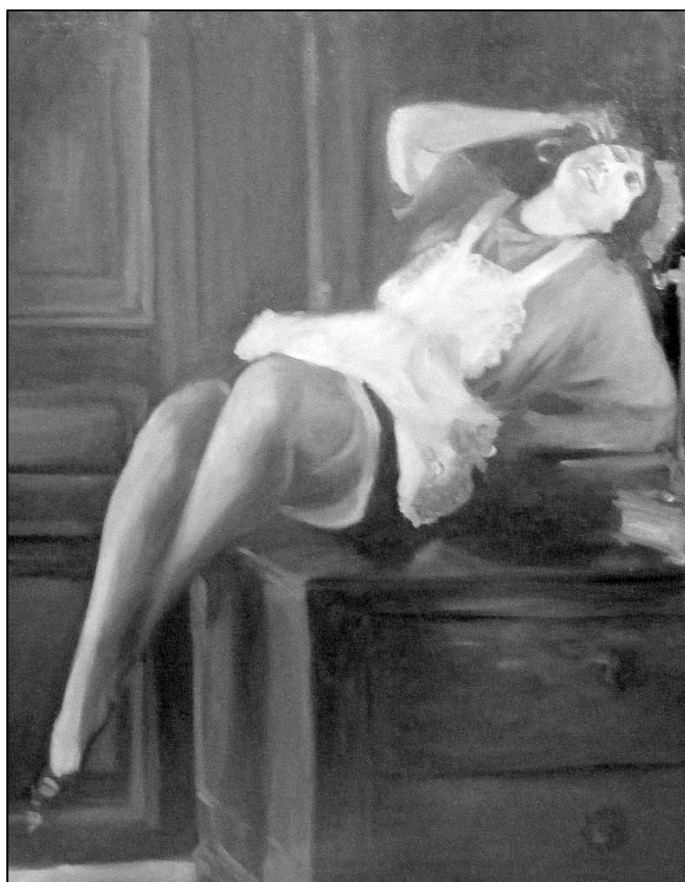
Dragoste trilingvă

Radiografia
luminoasă
a dragostei noastre
este o
taină deplină,
fascinată,
ca ochii tăi
ca noaptea

înstelată,
pe care doresc
să o descopăr
cu tine,
încet, încet.
Este
o lună dulce
oscilantă
de aici încolo,

care respiră,
ca un suspin
adormit,
cuvintele
cele mai frumoase: te iubesc,
dragostea mea,
te iubesc.

Traducere de **Melania STANCU** și **Viorica PATEA**

Laura Ogruțan-Prața, *The phone call 3*

Svetlana Aleksievici sau vocile utopiei

Virginia NUȘFELEAN

Ne aducem bine aminte că în 2013, la un an după ce fusese nobelizat Mo Yan, cu câteva ore înainte de anunțarea numelui

laureatei, favorita caselor de pariuri și a site-urilor era scriitoarea bielorusă Svetlana Aleksievici. Se pare că cei care făceau pariuri și dădeau pronosticuri au ghicit logica după care erau numiți laureații, o logică din care nu lipseau, uneori, motivele extraliterare. Comitetul Nobel asigură însă, prin membrii săi, pe cei ce au îndoieli în privința acordării premiului, că este absolut exclus ca un laureat să fie numit pe considerente politice.

Nobel 2015

„Premiații sunt doar indivizi (...) Națiunea, sexul, religia nu înseamnă nimic. Geografia nu-i de domeniul nostru”, o spune răspicat, în cotidianul *Svenska Dagbladet*, Per Wästberg (membru al Academiei), iar Madelaine Levy ține să precizeze, în același cotidian, că „juriul se străduiește să facă alegeri corecte”. Nu-i de trecut însă sub tăcere faptul că Academiei suedeze îi place să surprindă – o știu și literații, o afirmă la AFP și Gustav Källstrand, administratorul muze-

ului Nobel –, așa că atunci, în 2013, a fost numită Alice Munro, un nume aproape necunoscut în mediile literare. Svetlana Aleksievici, ce a continuat să fie favorita listei *Nobel*, a fost doar amânată. Pentru anul acesta. Cărțile ei au fost nu doar traduse și citite peste tot în spațiul literar, ci și premiate. Cele 21 de premii acordate scriitoarei bieloruse au, se pare, o anume greutate în stabilirea adevărului despre valoarea operei sale. E suficient să amintim doar câteva: *Premiul Târgului de Carte de la Leipzig* (1998), *Premiul Herder* (în 1999), *Premiul Erich Maria Remarque* (în 2001), *Premiul Național al Criticii din SUA* (în 2006), *Premiul Editorilor din Germania* (în 2013) și *Premiul Médicis* pentru eseu (în 2013). Având în vedere „rusofobia și ura față de președintele Vladimir Putin”, cât și „apropierea față de opoziția pro-occidentală bielorusă” a Svetlanei Aleksievici, criticul și jurnalistul rus Vladimir Bondarenko prezicea deja acum un an, într-un articol publicat în *Svobodnaia Presa*, că Svetlana Aleksievici va fi laureată a *Nobelului* în 2015. Nu e de neglijat nici susținerea oferită de PEN Club și de Fundația Soros scriitorilor din Bielorusia. Nu în ultimul rând, Björn Wiman, redactor șef la secția cultură al cotidianului *Dagens Nyheter*, ne spune și el că în favoarea scriitoarei bieloruse a jucat și șansa de-a avea o operă situată „la granița dintre reportaj și roman: un gen care n-a fost încă premiat” (*Ma presse*, 7 oct. 2015).

În 8 octombrie anul curent, așadar, Academia suedeză o anunță oficial pe câștigătoare, acordându-i *Nobelul* pentru „opera sa polifonică, memorial al suferinței și al curajului din epoca noastră”. Svetlana Aleksievici este a șasea rusofonă (după Ivan Bunin, Boris Pasternak, Mihail Șolohov, Alexandr Soljenițin și Iosif Brodski) căreia i

s-a decernat prestigiosul premiu și a paisprezecea femeie din palmares.

Note biografice

Scriitoarea ce a reușit să dezvăluie dezastrele provocate de imperiul roșu s-a născut în Ucraina, dintr-un tată bielorus și o mamă ucraineană. La puțin timp după nașterea ei, familia s-a mutat în Bielorusia, unde scriitoarea trăiește și în prezent o bună parte din an. Are 67 de ani și multe amintiri despre un timp în care suferința era stindardul gloriei. A învățat de foarte timpuriu, chiar din primii ani de școală, că lucrul cel mai important în viață este să te sacrifici, sau chiar să mori, pentru patrie. A citit, ca orice școlar sovietic, literatură autorizată și a suportat o presiune ideologică dublă, atât din partea școlii, cât și a părinților săi. Într-un asemenea context nu aveai cum să nu crezi în comunism. Totuși, tână Svetlana îndrăznește să pună întrebări incomode profesorilor. Câștigă un premiu la un concurs literar – o călătorie în Europa –, însă, drept pedeapsă pentru spiritul ei nonconformist, i se refuză plecarea. Părinții, prea ocupați cu sarcinile ce le revin ca dascăli, într-un capăt de lume, n-au timp pentru dialog. Nici disponibilitate; mama fiind prea severă și interiorizată, iar tatăl, prea îndoctrinat de marxism-leninism. Întrebările ce o frământă, Svetlana le va adresa bunicii dinspre mamă din Ucraina, grație căreia intuiește că lumea este mult mai complexă decât se vroia să se știe; complexă și încărcată de mister. De la ea află cum un soldat german, în plin război, a intrat să ceară apă și avea ochii în lacrimi. Impactul e puternic. Ceva nu se lega cu ceea ce a învățat la școală, cu imaginea aceea lipită de retină, în care nemții – dușmanii patriei – erau considerați niște brute incapabile de sentimente. Întrebări despre lucruri ce pluteau în ceața ambiguității și a incertitudinii o frământă până la obsesie. La facultatea de jurnalism din Minsk este interesată de filosofie. Vrea să știe de ce este interzis Nietzsche, de ce opera lui Lenin nu abordează problematica iubirii și a bătrâneții. „Nu eram o opozantă, dar gândeam altfel.” – mărturisește scriitoarea într-un interviu din

Philosophie magazine (23 oct. 2014). Traversază o criză, declanșată de moartea surorii sale. Brusc are revelația unicității vieții. Și curajul de-a se rupe de literatura sovietică, debarasând rafturile bibliotecii de tot ce nu era Dostoievski, Tolstoi și Cehov. După absolvire, din pricina opiniilor sale, va fi obligată să facă jurnalism la Brest, aproape de granița cu Polonia, departe de Minsk. Va reveni în orașul tinereții sale, dar, din cauza criticilor severe la adresa regimului totalitar al lui Alexandr Lukașenko, va fi nevoită să se autoexileze în repetate rânduri în Italia, Franța, Germania și Suedia.

De la jurnalism la literatură

Svetlana Aleksievici și-a dorit dintotdeauna să scrie, însă i-a luat mult timp să găsească o cale, un gen de-a face literatură care să i se potrivească. „Am căutat multă vreme un gen literar care să corespundă felului în care văd eu lumea, felului în care sunt făcute ochiul meu, urechea mea... (...) Și am ales genul vocilor omenesti... Îmi văd și ascult cărțile pe stradă. Afară. În ele oameni reali povestesc despre principalele evenimente ale timpului lor...” (*alexievich.info*). Alegerea acestui gen de scriitură i-o datorează lui Ales Adamovici. Află de investigațiile întreprinse de acesta în satele arse de naziști. Scriitorul bielorus căuta supraviețuitori. Celor descoperiți le înregistrează mărturiile. Auzind acele voci, Svetlana Aleksievici are imediat revelația formei literare pe care avea să o adopte. A început și ea să adune mărturii. Ale femeilor ce-au luptat în război și ale celor din spatele frontului. Preferă femeile simple, neinstruite. „Persoanele educate – e de părere

scriitoarea – se folosesc de un repertoriu de termeni bine definit, de concepții despre lume extrase din cărți și ziare. La oamenii simpli, dimpotrivă, cunoașterea și înțelepciunea se nasc din suferință, din efort personal sau din talent” (Interviu, *Philosophie magazine*, 23 oct. 2014).

Exploatare sutele de mărturii și documente despre al doilea război mondial, despre represiunile staliniste, războiul din Afganistan, catastrofa de la Cernobîl, despre Uniunea Sovietică de dinainte de căderea comunis-

mului și despre Rusia de azi, Svetlana Aleksievici scrie cărți sfâșietoare ce se situează la granița dintre documentar și literatură. Printr-o artă subtilă a compoziției știe să îmbine excelent profesia de jurnalist cu cea de romancier, să fie aproape de oameni, de experiențele lor de viață, și totodată să pătrundă

„cu forța imaginarului și a poeziei locurile interzise și oculte” (*RFI*, 8 oct. 2015). „Nu urmăresc să produc un document – mărturisește nobelizata –, ci să sculptez imaginea unei epoci. De aceea redactarea unei cărți îmi ia între șapte și zece ani. Înregistrez sute de persoane. Se întâmplă să revin la cel interviuat de mai multe ori. (...) În final, adesea, din cinzeci sau șaptezeci de pagini nu păstrez decât o jumătate de pagină, cel mult cinci. Desigur, curăț puțin ceea ce mi se spune, suprim repetările, însă nu stilizez nimic și încerc să păstrez limba pe care o folosesc oamenii. Și dacă aceștia lasă impresia că vorbesc bine, asta se datorează faptului că pândesc momentul când sunt în stare de șoc atunci când evocă moartea sau iubirea. Minte le este atunci stimulată, sunt total mobilizați, și rezultatul este adesea minunat. (...) Nu sunt, deci, jurnalistă. Nu rămân la nivelul informației, ci explorez viața oamenilor, ceea ce au înțeles ei din existență. Nu fac nici muncă de istoric căci pentru mine totul începe exact acolo unde se termină sarcina istoricului: ce se petrece în mintea oamenilor după bătălia de la

Stalingrad sau după explozia de la Cernobîl? Nu scriu istoria faptelor, ci pe cea a sufletelor” (Interviu, *Philosophie magazine*, 23 oct. 2014). Și mai spune că prioritar pentru ea este să înțeleagă viața omului, nu să denunțe un sistem politic sau altul: „Lucrurile nu mă interesează când se situează pe un plan ideologic, superficial pentru mine. Rezultatul este însă că aceste cărți distrug, din păcate, miturile sovietice sau post-sovietice”.

Războiul – o temă obsedantă

Tema cheie „a romanelor de voci” ale Svetlanei Aleksievici este războiul. Literatura vremii și articolele din presă abundă în subiecte pe această temă. Numai că acolo se vorbea despre un altfel de război, unul în care victoria era întotdeauna „a noastră”, un război frumos zugrăvit, în care femeia era prezentă doar pentru a decora faptele de vitejie ale soldatului. Și iată că, ascultând bunicuțele cu care stă de vorbă peste tot în țară, scriitoarea descoperă lucruri cumplite despre război. Nimic din ce află nu seamănă cu proza eroică din acea vreme. Existau aspecte ce nu puteau fi găsite în niciun text, ca de pildă cum este să ucizi un om pentru prima oară, sau să dai peste un cadavru, cum e să faci din tineri niște asasini în numele unor „idealuri nobile”. Sau cum e să-ți ia partizanii sovietici înfometăți ultima vâcuță. „Femeile povesteau cât e de greu să fii femeie în vreme de război. Vorbeau despre chipul fioros al bărbaților de după bătălie, chip desfigurat de instinctul supraviețuirii, expresie cumplită, ceva între om și fiară.” (Interviu, *revista XXI*, nr. 9, 2010).

Războiul nu are chip de femeie (1985) este prima carte a Svetlanei Aleksievici ce abordează această temă. Deși succesul este răsunător – se vând două milioane de exemplare –, deși-i elogiata de Gorbaciov, pe unii cartea îi deranjează; se stârnește în presă o polemică aprinsă. Barzii oficiali ai epopeii sovietice o consideră „anti-patriotică, naturalistă, degradantă”, o daună morală adusă națiunii, o trădare a acesteia. „Foștii luptători cereau o proză eroică, nu povestiri despre atrocități (...); vechea gardă a comuniștilor și a militarilor considera că pătez imaginea răz-

boiului, și chiar imaginea femeii, cu detalii prea crude.” În *Ultimii martori* (1985) – cu subtitlul *100 de povestiri deloc copilărești*, spuse de copii ce aveau între 7-12 ani în timpul războiului – este vorba tot despre acest Rău, despre fața sa monstruoasă, despre traumatismele ce le lasă în viața celor atinși de aripa lui neagră. Cartea intrigă, atacurile sunt virulente. *Copii în sicrie de zinc* (1989) a deranjat cel mai mult, autoarei intentându-i-se chiar un proces. Războiului din Afganistan tocmai i s-a pus capăt – despre acest război e vorba –, au murit 15.000 de soldați, iar cartea „întina imaginea eroilor căzuți pentru patrie”. Scriitoarea își amintește cum o mamă îi striga printre lacrimi: „Vroiam să ofer uniforma și medaliile fiului meu unui liceu, dar din cauza ta l-au considerat hoț și asasin și mi-au fost refuzate” (Interviu, *revista XXI*, nr. 9, 2010). Nu se aștepta la reacții atât de violente. Generalii au convins mame și soldați care au depus mărturie să retracteze tot ce au spus. Mamele aduse de generali la proces – relatează scriitoarea – arătau medaliile și fluturau portretele fiilor lor strigând: „Copiii noștri sunt eroi și ea îi face asasini!”. Lipsurile erau multe în acea vreme – explică Svetlana Aleksievici – și oamenii puteau fi foarte ușor manipulați. Și apoi, e de ținut cont de educația lor. Toți erau formați în spirit sovietic. O acuzau că i-a trădat pe soldați, că și-a trădat patria. Femei care au povestit grozăvii înfiorătoare despre fiii lor – victime de război –, care i-au cerut scriitoarei să spună adevărul despre tot ce s-a întâmplat, manipulate acum de cei de la putere, s-au întors împotriva ei. Aveau nevoie ca fiii lor căzuți pe front să fie declarați eroi. „Problema nu ține atât de putere, cât de oamenii ce o susțin. Toți sunt gata de-a incrimina puterea, dar nu sunt pregătiți să-și recunoască partea lor de responsabilitate. Dacă avem o brută incultă ca Lukașenko, e pentru că poporul se recunoaște în el și pentru că el împlinește într-un anume sens idealul majorității oamenilor” – e de părere, în același interviu, Svetlana Aleksievici.

Cu aceste trei cărți, la care tocmai am făcut referință, scriitoarea consideră că a spus tot ce avea de spus, ca scriitor, despre război. „Pentru mine, războiul nu este o soluție la problemele contemporane, ci o aberație. Va veni o zi când se va vorbi de noi ca despre oameni ai epocii războiului, niște barbari ce-l

adorau pe zeul Marte. Cultura militară a supunerii, eroizarea forței, exaltarea virilității, războiul, ca joc suprem pentru bărbați, plăcerea cu care aceștia își îmbracă uniforma, sunt subiecte pentru literatură. Circumstanțele însă nu constituie literatură.” – concluzionează Svetlana Aleksievici.

Cernobîl – un altfel de război

Dezastrul de la Cernobîl (1997) este, în opinia autoarei, cartea sa cea mai importantă, pentru că aduce în scenă un alt om, cel de după catastrofă, și o altă lume, cea în care războiul e de altă natură. Un „război” provocat de progresul tehnic, pentru care nimeni nu era pregătit, un „război” ce viza nu doar omul, ci tot ceea ce era viu. „În zona iradiată vrăbiile moarte se adunau cu lopata. Frunzele, iradiate, nu mai erau arse, ci îngropate în pământ. De altfel, nici nu știai de ce să te temi. Iar moartea era diferită, tăcută. Natura nu semăna cu nimic din ceea ce cunoșteam. În ziua accidentului am văzut un nor negru imens, iar în zilele ce au urmat culorile băltoacelor erau neobișnuite. Deveneau negre, galbene, verzi, fluorescente. În zona iradiată pinii s-au schimbat în roșu, apoi în roșcat. Pe cer erau un fel de licăriri, de raze. Evident, nimeni n-a fost pregătit pentru asta. Am fost crescuți în ideea că atomul sovietic este inofensiv.” (Interviu, *Philosophie magazine*, 23 oct. 2014)

Cu toate că era perioada perestroikăi și a transparenței, oamenii politici ai zilei, luați prin surprindere, au reacționat așa cum erau obișnuți. Au ascuns sub preșul tăcerii pericolul ce amenința însăși Viața și au trimis la fața locului mijloacele de care dispuneau: tancuri, militari înarmați cu mitraliere, elicoptere echipate de război. „Ca să tragă în cine?”

– se întreabă scriitoarea. Nu s-a pomenit nimic de pericolul iradierii imediate și pe termen lung. De moartea ce avea să-i secere pe cei veniți să curețe zona. La o lună după explozia reactorului, armata a început să evacueze populația din zonă. O bătrânică refuza să plece și, cum Svetlana Aleksievici era singura femeie printre soldați, i se adresează, mirată de ceea ce i se cere: „Draga mea, de ce să plec? Soarele strălucește, păsările zboară. Războiul l-am trăit, bombardamentele, mirosul de fum și soldații străini, știu ce înseamnă. Dar aici sunt băieții noștri” (Interviu, *revista XXI*, nr. 9, 2010). Cum să creadă într-un pericol pe care nu puteai să-l vezi și să-l simți?

Mărturiile oamenilor mobilizați să elimine urmările dezastrului de la Cernobîl și milioanele de victime, care nu au fost informate despre consecințele exploziei, sunt un argument incontestabil al eșecului experimentului utopic sovietic.

Homo sovieticus

O altă temă abordată de autoarea „romanelor de voci” este cea a lui *homo sovieticus*. Crescut în cultul sacrificiului și al altruismului, cu o mentalitate ce explică atitudinea sinucigașă a lichidatorilor catastrofei de la Cernobîl, omul sovietic se simte pierdut după prăbușirea imperiului utopic. *Timpul second-hand. Sfârșitul omului roșu* (2013) evocă marea peripeție a acestuia într-o lume care nu e a lui, în care nu știe cum să trăiască. „Eram veseli, credeam că mâine va fi mai bine ca azi” spune un personaj al romanului. Oamenii credeau că toate problemele țineau de sistem și că, odată acesta dispărut, vor începe o viață nouă. Însă euforia post-comunism s-a destrămat rapid. Ex-sovieticii sunt nostalgici și motivul e simplu – explică scriitoarea: „Liderii care au guvernat Rusia după prăbușirea URSS-ului au furat țara (...). Drept urmare, termenii «liberal» și «democrat» au devenit triviali. (...) Istoria este tragică aici: tot la treizeci sau patruzeci de ani se întâmplă ceva

cumplit. Oamenii sunt însă obișnuiți să trăiască în felul acesta. Nu au trăit niciodată altfel. N-au fost niciodată liberi. Știu că în orice moment li se poate lua totul. Originea acestui sentiment e mai greu de pătruns. Datează cel puțin de la Ivan cel Groaznic. În acest teritoriu asiatic, credinței creștine a sacrificiului i s-a adăugat, în comunism, și cultul morții” (Interviu, *Philosophie magazine*, 23 oct. 2014). Mai mult, „Există o nostalgie foarte puternică pentru epoca sovietică, chiar și la tineri, care încep să-l citească pe Marx și vorbesc de revoluție. De aceea este foarte important să li se vorbească despre trecut, despre entuziasmul primilor revoluționari, de visul lor de-a construi o lume nouă, constituită pe alte baze, dar și despre eșecul sângeros cu care s-a încheiat această iluzie romantică” – precizează Svetlana Aleksievici în interviul acordat revistei *Le Nouvel Observateur* cu ocazia premierii cu *Médicis*.

Întrebări obsedante

În interviul acordat revistei *Philosophie magazine* Svetlana Aleksievici își mărturisește obsesiile. Nu sunt străine de cele care îl chinuiau și pe Dostoievski, chiar dacă în alt secol și în alte circumstanțe: „De ce suntem gata să ne sacrificăm libertatea? Cum se ajunge de la dorința de-a face bine la răul absolut? Cum se explică ticăloșia sufletului omenesc?” Și mai spune cum în tinerețe a căutat explicații în jurnalele intime ale marilor actori ai revoluției ruse: „Vroiam să știu cine erau acești oameni, ca de exemplu Dzerjinski, cel ce avea să devină șeful poliției politice. Ei bine, era un tânăr strălucit, care credea în regenerarea morală a ființei umane. Oare prin ce mister s-au transformat acești tineri idealiști în lideri sângeroși? Asta aș vrea să înțeleg. Tocmai de aceea, la finalul cărții *Sfârșitul omului roșu*, am pus în exergă această frază a filosofului Fiodor Stepun: «Nu trebuie să uităm că cei ce sunt responsabili de triumful răului în lume nu sunt executanții orbi, ci spiritele clarvăzătoare ce servesc binele»”.

Drumul dinspre nicăieri spre nicăieri

Lucia POP-POSTELNICU

Ziariștilor care se năpustesc să-l cunoască pe „mujicul” ce uluise lumea literară și nu numai cu cele trei premii de prestigiu (Goncourt, Medicis și Goncourt des Lyceens) primite pentru romanul *Testamentul francez* (1995), acesta le răspunde deliberat contradictoriu, ușor amuzat, lăsând misterul să întrepătrundă legenda. Dacă i-a fost greu? Da, i-a fost. S-a adăpostit o vreme într-un cavou din cimitirul Pere Lachaise, s-a mutat apoi într-o cămăruță din Montmartre, a scris pe hârtie adunată dintr-un centru de maculatură. Și-a trimis manuscrisele la mai multe edituri și a primit, invariabil, răspunsuri negative. Bănuia că nu le-a citit nimeni, deși scrisorile de refuz erau „foarte argumentate”. A fost acceptat numai după ce și-a prezentat scrierile ca traduceri din rusă. Astfel i-au fost publicate primele două romane, *Fiica unui erou al Uniunii Sovietice* (1990) și *Confesiunea unui stegar destituit* (1992), care au trecut oarecum neobservate. Dar cu *Testamentul francez* s-a „împământenit” în literatura franceză.

Este vorba, cum probabil v-ați dat seama, de Andrei Makine, născut în 1957 la Krasnoïarsk, în Siberia, cel care, în 1987, a cerut azil politic Franței, abandonându-și limba maternă, întrucât vorbea limba lui Voltaire din fragedă pruncie, bunica lui fiind franțuzoaică.

Testamentul francez este, fără îndoială, o carte tulburătoare. Teme majore precum libertatea, exilul, violența, depersonalizarea se contopesc într-o viziune poetică asupra timpului, în decorul fascinant al Siberiei. Totuși nu doar frumusețea și profunzimea scriiturii au impresionat imaginarul occidental. Intuind perfect că

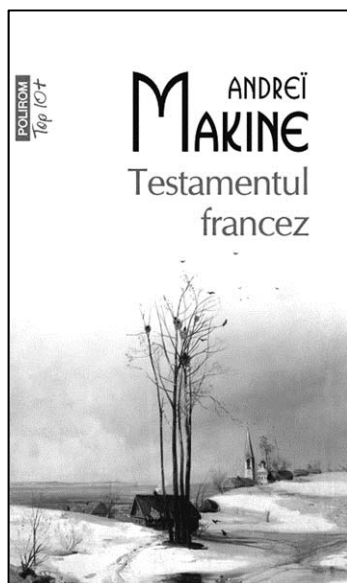
„Occidentul acela rațional și rece, căruia rușii îi păstrează o ranchiună nevindecabilă” trebuie cucerit cu abilitate, Makine a formulat în *Testamentul francez*, direct sau mai puțin direct, o copleșitoare declarație de dragoste pentru Franța, pentru cultura și istoria ei. Suficient pentru ca spiritul galic, atât de rebel cândva, să fie flatat și să-l privească pe scriitorul rus ca pe o revelație, să-l aplaude zgomotos, să-l asimileze.

Dar este Makine cu adevărat asimilat în țara lui de adopție? Cheia unui posibil răspuns la această întrebare se află tot în *Testamentul francez*. Ajuns în țara mult visată, tânărul emigrant, un alter-ego al scriitorului dacă ținem seama de accentele autobiografice, vrea să o aducă la Paris pe Charlotte, bunica franțuzoaică. Ea nu poate să vină însă, e prea bătrână și bolnavă. Se va sfârși pe pământul înghețat al nordului rusesc, unde destinul ei a decis că trebuie să rămână. Îi trimite în schimb o scrisoare din care tânărul află că de fapt nu-i este nepot, că nici măcar nu sunt rude, că l-a crescut doar pentru că mama lui, rusoaică, a murit în lagăr. Din fotografia care însoțește scrisoarea îl privește, pentru prima dată, o femeie zdravănă, în cizme și pufoaică. Este cea care i-a dat viață și i-a lăsat un alt testament: sângele rusesc și, în bună măsură, cum se va vedea din multe alte scrieri, un mod rusesc de a fi. Bucurie sau povară? Vrea să se „vindece” de Rusia, dar cum să se vindece când dorul de Rusia îl sufocă? „Ceea ce mă făcea să sufăr cel mai mult în timpul acelor spovedanii nocturne era dragostea lor de

Cărțile Estului

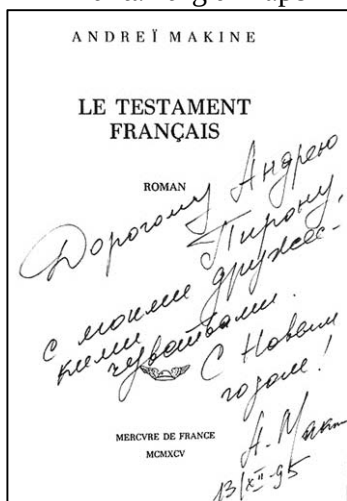
nezdruncinat pentru Rusia, dragostea pe care confidențele lor o trezeau în mine. Rațiunea mea, care lupta împotriva arsurii votcii, se răzvrătea: Țara asta e monstruoasă! Răul, tortura, suferința, automutilarea sunt distracțiile

preferate ale locuitorilor ei. Și totuși, o iubesc? O iubesc pentru absurditatea ei. Pentru monstruo-zitățile ei. Văd în ele un sens superior, pe care nici un raționament logic nu-l poate pătrunde. Dragostea aceasta este o permanentă sfâșiere”.

Andrei Makine nu se poate desprinde de Rusia. Trecând de la o carte la alta, observi repetițiile. Siberia revine obsesiv;

iubirea este, de cele mai multe ori, o zadarnică așteptare; în satele sau orașele sovietizate, aflate la capătul lumii, suflarea Occidentului abia se simte, dar oamenii o percep totuși ca pe un colac de salvare. Trei adolescenți siberieni înfruntă urgia zăpezii pe zeci de kilometri

pentru a vedea de zeci de ori un film cu Belmondo, adică niște imagini din altă lume, unde coapsele bronzate ale femeii au dreptul să fie „perfect apolitice, perfect amorale, coapse în afara Istoriei, departe de orice ideologie” (Pe vremea fluviului Amur). Și atunci când decorul se schimbă iar în locul Rusiei

apare Franța (Crima Olgăi Arbelina), tema este aceeași: exilul. Dacă Charlotte Lemonnier din *Testamentul francez*, franțuzoaica rătăcită în imensitatea înzăpezită a Rusiei, cară după ea cufărul cu ziare și cărți franțuzești, Olga Arbelina, rusoaica aristocrată care își salvează viața exilându-se în Franța, „își așteaptă bătrânețea” lucrând ca bibliotecară în comunitatea

rusească din Villiers-la-Forêt. Jacques Dorme, devenit fără voia lui pilot sovietic, se prăbușește într-un versant de gheață din apropierea Cercului Polar după ce trăise o scurtă și intensă poveste de dragoste cu franțuzoaica Alexandra, pierdută și ea prin stepele rusești (*Pământul și cerul lui Jacques Dorme*). Chiar atunci când ne poartă pe trei continente, ca în romanul *Iubirea omenească*, Makine rămâne în sfera de influență rusească, aducând în prim plan un revoluționar angolez care, instruit în Cuba, devine spion sovietic. Iubita lui, pe care o salvează cu prețul vieții nu de la moarte ci de la pedeapsa pentru neglijență, este o siberiană: Anna.

O femeie iubită, carte publicată în 2013, o aduce în prim-plan pe Ecaterina cea Mare, dar construcția epică îi permite autorului să se miște nestingherit atât prin ultimii ani ai regimului Brejnev, cât și prin capitalismul de junglă din Noua Rusie. Un joc subtil de oglinzi surprinde destinul răsunător al „micuței nemțoaice” care va deveni împărăteasa Rusiei, dar și destinul insignifiant al tânărului rus de origine germană Oleg Erdman, scenaristul care vrea să facă un film despre această femeie cu o personalitate pe cât de tiranică pe atât de seducătoare. Oleg visează să fie cineast. Între timp își duce traiul lucrând într-un abator, locuind într-un apartament sordid, „la comun”. Este obsedat de Ecaterina. Clișeele care i-au desfigurat imaginea – marea țarină, Mesalina rusă, biata împărăteasă – îl irită. Vrea să știe totul despre ea, doar că, pe măsură ce descoperă noi și noi amănunte, acest „tot” pare din ce în ce mai incomplet. „Misterul trebuia căutat poate printre vorbele naive care-i ieșeau uneori pe gură acestei femei atât de cerebrale: *Adevăratul chin al vieții mele este că inima nu-mi poate trăi nici o clipă fără să iubească*”. Cenzurat și ciopârțit, filmul făcut de Oleg în anii '80 nu impresionează publicul și trece neobservat de critici. După căderea comunismului, visul de a deveni cineast i se va împlini, dar bucuria îl ocolește, pentru că scenariul scris de el a luat forma unui serial de televiziune, finanțat de un oligarh care i-a impus, din considerente strict pecuniare, scene de sex și violență. Alternând tablouri dintr-un efervescent secol XVIII și dintr-o Rusie modernă, sechestrată, pe rând, de o ideologie opresivă și de o liberalizare haotică, scriitorul vorbește din nou despre putere și libertate, despre iubire și violență: „Timpul pe care îl trăia

Rusia pe atunci pulsa cu o frenezie patologică. Averile se clădeau în câteva luni și se pierdeau în câteva ceasuri. Să vezi un om zăcând într-o baltă de sânge în plină stradă era la fel de banal ca, pe vremuri, trecerea pe lângă un bețiv adormit pe trotuar. Într-o zi, Oleg a filmat o limuzină, simbol sclipitor al carierei. A doua zi, din ea nu mai rămăsese decât o grămadă de fiare mirosind a explozibil. Polițiștii adunau într-un sac de plastic rămășițele proprietarului.”

Iubiri sfâșiate, vieți zdrobite de război, de revoluție, de epurarea stalinistă, de lagăr; vieți terfelite de propaganda comunistă cu idealul ei de omogenizare a lumii într-o mediocritate generalizată, ademenitor numită „egalitate”; vieți mânjite de neputință sub amenințarea oligarhilor de carton. Destinul nemilos al omului estic se insinuează în toate cărțile lui Andrei Makine. Se poate presupune că cititorul occidental receptează cu o anumită detașare asemenea insinuări, impresionat eventual de componenta lor exotică și de virtuozitatea scriiturii. Pentru cititorul estic însă receptarea implică o complicitate cu nuanțe afective puternice. El se regăsește în nenorocosul spațiu estic, tolerat de o Europă care, „din fortăreața civilizației sale, privește cu condescendență mizeriile noastre de barbari – războaiele în care muream cu milioanele, revoluțiile cărora ea le-a scris scenariile pentru noi”.

Makine a scris această frază, dar tot el a ales această Europă. Poate părea paradoxal, mai ales că, în douăzeci și cinci de ani, nu pare să fi găsit în acest spațiu „a cărui indiferență îmbuibată tocește până și cele mai agresive condeie” (*Cartea scurtelor iubiri eterne*, 2011) nici decorul, nici personajele care să-i stimuleze imaginația. Paradoxul se va lămuri însă, odată cu misterul care a învăluit multă vreme chipul și opera lui Gabriel Osmonde, pseudonim sub care Makine a scris, în zece ani, patru cărți: *Călătoria unei femei care nu se mai teme de îmbătrânire* (2001), *Cele 20.000 de femei din viața unui bărbat* (2004), *Lucrarea iubirii* (2006) și *Alternaștere* (2011). Toate au stârnit interesul publicului și al criticii prin tonul direct cu care autorul atacă ipocrizia, mediocritatea și cretinismul unei societăți care îi transformă pe oameni în „șobolani egoiști, singuratici, incapabili să iubească”, dar și prin obstinția cu care scriitorul își ascunde identitatea. Iată că, deși ironizează mecanismul publicității literare,

Makine se dovedește un bun cunoscător al rotițelor care pun în mișcare acest mecanism și nu se sfiește să le folosească. În primul rând, în complicitate cu editorul interesat să păstreze secretul, îi compune lui Gabriel Osmonde o scurtă biografie: *S-a născut în 1968 la Paris. A studiat filosofia și matematicile. Autorii lui preferați sunt Scott Fitzgerald, John Kennedy Toole și Houellebecq. După ce a locuit o vreme în Gaspesia (Canada, n.n.), s-a instalat la Roma, unde lucrează la noul său roman. O biografie credibilă, înjghebată cu intenția*

Andrei
Makine
Cette France
qu'on oublie
d'aimer

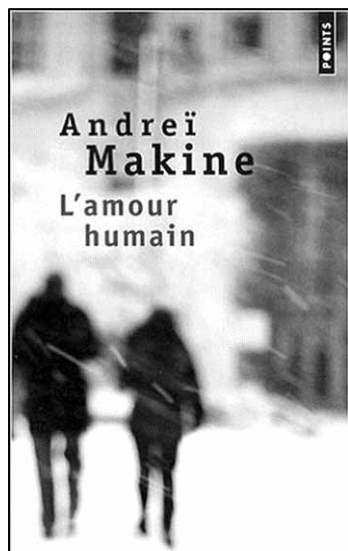
Café Voltaire
Flammarion

de a explica faptul că ziariștii nu au ocazia să-l abordeze, să-l interogheze, să-l fotografieze pe numitul Gabriel Osmonde. Această strategie potențează interesul și întetește investigațiile. În martie 2011, *Le Figaro* aruncă bomba de presă: *Gabriel Osmonde este în realitate Andrei Makine*. Odată „demascată”, scriitorul mărturisește, în stilul ambiguu care îl caracterizează: „Makine nu este numele meu adevărat. Osmonde este mai adânc ancorat în mine decât Makine.” Încă o nadă pentru amatorii de mistere și speculații.

Dar, în afara celor patru romane semnate cu pseudonimul Gabriel Osmonde, țara de adopție i-a inspirat scriitorului francez de origine rusă și o carte de eseuri, apărută în 2006: *Franța pe care uităm să o iubim*. O carte în care declarația de dragoste din *Testamentul francez* s-a subțiat, din care nu lipsesc observațiile acide: „Forța francității, acea libertate cu care gândirea aborda omul, cetatea și istoria, acea impetuoasă intelectuală franceză atât de puțin carteziană, a lăsat locul unei tatonări, precum acelea pentru înlăturarea minelor. Da, așa arată, astăzi, francezul care gândește: o inteligență înfăolită în nenumărate straturi de protecție, și care tatonează, se strecoară printre subiecte interzise, se târăște pe un câmp minat, înspăimântată de o posibilă explozie.” E clar: conformismul unui Vest preocupat excesiv de bunăstarea economică și corectitudinea politică

îl irită pe Makine. Întrebarea este: mai are de ales? Un răspuns posibil găsim tot într-o carte: *Viața unui bărbat necunoscut* (2009).

După câteva decenii trăite în Franța, scriitorul Ivan Șuțov (tot un alter-ego al lui Makine?) – obosit, ocolit de succes și de confrăți, înșelat de femeia iubită – pornește spre Rusia, în căutarea unei iubiri din tinerețe. Țara de mult părăsită trăiește acum într-un capitalism

dezlănțuit și deșănțat. Pe malul unui râu unde sinucigașii apărători ai Leningradului atacau la baionetă liniile germane se construiesc vile de lux. Fosta iubită este o femeie de afaceri cinică și rapace. Noua Rusie îl deprimă, singurul chip luminos este al bătrânului Volski, un fost soldat care a trăit cumplita blocadă a Leningradului și a

cărui poveste ne dăruiește pagini de un dramatism și o frumusețe cutremurătoare. Lectura cărții ne relevă un destin înstrăinat, mediocru, neasimilat de mediul francez, de expatriat într-un Paris care nu acceptă decât norme superficiale de viață, trăită în interiorul unei istorii relativ tihnite, guvernată de nevroze erotice și flecăreli existențialiste. Dar acest nivel este depășit, moartea devenind, în Leningradul inutil apărat de Volski, cel mai viu și credibil personaj. Este o performanță estetică formidabilă, după imensa literatură a războiului, a suferințelor Leningradului imposibil de cucerit și, în egală măsură, imposibil de apărat.

După moartea bătrânului, Șuțov decide să se întoarcă în Franța. „În avion, pentru prima dată în viață, are impresia că pleacă de nicăieri și merge spre nicăieri sau, mai curând, că face o călătorie fără o destinație adevărată. Și totuși, niciodată nu a simțit atât de intens că aparține unui pământ natal. Numai că această patrie nu coincide cu un teritoriu, ci cu o epocă”. Așadar, Șuțov/ Makine nu mai trebuie să aleagă.

Alegerea s-a produs demult. Va rămâne așa cum a fost etichetat de presa franceză: „Un scriitor rus la Paris”; o voce singulară, „cu accent bolovănos”, o prezență care impune prin „statura unui tăietor de lemne”, dar și prin „condeiul său, unul din cele mai rafinate condeie ale literaturii franceze”. Apreciat în Vestul care știe să aprecieze, deși criteriile valorizării sunt cam aleatorii, Andrei Makine este iubit în Estul care nu a învățat să aprecieze, dar e încă în stare (oare până când?) să iubească.

Desigur, nu e singura perspectivă din care poți să redescoperi, iar și iar, opera acestui mare, complex și rafinat scriitor. El reprezintă și o conștiință care se hrănește din obsesiile unei istorii în aparență irepetabile. De aceea, deși are mare succes în Franța, în întregul Occident, cum spuneam, este extrem de important să-l receptăm în afara șabloanelor critice care-l îngheșuie în grupări străine aspirațiilor sale sau, dimpotrivă, îl singularizează exact acolo unde ar trebui să-i găsească aderențe cu cei asemenea lui. Eroarea de a-l asocia cu Proust, de pildă, („se plasează cu câteva volume în spatele lui Proust”), fie și din considerente de marketing editorial, e atât de mare încât, prin simpla ei menționare, se anulează. Proust reduce existența la o densă experiență personală, reluată la nesfârșit dintr-un punct zero, pe când Makine încearcă s-o pună la adăpost de imensa capacitate a omului de a trăi în perpetuă suferință, în exaltare criminală și colosală poftă a desfrâului. În *O femeie iubită*, romanul nefericirii existențiale a Ecaterinei cea Mare, Makine încearcă „o înlănțuire de adevăruri discrete, puse la adăpost de marele film al istoriei”. Dar el lasă să se înțeleagă că, prin destine colosale, ca al lui Petru cel Mare, al Ecaterinei sau, de ce nu, al lui Stalin, Rusia se livrează lumii ca un târâm al neisprăvirii, devastat de forțe antrenate într-un iureș al absurdității.

Poate mai mult decât alții, Andrei Makine este un autor care are deplina conștiință a identității sale est-europene, afirmând-o, mai mult sau mai puțin direct, în fiecare roman apărut la Paris sau în orice altă parte a Occidentului de adopție.

Nevoia de filozofie morală în prezent

Teodor VIDAM

(Urmare din numărul trecut)

3. Ființa umană între căutarea fericirii și scepticismul moral

„Are binele și răul vreo importanță pentru univers sau numai pentru om?”¹ Legile care acționează în univers: legea atracției universale; legea inerției; legea conservării masei și energiei; legea atracției maselor omogene; legea acțiunilor reciproce etc., toate aceste raporturi generale, stabile și repetabile denotă că universul se organizează și funcționează independent de capriciile liberului arbitru și, în consecință, în mod independent de dorințele dominante sau bunul plac al voințelor individuale. Și, atunci, cum putem considera prezența și acțiunea ființei umane în și față de univers, în și față de societate?

În ce privește teritoriul moralității, acesta se instituie în funcție de înrădăcinarea ființei umane în existență, în realitățile naturale, civilizatorii și culturale pe care aceasta le cuprinde sau le inserează, în funcție de realitățile relațiilor interpersonale și instituționalizate ale diferitelor tipuri de societăți, grupuri, categorii și comunități umane. Natura fizico-chimică a universului, forțele și conexiunile diferitelor formații de real neagă orice formă de mecanism, inspirată de mișcarea percepută și pricepută la nivel mediocosmic de organizare și funcționare, de exemplu, acela de ceasornic.

La fel, țesătura complexă a realităților lumii înconjurătoare, nu poate fi înțeleasă și interpretată dacă prin analogie recurgem la termenul de „organism biologic” sau la enunțul metafizic a lui Leibniz și anume acela de „morală a monadelor”. Existența este și devine. Ea transcende opozițiile radicale

dintre parte și întreg, eu și non-eu, subiect și obiect, prezent și timp etc., ființa umană este ființă în devenire. Ea nu este «Creatorul» dar e capabilă de invenție și creație. Ea nu este nici ultimul inel al evoluției sau accederea la condiția de «supraom» preconizată de Nietzsche. În calitate de ființă în devenire este o verigă intermediară între antropoid și posibilitatea de a fi cu adevărat *homo humanus*.

Condiția umană îmbracă trei ipostaze (aceea de individ, aceea de individualitate și aceea de persoană umană). Suntem de acord cu M. Scheler că această sintagmă «persoană umană» ne poate oferi mai multe chei pentru deslușirea ghemului de contradicții ce alcătuiesc ființa umană ca vietate paradoxală. Ființa umană ca purtătoare a moralității nu poate fi înțeleasă din perspectiva raporturilor dintre parte și întreg sau invers. Ea nu este niciodată «parte» ci corelatul lumii. Fiecărei persoane îi corespunde o lume (microcosm) și fiecărei lumi o persoană.

Ființa umană poate accede la condiția de *homo humanus* numai dacă parcurge întreg registrul de la datoria de a trăi la datoria de a face și a se face. Se impune să facem disociere între filosofarea trăită, aceea care pleacă de la tabloul caleidoscopic al experiențelor personale și aceea

care folosește un limbaj conceptual și/sau supra-categorial, ultima variantă propusă de Al. Surdu în spațiul culturii românești. Filosofia moralei cultivă o reflecție metodică asupra conduitei umane, o filozofie capabilă de o reflecție plenitudinară, de maturizare psiho-intelectuală propriu-zisă și de putere în opțiuni, decizii și alegeri, una capabilă să îndeplinească rolul de călăuză axiologică.

Filosofie

Pentru o asemenea filosofie morală constelația valorilor umane include și problema fericirii. În mod pertinent, M. Faucault remarcă cum că fericirea rămâne o „*obsesie personală*” deși este lipsită de note generale, adică susceptibilă să fie abordată în manieră conceptuală. Problematika ei a fost tratată diferit de la Plotin și Aristotel încoace. Diogene cinicul s-a pronunțat pentru un trai simplu, apropiat de natură. Hedonismul preconizează căutarea plăcerilor care trec pragul trebuințelor elementare. Maxima acestei orientări morale este concludentă pentru mesajul ei ideatic: bea, mănâncă, fii vesel, iar mâine ia-o de la capăt.

În decursul gândirii filosofice europene, problematica fericirii a fost înțeleasă în atât de multe accepții – ca plăcere, ca iluminare a inteligenței, ca bucurie austeră a sacrificiului, ca bună dispoziție sau bunăstare, ca înțelepciune și virtute – încât, deși este evident că toți oamenii doresc fericirea, fiecare concepție filosofică o concepe altfel. Rețeaua complexificării ei o întâlnim în experiența trăită. Ținând seama de raporturi dintre dorințe (numitor), și dorințe satisfăcute (numărător), Aristotel o definește ca raport optim favorabil, pe când Platon prin sintagma copleșitor de fascinantă „raport optim absolut”.

Cert este că noțiunea de fericire o pierdem asemenea picăturilor de mercur aflate într-o mișcare divergentă, dacă rămânem în perimetrul dimensiunii psihologice a trăirilor noastre. Kant observă că noțiunea de fericire implică un ideal de perfecțiune, împlinirea potențialităților cărora le conferim valoare, și nu atât multiplicarea dorințelor satisfăcute în extensiune sau în intensiunea acestora (grad de satisfacție), cât și propensiunea lor (durată). Nu putem nega că fericirea este veșnic urmărită, dar ea nu se confundă cu satisfacerea oricărei năzuințe particulare. „Ea este o satisfacție specifică: cea care însoțește activitatea umană îndreptată spre perfecție.”²

Pe parcursul regimului cotidian al vieții experiența înregistrează numeroase satisfacții și insatisfacții. În acest context, fericirea nu-și merită numele dacă desemnează o mulțumire dobândită grație hazardului. Ea implică numeroase condiții necesare, cum ar fi sănătatea,

absența grijilor materiale, împlinirea în raporturile inter-umane (prietenie, dragoste, armonia comunicării între părinți și copii etc.) și afirmarea capacităților în muncă. Șansa, întâmplarea prielnică, norocul nu sunt de ajuns pentru a face o viață fericită. Ceea ce ai poate fi darul trecător al împrejurărilor, dar fericirea necesită valorizarea împrejurărilor.

După cum relevă Aristotel în „*Etica Nicomahică*”, fericirea este o activitate a sufletului conformă cu virtutea desăvârșită, idee viabilă numai dacă ținem seama de faptul că Stagiritul separă suportul ontic realist-rațional al virtuților morale, de înfăptuirea «virtuții desăvârșite» sau supreme propriie numai planului valoric sau axiologic. De la Stagirit încoace are loc descilinirea în registrul moralității între datoria de a trăi și datoria de a face sau mai precis de a te face, operă care nu e posibilă fără evoluția sub cupola cea mai înaltă a lumii valorilor, ceea ce necesită trecerea sau desprinderea de planul realist-rațional al ameliorărilor relative și apropierea prin raportare sau admiterea unui punct de contact posibil cu divinitatea.

După cum sesizează L. Grünberg, acceptarea punctului de vedere că fericirea este o stare îl exclude pe cel de-al doilea care susține că ea constă în activitate. Fericirea ca stare implică trei căi de a o concepe: fie ca bunăstare, fie ca stare bună de spirit, fie ca stare de bună dispoziție. Epicur respinge hedonismul ghidat de maxima: bea, mănâncă, fii vesel, iar mâine ia-o de la capăt. Diogene, cinicul adept al plăcerilor simple, firești, mai obișnuia să umble în miezul zilei cu o lumânare aprinsă, iar dacă era interpelat ce caută, el răspundea cu sintagma: «*un om adevărat*».

În urma unui examen logic atent al plăcerilor, Epicur face următoarele observații critice: plăcerea care nu produce suferință este de căutat; suferința care nu produce plăcere este de evitat; plăcerea care stopează o plăcere mai mare este, de asemenea, de evitat; suferința, care preîntâmpină una mai mare este de îndurat. În căutarea fericirii, epicureismul admite cursul plăcerilor naturale și necesare, a celor care instituie o justă cumpănire a consecințelor, dar nu și acelea nenaturale și ne-necesare (lux, desfrâu, beție, corupția

puterii etc.). Această examinare a interinfluențării între plăcere și suferință, a limitărilor și delimitărilor este profesată în epoca modernă de utilitarism, îndeosebi de J. Bentham și J. S. Mill. Primul adâncește analiza tipologiei plăcerilor punând în prim plan șapte criterii calitative:

- 1) intensitatea plăcerilor;
- 2) propensiunea lor (durata);
- 3) certitudinea lor (momentane, fugitive în trecut);
- 4) proximitate (posibilitatea de a trece în altă plăcere);
- 5) puritatea (evitarea durerilor);
- 6) diversitatea sau policromia senzațiilor de plăcere;
- 7) îndurarea suferinței în vederea unor satisfacții mai mari.

Principalul neajuns al hedonismului este considerarea plăcerii drept criteriu al fericirii. Or, acest criteriu procedează prin „*obscurum per obscurius*” adică raportează ceva neclar la ceva și mai neclar. Un alt neajuns al hedonismului este punerea în prim plan al unei conduite egoiste și individualiste. Criteriile expuse de Bentham sunt criterii intrinseci ale plăcerilor într-un fel sau altul, în nici un caz nu criterii valorice propriu-zise.

La rândul său, stoicismul consideră fericirea ca o stare de spirit virtuoasă, dobândită de înțeleptul care se sustrage din realitatea socială precară și confuză, pentru a-și forma din viața interioară un bloc moral rezistent. Fericirea rămâne tot o stare de spirit (*Apatheia*), obținându-se prin eliminarea dorințelor și pasiunilor generatoare de nefericire. «*Sustine et abstine*» (suportă și abține-te). Altfel-zis, învață să rămâi imperturbabil la derularea evenimentelor exterioare. Stoicul își dobândește starea de înțelepciune cu prețul indiferenței față de moartea ființelor apropiate, față de sărăcie și nedreptate, față de cauzele sociale care generează nefericirea.

Fericirea nu este un dar, ci o dobândim ca și o creație umană. Stoicii nu fac pasul de la individual la social, de la conformitatea cu virtutea și autostăpânirea la autorealizare și autodesăvârșire. Așa cum o anumită stare subiectivă, ca tonalitatea dominantă a bucuriei constituie doar un indiciu psihologic al satisfacerii trebuințelor și dorințelor, la fel bunătatea materială constituie doar o condiție necesară, dar nu și suficientă a fericirii. Noțiunea morală de fericire rămâne una cu un conținut greu determinabil, dacă nu aproape în totalitate ininteligibilă.

Bibliografie

1. Dupréel E., 1967, *Traité de Morale*, Presses Universitaires de Bruxelles, Bruxelles;
2. Grünberg L., *Ce este fericirea?*, 1978, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 15;
3. Hartmann N., 1955, *Vom Wesen sittlicher Forderungen*, Kleine Schriften, vol. I, Berlin;
4. Lavelle L., 1997, *Prezența totală*, Editura Timpul, Iași;
5. Russell B., *Cunoașterea lumii exterioare*, 2013, Ed. Humanitas, București;
6. Russell B., *Problemele filosofiei*, 2004, Editura All, București;
7. Sipovsky G., *Amurgul datoriei*, 1993, Ed. Humanitas, București;
8. William Edward Hartpole Lecky, *History of European Morals. From Augustus to Charlemagne*, 1911, Longmans, Green, and Co., London.

Note:

1. B. Russell, *Problemele filosofiei*, Editura All, București, 2004, p. 139;
2. L. Grünberg, *Ce este fericirea?*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 15.

11 artiști-prieteni pe simezele Rapsodiei bistrițene

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Constatăm cu bucurie cum ferestre ale Școlii clujene de Artă se re-deschid și prin galerii bistrițene neconvenționale. Un nou val efervescent de prieteni-artiști ajung sub privirile noastre căutătoare. Într-un fast 10 septembrie a. c., 11 tineri artiști, cu un palmares deja impresionant, au propus interesante abordări/perspective prin expoziția „Configurări”, în Galerile Restaurantului Rapsodia din Bistrița. Aceștia sunt: Lucian Răfan-Szekely, Alina Staicu, Laura Ogruțan-Prața, Diana Oancea Morar, Ancuța Oancea Maria, Ilie Mitrea, Irina Irimescu, Valentin Marian Ionescu, Ileana Horoba-Danci, Ania Homei, Andrei Ciurdărescu.

Catalizatorul evenimentului a fost dr. Diana Oancea Morar, profesor de Arte la Palatul Copiilor Bistrița, cea care a expus în Galerile Rapsodiei anul trecut, v. expoziția „Silhouette, umbre, culori”, cu care a și ilustrat un recent număr al revistei *Mișcarea literară*. Astfel, a deschis seria ilustrărilor revistei bistrițene cu lucrări ale tinerilor plasticieni din „grupul celor 11 plus”, propunând viziuni interesante și artiști inediți. În numărul 2 al *Mișcării literare* în acest an a ilustrat paginile revistei Irina Irimescu, stabilită actualmente în Franța, iar în numărul 3, au fost pe simezele de hârtie ale publicației lucrările sibianului

Plastică

Ilie Mitrea – „Pictura în *Luna de miere*”. Expoziția „Configurări” e prezentată în ediția de față a revistei. Vă invităm să lecturați imaginile/expozițiile retrospectiv și în perspectivă și on line pe www.miscarealiterara.ro.

Dr. Alexandru Uiuiu, scriitor, a deschis vernisajul prin aprecieri critice legate de viziune, concept, adâncime, privirea spre dincolo, melanjul și impactul punerii împreună a unor lucrări de facturi diverse. Curatorul expoziției,

artistul plastic dr. Alina Staicu, profesor la Facultatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, a împărtășit bucuria conviețuirii prietenești în grupul mereu disponibil amplificărilor numerice și valorice. Diana Oancea Morar, cea care înlesnește legături artistice favorabile mediului bistrițean, a demască micile aspecte ale demersului expozițional, mulțumind celor implicați. Artistul plastic Ania Homei, din Bistrița, a vorbit despre un proiect plastic proaspăt, „vertical”, într-o notă de emoție și bucurie. Cel care a dat tonul intervențiilor tonice a fost modelul numărul 1 al artistei Diane Oancea Morar, fiul său – David.

Participanții la eveniment, jurnaliști, scriitori, profesori – colegi de la Palat, elevi, apropiați ai artiștilor au vizualizat expoziția „Configurări” la o degustare oferită cu amabilitate de patronul Rapsodiei, domnul Traian Ogăgău.

Fiorul de prietenie a constituit un liant intrinsec, lumi și viziuni personale s-au întâlnit la un pahar de vorbă pe tapetul Rapsodiei. Să căutăm să descifrăm măcar frânturi din dialogul polifonic, exercițiul fiind un bun prilej de punere în balans a propriului nostru fond emoțional și empatic. Punerea împreună, agapa, e singura alternativă viabilă a depășirii crizei ego. Totalitatea relațiilor dintre lucrările plastice „configurează” universul vibrant ce țese legături providențiale între artiști, zone, concepte.

Portrete dramatice, aspecte ale unei copilării frământate, ipostaze ale unor benzi picturale fumurii, compoziții dinamice, dar și fluide și abstract-lirice, mici instalații literar-matematice, palete cromatice în nuanțe blajine sau revoluționare, toate vorbesc despre căutarea identității artistice prin lentilele cu dioptrii capabile să perceapă subtile esențe.

Cei 11 artiști sunt generoși, ne dau lămuriri esențiale cu privire la propriile lucrări din expoziția „Configurări”, într-un dialog cu **Diana Oancea Morar**. Reținem mărturisirile lor:

Andrei Ciurdărescu: *Temele pe care aleg să le abordez merg de obicei în jurul conceptului de spațiu de locuit personal. Exploatez imagini sau fragmente de memorie colectivă și/ sau individuală care nu se referă la anumite obiecte sau situații. Lucrările mele sunt de obicei modulare și au mai multe moduri de montare și de interpretare. Atât în lucrările individuale cât și în operele de creație colective, se pot găsi de multe ori sistemele de compoziție care apar în întregime din noroc sau haotic. Cum distribuim obiectele de zi cu zi în spațiul nostru privat se bazează de obicei pe instinct personal. Se poate observa, uitându-ne la modul în care este construit un sat de munte, cum casele sunt plasate nu în conformitate cu principiile urbane, ci mai degrabă după instinct și după înțelegerea personală a spațiului.*

Ania Homei: *„Vertical” este un proiect de pictură abstractă ce urmărește gestul ca sentiment, gestul pictural ca stare de spirit. L-am numit „Vertical” pentru că reprezintă, pentru mine, cea mai fascinantă dimensiune – legătura dintre pământ și cer, dintre materie și spirit. „Vertical” este o călătorie către mai sus, către mai bine.*

Ileana Horoba Danci: *Lucrarea „Sca-ra pentru orbi” este o materializare subiectivă a evenimentelor cu caracter ancestral și cu exponent repetitiv din viața materială și spirituală a Existenței – naștere, drum, moarte, renaștere. Un drum etern către perfecțiune, cunoaștere, credință..., un drum firesc ce devine scară și zbor...*

Valentin Marian Ionescu: *Concretizarea proiectului „Transgresiuni în peisaj” are la bază o recompunere cu caracter oniric a unor repere preexistente ce sunt prezentate ca o sumă de conexiuni emoționale și senzoriale dar și o recompunere a acestora sub forma unor hărți emoționale, spații și suprafețe convergente într-o rețea de raporturi, ce simulează și redau la nivel de ansamblu și detaliu o multitudine de conexiuni exprimate și exploatate prin metodele de lucru specifice picturii. Lucrările se materializează printr-o serie de suprapuneri ale naturalului și arti-*

ficialului care creează un dialog între gesturi controlate sau impulsive, între accident și intenție, un joc, în care toate acestea se juxtapun și se completează.

Irina Irimescu: *Seria „Fragmente din Viață” cuprinde lucrări abstracte sau portrete gestuale în care cercul este forma dominantă, fie ca suport în cazul portretelor, fie ca element integrat în compozițiile abstracte. Importanța cercului este susținută de simbolistica acestuia, care este... Perfecțiunea! Ideea de perfecțiune asociată cercului, sferei dacă vrem să o imaginăm astfel în contextul lucrărilor abstracte, o alătur și ideii de amintire, frumoasele amintiri pe care le avem cu toții și care sunt deci elemente perfecte în memoria noastră.*

Ilie Mitrea: *Ceva din interiorul meu îmi spune ca arta a fost născocită de unii pentru a satisface nebunia celorlalți. Astfel cochetez cu ideea care susține că procesul creativ este acea parte din artist care nu poate fi condusă după codul bunelor maniere. Agresivitatea, liniștea, cuminența, violența, urâtul, frumosul, ironia, tragedia, politica, dragostea, familia etc. în artă întotdeauna satisfac într-un anumit mod retina. Îmi impun ca toate acestea să fie percepute de privitor prin limbajul plastic pe care îl propun. Ceea ce cred eu că nu ar trebui să lipsească în primul rând unei opere este ironia și mesajul.*

Ancuța Oancea Maria: *Seria de tiraje „Amintiri” evocă emoțiile trăite de/ în liniștea oferită de viața simplă de la sat, unde totul parcă încetinește și îți permite să respiri liber, fără constrângeri, fără temeri, undeva înafara Timpului. Aceste redări subiective sunt adânc gravate în suflet iar tehnica materializării acestora apare ca un proces purificator.*

Diana Oancea Morar: *„Stop.Car.Rain” și „Smoke.Sky.Time” fac parte din seria „Rubick memories” care reprezintă un proiect artistic în care imaginea este gândită ca obiect, ca o celulă dintr-un întreg ce își poate schimba ordinea inițială în multiple variante și totuși rămânând armonioasă. Conceptul are în centru elementele interșanjabile ale unui tot, care au puterea de a face imaginea să se descompună, să se recompună și să primească semnificații noi prin raporturile cu elementele din jur, precum să se și modifice și să pătrundă dintr-un spațiu în altul ca într-un flux continuu.*

Laura Ogrușan-Prața: *M-am declarat întotdeauna absolut fascinată de mediul cinematografic și, din acest motiv, am încercat să explorez universul filmului prin intermediul picturii, întrucât fiecare experiență vizuală a filmului a fost în aceeași măsură de la o experiență artistică personală la una intimă. Fundamental, picturile mele sunt o reflecție a lucrurilor pe care le-am observat și experimentat după ce am analizat paradigma imaginii în mișcare. În dialogul permanent dintre efectele imprevizibile ale pensulei și intenția deliberată a mâinii, am încercat să surprind și să redefinesc natura unui cadru cinematografic, înghețându-l într-o imagine statică și citându-l ca pe un factor cheie. Îmi place să cred că, o dată cu fiecare interpretare a unei scene de film, mă aflu în postura unui regizor, în special atunci când am la dispoziție o infinitate de interpretări intertextuale. Cum aș putea reciti și repovesti un film, pornind de la teoria deconstructivismului derridian? Firește, explorând continuu mediul cinematografic și conceptul de realitate subiectivă a filmului. În acest sens am ales să prezint câteva picturi individuale, care nu sunt altceva decât simple încercări filozofice, vizuale și existențiale ale unui exercițiu fenomenologic propus.*

Alina Staicu: *„Voyeur” este un proiect de pictură socială început în 2013 și este compus din două părți: instalație (expusă la*

Bienala X-Border, Lulea, Suedia) și partea de pictură, fragmente de fotografie interpretată în cadrul unui reportaj în comunitatea de romi din San Martin. Este un proiect de critică socială despre prejudecată, sărăcie și poziția noastră ca privitori ascunși – plăcerea vinovată de a privi a voyeurului, pretinzând că nu privim, dar găsim plăcere în faptul că ne aflăm de cealaltă parte a problemei. „Voyeur” este un proiect despre distanță, despre neimplicare.

Lucian Răfan Szekely: *Lucrările propun reconsiderarea portretului, coroborând clasicismul renascentist, straniul boschian și ermetismul suprarealist într-o formulă care frizează estetica urâtului. Notarea absurdului din și dincolo de obișnuit ar putea reprezenta tema generală. Noul concept deschide, în fapt, o punte de legătură între arta grafică tradițională și bijuterie. Aceasta din urma își pierde astfel statutul pur decorativ, descriind mai degrabă o atitudine, o viziune, o idee.*

Vă invităm să-i căutați pe cei 11 artiști-prieteni la Galeria Rapsodia din Bistrița și în spațiul virtual, să aflați noi date ale experimentelor lor creative, să cunoașteți proiectele lor autohtone și internaționale. Veți descoperi fațete inspirate, diverse, edificatoare ale „portretele artiștilor la tinerețe”, uniți prin adeziunea comună la frumos și autentic.

Alexandru Uiuu deschide expoziția *Configurări* în sălile restaurantului *Rapsodia* din Bistrița. Alături, artistele Alina Staicu, Diana Oancea Morar și Ania Homei.

Dorin Tudoran: „Simplu. Sunt străstrănepotul lui Tănase Todoran din Bichigiu, Bistrița-Năsăud. Cel tras pe roată cu tot dichisul vremii.”

La Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița, 8 oct. 2015. În imagine: Dorin Tudoran, Ioan Pinte, amfitrion, Olimpiu Nușfelean.

Icu Crăciun

Ioan Cioba, Virgil Rațiu

Dorin Tudoran la BJ BN

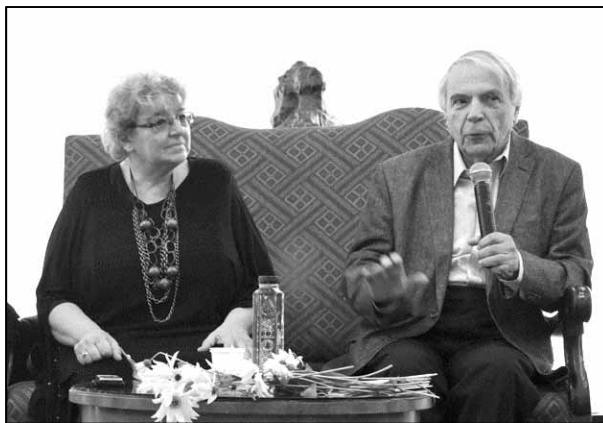
Ioan Pinte, Dorin Tudoran, Vasile Cihorean, Olimpiu Nușfelean, Flore Pop

Sesiune de autografe

Irina Petraș deschide FestLit 2015, La Muzeul de Artă din Cluj-Napoca (4-6 octombrie a.c.)

Irina Petraș și Nicolae Manolescu

Ion Cristofor prezintă salutul primarului municipiului.

Irina Petraș, Ioan-Aurel Pop

FestLit 2015

Horia Bădescu declamă un poem dedicat toamnei clujene.

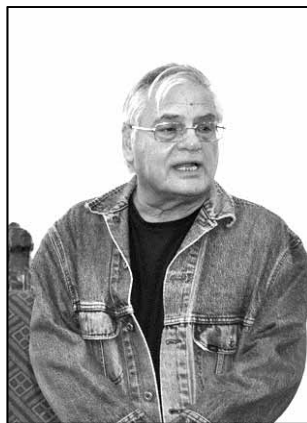
Imagine din sală

Gabriela Adameșteanu

Mihai Zamfir

Dan Cristea

Gabriel Coșoveanu

Dinu Flămând

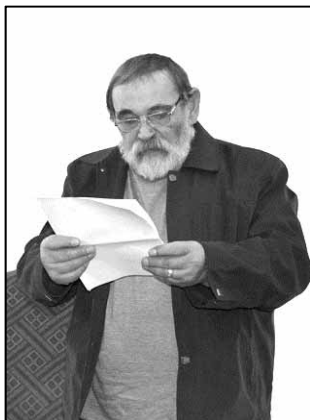
Nicolae Prelipceanu

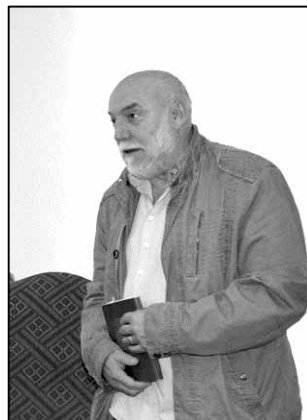
Adrian Alui Gheorghe

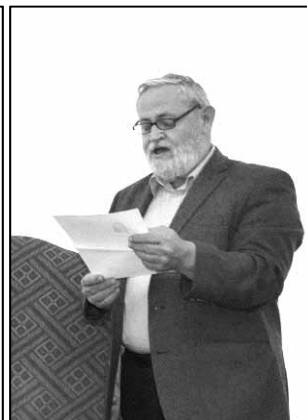
Vasile Dan

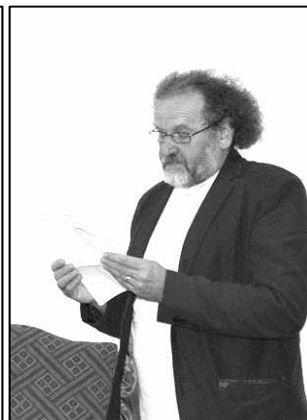
Aurel Pantea

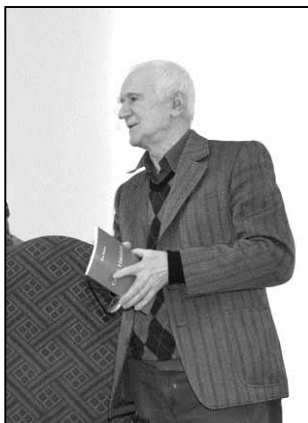
Cassian Maria Spiridon

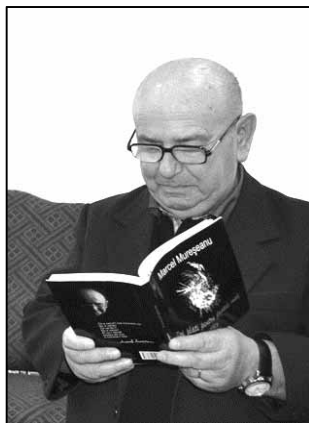
Ioan Moldovan

Gellu Dorian

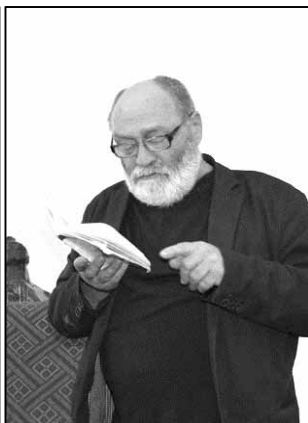
Ion Horea

Marcel Mureșeanu

George Vulturescu

Ion Mureșan

Mircea Muthu, Constantin Cubleșan, Eugeniu Nistor

Ion Horea, Leo Butnaru, Horia Bădescu

Ion Pop, Ioan Moldovan, Vasile Dan, în planul doi Ilie Rad

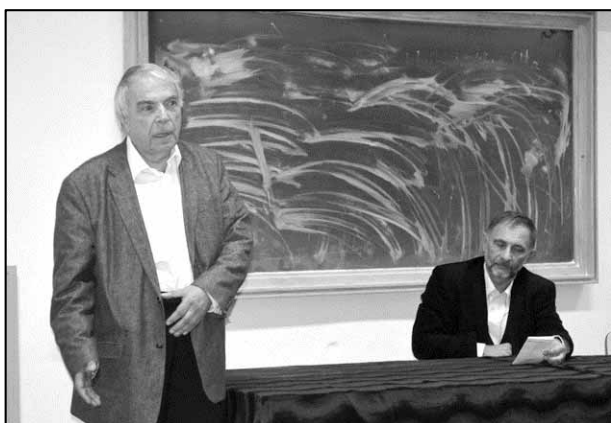
Angela Roman-Popescu și Adrian Popescu

Simpozionul Școala Ardeleană – începutul modernității românești la Filiala Cluj a USR. În imagine: Mihai Zamfir, Irina Petraș, Marta Petreu, Nicolae Manolescu.

Participanți la simpozion

Nicolae Manolescu și Corin Braga la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca

Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu

Aurel Maria Baros

Adrian Lesenciuc

Stela Pahonțu, Doina Cetea

Hotel Victoria. Decernarea Marelui Premiu al Festivalului lui Corin Braga. În imagine: Nicolae Manolescu, Ionuț Vulpescu, Irina Petraș, Cornel Ungureanu, Traian Dobrinescu, Corin Braga, Răzvan Voncu, Emilian Galaicu-Păun, Gabriel Coșoveanu

Irina Petraș primește Premiul acordat Filialei Cluj a USR pentru cea mai bună filială a anului.

Sub privirea criticului Nicolae Manolescu, ministrul Ionuț Vulpescu îl felicită pe premiantul Corin Braga.

Victor Cubleşan, Adrian Popescu, Ruxandra Cesereanu, Mircea Popa, Olimpiu Nuşfelean

George Vulturescu, Adrian Alui Gheorghe, Vasile Dâncu, Leo Butnaru, Ionuț Vulpescu, Ion Mureşan, Mircea Popa

Al. Cistelean, Ioan-Pavel Azap, Flavius Lucăcel,
Aurel Pantea

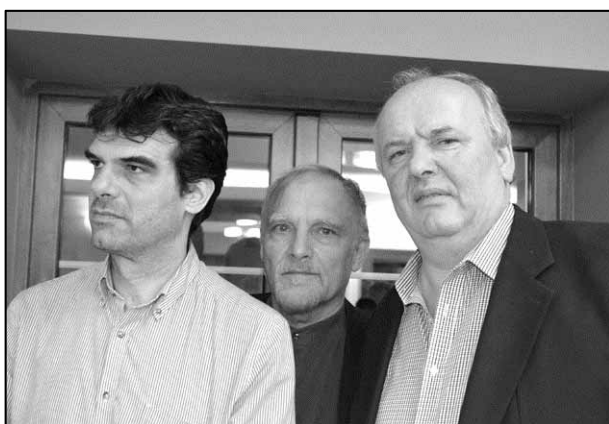
Al. Cistelean, Oana Boc, George Vasile Dâncu

Daniel Cristea-Enache, Mircea M. Ionescu, Săluc Horvat,
Ion Cocora

Olimpiu Nușfelean, Ionuț Vulpescu

Răzvan Voncu, Virgil Mihaiu, Adrian Alui Gheorghe

Ștefan Borbély, Aurel Maria Baros,
Constantina Raveca Buleu, Ion Pop

Ștefan Melancu, George Vulturescu, Al. Cistelean –
Desant scriitoricesc la Liceul Teoretic Avram Iancu din
Cluj-Napoca

Ion Horea

Irina Horea

Olimpiu Nușfelean

Daniel Săuca

Scriitori și profesori la Liceul Teoretic Avram Iancu

La maratonul poetic „Microfonul vă aparține” de la Muzeul Etnografic al Transilvaniei

George Vasile Dâncu deschide *Festivalul Internațional de Carte Transilvania*, ediția a III-a, 2015.

Pe scena Festivalului Internațional de Carte Transilvania – Dinu Flămând, Corin Braga, Ionuț Vulpescu, ministrul culturii

Irina Petraș, Gabriela Adameșteanu, Vasile George Dâncu

Horia Bădescu, Radu Țuculescu, Zoe Mureșan, Ion Pop, Viorel Mureșan, Olimpiu Nușfelean

Clujul citește!

Deschiderea Festivalului Național „Avangarda XXII”,
Bacău, Hotelul Decebal, 2015.
Amfitrion – poetul Victor Munteanu

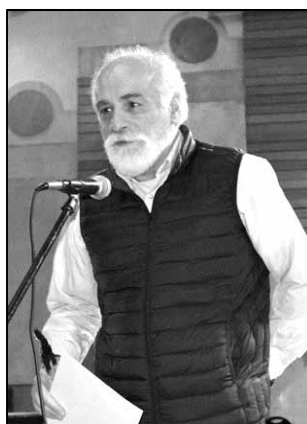
Decernarea premiilor Festivalului la Ateneu.
Juriul – Ioan Holban – președinte, Victor Munteanu,
Gheorghe-Andrei Neagu, Paul Aretzu, Ioan Es. Pop

Aurel Pantea, Premiul de
poezie pentru cartea
O înserare nepământească

George Vulturescu,
Premiul de poezie pentru
cartea *Negură și caligrafie*

Marian Drăghici, Premiul
pentru calitatea prestației
culturale la Revista *Viața
Românească*

Olimpiu Nușfelean,
Premiul pentru cartea de
eseu *Să furi raiul cu
ajutorul cuvintelor*

Avangarda XXII 2015

Nicolae Dabija. Premiul de
proză pentru volumul *Nu
vă îndrăgostiți primăvara*

Simona-Grazia Dima,
Premiul de eseu pentru
volumul *Micelii Solare*

Raluca Oana-Ciceu,
Premiu pentru debut în
poezie și Premiul Revistei
Mișcarea literară

Nina Deșliu, Premiu pentru
revista de literatură, artă și
cultură a anului 2014,
Pro Saeculum

Simona și Paul Aretzu

Ioan Es Pop la colocviul „Poezia ca suferință a căutării de sine”, desfășurat la Biserica Sf. Ioan Botezătorul

Lectură publică la Colegiului Național Ferdinand I. Citesc Liviu Chiscop, moderator, Olimpiu Nușfelean, Dan Bogdan Hanu, Lucian Strochi, Gorge Vulturescu

Elevi, profesori, invitați la C. N. Ferdinand I, Bacău

Gheorghe-Andrei Neagu, Olimpiu Nușfelean, Ioan Holban

Paul Aretzu, Olimpiu Nușfelean

Fotografii de **Ionică MOLDOVAN**

Deschiderea sesiunii de comunicări
a Colocviilor George Coșbuc, 2015.
În imagine: Laslo Alexandru, Cassian Maria Spiridon,
Andrei Moldovan, Alexandru Cățcăuan, Dorel Vișan.

La Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița. În primele
rânduri: Ioan Pinteș, George Vultureșcu, Eugeniu Nistor,
Vasile Muste, Olimpiu Nușfelean, Nicolae Vrășmaș, Elena
M. Câmpan

Laslo Alexandru

Eugeniu Nistor

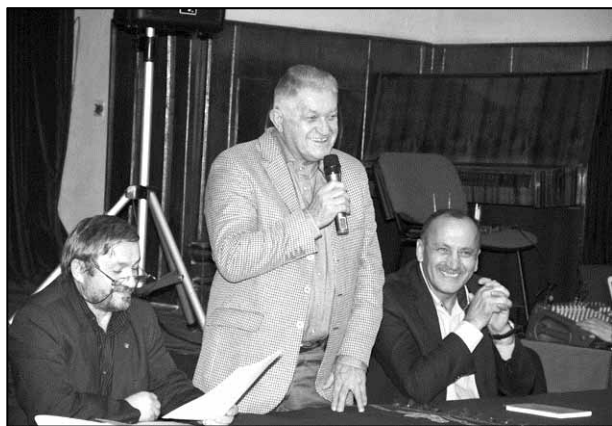

Elena M. Câmpan

Lenuța Purja

Festivalul George Coșbuc 2015

Dorel Vișan recită din George Coșbuc.

Pompei Căcean

Acordarea premiilor Colocviilor la Casa Memorială George Coșbuc. În imagine: Dorel Someșan, Nicolae Anghel – primarul comunei, Cassian Maria Spiridon – președintele juriului, Alexandru Cățcăuan

George Vulturescu, Olimpiu Nușfelean, Virgil Rațiu – membri ai juriului

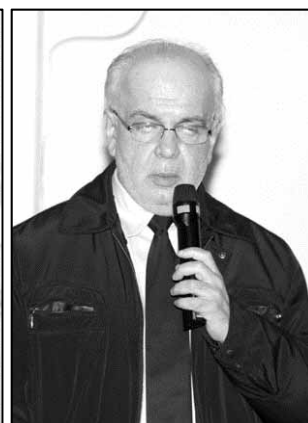
Cassian Maria Spiridon în lectură publică la C. N. George Coșbuc, Năsăud

Vasile Muste

Nicolae Scheianu

Nicolae Bosbiciu

La Colegiul Național George Coșbuc din Năsăud

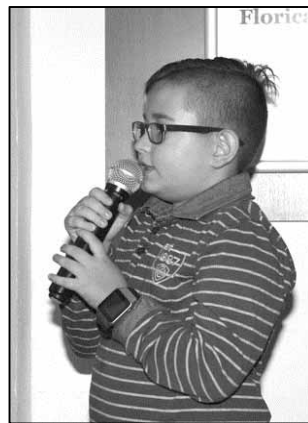
Participanții la Colocvii la statuia Bardului din Hordou

Despre traducere. Cazul Rebreanu, conferință susținută de Jean-Louis Courriol și Florica Ciodaru-Courriol, gazdă – Ioan Pinteă, la BJB, 13 oct. 2015.

Andrei Moldovan

Un scriitor cititor al bibliotecii, Horia Petrean, 9 ani

Laura Gherman, Virginia Nușfelean, David Dorian, Mircea Seleușan-Bătrânu, Olimpiu Nușfelean

Imagine din sală

Jean-Louis Courriol la Bistrița

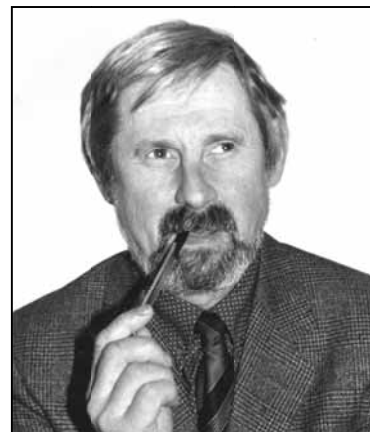

Jean Louis Courriol și Florica Courriol la Cuibul Visurilor din Maieru, moderator Icu Crăciun

Imagine din sala întâlnirii de la Maieru

Lucian PERȚA

Ștefan DAMIAN

Martiri

Adevărul despre renașterea italiană,
în mod special despre poezia ei,
cu tot cu biografii și bibliografie,
l-am explicat eu, cu temei,
de referință să fie
tuturor romaniștilor și curioșilor.
Acolo, la Cluj, a fost locul
unde, în atmosfera echinoxistă,
ca pe o corabie m-a purtat norocul
cu poezii, proză și traduceri
din revistă în revistă,
Ba și prin edituri.
Știu: e bine să fim sinceri
când vorbim de vremurile acele.
Socialismul n-a fost numai
foame, întunerici și frig,
au fost, într-adevăr, vremuri grele,
nu zic că am fost neapărat martiri,
tu, cititorule, să nu te miri,
dar mâncam liniștiți un covrig.
Iată, acum stau cu frică în mână cu shaorma
că nu se știe când apare un cetățean mai
bronzat și... haț!
mi-o fură și-apoi i-ai urma,
că nu i-e mai frică nici de soldați!

Ion URCAN

De veghe

Mult curajos devin cum cade seara,
Privind orașul roșu-n asfințit,

Prin parcuri și pe străzi, neconținut,
O iau din toamnă până trece vara.

Mi-e Bistrița oraș de-acum etern,
Dar eu în Cluj am fost echinoxist,
Printre poeți taxat ca optzecist
Și printre prieteni ca poet modern.

Vreau să rămân aici la Grup școlar,
Profesor plin de har, predând română,
Și muz-aș vrea cu mine să rămână
De veghe-n mediul ăsta literar!

Raluca Oana CICEU

ca o puștoaică

m-am avântat în mișcarea literară
fără tată, fără maică,
doar cu inima foc și pară
și cu zestrea genetică
a strămoșilor mei,
adică
cu înțelepciunea transmisă de acei
ce s-au jertfit pentru
cuvânt,
nu uriași, dar nici
scunzi,
în numele lor mi-am permis
să dau sfaturi prin vers și cânt
tinerilor muribunzi –
pe baricadele poeziei,
dacă n-au fost bine primite,
că n-au fost premiate la toate concursurile
României,
înseamnă că n-au fost bine citite!

**Parodii
pur și simplu**

CITITOR DE REVISTE

Aurel PODARU

Discobolul

Discobolul (v. nr. 211-212-213/ 2015) a împlinit un sfert de

veac! Un bun prilej pentru Ion Dumitrel (președintele Consiliului Județean Alba), Mircea Hava (primarul Municipiului Alba Iulia), Daniela Floroian (managerul Centrului de Cultură „Augustin Bena”), Ion Pop, Al. Cistelean, Dumitru Chioaru, Nicolae Oprea, Vasile Dan, Ioan Moldovan, Viorel Mureșan, Adrian Alui Gheorghe, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Lucian Vasiliu, Titu Popescu de a transmite *Discobolului* vibrante mesaje aniversare. *Gala poeziei române contemporane* este susținută de fix 20 de poeți. Poeți de pe tot cuprinsul României, dar și poeți de dincolo de Prut. În ordine alfabetică. *Cărți, cronici și autori*, rubrica unde „se taie și se spânzură” (vorba vine!), numără nu mai puțin de 17 „executanți”, începând cu Maria Chețan și terminând cu Sonia Elvireanu. Toți comentează câte o carte. Cornel Nistea este prezent cu o proză scurtă, cu un final la care nu te aștepti nici în ruptul capului. La rubrica *Teme la alegere*, Igor Ursenco scrie despre *Profilul baladesc al lui Ștefan Augustin Doinaș în economia „Cercului de la Sibiu”*; Liana Cristea despre Paul Goma – *Perseverența violentă în arta torturii*; Ioana Botar despre *Memoria colectivă și importanța traducerii basmelor*; Ionel Bota – *Testamentul TATĂLUI către FIU. Lecturi din Pădurea spânzuraților la aniversarea lui Liviu Rebreanu (1885-2015)*.

Piața cărților e „administrată”, cu știință și talent, de Mircea Stâncel, care scoate pe „tarabă” volumele de poeme: *Nous* de Liviu Ioan Stoiciu (Ed. Limes), *Laus* de Traian Ștef (Ed. Școala Ardeleană), *Lupii de casă* de Aida Hancer (Ed. Tracus Arte), *Fruntea mea, în cătarea puștii* de Constantin Preda (Ed. Autograf MJM). Să mai spunem că Gheorghe Jurcă ne poartă pe urmele Reginei Maria, oferindu-ne spre lectură textul *Balcic – paradisul României Mari*, iar Vasile Moga scrie despre *Origini comune hispano-române*. Rubrica *Varia* încheie cele 302 pagini ale „Discobolului”, prin prezentarea unor ediții recente ale revistelor: *Familia*, *Vatra*, *Timpul*, *Arca* și *Apostrof*.

România literară, nr. 43, 16 Oct. 2015, oferă cititorilor, care n-au putut participa la

eveniment, suficiente informații despre FestLit Cluj 2015, ediția a II-a. În cele trei zile (4-6 oct.), cât a durat festivalul, „reprezentanții celor 20 de filiale ale Uniunii Scriitorilor au avut, pe de-o parte, un spațiu numai bun

pentru sindrofii amicale [...], pentru întâlniri iuți și taclale pline de miez cu colegi din toată țara, dar, pe de altă parte, au fost invitați, de data aceasta, să dezbată chestiuni mai mult sau mai puțin arzătoare precum criza culturii, precara statură a scriitorului în societate, «la ce bun poezii ori lectura», «încotro revistele literare» [...], ci unele, aș spune, fundamentale, cum ar fi *Școala Ardeleană și începuturile modernității românești* sau *Farmecul etimologiilor. Elogiu limbii române*. Cu alte cuvinte, să mediteze la rădăcinile culturii române și să întrețină o stare de veghe față cu limba română, «stăpâna noastră», cum ar zice Eminescu.”

Au glosat pe aceste teme: Nicolae Manolescu, Marta Petreu, Ioan-Aurel Pop, Al. Cistelean, Vasile Sebastian Dâncu, Daniel Cristea-Enache, Constantin Cubleşan, Angelo Mitchievici, Eugeniu Nistor, Răzvan Voncu, Cornel Ungureanu, Mihai Zamfir, Adrian Lesenciuc, Corin Braga, Aurel Maria Baros, Ștefan Borbely, Rodica Frențiu, Rodica Marian, Irina Petraș, Lucian Vasile Száo. Intervenții care, aflăm din surse autorizate, vor fi editate într-un volum și puse la dispoziția cititorilor. În aceeași zi de duminică, spre seară, în *Sala Reduta* a Muzeului Etnografic al Transilvaniei, a avut loc momentul *Poemele locuirii*. Sub „bagheta” Irinei Petraș, președinta Filialei Cluj a USR.

Luni, la capătul unei zile pline, au fost decernate premiile FestLit 2015 Cluj, în prezența lui Ionuț Vulpescu, ministrul Culturii. *Marele Premiu FestLit* i-a revenit lui Corin Braga, pentru cartea *Acedia. Jurnal de vise* (Polirom, Iași, 2014), iar Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor i-a fost decernat *Premiul pentru cea mai bună filială USR a anului*.

Marți dimineața, *Desantul scriitoricesc* a împânzit, pur și simplu, școlile Clujului, unde scriitori din toată țara, dar și din străinătate, au purtat un dialog fertil cu liceeni și cu studenți din municipiul de la poalele Feleacului, oaspeții având posibilitatea să vizioneze și expoziții de pictură (Irina Petraș), gravură (Rada Niță), desen (Laura Poantă).

Această impresionantă manifestare s-a încheiat marți la prânz, când scriitorii prezenți la festival au participat, alături de ministrul Culturii, Ionuț Vulpescu, la Marșul lecturii: o carte la purtător, prolog inedit al Festivalului Internațional de Carte Transilvania, al cărui director este remarcabilul poet și editor Vasile George Dâncu.

„Impresia generală a fost că, trecând cu bine proba ediției a doua, FestLit Cluj ar putea avea un viitor prelung”, conchide Reporter R. lit., care semnează această amplă relatare.

„Poet, prozator, eseist, Olimpiu Nușfelean pășește cu reticență în câmpul scriptural și, deși textele sale sunt mereu consistente și expresive, are o anume discreție care poate să însemne și aspirație spre temeinicie”, afirmă Irina Petraș în recenzia sa („Scrișul ca tatonare”) la volumul de eseuri (*Să furi raiul cu ajutorul cuvântului*) semnat de Olimpiu Nușfelean și apărut anul trecut la Editura Charmides din Bistrița. Recenzia, consistentă și „la obiect”, a fost publicată în *România literară*, nr. 45, 30 oct. 2015. Irina Petraș scrie despre eseistul Olimpiu Nușfelean că „înregistrează cu calm crizele care bântuie lumea literaturii, dar mai ales cu multă încredere într-o reasezare a lucrurilor în matca lor destinată”. Pentru ca, în final, să conchidă:

„Cu Olimpiu Nușfelean poți bate din nou, la pas, chestiunile arzătoare ale zilei, căci ai alături un companion gata să te asculte, dar deloc sfios când e vorba să-și spună, la rândul său, cuvântul”.

Cuvântul cu care să furi raiul, am mai adăuga noi.

Din *Cultura*, nr. 536, 15 oct. 2015, ne-a reținut atenția *Mistrelul orb* de C. Stănescu, care

ne spune cum că Nicolae Dan Fruntelată ține în revista „Bucureștiul literar și artistic” o rubrică intitulată *Scaunul electric*. Ocupantul „scaunului”, ne mai spune dumnealui, îi citește pe alții și preia cu sine, cu bucurie și nespūsă plăcere, «șocurile» pe care lectura altora le provoacă.

„Dar Nicolae Dan Fruntelată, ne avertizează C. Stănescu, este și un prozator atipic și «inactual», autor de povești auzite cu urechile pâlâie, de la unii care de mult de tot, după războiul cel mare, și le spuneau noaptea, «pe șanț», într-un sat oltenesc, dintr-o Oltenie cât România de mare. Le-a adunat acum într-o carte cu titlul *Lambrete* (Ed. SemnE, 2015).

În acest număr mai semnează: Ilie Rad, *Călinescu și cartea sa despre China*; Constantin Coroiu, *Gândul și cuvântul monahului de la Rohia*; Ion Brad, *Eseuri despre poezie*; Gelu Negrea, *Românul Ilie Moromete*; Florentina Țărănuș, *Ce carte vom ține în mână peste o sută de ani?*; I. Opreșan, *Proverbul și aforismul în viziunea lui Lucian Blaga*; Nicolae Bârna, *O capodoperă (poate că în sfârșit) repatriată*. Și altele.

Tribuna, nr. 315, 16-31 oct. 2015, se deschide cu *Revista paveldaniștilor*. Să mor eu dacă vă

mint! *Paveldaniștii*, nr. 1, sept. 2015. Cred că e cea mai tânără revistă de cultură din țară. Numele revistei i se trage, ați ghicit, de la Pavel Dan. Iar Pavel Dan se trage din Triteni (cum ar zice țăranul din satul meu natal). Despre revistă scrie Mircea Ioan Casimcea și cred că e ceva de capul ei. Altfel, n-ar fi ea luată în seamă de revista *Tribuna*. Dar a scris și Iulian Dămăcuș, în *Vatra veche*, și Menuț Maximilian, în *Răsunetul*, s-a scris și în *Faclia*, și în *Ziarul 21*, de aceea nici nu insist. Vă mai spun doar că revista, editată de Asociația Culturală Pavel Dan, în format A4, 16 pagini, are la cârmă pe Aurel Podaru și Mircea Ioan Casimcea.

Să revenim, însă, la *Tribuna* și să spunem că, după editorialul lui Mircea Arman, managerul revistei (*Originea dreptului și noțiunea de adevăr*, care a ajuns, iată, la episodul III), urmează volumul lui Săluc Horvat, *Cartea de-a lungul anilor*, despre care scrie Delia Muntean: „Dedicând volumul de față tuturor cărților care i-au construit devenirea, afirmă și dumneaei, Săluc Horvat se scrie pe sine, își dezvăluie identitatea. La cei 80 de ani ai săi – împliniți în iunie 2015 - adaugă astfel cel puțin încă șaptezeci, adică durată medie (actuală) de viață a unei cărți.” Nimic de (contra) zis!

Tot 80 de ani are și Vistian Goia, autorul volumului *Nu trecem singuri prin lume*, recent apărut și recenzat de Iuliu Pârvu. O carte de evocări, zice dumnealui, și mai spune că autorul cărții „Îi admiră necondiționat pe Ion Vlad, Iosif Pervain, Mircea Zăciu (dar și pe alți universitari clujeni), pe care i-a luat ca modele și spre care privește întotdeauna cu timiditatea, dar și căldura discipolului. Portretele lor aduc a icoană, în față-le nu te poți așeza decât cu capul plecat.”

Mult mai tânără (aproape o copilă, ai zice când o vezi) este Andrea H. Hedeș, autoarea unui superb volum de poeme: *Aritmii* (Ed. Noema, Cluj-Napoca, 2015). Carte comentată de Radu Ilarion Munteanu, care pune de la început punctul pe i: „Calitatea, originalitatea, densitatea, textuală și ideatică, erudiția, toate sesizabile în genurile pe care le abordează, au fost remarcate demultșor de condeie consacrate.” De asta suntem și noi convinși!

Întorc pagina și dau (ca un făcut!) de Sergiu Pavel Dan, autorul recentului volum de eseuri intitulat: *Învolburări și vremieli politice* (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015). Despre această carte scrie (bine de tot și corect!) Adrian Țion, într-o cronică amplă și aplicată: *Trăind în „vremuirea” prezentului*. Din motive lesne de înțeles, oferim cititorilor doar finalul acestei cronici. „Cartea ne oferă trei etape de abordare a temelor, afine unor «învolburări» nuanțate: fixarea obiectivului critic pe factologia prezentului, următoarea etapă ne introduce în simptomatologia faptelor istorice amintite, servite ca repere universale, pentru ca ultima etapă să ne dezvăluie temeinicia fabulației imaginarii. Această glisare între politic-istoric-literar s-ar putea să pară o lipsă de unitate, dar eseurile cu care ne-a obișnuit Sergiu Pavel Dan își trag substanța din toate cele trei dimensiuni supuse analizei.”

Proza acestui număr este reprezentată de Mircea Pricăjan și Gheorghe Jurcă, poeme de Ștefan Damian, iar Constantin Cubleşan își continuă amintirile de la revista *Tribuna*. Mai semnează: Constantin Prut, Panaite Chifu, Silvia Suci, Andrei Marga, Petru Romoșan, Robert B. Brandon, Marian Sorin Rădulescu, Victor Gaetan, Robert Diculescu, Teodora Anao, Claudiu Groza, Lucian Maier, Alexandru Jurcan, Ioan Meghea, Mihai Plămădeală și alții.

Ce citiți?, se intitulează ancheta realizată de Marta Petreu în *Apostrof*, nr. 8/1015. Trei întrebări pe această temă: 1. Care

este ultima carte de literatură românească pe care ați citit-o? 2. Care este ultima carte de literatură străină pe care ați citit-o? 3. Care este ultima carte de „știință” pe care ați citit-o? Noi am fi curioși de răspunsurile la prima întrebare. Iată doar câteva (de la Cluj spre Bistrița).

Irina Petraș: „*Drumul egal al fiecărei zile* al Gabrielei Adameșteanu cu încântarea că rămâne o foarte bună carte și, la cea de a șasea ediție, e tot fără riduri; și *Vino cu mine știu exact unde mergem*, antologia lui Dan Sociu, un poet pentru care n-am găsit încă formula potrivită ca să scriu cât de mult îmi spune. Se află în lectură cvasisimultană cartea lui Cosmin Borza despre Marin Sorescu (debut de curând premiat de filiala Cluj a URSSR (eu socotesc și critica literatură!!), *Moartea lui Sigfried*, romanul lui Octavian Soviany, *Mierla neagră* a lui Radu Țuculescu, poemele lui Andrei Doboș din *Valea rea*. Pentru un om care prețuiește conexiunile de tot felul, aceste lecturi intersectate nu se incomodează defel una pe alta.”

Andrei Moldovan: „*Mierla neagră* de Radu Țuculescu, Cartea Românească, 2015. Romanul surprinde [...] printr-o extraordinară diversitate a modalităților care, de remarcant, realizează un discurs narativ omogen: ironie, sarcasm, grotesc, liric, tragic, fabulos, confesiv, mistic, realist.”

Icu Crăciun: „*Mierla neagră* de Radu Țuculescu (Cartea Românească, 2015). Influența muzicianului [...] asupra stărilor sufletești ale personajelor și asupra atmosferei în care se mișcă acestea, în funcție de anotimpuri, și-a pus definitiv amprenta și în acest roman...”

Olimpiu Nușfelean: „Lecturile mele refuză a fi definite drept «ultimele». Și eu, din proprie inițiativă, fac și o distincție între ultima carte citită și ultima carte care m-a impresionat (...). Poate, uneori, ai dori să vorbești mai mult despre ultima carte care te-a impresionat, cândva, decât despre ultima carte citită, pe care, poate, o încadrezi și într-o «lectură de serviciu». Iar vara, poate, mai mult decât într-un alt anotimp, lecturile lejere se amestecă mai mult cu cele serioase... Dar...”

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Familia, nr. 7-8/2015 se află sub același generic al aniversării celor 150 de ani de la apariția primului număr. Un

număr cu „ecouri și prelungiri ale faptelor din iunie și, după ce numărul 6 fusese unul special (ca format și conținut), revenim la uneltele «de lucru» obișnuite pentru a da seama de faptul cultural la zi” (Ioan Moldovan). Iar „faptul cultural la zi”, am adăuga noi, înseamnă și pentru acest număr al *Familiei* lui Ioan Moldovan: poezie, proză, eseuri, recenzii, cronici literare, comentarii critice. Toate de înaltă ținută. De reținut cronică tinerei (încă studentă, dacă nu mă înșel) Andreea Pop la volumul de versuri *Laus* de Traian Ștef. Amplă și la obiect, din care reproducem finalul: „...versurile lui Traian Ștef din *Laus* dovedesc o poezie care își poartă fricile mascate sub patronajul unei sensibilități ușor desuete, fără să fie retrograde.”

Marmația literară este revista Festivalului Internațional de Poezie de la Sighetu Marmației

și apare cu sprijinul Consiliului Județean Maramureș. Redactor-șef: Vasile Muste. Care, în ediția pe 2015, semnează editorialul: *Laurențiu Ulici și cei care vin*. Inutil să mai spunem ce a însemnat Laurențiu Ulici pentru acest festival de la Sighetu Marmației, unul dintre cele mai longevive (dacă nu chiar cel mai!) festivaluri de poezie din țară. „Aproape întreaga viață a dedicat-o tinerilor creatori – spune Vasile Muste, în editorial, despre Laurențiu Ulici – și nu putea încheia ultimul an de dictatură decât scriind tot despre tineri (se referă la textul publicat de Ulici la 1 ianuarie 1989 în „Contemporanul”, intitulat *Cei care vin*). Un simț estetic extraordinar l-a însoțit mereu și nu l-a părăsit niciodată pe marele critic.” Un interviu cu sculptorul Florentin Năsui, realizat de Dr. Ioan Marchiș se citește cu interes și mare plăcere. Încolo, toată revista e cu poezie. Poeți români și străini, participanți la Festival. Și un album foto. Color. Printre aceștia: Gheorghe Grigurcu, Ana Blandiana, Olimpiu Nușfelean, Radu Țuculescu și alții.

Pro Saeculum, nr. 5-6/

2015. Apare la Focșani.

Sub egida Consiliului

Județean Vrancea și a Primăriei Municipiului Focșani. Director executiv: Nina Deșliu, redactor-șef: Rodica Lăzărescu. Din cele 272 de pagini, 20 sunt dedicate scriitorului-academician D. R. Popescu, la împlinirea vârstei de 80 de ani. Sub genericul *Anul DRP*. Despre personalitatea ilustrului scriitor semnează: Mircea Braga, Radu Cărneci, Theodor Codreanu, Niculae Gheran, Ionel Necula și Liliana Pătrulescu.

„Deloc vorbăreț – scrie, printre altele, Niculae Gheran – s-a simțit mai acasă în lumea fantasmelor, fiind înrudit cu personajele sale mai abitir decât cu toate ființele înconjurătoare, personaje prin gura cărora a preferat și preferă în continuare să vorbească. Ele-s mai guralive și mai totdeauna grăiesc în doi peri. [...]. Deocamdată, de tăcerea lui au beneficiat unii confrăți cărora le-a plăcut să joace «alba-neagra», cu mult înainte de a-și primeni sufletul, transferându-se, contra cost, dintr-un partid într-altul. Dacă, de pildă, unele victime ale fostei Securități au refuzat să «fugă» în străinătate, cu pașapoarte, bani de casă și masă, contra unor filaje de natură patriotică, alții au acceptat «evadarea», revenind apoi în țară ca victime ale odiosului regim. De-ar fi doar asta... Numai că D. R. P. continuă și acum să tacă, tentat mereu să sublinieze atare manifestări mioritice în pagini de literatură.

Și, totuși, la multele sale cărți, tare mi-ar plăcea să citesc și una de memorii, cu un motto de-al Lăpușeanului (cărui i-aș adăuga o semivocală din ortografia epocii): «De mă voi scula, pre mulți am să popescu!»

Încolo, texte câtă frunză și iarbă! Texte de ținută academică și de un real interes. Dintre acestea, ne

MARMAȚIA
literară

PRO SAECULUM

îngăduim (cu riscul de a-l supăra pe Olimpiu Nușfelean că abuzează de spațiul tipografic convenit rubricii *Cititor de reviste*) să amintesc de textul lui Ion Vlad: *Fascinația corespondenței Liviu Rebreanu – destinatar*, un amplu și aplicat comentariu la primul volum din *Scrisori către Rebreanu A – B*, 2014 (la care colaborează Emese Câmpean, Rodica Lăzărescu, Andrei Moldovan și Lorența Popescu).

„Lectura corespondenței primare de Liviu Rebreanu reprezintă o experiență deschisă spre cele mai diverse zone ale societății românești, înregistrând sensibil și frust pulsul istoriei reale, nu a celei închise între copertile manualelor. E doar începutul unei orientări îndelungate. Ea se încheie la 20 de zile după ultima scrisoare a lui Emanoil Bucuța. Suntem în 11 august 1944 când autorul romanului *Fuga lui Șefki* îi împărtășește romancierului bolnav bucuria că a aflat despre ameliorarea sănătății lui: «că ai scăpat de boală», «nu te otrăvi prea mult cu lecturi ca aceasta, istorii de literatură...» (p. 437)».

Cafeneaua literară

„A fi trist: a înțelege că nu mai poți fi cum ai fost, dar nici nu mai poți fi altminteri.” E unul din aforismele lui Gheorghe Grigurcu din *Cafeneaua literară*, nr. 8/ 2015. *Un vers care nu i-a plăcut lui Eminescu* se intitulează eseu lui Alex Ștefănescu din același număr. „Primele poezii scrise de Eminescu n-au nimic eminescian, susține eminentul critic. Și sunt, în general, lipsite de poezie.”, mai adaugă el și dă ca exemplu prima poezie publicată de Eminescu: *La mormântul lui Aron Pumnul*. Poezie care, după opinia lui Alex Ștefănescu, „conține un singur vers demn de interes”. Acesta e chiar versul care nu i-a plăcut lui Eminescu (potrivit unei mărturisiri, citată de autorul eseului în speță, a lui Teodor V. Ștefanelli, în *Amintiri despre Eminescu*, 1914).

Mai putem citi, în acest număr, versuri de Valeria Manta Tăicuțu, Corneliu Antoniu (invitatul *Cafenelei literare*), Daniel Corbu, Florin Dochia, Ioan Vieru, Elisabeta Boțan; o anchetă asupra poeziei postmoderne, realizată de Virgil Diaconu în dialog cu poetul Daniel Montoly din Republica Dominicană (traducere de Elisabeta Boțan); eseu lui Cristian Bădiliță, *Despre profeți, arderea cărților, cărți canonice și eretice*; David Lodge, *Postmodernismul* (traducere din limba engleză de Liana Alecu), *Artele și literatura în postmodernism. Scurta și spectaculoasă istorie a Noului Leviathan* de Daniel Corbu (fragment din cartea *Șapte maladii ale rostirii postmoderne*, în curs de apariție la Editura Humanitas); *Anchetă asupra evoluției literare* de Jules Huret, în convorbirea sa cu Paul Hervien (traducere din limba franceză de Liana Alecu).

Răsunetul cultural

Prima pagină a *Răsunetului cultural*, nr. 10 (31)/ 2015 este dedicată

lui Ioan Alexandru, la 15 ani de la trecerea sa în eternitate: bustul poetului și poemul *Izvorul acoperă*

prima jumătate a acestei pagini, iar, pe cealaltă jumătate, editorialul lui Andrei Moldovan: *Transilvania sau freamătul regăsirii de sine*. Care ne spune că „Ioan Alexandru este cel care consacră în volumul amintit (*Imnele Transilvaniei* – n.n.) poeme unor valori, oameni și locuri, din toate provinciile românești, nu doar din spațiul intracarpatic. Dacă Moldova și Țara Românească sunt componente ale aceleiași trăiri, ale aceleiași neam, Transilvania rămâne altarul la care se oficiază, mereu capabil să sporească dimensiunile profunde ale ființei”.

Cronica lui Vasile Vidican la romanul *Viața la a doua privire* de Doru Săcărea este amplă, este densă și perfect pliată pe text.

Pe aceeași pagină se află și cronică Andreei Fechetă Negruțiu, care îl „execută” cu eleganță pe Olimpiu Nușfelean, cu recenta sa carte cu tot (*să furi raiul cu ajutorul cuvântului*). O carte de eseuri care a marcat-o pe Andreea, se vede, după cum scrie despre volum.

Răsunetul cultural ne oferă și o surpriză. Plăcută. Criticul literar Vasile Vidican în ipostaza de prozator! Și nu-i stă rău deloc! Ceea ce ne face să credem că vom mai auzi de el. De prozatorul Vasile Vidican, vreau să zic.

Pagina III este completată de MEMORIA FOTOGRAFIEI: *Scritori în sala Baudelaire* (5). De data aceasta, Marin Malaicu Hondrari și Florin Partenie. Citind la *Cenaculum*.

Ultima pagină: *Confluențe. Poezia satului – mai vie decât satul?* Trei autori, cu câte un poem fiecare: Valentin Marica (*Agrieș, Agrieș...*), Iulian Dămăcuș (*Ultimul...*), Vasile George Dâncu (*Zăbind copiii din toată lumea*).

Din editorialul lui Virgil Rațiu (*Cum să scrii un editorial despre mizerii*),

Mesagerul literar și artistic, octombrie, 2015, am reținut că „Omul cât trăiește se formalizează. Atunci când moare se formolizează”. Lăsând însă gluma la o parte, trebuie să spun că e vorba de un text care se citește „cu gura până la urechi”! Nu exagerez deloc. Nu voi da, însă, alt citat, fiindcă editorialul lui Virgil ar trebui citat în întregime. Ceea ce, cu părere de rău, nu se poate!

Pe aceeași pagină se află poemul *Părul sălbatic* de Ioan Alexandru, de la a cărui dispariție fizică au trecut fix 15 ani. Ion Buzași vine cu două cronici: *Amintirea anilor de liceu* (despre *Tabloul de absolvire* de Mircea Gelu Buta) și *Poezia florală* (despre volumul de versuri *Carnavalul florilor* de Maria Olteanu).

Vasile Spiridon pune sub lupă volumul *Scrisori către Rebreanu A – B*, apărut la Editura Academiei, 2014, ediție îngrijită de Niculae Gheran în colaborare cu Emese Câmpean, Rodica Lăzărescu, Andrei Moldovan, Florența Popescu.

Icu Crăciun ticluiește o cronică (*Datoria de om a lui Alexandru Uiuiu*) la cartea de eseuri *Datoria de om* (Editura Tribuna, 2014).

Mesagerul literar și artistic, care apare sub egida Filialei Mureș aUSR, cu Victor Știr, Virgil Rațiu și Florin Lazăr la cârmă, avându-l alături pe graficianul Miron Duca, satisface, număr de număr (bag mâna în foc!), gusturile cititorilor de rând, cât și pretențiile de excelență.

În *Convorbiri literare* (nr. 9, sept. 2015) ar fi multe (și importante!)

subiecte de comentat: începând de la editorialul lui Cassian Maria Spiridon (*Societatea spectacolelor sau dictatura aparenței* (I), 11 pagini!) și terminând cu *Antologia Curierului*. Fix 200 de pagini, format A4, și n-ai cum. Nici măcar în treacăt. Vom aminti, totuși, câteva: „Vasile Tărășanu – 70”, semnează Maxim Chelaru și Livia Iacob; poeme de Vasile Tărășanu, Marcel Miron, Raul Constantinescu și Dan Moisii; proza aparține lui Ștefan Mitroi, un fragment de roman. *Epistole inedite* de Aurel Dumitrașcu. Cronică literară de Cristian Livescu, Constantin Dram și Dan Mănuță. Comentarii critice semnează Adrian Dinu Rachieru, Vasile Spiridon și Antonie Patraș. La rubrica EX LIBRIS: Theodor Codreanu, Ovidiu Pecican, Alexandru Ruja (care afirmă, printre altele: „Octavian Doclin este mereu un poet imprevizibil, care surprinde în volumele sale de poeme printr-o mișcare, când furtunoasă, când mai lină, de modificare a percepției lirice, semn că resursele sale de creație sunt mereu alimentate de un inepuizabil izvor de inspirație”) și Gellu Dorian. La secțiunea de istorie literară ne întâlnim cu Constantin Trandafir, Constantin Coroiu, Florin Faifer, Constantin Bostan, Iorgu Gălățeanu, Liviu Papuc. Și lista ar putea continua...

Târnava (revistă de filosofie și literatură) apare la Târgu-Mureș,

sub egida Uniunii Scriitorilor din România, sub direcția lui Eugeniu Nistor, din Colegiul editorial mai făcând parte: Marius Pașcan, Cornel Moraru, Iulian Boldea, Zeno Ghițulescu, iar colectivul redacțional este format din: Adrian A. Giurgea (redactor responsabil), Ileana Sandu, Kocsis Francisko, Ioan Găbudean – redactori asociați, Rozalia Cotoi – secretar de redacție, Robert Mihai N. – tehnoredactor.

Spicuim din sumarul revistei: Un interviu cu academicianul Alexandru Surdu, vicepreședinte al Academiei Române realizat de Eugeniu Nistor, poeme de Ion Horea, Kocsis Francisko, Adrian Armand Giurgea, Armina-Flavia Adam, Dumitru Mălin, Victor Gh. Stan; poezii de Ady Endre (în românește de Rozalia Suciachi Cotoi) și Max Hermann (traducere în românește și notă de Ileana Sandu); *Lucian Blaga la 120 de ani de la naștere* de Alexandru Surdu, *Rostul lecturii* de acad. Gheorghe Vlăduțescu; *Specificul creației culturale românești în concepția lui Lucian Blaga* de Vasile Muscă; *Scrierile aforistice ale lui*

Lucian Blaga de Eugeniu Nistor; *Închidere și deschidere la români: Închiderea ca deschidere* de Adrian Lesenciuc; *Lecturi și reflecții* de Ioan Găbudean; recenzii de Cornel Moraru și Vasile Flutur.

O revistă pe care o așteptăm în continuare. Cu bucurie, evident.

Numărul 10 (octombrie 2015) al revistei *Nord Literar*,

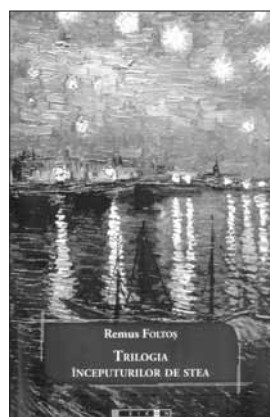
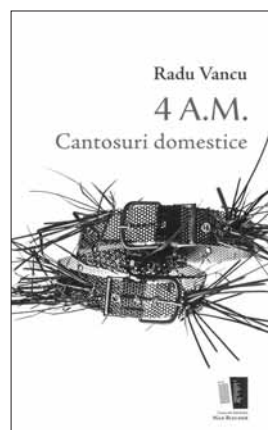
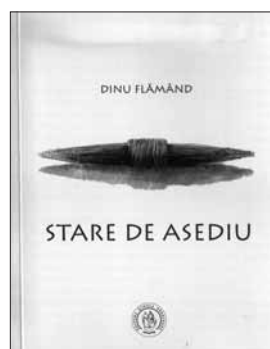
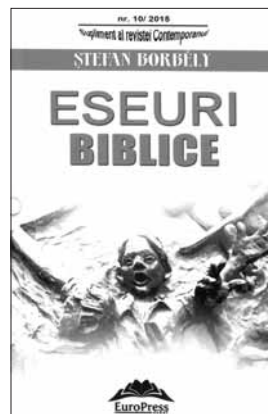
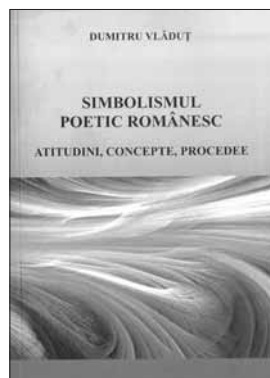
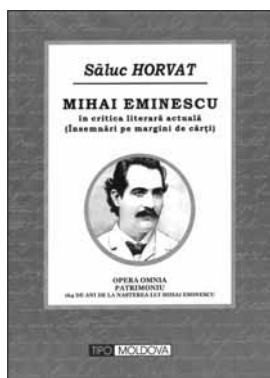
revistă care apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România, are și de data aceasta un sumar consistent și atractiv. *Cronica literară* este susținută de Gheorghe Glodeanu, care scrie despre „o carte originală, migăloasă și bine documentată”, semnată de Laura Cornea: *Irezistibila tentație. Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonski, Baconski*, și de Daniela Sitar-Tăut, care îl prezintă pe controversatul Alecu Ivan Ghilia cu o carte tradusă în franceză de Constantin Frosin, cu titlul: *La Pelle du Destin. Manifeste contre l'Oubli (un episode ecu de ma vie)*, ceea ce, pe românește, înseamnă: *Fulgerul destinului. Manifest contra uitării (un episod trăit al vieții mele)*. Rubrica *Vitrina* oferă recenzii semnate de Ion Cristofor, Gheorghe Pârja și Ion Taloș.

Rubrica *Orfeu* îl prezintă pe istoricul și arheologul Marius Oprea în ipostază de poet, iar la *Eseu*, Terezia Filip semnează studiul: *Ion Pop – Poetul „situat în relativismul lui”*.

Paginile dedicate prozei sunt rezervate lui Mircea Pricăjan cu povestirea *Cea mai mare fericire*, iar rubrica *Interpretări* îl găzduiește pe Dumitru Micu cu *Simbolismul într-o nouă sinteză*; Echim Vancea realizează un interviu cu sculptorul Mihai Borodi, iar Diana Adriana Matei și Mihaela Oancea semnează câteva poeme inspirate. La rubrica *Varia*, Paul Antoniu scrie despre împlinirea a 15 ani de la trecerea în veșnicie a poetului Ioan Alexandru. La *Traduceri* întâlnim creații din opera lui Jose Antonio Santonu, în tălmăcirea și prezentarea Elenei Liliana Lupescu, iar din opera Robertei Gately – un fragment din romanul *Prietenele din Cabul*.

O surpriză plăcută ne oferă criticul Andrei Moldovan, care pune sub lupă romanul lui Icu Crăciun: *Omul cu inelarul retezat* (Ed. *Charmides*, 2014), printr-o amplă și aplicată cronică literară, cu titlul: *Romanul unui povestitor*, din care reproducem doar finalul: „Partea lui forte (a romanului – n.n.) este structura. Suntem, fără îndoială, în fața unei arhitecturi demne de un roman, cu planuri diferențiate, cu perspective care, în diversitatea lor, oferă o imagine a unei realități bogate și profunde, cu personaje care trăiesc în carte și care generează viață în jurul lor, nu doar prin faptele ce li se pun în seamă, ci mai ales prin harul ce vine dinspre creatorul lor”.

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Andrei CIURDĂRESCU, *Cocoși*